

N E S T I N A R I A N A

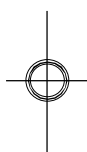
*„Любовта, смъртта и огънят
се сливат в един определен момент.
Чрез своята саможертва в сърцето на пламъка,
Преходното ни дава урок за Вечност.
Пречистването чрез огъня
е гаранция за цялостно преминаване отвъд.
Губиш всичко, за да спечелиш всичко.”*

Гастон Башлар

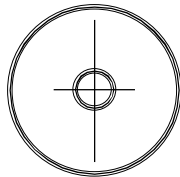
*„Love, death and fire
coalesce in one particular moment.
Through its self-sacrifice in the very heart of the flame,
the Transience gives us lesson in Eternity.
The purging through fire is a bail
for a complete passing beyond.
Losing all for gaining all.”*

Gaston Bachelard

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

NESTINARIANA

НЕСТИНАРИАНА –
БИБЛИОГРАФСКИ УКАЗАТЕЛ
ЗА ТАЦИТНОТО И СКРИТОТО ЗНАНИЕ
(ПРЕСЕМАНТИЗИРАНИЯ
НА СОЛАРЕН КУЛТ В НЕСТИНАРСКАТА ОБРЕДНОСТ)

НЕСТИНАРСТВОТО –
ИНФОРМАЦИОННА КАРТА НА КУЛТУРАТА

Историографски записки по белите полета

„... бихме могли да илюстрираме пътя, по който е минала дотук мисълта, като я оприличим на паяжина, изплетена от три различни нишки – черната на магията, червената на религията и бялата на науката”

Дж. Фрейзър¹

*Настоящите бележки хвърлят светлина върху нестинарския феномен, философско-антропологично разбран – в духовния му аспект – като соларна култова обредност (без да бъдат пренебрегвани неговите значения в етнографско-фолклорния контекст). Многократно пресемантизирани във времето, корените на този феномен се свързват с арийската праисторическа древност на човечеството от времето на дописмените комуникации 40000-35000 години пр. Хр., споменати за първи път в свещената книга *Авеста*.*

Такива изводи се налагат в хуманитаризиращата знанието като цяло негова постмодерна парадигма, която разграничава различните видове знание, сред които са тацитното и скритото, които е възможно рационално да бъдат дешифрирани в частност с инструментариума на концепцията „информационна среда” (единство на физичните и виртуалните информационни фондове и метафизичните интеракции; информационните технологии проявяват свойства и на физичност, и на метафизичност, защото са „в ръцете” (направлявани от ума) на човека и зависят от неговите „намерения” и възможности).

Подредбата на систематичната подборна научно-спомогателна аотирана библиография „Нестинариана” има първооснова от 30000 библиографски записа (I етап /2007-2010 г./), станали достъпни благодарение на работата с универсалните международни библиографски указатели.

Първоначално тези записи са редуцирани до 5000 единици

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

(II етап /2010-2011 г.), а в настоящия прочит (III етап /2012 г./) – с цел да се достигне до една **по-уплътнена информационна картина** – с около 20 процента – до 1549.

В детайли тази вторичнодокументална база е описана в **Предговора** към библиографския корпус на настоящото издание (с. 11-22) и принадлежащия му справочен апарат от седем показалеца (с. 233-258; 261-267; 271-274; 277-293; 297-301; 305-312; 315-322).

Библиографският указател „Нестинариана“ е дублиран от уникална библиотека, която го отразява и се съхранява в УниБИТ, както и от **електронна библиотека** със същото название.

Библиотека „Нестинариана“ е дарение от автора на тези редове на **Библиотечно-информационния център към Университета по библиотекознание и информационни технологии**. Към нея е приложен **архивът на наст. изследв.**

Поредните номера на библиографския указател, които са установени по библиографски път и отсъстват физически от събрания информационен фонд (във вид на издания или техни ксерокопия и сканирани образци) в библиотека „Нестинариана“, са NN II-IV, VI, VIII, IX, XI, XII, XIV, XXII-XXVIII, XXXI, XXXIII-XLI, XLV-LII, LIVI, I, 4-7, 10-14, 16, 18, 20-25, 27, 28, 30-34, 36-39, 41, 42, 44, 46, 48, 49, 51-55, 57, 61-63, 66, 68-71, 73, 76-91, 93, 95-98, 100, 101, 106-109, 112-115, 118, 124, 128-129, 132-135, 140-153, 157-178, 180-181, 184, 185, 188, 189, 191-206, 208-212, 214-218, 220-222, 226, 227, 229, 230, 232, 234-236, 238-246, 249, 251-255, 258-263, 265, 267-273, 275, 277-280, 282-286, 288-297, 300-318, 320, 322-325, 329, 332-342, 344-367, 370-376, 378, 381-386, 388, 390-392, 394-395, 398-402, 404-407, 409-417, 420-425, 427, 428, 430, 431, 434-441, 443-455, 457-459, 461-465, 467-480, 482-486, 488-491, 493, 494, 496-498, 500-504, 508-510, 512-514, 516, 517-522, 524-527, 529-531, 535-539, 541-546, 549-570, 572-587, 589-590, 600-609, 611-641, 643-653, 655; 657-711; 713-719, 721-739, 741-759, 761-770, 772-794, 796-805, 807-844, 846-851, 853-868, 870, 871, 873-882, 884-886, 888-894, 896-915, 917-932, 934-946, 948-978, 980-1033, 1035, 1037-1053, 1055-1064, 1066-1075, 1078-1102, 1104-1118, 1121-1138, 1140-1154.

Този библиографски указател отразява вторичнодокументалната база на проведеното в УниБИТ **изследване на нестинарския феномен като информационна карта на културата (2007-2012 г.)**.

Настоящите бележки нямат за цел да интерпретират библиографския указател (за което служи неговия **Предговор** – вж: с. 11-22).

Те са предизвикани, за да се изтъкне ролята на самия указател като вторичнодокументален инструмент на цитираното изследване (посочено и в заглавието на настоящите бележки).

Но тези записки не са линейно описание на проведеното изследване.

В тях се дава **обобщена представа за неговите вектори, осъществени на база на проучванията, проведени на територията на България и в чужбина (Иран, Турция, Италия и Русия) – под птичето трасе „Виа Понтика“ и за него**. Очевидно е, че по това трасе се извършват не само полетите на прелетните птици, а в категорията „дълго“ време – се осъществяват и трансмисиите на човешката култура.

Описателната част на наблюденията се съдържа в множеството публикации и отчети на авторите, докладвани пред Академичната общност на УниБИТ системно и стриктно и описани в библиографския указател (но поднесени

N E S T I N A R I A N A

в силно редуциран вид във вторично-документалните бележки към настоящото историографско изложение).

Тук е направен опит историографски да се открият новите философско-научни приноси в областта на сравнителното познание на комплексния соларен култ, разпространяван чрез нестинарския феномен.

В тази връзка не се преповтарят известните в историографията трудове (Протич, Андрей. Сасанидската художествена традиция у прабългарите. // Изв. / Бълг. археол. инст., 4, 1927, с. 211-235; Фехер, Геза. Връзката на културата на прабългарите и маджарите с Иран. // Родина, 3, 1940/1941, N 2, с. 103-114; Дуйчев, Иван. Il mondo slavo e la Persia nell'alto Medioevo. // Persia e il mondo Greco-romano. Atti del Convegno internazionale. Roma, 1965. – Roma, 1966, p. 243-318; Бешевлиев, Веселин. Ирански елементи у първобългарите. // Антично общество. – М., 1967, с. 237-247; Чобанов, Тодор. Наследството на Сасанидска Персия у българите на Долния Дунав. – С., 2006. 94 с. и др.).

Направен е опит рационално да се разширят в началото на XXI в. основите на философско-научния прочит на соларната символика в нестинарската култова обредност. Това е постигнато на основата на реализирания тук възглед за обединяване на продуктите на културно-ценностното съзнание – на религията, изкуството, науката в полето на хуманитарното знание (!).

В това направление историографията е архитект на нови пътища на познанието, които вписват „старите“ негови траектории в „нови“ трасета на смислови съответствия, чрез което се преодолява всеки едностранчив възглед за праисторията – като трактологизиращия я, например. Това като цяло открива нови хоризонти пред символното знание, на което предстои пълен системен прочит чрез единна методология на всички соларни символни знаци и техните системи (като лъва – намерил място в знамената на българите; змея, описан в българското народно и авторско творчество и т.н и т.н.)...

Креативната сила на съпоставянето на различните „ивици“ (религия – изкуство – наука) на светлината – в рационалния контекст на познанието – е плодотворната жила тук.

В 9 семантично свързани и отразяващи се един в друг разрези е поднесена представяната материя.

Тези разрези имат общо 36 структурни елемента.

Отделните фрагменти (елементи на изложението) съхраняват логиката (но не и последователността) на различните посоки на изследване и в обобщен вид представят тези посоки тук (всеки рразрез е равнопоставен !/!).

Образно погледнато, представяната структура (9 разреза и 36 елемента), макар и на пръв поглед да е йерархична, по същество е опит да се направи обобщена естествена соларна метакласификация на историографския прочит на изследването (смислово съответстваща на 360° на кръга).

Поради тази причина всеки от 36-те негови рудименти е сигнифициран чрез илюстрация.

36-те фотографии (отбрани от 36000 кадри – архив на изследването), сигнифициращи настоящото изложение, представляват систематизирана в книгата фотомонография по проблематиката му.

По този начин ризомно (от лат. през фр.: коренище) – ретикуларното (от лат.: мрежичка) информационно моделиране намира конкретен израз тук.

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

Философско-рационален е прочитът на нестинарския феномен, разкрит чрез представяната негова етимология в настоящата историография.

Пишещият тези редове – подобно на стъписалия се пред развоя на научната книжнина по нестинарския феномен в края на земния му път акад. М. Арнаудов – разбира, че със смелостта на разширяването на кръгозора на изследователската диря, не трябва да угасва нито за миг и предпазливостта на интуицията, защото става въпрос за **корени, отнасяни към дописмените времена**, чието осмисляне завинаги е белязано с догадки, хипотези и идеи.

Но той намира и **посока на своята антропологична ориентация** във факта, че английският археолог и антрополог Дороти Гарод (Dorothy Garrad / 1892-1969 г.) – **първата жена професор в Англия (Кембридж, 1939 г.)** – през 1938 г. се отправя в мисия в **Анатолия (Кюрдистан)** и в **България**. Тук тя изследва праисторически селища като пещерата „Бачо Киро“ и други (вероятно се докосва и до Странджа...). Тези изследвания предшестват съвременния бум на англо-американската културна антропология. И възможно – проникването в загадката на нестинарството е **културно-антропологичен, философско-антропологичен въпрос на постмодерните времена... Изследвания от типа на цит.** (в бел. 210: **Гребенарова, С.** Огънят в обредите на българите : Етнографско-ареално изследване. – С., 2009, както и назв. под **NN I-LV** в **Синопсиса на библиогр.** указ.) бележат духа на промените...

Настоящият историографски интердисциплинарен дискурс е плод от съвместното публикационно творчество по темата на изследването на нестинарския феномен на екип от петима автори, представени тук по развиваните от тях подходи към проблема, преплетени в настоящото изследване:

- методологичен (проф. д.ик.н. С. Денчев);
- философско-наукоевдски (проф. д.п.н. А. Куманова);
- историко-културен (проф. д-р М. Куманов);
- метакласификационен (доц. д-р Н. Казански);
- езиковедско-литературоведско-морфологичен и историографски (д-р Н. Василев).

Поколенията ще обогатяват и развиват съществуващите догадки, хипотези и идеи в научните изследвания и съпътстващия ги документален поток в хода на формирането на **символното знание на бъдещето**.

Нестинарският соларен култ, идващ от дълбините на вековете, е едно предизвикателство за **рационалния ум на XXI в.**, който не бива да пренебрегва проявите на **феномените на вярата и възможностите на човешката психика като фактор на битието и съзнанието**.

В днешния модерен свят на представяне на единството и многообразието на форми и явления, които ни се поднасят ежесекундно под формата на информационни реалии, **дълбините на човешката психика** – и на нестинарите – са най-бялото поле на картата на познание. Съвръзанието с тях предизвикателства са дело на утрешния ден.

Всеки привлечен и разгърнат нов изследователски подход е по-ценен в тази връзка от което и да е преповтаряно известно положение от „миналото“, което не дава отговори на **границещото с чудо и днес нестинарство – загадка за науката**.

Нестинарският феномен има и **същински историографски проблем**. Той е

N E S T I N A R I A N A

вплетен в представите за света и осмислянето му не е възможно да бъде осъществено извън **историографския ключ на знанието**.

Предназначението на тази книга – с **трите ѝ части: БИБЛИОГРАФИЯ, ИСТОРИОГРАФИЯ, ФОТОМОНОГРАФИЯ** – е основно тя да е учебно пособие по дисциплината „**Нестинарство: Информационни кодове на културното наследство**” (преподавана в магистратура в УниБИТ). Това прави необходимо компендиумното посочване в справочния апарат на настоящия текст – историографията (**Именния показалец**) както на някои бързо достъпни източници – от електронното пространство, така и на други – които е възможно да бъдат намерени в големите наши книгохранилища. Акцентът е направен върху **справочно-информационните публикации** (библиографските им описания са дадени в съкратен вид, като се изхожда от положението, че пълните им вторичнодокументални характеристики са приведени в библиографския указател).

Справочно-информационната скица на тази историография включва и **Списък на илюстрациите – фотомонографията на изданието**.

Тази историография е философско-информационна рамка на соларния култ в реликтовата обредност на нестинарството.

Тя не е крайт, а **НАЧАЛОТО НА ПЪТЯ – ПЪТЯ КЪМ ПРОНИКВАНЕТО ВЪВ ВИСОТАТА НА КОМПЛЕКСА ОТ СЪЗНАНИЕТО И ПОДСЪЗНАНИЕТО НА ЧОВЕКА**.

Невро-хоморалните и съдови промени, настъпващи за сметка на компенсаторните възможности на организма по време на нестинарския реликтов култов обряд в огъня следва да бъдат осмислени, за да разберем нестинарството (ендокринната и нервната система, които, традиционно проявяващи се синхронно, не винаги вървят паралелно, което открива въпроса за знанието на пределите на човешките възможности при някои индивиди).

Но този психологически невро-физиологичен (невро-хоморален) проблем следва да бъде феноменологично изследван **В СЪОТВЕТСТВИЕ** с целия философско-антропологичен спектър на знанието по нестинарския феномен (в категорията „дълго” време).

1. ОТПРАВНА ТОЧКА [Ил. 1 – с. 9]

С писмо на Министерството на образованието, получено от Министерството на външните работи (N 55-32-127 / 10.11.2006 г.) (Вх. N 08-211 от 13.11.2006 г.), Академичната общност на Университета по библиотекознание и информационни технологии (УниБИТ – тогава: СВУБИТ) бе поканена да участва с кандидатура от българска страна в швейцарското 13-то издание на „Наградите Ролекс” (The 2008 Rolex Awards for Enterprise) за най-добри постижения в областта на науката и медицината, научните изследвания и открития, околната среда и културното наследство.

С протокол N 4 от заседание на Академичния съвет на УниБИТ, проведено на 18 април 2007 г., т. 5, е взето решение да се подкрепи проектът за **изследване на нестинарството чрез концепцията „информационна среда”** (единство на информационните фондове – информационните технологии – интеракциите)

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

(2007-2010 г.) с ръководител **проф. д.ик.н. Стоян Денчев** (автор и методолог на *цит.* концепция, информатик; ректор на УниБИТ).

Докладвано на заседания на Научния съвет на УниБИТ, проведени на 27.06.2008 г., 23.10.2008 г. и на 29.06.2009 г. и на заседания на Академичния съвет на УниБИТ, състояли се на 27.06.2008 г. и 23.10. 2008 г.

2. ЕКСПЕРТНО НИВО [Ил. 2 – с. 10]

В **четири групи** се разпределиха **33-та експерти** (с ръководителя – *вж:* *по-горе* /в това число не влизат консултантите по частните аспекти на изследването, посочени *по-долу*/), **привлечени по различните етапи на създаване, развитие и оценка на проекта** (в този списък не са отразени имената на многобройните ни регионални консултанти):

I. Експертен екип на учени от България:

- **проф. д.п.н. Александра Куманова** – философ, когнитолог, библиографовед (УниБИТ);

- **проф. д.и.н. Николай Цв. Кочев** – богослов (Богословски факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и Институт по балканистика при Българската академия на науките /БАН/);

- **проф. д.м.н. д-р Николай Яръмов** – лекар, комплексен хирург (Медицински университет – София – Университетска болница „Александровска“);

- **проф. д-р Милен Куманов** – историк, политолог, енциклопедист, архивист, библиограф (Институт по история при БАН);

- **доц. д-р Никола Казански** – полиглот, културолог, водещ библиограф (Централна библиотека при БАН);

- **д-р Николай Василев** – морфолог, историограф на езикознанието, литературознанието, фолклора (експерт в УниБИТ);

- **гл. ас. Диана Ралева** – водещ библиограф (Институт по литература при БАН);

- **експерт Марияна Максимова** – водещ библиограф (Отдел „Информация по култура и Булгарика“ на Националната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“).

II. Интервюирани по проблемите на изследването неутрални видни чуждестранни учени:

- **проф. Мишел Виевиорка** (Michel Wieviorka) – Висш институт по обществени науки (High School for the Studies of Social Sciences) в Париж;

- **проф. Франческа Бреззи** (Francesca Brezzi) – Латерански университет (University Laterane) в Рим;

- **проф. Елза Вилфрид** (Elsa Wilfried) – Институт по обществени науки (Institut fur Wissenschaft) във Фрайбург;

- **проф. Бруно Даларипикола** (Bruno Dallapiccola) – Институт по генетични изследвания „Мендел“ към Университета на Рим „Сапиенца“ (Institut „C. S. S. Mendel“ of University);

- **проф. Александър Иванович Субето** – Ноосферна академия на Русия – Санкт-Петербург;

N E S T I N A R I A N A

- **проф. Голамхосейн Ибрахими Дейнани** (Gholam Hossein Ebrahimi Dinani) (Философски факултет на Техеранския университет).

III. Специално бе потърсено мнението на духовенството от България и чужбина по комплекса от проблеми, свързани с темата:

- **Негово Високопреосвещенство Наум**, Стобийски епископ – главен секретар на Св. Синод на Българската православна църква;
- **Негово Високопреосвещенство Гавриил** – Ловчански митрополит;
- **Негово Високопреосвещенство Дометиян** – Видински митрополит;
- **Негово Високопреосвещенство Йоаникий** – Сливенски митрополит;
- **Негово Високопреосвещенство Кирил** – Варненски и Великопреславски епископ;
- **Негово Високопреосвещенство Николай** – Пловдивски митрополит;
- **Негово Преосвещенство Сионий**, Велички епископ – ректор на Софийската духовна семинария „Св. Иван Рилски“;
- **Негово Превъзходителство и Високопреосвещенство Архиепископ Джузепе Леанца** (Giuseppe Leanza) (Апостолически нунций в България);
- **Негово Високопреосвещенство Епископ Христо Пройков** (Апостолически екзарх и Председател на Епископската конференция);
- **о. Станой Андонов** (Патриаршеска катедрала „Св. Александър Невски” – София);
- **о. Стефан Пашов** (ротонда „Св. Георги” – София);
- **о. Кшиштоф Кужок**, монах (Krzysztof Kurzok, OFMCar.) (Римокатолическа конкатедрала „Св. Йосиф” – София);
- **о. Мариуш Полцин**, монах (Mariusz Polcyn, OFMCar.) (Римокатолическа конкатедрала „Св. Йосиф” – София).

IV. В рецензирането на отделните етапи от проучването участваха:

- **проф. д.ф.н. Желязко Стоянов** (Софийски университет „Св. Климент Охридски“);
- **проф. д.ф.н. Христо Мутафов** (експерт в УниБИТ);
- **проф. д-р Стоян Райчевски** (културолог; бивш народен представител);
- **гл. ас. д-р Венцислав Велев** (УниБИТ; консултант по проекти и разписване на апликационни форми, свързани с програми на ЮНЕСКО);
- **Иван Теофилов** (ерудит; Канцелария на Св. Синод на Българската православна църква; редактор на в-к „Истина – Veritas”).

3. НАУЧНИ ЕКСПЕДИЦИИ [Ил. 3 – с. 21]

За изследване на нестинарството в **Странджа – България (с. Българи, Кости, Кондолово, Бродилово и Граматиково; гр. Царево и Малко Търново)** като открита информационна карта на културата бяха направени следните **14 експедиции**:

(1.) 26.05. – 4.06.2007 г.: снимане в Странджа на **научно-документалния филм „Ритъмът на времето“**;

(2.) 18.06. – 23.06.2007 г.: интервюиране в Рим – Италия по време на международната научна конференция „Новият хуманизъм и ролята на

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

- университетите”, посветена на 50-годишнината от подписването на Римските договори, на видни съвременни учени със световна известност – познавачи на значението на култа към огъня – светлината: проф. Мишел Виевиорка – Висш институт по обществени науки в Париж, Франция, проф. Франческа Бреси – Латерански университет в Рим, Италия, проф. Елза Вилфрид – Институт по обществени науки във Фрайбург, Германия, проф. Бруно Далапикола – Институт по генетични изследвания „Мендел” към Университета на Рим „Сапиенца” – Италия;
- (3.) 21.09. – 29.09.2007 г.: запознаване на обществеността в региона с научно-документалния филм „Ритъмът на времето” и премиерата му в с. Българи на 28.09.2007 г.;
- (4.) 2.05. – 7.05.2008 г.: изучаване на историческите местности в **Странджа (Мишкова нива, Пропада, Индипасха, гробницата на Бастет) и местните музеи;**
- (5.) 2.06.2008 г. – 4.06.2008 г.: осъществяване на медицински анализи на участниците в ритуала на 3.06.2008 г. в с. Българи, проведени от Медицинска академия (*сега*: Медицински университет);
- (6.) 17.06. – 28.06.2008 г.: теренни проучвания на огнените мистерии и консултации със специалисти по проблематиката в **Иран (гр. Занджан /Zanjan/; Шираз – Градът на тайните /Shiraz/; Персеполис /Персополис/ – Градът на персите /Persepolis/; Фирузабад – Градът, наречен на видния персийски военачалник Пирус /Фирос/ /Firouzabad/; Язд – Градът на Господа Бог /Yazd/; Мейбод /Meubod/; Исфахан – Градът на конната армия /Isfahan/):** сравнително изследване на артефакти; създаване на фотоархив;
- (7.) 25.07. – 16.08.2008 г. в **Санкт-Петербург (Русия) – най-големия световен иранистичен научен център (извън Иран):** историкографски проучвания на световния документален поток – традиционен и електронен;
- (8.) 29.11.2008 г. – 9.12.2008 г.: сравнително изследване на артефакти от музейните сбирки на **Малко Търново, Бургас, Варна, Балчик, Плиска, Мадара, Преслав, Шумен, Велико Търново, Стара Загора, Кърджали и Пловдив;**
- (9.) 21.01.2009 г.: аудиенция в **Културното представителство към Посолството на Ислямска република Иран в България след Българо-иранския семинар „Молла Садра Ширази и философските измерения на религиозния опит” (Софийски университет „Св. Климент Охридски” – Център за изследване на религиите) – София, България:** интервюиране на Негово Високо Превъзходителство Али Аганори (His Excellency Ali Aganori) и водещия учен на Философския факултет на Техеранския университет проф. Голамхосейн Ибрахими Дейнани по проблемите на пресемантизацията на култа към светлината;
- (10.) 28.05. – 5.06.2009 г.: сравнително изследване на артефакти от музейните сбирки на **Централна и Източна Турция (гр. Анкара /Ankara/ – Музей на анатолийските цивилизации /Museum of the Anatolian Civilizations/ /Хетската империя – първата индоевропейска /арийска/ цивилизация, Фригийското царство /фригийците са тракийско племе от Балканите/, Понтийското царство на Митридат /„дарен от бог Митра”/ и други); Хатушаш-Богазкьой (Hattusas/ Bogazkuy) (столицата на Хетската империя); Кападокия: Каратепе-Асланташ (Karatepe-Aslantas) (хетски град с лъвовете на бог Митра – Митранстичният лъв, намерен в Българските земи, е съотносим с образците от Малоазийския регион); Кастабала-Хиерополис (Hierapolis-Kastabala) (Храма на богиня Кибела – Артемида /нейните жрици са танцували свещени танци**

N E S T I N A R I A N A

върху жарава/); Музей на Антакия по култови практики, свързани с огнени ритуали (Hataу Museum, Antakya-Hataу): Археологически музей на Хатай (Hataу Archeological Museum) (най-запазените римски мозайки, изобразяващи храмови тайнства, чиито модели /образи/ очевидно са пренесени от Древна Персия: храмови тайнства на огнени церемонии в чест на бог Митра); Истанбул (Istanbul): (ист.: Северна Месопотамия);

(11.) 5.06. – 9.06.2009 г.: изучаване на намиращи се в кръвни родствени връзки с населението от нестинарски корен в с. Българи – Странджа алиани – казълбаши (от тур.: казъл – „червен“ и баш – „глава“: червеноглави с. Ябланово – Котленско (Сливенски Балкан);

(12.) 2.12. – 9.12.2009 г.: аудиенции при българските митрополити, осъществени в рамките на консултациите със Св. Синод на Българската православна църква (НП Наум) по проблемите на пресемантизацията на култа към светлината: НВ Иоаникий, НВ Николай, НВ Кирил, НВ Гавриил, НВ Дометиан;

(13.) 17.1. – 22.1.2010 г.: изследване на традицията на отбелязване на Атанасовден (18 януари) и Евтимовден (20 януари) в нестинарските средища в Странджа – България (с. Българи, Кости, Кондолово, Бродилово и Граматиково; гр. Царево и Малко Търново);

(14.) 20.06. – 29.07.2011 г.: изследване на фондовете на Библиотечно-информационния център при Министерството на околната среда и водите, свързани със Странджа в сътрудничество с експерта – сътрудник на този център Елена Грошева.

4. ПРЕМИЕРИ НА НАУЧНО-ДОКУМЕНТАЛНИЯ ФИЛМ „РИТЪМЪТ НА ВРЕМЕТО” [Ил. 4 – с. 22]

Съм 25 декември 2012 г. премиерите на цит. филм са 21:

1. 28.09.2007 г. – село Българи – Странджа, България;
2. 15.10.2007 г. – Католически университет – Анже, Франция;
3. 1.11.2007 г. – Национален дворец на културата – София, България на Пленарното заседание на откриването на Петата национална научна конференция с международно участие на УниБИТ (доклад на форума);
4. 4.12.2007 г. – Библиотека за чуждестранна литература „М. И. Рудомино” – Москва, Русия на Международната конференция „EVA 2008” „Информационно общество, култура, образование” (доклад на форума);
5. 22.02.2008 г. – Католически колеж „Св. Маргарита” – Тапаханокс, щат Вирджиния, САЩ;
6. 22.05.2008 г. – Католическия университет – Нант, Франция;
7. 3.06.2008 г. – с. Българи – Странджа, България;
8. 10.06.2008 г. – Център на Международната конференция „Крим 2008” – Крим, Украйна на Международната конференция „Библиотеките, образованието и технологиите за културата” (доклад на форума);
9. 22.06.2008 г. – Дом на учените „Ж. Кюри” – Варна, България на Пленарното заседание на откриването на Световния форум „Informing Science

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

2008”, съпровождащо Пленарния доклад на форума;

10. 28.07.2008 г. – Руска национална библиотека – Санкт Петербург, Русия;

11. 1.11.2008 г. – Национален дворец на културата – София, България на Шестата национална научна конференция с международно участие на УниБИТ, представяща статуса на информатизацията (доклад на форума);

12. 17.12.2008 г. – Санкт-Петербургски държавен университет по култура и изкуство по време на 90-годишния юбилей на висшето учебно заведение – Санкт Петербург, Русия;

13. 21.01.2009 г. – Културното представителство към Посолството на Ислямска република Иран в България след Българо-иранския семинар „Молла Садр Ширази и философските измерения на религиозния опит” (Софийски университет „Св. Климент Охридски” – Център за изследване на религиите) – София, България;

14. 9.03.2009 г. – Руския православен богословски институт „Св. Сергей” – Париж, Франция;

15. 4.09.2009 г. – Библиотека-фонд „Русское зарубежье” „А. Солженицин” и Българския културен институт в Москва при Посолството на България в Москва по време на презентацията на проекта „Русское зарубежье в Болгарии 1877-2007 гг.” на Централната библиотека на Българската академия на науките, в рамките на Годината на България в Русия – Москва, Русия;

16. 5.06.2010 г. – телевизия „Родина” – София, България;

17. 16.08.2010 г. – телевизия ТВ 1, излъчвана на територията на САЩ и разпространяваща се чрез мрежата на 140 национални и регионални кабелни оператори на България;

18. 3.01.2011 г. – телевизия ТВ 1 (вж: по-горе п. 17);

20. 3.06.2011 г. – телевизия ТВ 1 (вж: по-горе п. 17);

21. 28.11.2012 г. – Университет по библиотекознание и информационни технологии в рамките на учебен семинар по дисциплината „Академично писане”.

5. НАБЛЮДЕНИЯ – ОСНОВА НА СЦЕНАРИЯ НА НАУЧНО-ДОКУМЕНТАЛНИЯ ФИЛМ „РИТЪМЪТ НА ВРЕМЕТО” [Ил. 5 – с. 33]

5.1. Дух Светий (Любов: Интеракции) [Ил. 6 – с. 34]

„И Духът Божий се носеше над водата”
Бит. (1: 2)

Пътешествието ни отвежда към Странджа планина (намираща се на Балканския полуостров – обградена от Черно и Мраморно море и от течението на река Тунджа;

N E S T I N A R I A N A

разположена на пътя между два материка – Европа и Мала Азия), за да открием в единство – в **образи и логически понятия** – свойствата на нейната **информационна среда – физическа, биологична, културна**, които в естествена системна цялост отразяват **знанието – явно и неявно** (според М. Полани /Polany M./), декодиращо **същността в именуването на реалните** (по А. Ф. Лосев) – **духовни и материални** – в живата им връзка – връзка на хилядолетията тук, обгърнати в традициите с предания, легенди, тайнственост. Тези информационни пластове на времната, обхванати като трансформиращо се цяло на вечността чрез **концепцията информационна среда**, посочват **космичност**, сама правеща ни днес – през XXI в. – по парадоксален начин едновременно като че ли и опериращи с диалектичното единство на гигантския информационен фонд на вечността чрез локуса на планината, и свидетели на самото сътворение на света, запечатано в духа й...

Странджа планина е изградена от стари метаморфити и гранитоиди от триаски и юрски седименти, покрити от специфична вечнозелена растителност с пръснати из нея тучни пасища. Само тук единствено на континента са останали ериковидните храсти, които оформят последните от този тип гори в Европа... Насочени в посока навътре – от североизточната ѝ част към нейния център, достигаме до река Велека (с обща дължина от 147 km) – характерен хидрографски възел на региона, обкичен с лонгози от ясен, бряст, дъб, бук, габър, топола, върба; увивни растения (дива лоза и др.), водни лилии, зеленика...

Описани са 1668 висши растения в планината. В нея се срещат благороден елен, сърна, дива свиня, както и представители на влечугите (сухоземните костенурки, гущерите, водните змии); 41 вида сладководни и проходни риби; 260 вида птици (от които – половината са гнездящи). Огромното екологично многообразие на Странджа посочва природозащитното ѝ значение за планетата, поради което планината е и най-голямата защитена територия на България, обявена за природен парк.

Именно през Странджа преминава най-популярното птиче трасе **„Виа Понтика“** с маршрут по течението на река Нил, бреговете на Северна Африка и Арабския полуостров, през Босфора. На територията на планината се пресичат двата пътя, по които птиците отлитат на юг – към средиземното и адриатическо крайбрежие и се завръщат обратно.

Странджа е ниска планина (връх Голямо градище, намиращ се на българска територия, е висок 710 m; връх Голяма Махиада, който е в турска територия, е 1031 m). На многобройни места в планината се намират **култови тракийски комплекси от засипани ритуални ями – могили**, отнасяни към края на VI-V в. пр. Хр., често намиращи се днес в състояние на недостъпност и обрастналост. Характерното растение **медениче**, влияещо се от медните окиси, като космически указател посочва наличието на залежи от медна руда в недрата на планината, стимулиращи разпространението му, очевидно, било известно още на римляните, за което свидетелстват срещашите се и днес доказателства за тяхната рудодобивна дейност и разположените в близост с нея римски градища.

Известни са геоложките и картографските проучвания в Странджа на френските (Ами Буе – 1840 г., Огюст Викенел – средата на XIX в.) и австрийските (Фердинанд фон Хохщетер) учени... За Странджа са писали в античността древногръцките мислители Херодот (485-425 г. пр. Хр.), Ксенофонт (ок. 430-350 г. пр. Хр.), Тукидид (между 460-455-396 г. пр. Хр.); в ново време – българският писател и фолклорист, журналист и обществен деец П. Р. Славейков (1827-1895 г.), чешкият историк К. Иречек (Jirsek C.) и много автори учени, писатели и поети в най-ново време.

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

Нагънатите заоблени хребети на релефа на Странджа образуват верига от връзки помежду си, която плавно се разстила и преплита пред погледа ни, към която и посока да го насочим. От всяка гледна точка в планината се оказваме в „абсолютния център” на оптическа сфера, предпоставяща отношение към пространството като към открития космос, чийто земен еквивалент е самата планина. Вгълбеност в сферата и планината и свързването им в единство през времената – вечност е настроят на посланието на естествената среда тук...

... „Приближаването към планината” като разбиране за същността на битието е квинтесенцията на човешкия живот според японския писател-екзистенциалист Я. Кавабата (Kawabata Y.)... „Проповедта на планината” (Блаженствата) е формата на битието на пространството и времето, в която се синтезира и провъзгласява учението на Спасителя...

Изключително слабо заселена, българската територия на Странджа – от 1161 km² – днес има едва 21 населени места, от които само две са малки градчета (Малко Търново и Ахтопол; в последните гънки на планината, опиращи се на североизток в черноморското крайбрежие, се намира и град Царево, отбелязан в турските регистри през 1488 и 1739 г. под името Василикиюз и Василикоз /*по-съсно*: Василико/); останалите 19 – са села, сред които – Българи (*др. назв.*: Ургари, Ургури, Вургари), Кости, Бродилово, Кондолово, Сливарово, Граматиково... Характерното устройство на тези села е с център, формиран от площад с **църква** – „**Св. Св. Константин и Елена**” в Българи /селото се споменава от 1454 г. в османски анали/, „**Св. Св. Кирил и Методий**” в Кости, „**Св. Пантелеймон**” в Бродилово /селата се посочват от 1498 г. в същите документи/...

През вековете името на планината е **Монс Астикус** (по името на местното племе **асти** – XIII-I в. пр. Хр.) – отстранена, затворена, мистична планина... Светът на Странджа и днес е архаичен – жива среща през XXI в. със старите времена, отворена към декодирането на етно-демографските особености на източно-рупската принадлежност на региона, която позволява – като в разтворена книга на времената – вечност – днес да четем нейния текст (като знаци – според възгледите на Ю. М. Лотман /Y. M. Lotman/, Т. А. Сибиък /Т. А. Sebeok/, У. Еко /U. Eco/).

Известно е, че през II-то хилядолетие пр. Хр. в Средиземноморието, към което в античността принадлежи Монс Астикус, на базата на предноазиатски и египетски вярвания се оформя като вяра и обредност **орфизмът** (свързан с култа към великия поет на древността Орфей), който впоследствие достига до стадий на алтернатива на олимпийската митология. За разлика от писмената литературно-философска традиция на аристократите в градовете-държави на древна Гърция, в Тракия и съседните ѝ югоизточно-европейски общества (сред които са и общностите от Монс Астикус), устната орфическа традиция (наричана „**тракийски орфизъм**”), се изповядва във вид на **езическа фолклорна обредност** (вероятно, защото не може да се пише по вода, водата е израз на живата връзка на времената – памет; разновидности: 1. **затворено аристократическо равнище**, вдъхновено от „мистериалния екстаз” за безсмъртие; 2. **масово**, достъпно за всички), разпространявана до установяването на **християнството**. Посочените пластове са живо преплетени и днес и се четат в образи от межкултурни синкретични следи на времената в множество предания, песни, игри, танци...

В историческия фолклор на Странджа и днес се наблюдават рудименти от **нестинарска обредност** (1. *древногр. през гр.*: анастенари/анестинари – в огнището; 2. *anàsta* – змия /както дошлите от Мала Азия българи в началото на XX в. наричали

N E S T I N A R I A N A

влечугите – в древността един от образите на Сина на Великата богиня-майка е змия – във връзка с култа към Св. Марина; 3. *вж: по-надолу с. ХСIII, 339-342*), макар и с избледняла рефлексия като самосъзнание сред хранителите ѝ (основно заради емигрирането на гръкоезичното население след Балканската война през 1912 г. в северна Гърция и други места по света, и политиката на войнствен атеизъм през втората половина на ХХ в. в региона, свързана със самоинициативната активност на някои местни ръководители да рушат безразборно връзките с традициите).

Нестинарството привлича вниманието днес със своята явна-скрита знаковост, в която се вглеждаме като в разтворена карта на традициите – карта на информационната среда за изминатите пътища на битността и пораждащата я духовност в посока на приближаването към настоящето ни и губенето по тези пътища на характерните конотации на съзнанието (смисъла), присъщи на различните отминали времена.

Основни методологични гледища за тълкуването на нестинарството, разпръснати, и в множество разнородни и неравностойни документални свидетелства, и в живата традиция, са:

- изразената от Църквата през ХХ в. и днес позиция на християнската догма – на **отхвърляне** (отричане) – като суеверна практика в живота (1);
- убеждението, че във феномена се явява далечна **реминисценция** (отзвук) от древна култова практика, чиято родина е Изтокът (съкровено знание на който – **Упанишад** (*санскр.*: Upanichad) – отглаголно съществително от upani-sad – „седа около... [огъня, учителя...]” – е раздел от ведийската (veda – „знание”) литература (2);
- установяването на редица **анalogии** (сходства), които сближават загадъчната старина с устройството и значението на магическо-религиозните посвещения у първобитни и напреднали народи по цялото земно кълбо през различни периоди на културни трансмисии (3).

Тук нямаме задача да осветяваме догматичната и етическата страна на култа на нестинарите самостоятелно и изолирано (което е преждевременно за съвременното състояние на натрупаното знание във всяка една от посочените линии, преди провеждането на съответни съвременни комплексни изследвания с широка методологична интердисциплинарна платформа и многообразна сравнителна база на световния планетарен ареал, в който са отчетени **реминисценции** и **анalogии** на феномена; едностраничното заставане на която и да е от посочените – **феноменологични – позиции (1-3)** неминуемо отвежда еднозначно към известните гледища на всяка една от тях и реципрочно на тях кристализира другите две (разликата между втората (2) и третата (3), свързани помежду си позиции, единствено се проявява в насочеността им – втората (2) е обърната изцяло „назад” към миналото, третата (3) – към „настоящото”).

Нямаме за цел нито да реставрираме нестинарския езически култ, нито да го надстройваме изкуствено и излишно с развитото религиозно учение на християнството (в досег с което нестинарството в Странджа съществува и в миналото, и рудиментарно днес). Завладяни сме от мисълта **рационално да реконструираме посланието на феномена (нестинарството), като предоставим чрез фиксиране на неговата информационна среда практическа база за бъдещи проучвания, даваща едновременно основания за многообразни прочити, в цялостното съпоставяне на които, възможно, се крие смисълът (кодът) на многомерната реалност на битието и съзнанието на човека, непрекъснато трансформираща се през времената в метаморфозирани се стадии.** (Непосилна се оказва задачата да отделим

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

видяното – наблюдаваното от погледа, сам виждащ с очите и сърцето на християнина, възприемащ света и човешкото съзнание като отблясъци на висшия промисъл за тях, които не винаги са били и преди, и сега проумявани до край...) Възможно, чрез феномена на нестинарството имаме предмет на познание на света (каквото е и самото нестинарство за изучаващите го), който позволява да обединим и разграничим съпоставимото и несъпоставимото като парадигмални концептуални препятствия на степените на познанието – което само по себе си е пробив в културата на мислене на релативизма и хуманизма, когато едновременно, относително валидни, се оказват противоположни гледища, с които следва да се учим да оперираме в информационен план...

Водени сме от идеята да възстановим връзките на съдържащото се в информационното единство на нестинарството, с което свободно да се борави в рационален аспект през ситото на битуващите концепции за смисъла на извежданата космическа връзка на човека с природата – огъня, слънцето и социокултурната сфера:

- по о с т а (х о р и з о н т а л а) реминисценции – аналогии в пространния ареал на планетата като единна информационна карта на рудиментите и целостта на третирия феномен (I);

- по в е р т и к а л а на времената (минало – настояще: ноосферична вечност) на човечеството като едно време в плана на културата (II).

Следваме избраната методология, защото „знанието съществува, за да се разпространява” (Р. У. Емерсън /Emerson R. W./) и когато в него има пропасти – прекъсната ненаследеност, в тях неминуемо се пропада в безвремие и разрушителна за обществото забравя-незнание, деструктираща го като цялостен организъм. Когато тези незнаниеви пропасти касаят пространни ареали на човешката популация, получаваме възможност – чрез изследването им – да ги свържем с натрупаните знания и да възстановим целостта на връзките за света, в който живеем. За да го разбираме и опазим!

...Привлечени сме от гледището на българския изследовател на религиозните култове и фолклора акад. Михаил Арнаудов, който вижда в нестинарите – посветени на тайна вяра **жреци, изпълнени от висок дух пророци**, повикани (**ще доизкажем: от Дух Свети**) да приобщат (**ще доизкажем: вярващите**) към благодатите на живота (**ще доизкажем: и спасението на душите**). Зърната **божествени отблясъци**, видяни от учения в нестинарството малко преди да започне неговото окончателно ликвидиране през началото и в хода на XX в. в Странджа, съотнесени с рудиментите, останали от обряда, който наблюдаваме днес – **на първична чистота, естествена близост на човека с хармонията на природата**, са достатъчни за начало...

Изхождайки от позицията на акад. М. Арнаудов за израз в нестинарската обредност на „жизненото” – т.е. „дионисиево” – начало, съотнесено с изводите на гръцкия историк Георгиос Д. Хурмузиадис (George D. Hurmuziadis) и българския траколог Александър Фол за разпространението на тракийски орфизъм по земите на Странджа, установяваме, че „дионисиевото” начало е олицетворение на „извънвремевото начало на духа, животворящо живот” (израз на руския философ, историк и поет Вяч. И. Иванов).

Съгласно тази позиция, в античната митологична обредност бог Аполон (Феб) е израз на **единството** като стихия, и същността му е **монада**; бог Дионисий (Вакх) – обозначава **множествеността** на нещата – **диада**. Диадата – като отделяне – предшества монадата – като обединение. Монадата на Аполон противостои на

N E S T I N A R I A N A

дионисиевата диада. За да се предотврати крайното разточителство на Дионисий чрез „спускането в титаничната множественост” на безпределната индивидуация и, следователно, отделянето му от първопринадлежността на всичко към Отца (по законите на сътворението) – „слизането от царския престол на божествеността”, в античността е необходимо ограничаващото въздействие на стихията на Орфей – носител и на аполонийската монада, и на идеята за цялост и възсъединение на света в монотеистичните религии.

Старогръцкият философ Прокъл (Proclus, ок. 410-485 г.), осъществил универсалната конструктивно-диалектическа разработка на цялостната система на неоплатонизма на основата на **триадично-стъпаловидния метод** (пребиваване в себе си, излизане от себе си – еманация, възвръщане от инобитието отново в себе си), обобщава, че е необходимо въздействието на стихията на Аполон върху стихията на Дионисий в човешките социокултурни психологически прояви, за да се предотврати крайното саморазточителство в тях. Чрез Орфей Дионисий е предвъзхищение на синовната ипостас – на небесния Отец (Бог – Син), страдащ, жертващ целокупното си божествено битие, отдавайки се на разтерзанието на жадно поглъщащата го материална стихия. Стихията Орфей – Дионисий през античността още не може да се слее цялостно – в любов. Орфей олицетворява мистичния синтез на **откровенията – Дионисово и Аполоново** (преосмислени чрез философската линия Е. Кант (Kant I.) – Й. Хьойзинга (Huizinga J.) – М. Епщайн (Epstein M.) до игрите от типа „play” (: на „многовариантните – относителни – решения”: Дионисий) и „game” (на „единствените – абсолютни – решения”: Аполон), на които играе Homo Ludens'ът. Така чрез Орфей Дионисий се приобщава към своето мирово мъченичество, отричайки се в същото време и от собствената си воля, подчинявайки я на Отцовската (Бог – Отец).

Младото християнство възприема под влияние на елинизма формата и практиката на Тайнствата („Кръщение с вода” – „Кръщение с огън”), изпълвайки ги с ново съдържание. Очевидно, субстратите-символи в християнството – „вода” (памет) и „огън” (дух) – нямат материалистични конотации (смисъл) като в политеистичната митологемност (защото огънят и водата – като материя – не могат да се смесят: водата потушава огъня). Кръщението с вода се извършва в името на Светата Троица, а – с формулата на Дух Свети (тайнството Миропомазание – печата на даровете на Светия Дух – третото лице на Светата Троица, действащо в света като животворяща сила) се извършва нашето осветение и възраждане. Дейността за осветението на хората чрез Дух Свети започва след Възнесението на Исус Христос – в деня на Петдесетница (когато Дух Свети се открил по особен начин, като слязъл върху апостолите във вид на огън: „огнени езици” – Слово – Бог – Слово).

Ето как френският философ и литературовед Гастон Башлар (Bachelard G. /1884-1962 г.) – изследовател на значенията на огъня в единството на времената, осмисля дълбинно най-съкровените – духовните – конотации на символиката му като стихия във връзката със съзнанието на човека за мислимата вечност (предистория – история – модерни времена): „Любовта, смъртта и огънят се сливат в един определен момент. Чрез своята саможертва в сърцето на пламъка, преходното ни дава урок за вечност. Пречишването чрез огъня е гаранция за цялостно преминаване отвъд. Губиш всичко, за да спечелиш всичко.” (срв.: 1 Петр. 1: 6-9).

Катарзисният синкретизъм на комплекса **любов – смърт – огън**, фиксиран от дошлия от езическата битност нестинарски обред и най-ранните соларни нейни конотации, наблюдаван рудиментарно и днес, е израз на кулминационно

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

съпреживяване (чрез нестинарството) на космичността на смисъла на **преминаването на човека през вечността** (времената като динамично средоточие на вътрешна непрекъсната свързаност). В тази вечност в духа-реалност на Странджа се оглежда мирозданието, трансформиращо се пред очите ни във всички посоки (да си припомним, че и според теория на относителността на А. Айнщайн, времето тече именно по този начин – във всички посоки!).

И ако **любовта и смъртта** – като израз на смисъла на **духовно преминаване** през живота – образ на вечността за личността – имат индивидуални конкретни измерения – те са личностни, то **огънят (жаравата)** като **материален субстрат, фокусиращ това преминаване**, притежава абсолютни физични свойства: той (тя) гори, пречиства, топли и свети (както абсолютни – в **идеален план** – са реалните действия на **Дух Свети**, който изгаря греховете, пречиства сърцата, топли студени и просветлява заблудените).

Нестинарството в момента на **танца в огъня – изтъпкването на жаравата** (а всеки танц е обяснение в любов, според Ф. М. Достоевски!) – като израз на връзката на човека с космоса през времената – събира физичните и идеалните свойства на битието в единна цялост; и в този феномен – като реален акт-образ на причастност към извънвремената вечност – в отминалото време прозира днешното, а в днешното – проблясва отминалото, изразявайки силата на метаморфозния трансформатизъм на битието и всички времена, в която тези времена са едно време: докосват се, сливат се и се разграничават: пулсират. В центъра на космическия **ритъм-дихание** е посланието-действие за прекосяването от човека – посредством **любовта – смъртта** (смесово явяващо се антропологична траектория-проекция в пространството на вечността) – на божествения единен земен и отвъден безкрай на всемира. Символно-реално проекцията върху Земята на ритуалното прекосяване е обозначена чрез **кръга на огъня** (през жаравата на който преминават нестинарите) – образ на тленната преходност на материалния свят, отразяващ и проекциите на **космическата сфера на мирозданието**, и **диска на Слънцето** в пространството на планината.

И този, възприеман като божествен, космически, безкрай е и тук – в Странджа, и навсякъде, всякога и винаги – във всички трансмисии на битието и съзнанието на света.

5.2. Огън

(Материя: Технология) [Ил. 7 – с. 137]

*„И ходеха сред пламъка,
възпявайки Бога и благославяйки Господа”
Дан. (3: 24)*

Трансформирането чрез огъня на енергията на **човека и космоса** като **единен свят**, когато старото се преражда в ново и още по-жизнено, се определя като проява на **комплекса на Емпедокъл** (Empedocles, ок. 490 – ок. 430 г. пр. Хр.) – древногръцки философ, поет, лекар, политически деец (което е потвърждение на езическото начало на корените на нестинарството). В неговата хилозоистична натурфилософия корените на всичко са четирите вечни неизменни първовещества (**земя, вода, въздух, огън**), а движещите сили – **любовта** (силата на привличането) и

N E S T I N A R I A N A

враждата (силата на отблъскването), под действието на които космосът ту се съединява в единно безкрайно кълбо, ту се разпада...

Всичко, което в езическите политеистични времена е живо и произтича от съкровени човешки чувства и елементарни закони на духа, се запазва живо и днес, въпреки промените на развитите религиозни и просветни условия. Така и пред свещената жаравна на нестинарите душата като че ли отново се оказва погълната от комплекса на Емпедокъл. Да, зовът на жаравата не отговаря на съвременното рационално мислене и на развитите религиозни учения, но, въпреки това, той ни докосва – като естествен – космически – символ на извънвременната надсоциална надисторична онтология на човека (най-малко позната на картата на съвременното знание) – божествено сливане с природата, разбираана до мащабите на безкрая на мирозданието.

Изразът „*Pro aries et focus*” („*За олтари и огнища*”) – по Цицерон (Cicero, 106-43 г. пр. Хр.) в труда му „*За природата на боговете*” – е ярка метафора за основата на съществуването на човека, защото **огънят – като олтар** – е свещен жизнен, първоосновен елемент и символ на живота, на светлината и топлината, на домашното огнище и семейството. В зората на човечеството, преди милиони години, обуздаването именно на огъня бележи началото на **културата** – като овладяване на първата **технология (огъня)**, инициирала появата на техносферата като социосфера – антропосфера. Огънят е единствената стихия, която човекът може сам да получи, така че огънят изначално е свидетелство за роденето на човека с космоса – и в природния, и в социалния аспект на антропосферата. Огънят притежава качеството на „пречистващия пламък”, който унищожава всяко зло и има крайна абсолютна същност – да ликвидира телесността; той излъчва благодатна енергия, свети в мрака, и в нестинарството изразява човешката **грижа**, осигуряваща – чрез магически действия и думи – здраве, приплод на храна и добитък.

Срещан на различните континенти и краища на света, обрядът, при който се стъпва с боси нозе в жаравата без следи на травмиране на биомасата, първоначално, както и в по-ново време, е пречиствателен ритуал във връзка с обновлението на природата през пролетта. Не са за пренебрегване и сродните на нестинарството ритуали, свързани с игри в/около/прескачане (на) огъня във връзка с лятното слънцестоене срещу Рождението на Св. Йоан Кръстител (Еньовден), наблюдавани в Западна, Южна и Източна Европа; Китай, Индия... Преобладаващата положителна оценка на „живия пламък” – най-вече след неговото обуздаване, свързана с постиженията и напредъка на цивилизацията, – се проявява както в поддържането на старинни обичаи, като факелни шествия и паленето на огньовете – често при лятното слънцестоене, така и в паленето на свещи в развитите религиозни практики по всички краища на света. В църковния ритуал на християните запалените свещи край олтара (при Кръщение, Причастие, Погребение и т.н.) също играят важна символична роля като изразители на духовната светлина – на връзката на човека с Бога.

Панагирите (*гр.*; *бълг.*: панаири) – съборите на нестинарството в Странджа имат уникален музикален съпровод – те са звуци на музикална традиция със скромни акорди и нотации (което посочва, че осмислянето на този съпровод не би могло да се ограничи върху музикалното петолинне, а, явно, – в **ритмичния образ – субститут на Св. Св. Равноапостоли Константин и Елена – в тон и ритъм чрез удължено (неравноделно) време – като сакрален код**. Свирните са изпълнявани на **свещените тъпани и гайди** (които се пазят в иконостаса – „столницата” на черквизата – „конака” на светците), закачени срещу иконите им – вещи от единен ред,

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

които епитропът (църковният настоятел на селището) прекажда с тамян преди ритуала. Най-често звучащата нестинарска мелодия в странджанските села е „Скопосът“ („на тръгване“) – мелодия с фиксиран константен модел в партията на тъпана, насочващ вниманието към митологемата за **Началото – Края**, следвана от „сакралното ходене“ – „прекосяване“ на пространството: **църквата – черквицата („конака“)** – **извора („аязмото“)** на селището и **обратно**. Инструменти със сродна музикално-акустична природа са огласящите различни обредни съдържания **камбана** (литания – *гр.*: молба), **чан** („дервишки – *тур. от перс.*: мохамедански калугерски ход“, **звънче**, **конски тропот**...

Многозначимостта на съпричастността на човека и природата по време на нестинарския ритуал се усилва от **вгълбението** на носителите му в **израза на мълчание** (присъстващ при иначе подчертано разговорчиви сами по себе си хора), съпроводен с издаването на някои **звuci и възклицания** (често третиран от етнолозите като наподобяващи змийско съскане и редица други сравнения, но днес явяващи се по-скоро като възклицания).

Ритъмът на медените и сребърните звънчета и старинни монети, обкичващи често във вид на венци от нанизани **иконите** (с характерни дръжки – опашки: „кунизми“), обединява времето и пространството...

Известно е, че в миналото при съвместното изпълнение на обряда от селата Българи и Кости нестинарските инструментални свирни са изпълнявани не само от тъпани и гайди, но и, според някои данни, – от **гъдулки („лири“)**, именуван **„цигулки“** (възприемани в района в близкото и по-далечното минало като „чужди“, „не-свои“, по повод на което се изказва предположението, че, вероятно, гъдулката е у гърците и е емигрирала заедно с гръкоезичното население след 1912 г., а новите заселници – свирели на **гайда**, **свирка** и **кавал**).

Характерно за кулминационния **ритуален ход около огъня** преди и по време на **сакралната игра на „прихванатите“** (отдадени) нестинари, които **влизат в жаравата и я изтъпкват**, е **темпо на ритмичната бързина – израз на психофизическото – обредно – измерение – стремителното трансцендентно архетипно състояние на духа**. **Влизането в жаравата и излизането от нея – танц-ритмично ходене в нея** – в траекторията на последователно описване на **осите на кръста** (прокарвани чрез обредния вървеж от произволни точки от периферията на жертвения кръг – през неговия център – към противоположната на изходната точка на периферията) е изведено в символно поведение на **фигурите на летеж** (със стиснати очи и вдигнати ръце – подобно криле на птица) и **погазването-изтъпкване** (в положение на наведена на дясната страна глава на изминаващия сакралния път). Единодействени са в обряда и двете фигури – на **летеж** (с орнитоморфна природа, символ и на духа), и **погазването-изтъпкване** (не само на погарянето и тържеството над злото и болестите – във физическия смисъл на нещата, но и на победата на духа над материалното, тленното като преходно и ефимерно (*гр.*: еднодневно)).

С гръб към атеизма и с лице към верското в човека, танцът на нестинарите препраща към зрителния обхват на информационната среда, който участва отделно и превалира в информационния ѝ план над мълчането (отсъстващия вербален), където **кръстът** е символ на света в неговата цялост, сбит соларен космически израз на сътвореното; а като символ на Земята, той изразява нейните междинни и трудно уловими страни.

Вечерта, преминаваща по време на нестинарската обредност в нощ, – аналог на вечността (открития космос), спусната над **жертвения кръг на огъня**

N E S T I N A R I A N A

(олицетворяващ едновременно и слънцето, и луната, и изначалния принцип на безкрая), чиято, **погазена-изтъпкана жарава**, се обгражда от **ритуалното хоро** на самите нестинари и присъстващите, изразява в единство **импулса (ритъма) на движението (въртенето) на кръга (сферата) на тленното – непреходното в битието – мирозданието – като естествено – свръхестествено преминаване през различните планове на информационното пространство: „горно” (небесно) – „долно (земно); външно – вътрешно; божествено – човешко; битие – съзнание.**

Фиксираният **център (на кръга)** на символно-реалното погазване на жаравата от нестинарите като **епицентър на ритуала**, съотнесен с финализиращия обряда **кръг на ритуалното хоро**, обозначават заедно **въртящо се колело – цикличността, кръговрата, космичното ниво на повторемостта, ритъма на развитието като космическо дихание в категорията „дълго време”** (по М. Бахтин) (въпреки преходността на движението и тленното)... И този, обозначен от огъня на нестинарите космически кръговрат, **излъчва, отдава, разпръсква енергия посредством ритуалната нощ – вечност.** Вперени тялом и духом в същността на кръговрата, присъстващите днес хора от различни краища на Странджа, България и света, сами стават част от този кръговрат, жадни за съпричастност към чудо-реалност, разкриват живата жажда на съвременния човек за единение с чудо и другите хора – като естествена първоприрода на антропосферата.

Фокусираната чрез нестинарския обред действителност от бита на българина в началото на XXI в. буди и удивление, и размисъл... Кълбото от въпроси за загадъчността на нестинарската обредност като свита информационна карта на културните пластове на времената, редуцирана до останалите в тази обредност рудименти, се завихря около нямащи еднозначно решение **дилеми** (върху които хвърля светлина хипотезата за **нестинарския календарен цикъл**):

- широко разпространен религиозен езически култ или собствена шаманска обредност?
- планетарно значими верски соларни смесвания или собствен фолклорен феномен?

5.3. Слънце

(Енергия: Фонд) [Ил. 8 – с. 138]

*„А за вас, които благоговееете пред името Ми, ще изгрее Слънцето на
правдата,
и изцеление ще има в лъчите Му, и
вие ще излезете и ще се разиграете”*

Мал. (4: 2)

Още от смятаните за най-ранни сведения за нестинарската обредност в Странджа (от средата на XIX в.) нестинарските села празнували **неделята (20 май)** преди деня на **Св. Св. Равноапостоли Константин и Елена (21 май)** и **Рождението на Св. Йоан Кръстител Предтеча (Еньовден) (24 юни)** (които се честват всенародно, както е известно, още от **IV в.**).

Последвалите описания през XX в. на етнолозите (проф. Анчо Калоянов и др.)

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

фиксираше още три важни празника в календара на нестинарите (с. Българи и околните села):

- в деня на **Св. Йоан Кръстител** (7 януари) те се събирали в черквичката („конака“) на обща трапеза;
- през нощта срещу **Атанасовден – Св. Атанасий** (18 януари) записвали новите нестинари (характерно е, че шествието тръгва от черквичката („конака“) и се придружава от светия тъпан – както в деня на Св. Св. Равноапостоли Константин и Елена);

- в деня на **Св. пророк Илия (Илинден)** (20 юли) с нестинарската икона на светеца ходели на неговия извор („аязмо“), пак играели в кръг, но без огън (като казвали, че светецът гаси огъня).

Атанасовден (18 януари) – Илинден (20 юли) са крайните граници на период, който обхваща 183 дни – полугодие и разполовява полугодията, маркирани от **Гергьовден** и **Димитровден** (чиято астрономическа основа е кръговратът на **съзвездието Плеяди** /бълг.: **Стожери**/: през ноември, когато е „горе“, то вертикално съединява **Небе – Земя**; през май, когато е „долу“, – **Земя – Предизподня**). В началото на ноември съзвездието Плеяди се намира най-високо на звездното небе в полунощ („горе“), а, съответно, шест месеца по-рано – през средата на май, то е най-ниско („долу“): от Гергьовден до Леген Тодоровден не се наблюдава на звездното небе и именно в средата на този период е нестинарското **изтъпкване на жаравата**, прикрепено при християнизацията към празника на Св. Св. Равноапостоли Константин и Елена, в първия ден на чийто **месец – май – „костадиновия“** – нестинарите изписвали **кръст** с говежди тор на входните врати на къщите си.

На базата на изложените съпоставки, очевидно, е идеята, че **землището** на нестинарите се мисли във формата на **кръг с център – жертвения огън**, през който преминава **мировата ос**, свързваща вертикала на вселенската уредба в старинните култури (в които собствената жизнена сфера се приема за „средишно царство-център“): **Небе – Земя – Предизподня**, по която нестинарите в неделята на 3 юни се „пренасят“ „отвъд“ и изричат своите пророчества. Зримият образ на **прохода към Предизподнята** е **кладенецът-изворът („аязмото“)**, чиято вода се пие за здраве в неделята на 20 май...

Изворът-кладенец Голямото аязмо в местността Влахов дол (Влахово, Припор) в деня на **Голямата неделя** (20 май) е центърът на кръга – **свещеното общо пространство на нестинарите** (което не е географски локализирано – „завардена земя“ /землище/), към което наследниците му, жителите и гостите на Странджа се стичат по пет лъча от околните села като към **прародина** (днес го наричат „Родината“), е средоточието на **събор**.

Според легендите именно на това място – с петте свещени извора – е легендарното, разорено (вероятно, от латинско време) култово нестинарско селище Припор, от което са произлезли всички нестинари – издънките на селата Българи, Кости, Бродилово... Преданията разказват, че тук растяло **орехово дърво-близнак**, от което са направени нестинарските икони-братя на селата Българи и Кости (с които жителите им свързват и днес взаимните си ритуални гостувания: пресрещат се на средата на междинните си разстояния и се поздравяват характерно по време на ритуалните си нестинарски шествия)... Съхранена е и паметта за **доброволната саможертва на елен**, който сам идвал в свещеното място на свещения ден...

...Нестинарският обряд е **системен цикъл от взаимосвързани ритуали**.
Рано сутринта в неделя – Голямата неделя (20 май) – преди деня на Св. Св.

N E S T I N A R I A N A

Равноапостоли Константин и Елена от църквите се съпровождат **иконите** („кунизми“) на светците, облечени в специални „ризи“ от **червен плат**. **Гържествените шествия**, водени от главната нестинарка, епитропа, музикантите със свещения тъпан и свещената гайда, млади момчета (които носят характерно-обредно иконите), останалите нестинари, всички с имената Константин и Елена, жителите и гостите, потегляли към Влахов дол... На свещения извор (Голямото аязмо) се срещали шествията, достигащи по пет лъча и всяко село, както и днес, имало свое **ритуално място** („одърче“, – специална дървена конструкция, повтаряща най-древната – арийска – представа за свещена постройка). Тук се поставяли иконите, ритуалните хлябове и кърпите, запалвали се свещи...

Ритуалът на **спускане на шествията с иконите под звуците на тъпан и гайда до извора, поръсването им, както и на хората, с изворовата вода**, и днес се повтаря поотделно за всяко от петте села, и винаги завършва с **танц с иконите в ръце в средата на образуващия се кръг от присъстващите**, след което светините се оставят отново на „одърчето“, а накрая всички биват угощавани на **общата трапеза** („курбан“)...

... „**Жертвеният бик**“ (днес: агне) – **земният символ на бога на слънцето/огъня**, който се принася (в жертва), опложда с кръвта си земята, за да се възроди тя отново (известен още от тракийската култова обредност), в съзнанието на събиращото се християнско множество днес (когато ставаме свидетели на общата трапеза на нестинарския ритуал) се препокрива със саможертвата на Исус Христос: фигурата на пастира (овчар) с жертвеното агне в ръце от централния олтар на църквата „Св. Св. Константин и Елена“ в село Българи, който е пряко указание за връзката...

В миналото – по време на Голямата неделя във Влахов дол – не се е извършвало палене на нестинарски огън и изтъпкване на жаравата в него... Днес това се случва, какъвто е случаят, който наблюдаваме през 2007 г.: няколко мъже от нестинарските селища и един юноша – Костадин Михайлов от село Бродилово – привличат вниманието със спонтанния си танц... Сред участниците има и представители на групи, пристигнали специално от Гърция, за да почетат „Родината“... От разговора с Костадин Михайлов – отличаващ се с природно благородство, деликатна чувствителност, достигаща до изтънченост, става ясно, че днешната му нестинарска изява е втората през живота му; за първи път – преди около година – на храмовия празник на своето село – деня на Св. Великомъченик Пантелеймон (27 юли) – той спонтанно е почувствал необходимост да влезе в огъня... Юношата има и голяма музикална вокално-изпълнителска дарба...

Връщането по селата от култовото пространство на нестинарите Влахов дол става по друг, традиционно установен, път... Непринуден е разговорът с Костадин, когото поканваме да пътува с нас...

Седмицата между Голямата неделя и кулминацията на нестинарския ритуал (3 юни) е осеяна с множество **събори** в Странджа, каквито са тези край землищата на селищата на нестинарите, закриляни от **параκληси** („монастирчета“), разположени **кръгово по периферията им** (изградени върху или до **тракийски светилища**): „Св. Троица“ край село Българи, „Св. Илия“ край село Кондолово... На тези събори разговаряме за същността на нестинарството с епитропите Костадин Илиев и Кирил Епитропов... Образът на Ради Иванов – син на четвъртата нестинарка от шестте от село Българи – запада в сърцата ни с природния си аристократизъм и дух на мъдрец...

Проста е вътрешната структура на организацията на нестинарството. Предаването му не става по наследство (макар че са се срещали и такива случаи,

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

получили описание в литературата). Начело е главната нестинарка (нестинар), определяна (определян) единствено по уменията си – и в жаравата, и в светостта си. Пазители на традицията, нестинарите били почитани като „чисти праведници“ (главната нестинарка се възприема за сестра на „Светока“ – Св. Константин). В миналото нестинарският огън е бил пален от жив огън. В него влизат „прихванатите“ от Св. Константин (и Св. Елена). Огненият кръг е земният образ на слънцето – „и както за слънцето е трудно да се говори, така е трудно да се разкаже и за нестинарството“ – изрича Кирил Епитропов. Правилното изпълнение на нестинарската обредност е начин да се подпомогнат космическите сили, олицетворяващи „Великата богиня-майка – Земята“ и нейния „Син – Слънцето/Огъня“ в осъществяването на **ежедневния – денонощния и годишен природен цикъл**.

С постепенното отмиране на обряда (на ритуала се налага и църковна, и местна забрана с атеистичен привкус през десетилетията на XX в.), когато умират последните автентични нестинари (към 70-те години на XX в.), на преден план в нестинарството излиза фигурата на епитропа на селището (който може да не влиза в огъня, но следва да има роднинска връзка с нестинарски род)...

Загадката на нестинарската символика се засилва, когато в кулминацията на 3 юни – събора в село Българи – наблюдаваме ритуалното шествие, съпровождащо иконите от „конака“, обхождащо последователно църквата „Св. Св. Константин и Елена“ и жаравата на жертвения огън, в която влизат, изтъпквайки я, нестинарката Веселина Илиева от село Бродилово, Костадин Михайлов от същото село и други... Разговаряме с тях след обряда... Благ и свенливи, с природна чистота, нестинарите не са разговорчиви за сакралната страна на ритуала, за която и сами не знаят, и изпитват смущение... Остава впечатлението, че те са щастливи да осъществяват съпричастието си към него...

Какво е посланието и какъв е смисълът на ритуала се опитваме да узнаем, обръщайки се към неутрални, незастъпили вече изявени гледища за феномена на нестинарството, незанимаващи се пряко с него, учени:

- **проф. Мишел Виевиорка** (Michel Wieviorka) – Висш институт по обществени науки (High School for the Studies of Social Sciences) в Париж: **препраща ни към трудовете на философа на огъня Г. Башлар (Bachelard G.)**;

- **проф. Франческа Брези** (Francesca Brezzi) – Латерански университет (University Laterane) в Рим: **вижда връзки на женското начало на човешката душа с феномена на огъня**;

- **проф. Елза Вилфрид** (Elsa Wilfried) – Институт по обществени науки (Institut fuer Wissenschaft) във Фрайбург: **„Под огъня – разбираме светлина и всичко, което се явява тя“**;

- **проф. Бруно Далапикола** (Bruno Dallapiccola) – Институт по генетични изследвания „Мендел“ към Университета на Рим „Сапиенца“ (Institut „C. S. S. Mendel“ of University of Roma „La Sapienza“): **срещаме отново препратка към Г. Башлар (Bachelard G.)**.

Ето как водещият републикански поливалентен хирург-учен на България **проф. Николай Яръмов** (Nikolaj Jaromov) – Медицински университет (Medical University in Sofia) в София коментира един от ключовите естественаучни проблеми за разбирането на знанието на нестинарите – отсъствието на термични изгаряния при влизането им в жаравата (каквито би трябвало да получи всеки в тази ситуация): **„невро-хормонални и съдови промени, настъпващи за сметка на компенсаторните възможности на организма; за да разберем нестинарството,**

N E S T I N A R I A N A

трябва да обърнем внимание на ендокринната и нервната система, които, традиционно проявяващи се синхронно, очевидно, не винаги вървят паралелно, което открива въпроса за знанието на пределите на човешките възможности при някои индивиди”.

Очевидно, към информационния фонд на проблемите на нестинарството следва да причислим и онтологичният: за съотношението между човека и природата в рационален план, засягащ в единство **духовната, менталната и телесната сфера**.

Екзистенциалното битие на нестинарите през XXI в. – като знание проблем на кълбо от проблеми – ни отвежда към хиперидеята за **филиация** (*фр.*: filiation < *лат.*: filioliis> – *букв.*: синовен: връзка, приемственост, развитие и разчленение) на **митологията – религията – културата – фолклора – литературата – изкуството – ежедневния живот – науката. Предизвикателството за характерното като цяло рационално мислене на XXI в. чрез феномена на нестинарството е огромно**. Възможно, широкомащабно комплексно сравнително изследване на информационната среда на нестинарството в посочените аспекти – без прокарването на географски ограничения и разграничителни линии между сферите и областите на познание, изхождайки от остатъчните рудименти на обряда в уникалния неурбанизиран информационен жив фонд на Странджа, ще открие световно миграционно трасе на култури и вярвания на човешката популация, в **зърната** на които е скрит **информационният код на връзката им във вид на общ корен на културата и вярата на Homo sapiens’а**.

Феноменът „огън” – корелиращ на нестинарството – открива индоевропейски паралели (*санскр.*: agni; *литов.*: ugnms; *лат.*: ignis; *слав.*: огонь). Agni (Akni – „огън”) са името на божество във II-то хилядолетие до Хр. в Мала Азия. Във ведийската и индуистката митология богът на огъня е роден в три места – на небето, на земята (сред хората) и във водата. Функцията на Агни като космическа сила се въвежда в рамките на учението за четирите световни периода, а функцията на Агни като стихия се преобразува в концепцията за петте елемента (въздух, огън, вода, земя, ефир – от които са звездите и Слънцето), от които е съставен светът.

Нестинарството отвежда и към съотносимост на трансмисиите на култура и вярвания, преминали от Индия през Средна Азия към арабските и персийските паметници – на **зороастризма** (*иран.*: Заратустра /Зороастър/ – пророк и реформатор в древноиранската религия, автор на I-вата част на свещената книга „*Авеста*”) – религия, разпространяваща се през древността и ранното средновековие в Средна Азия, Иран, Афганистан, Азербайджан и други страни на Близкия и Средния Изток; днес – в Индия и Иран, в която е съществено значението на огъня.

Определен паралел откриваме и в доктрината на Исляма, където в Корана е казано „и сътвори Той джиновете от пламъка на **огъня**” (**Сура 55:15** Ар-Рахман „Всемилоствивия”). **Джиновете** (*от араб.*: „скрити”) са същества с огнена природа, обитаващи до източници на огън.

Архаичният смисъл на нестинарския ритуал препраща към култа на проникналния през Вавилон, Армения и Мала Азия и преминал в Рим в края на I в. и разпространен от римските войници **Митра** (*авест.*: „договор”, съгласие) – индоевропейско божество на светлината, слънцето (аналози в древногръцката митология: Хелиос – бог на слънцето и Хест – бог на огъня). През III в. този култ сериозно съперничал на християнското учение. Под влияние именно на култа към Митра християнството възприело за свещен седмичен ден не юдейската събота, а неделята – Митровия свещен ден (на слънцето), а рожденият ден на „Непобедимото

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

Слънце” – 25 декември – ден на слънчевия поврат в природата, станал Рождество Христово.

Култовият тракийски орфизъм – като слой на Странджанския ареал – повдига етнологичния въпрос за **прототраките**, които, според легендите, са дошли на европейския континент по вода от Египет. Известното, че Странджа е била **древнотракийска военно-административна област**, владяна от династия, странична на Одрския двор, която още през IV в. пр. Хр. се отделя като самостоятелна, и от III в. пр. Хр. планината е **елинистическа стратегия (Астика)**, управлявана от самостоятелен царски род, ликвидирана от римската провинциална администрация едва в началото на II в., пресмисля особеностите на тракийската държава, съжителствала на кръстопът на могъщи цивилизации, научила се да оперира с множество култове и вярвания като със знакови системи.

Борбата за **господство на християнството** с архаичните религиозни култове – ереси и секти – може да бъде прочетена и днес в рудиментите на нестинарството, съхранено в периода на решителен сблъсък, въпреки Миланския едикт (313 г.), институционализиращ Църквата в условия на централизация на държавния апарат и възстановеното единство на империята чрез моделираната линия на **верогърипимост** (под външно формално събиране на „старо” и „ново” в отделните ритуални феномени) от император Константин I Велики (306-337 г.). При християнизацията иконографията на императора и неговата майка – Елена (канонизирани заедно от Източно-православната църква) се съединява с нестинарството посредством дълбинни натрупвания от езическото наследство на Балканите – за богинята майка-земя и нейния син-слънце... (По същото време, както е известно, за ереси категорично са обявени такива социално-религиозни учения като отричащото материалния свят **манихейство** /възникнало през III в. в Персия; разпространило се в Сирия, Мала Азия, Египет и Китай/ и др.) Решаващо във възникналата ситуация се оказва, очевидно, самосъзнанието на нестинарите да не се делат от останалите християни и да не бъдат смятани за сектанти. Възникналата симбиоза на архаичната култова обредност, твърде рядка – уникална – за повратната епоха, заслужава сериозно специално проучване като феномен на изминатите пътища, избраните посоки и границите на хуманитаризацията и смисъла на знанието в техните антропологични аспекти за съдбата на популацията...

... Да си припомним, че средновековната традиция гласи, че Св. Елена – майката на Св. Константин (император Константин I Велики), известна с изключителните си християнски добродетели и мисионерството си, е донесла от Йерусалим в Рим през 326 г. стълбата на Преторията – палата на управителя Понтий Пилат, по която се е изкачил Спасителят по време на знаменития процес на Разпети Петък, за да бъде осъден... Свещената стълба (Santa scala) се състои от 28 мраморни стъпала, които сега са покрити с орехови дъски (намира се в базиликата „Santa Maria Maggiore” в Рим), е свидетелство за вечни времена и на това, че, когато се осъжда истината на небитие – когато губим знанието за нея, смисъла ѝ, ние винаги неминуемо губим и познанието за пътищата на развитие, губим пълнотата и целостта на реалността...

От обсега на етимологичните изследвания на нестинарството не бива да отпаднат такива течения в християнството като **несторианството** (основано във Византия от константинополския патриарх Нестор през 428-431 г., осъдено като ерес на Ефеския събор /431 г./, което се ползва със значително влияние до XIII в. в Иран и от Средна Азия до Китай /днес: в Иран, Ирак, Сирия), както във феноменологичен

N E S T I N A R I A N A

план – на култа към „безмълвието” – на мистичното етико-аскетично учение **исихазъм** (възникнало през IV-VII в., възродило се през XIV в.).

Във връзка с насочеността на социално-религиозното учение на **богомилството** (възникнало през I-вата половина на X в. в България; прониква във Византия, Сърбия, Босна, Италия, Франция и др.), насочено срещу Православната църква, следва радикализиране на позицията към култовите обреди от миналото, но това само по себе си едва ли засяга чувствително отдалечените затънтени земи на Странджа...

Важно в извеждането на изследователските перспективи на информационния фонд на нестинарството е отчитането на обстоятелството, че в условията на идеологията на предхристиянска България (VIII-IX в.) в Странджа византийският гръцки език започва да прониква едва след VI в., а българският – след IX в. и регионът се установява като **гранична земя** между Византия и България и често преминава от едни в други ръце, при което населението постепенно естествено става двуезично и съхранява повърхностно хистиянизиранията си древна култура.

Именно „етническият произход” на населението в Странджа, който нестинарските села в нея дълго не разбират, вътрешно прегрупира селата в планината на „гръцки” и „български” през средата на XIX в., когато, както е известно, регионът принадлежи на Османската империя (XIV-XIX в.), обявила го за производствено-данъчна област (султански хас), където не са заселвани турци.

През Възраждането започва същинското евангелизиране на Странджанския регион под формата на сблъсък между предхристиянското си в основата си нестинарство, изпълнено с множество непрояснени наслоения, и гръцкото духовенство (наложило погръчването на селата Кости и Бродилово)...

Изолирани в уникалната си самобитност, нестинарските села остават вън и от територията на установилата се през 1878 г. Българска държава, вън от която се оказва самата Странджа до Балканската война (1912 г.)...

Превърнало се в емблематичен знак на българския обреден фолклор като образа на България (**Димитър Димов**: „*В моята родина жените играят върху огън.*”), както и на възприятието от чужденците на българската феноменология (английският поет **Робърт Грейвс**: „*близо да си с нея – все едно да си близо до огнището*”), посочва нестинарството като вкоренен дълбоко в психологията на човека **код на трансмисиите на времената и ареалите през културните шлейфове на вярата и битността**, който предстои да бъде дешифриран, за да бъде разгадано с него и загадката на самото нестинарство...

Без да е религия, фолклорната нестинарска обредност в Странджа е вкоренена в християнската религия през многообразни културни трансмисии, и въпросът – дали тя ще се разбере – зависи от осмислянето на целия ѝ феноменологичен спектър, включвайки и нейния метафизичен план, декодиращ религиозната ѝ одухотвореност. Възможно, в решаването на тази загадка е кодът на новия хуманизъм като дълбинно културно родство на пластове и посоките на развитие на планетата.

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

6. ЕКСТЕРИОРНА ИСТОРИОЛОГИЧНА РАМКА [Ил. 9 – с. 143]

„Често онзи, който следва правия път,
е пристрастен и пропуска желаната цел.”
Muhammad ibn ‘Arabo
(Shaykh al-Akbar; Doctor Maximus)

6.1. Методология

(Хуманитарно знание: религия – изкуство – наука) [Ил. 10 – с. 144]

Взаимното опознаване и обогатяване на цивилизациите е комплексът, представящ единствения правилен път към истинската културна глобализация на света.

През хилядолетията между западните и източните цивилизации има големи периоди на симпатия, но и на неприязън, дължащ се главно на тяхното взаимно непознаване.

Макар и с известна доза условност може да се приеме, че Западът олицетворява **рационалното, логично и явно знание (захир)**, докато Изтокът е извор на **мистичното, интуитивно и скрито знание (батин)**.

Не случаен е изразът *Ex Oriente lux*, защото – не само слънцето изгрява от Изток, – именно от Изток идват големите пророци като Зороастър, Христос и Мохамед, които чрез ученията си представляват своеобразни клони на могъщото общо **Дърво на историко-културното развитие на човечеството...** Коренът на това дърво е единен – на религията, изкуството, науката – и той принадлежи на цялото човечество.

От интелектуална позиция **философско-религиозното равнище на установяване на връзки между реалността и съзнанието** е най-високото ниво на менталност, под което се структурират намиращите се в зависимост от него: метасистемни, вторично-документални, първичнодокументални и фактологични нива за физическата, биологичната и културната информационна реалност.

Като естествено разклонено от религиозните картини на света (будистка – християнска – мохамеданска), възникващи като гигантска циклоида на инфосферата през период от седем века, изниква Дървото на историко-културното развитие на човечеството, развиващо се вече 40000 години, за израстването на което е необходим етнобиогеоценоза на 400000000 години история на геонда Земя.

Естествено вкоренен е този, така разклоняващ се ствол на религиозната култура на човечеството, в първата универсална монотеистична религия на планетата – зороастризма.

Отчитането на философско-религиозната натовареност на информацията е постмодерна рационална задача, от решаването на която зависи изграждането на съвременната неklasическа информационна картина на света, в която се установяват съответствия между продуктите на културно-ценностното съзнание (наука – литература – изкуство – обикновен живот – религия).

Рационалното включване на философско-религиозния интелектуален план в информационната картина на света в категорията „дълго време” обезпечава интелектуална възможност за съотнасяне на религиозните картини на света (*Авеста* –

N E S T I N A R I A N A

Упанишади – Библия – Коран) с рационалните знания (философски, исторически и т.н. по целия спектър на хуманитаристиката) като части от универсалното развитие на посоките на културата.

Рационалната интелектуална картина на философско-религиозното знание е от огромно значение за онтологията на съвременното информационно моделиране, защото тази картина съдейства за разбирането на исторически и в настоящето прокарваните граници между феномените и техните прояви като уникален ментален способ на обединеното им разглеждане като единство от много равнища.

Диадата **явно – скрито знание** дава отглас не само в сравнителното изучаване на **рационалното – религиозното**, но тя е и част от рефлексията на комплекса от онтологични въпроси, фокусиращ се и в методологичните проблеми на хуманитарното знание в Евразия и САЩ и днес – през XXI в. Именно белезите на тази диада носят известния дуализъм на самите ключови понятия, чрез които се изучава човечеството – човека: **НАЙ-СЛАБО ПОЗНАТАТА СФЕРА НА КАРТАТА НА ЗНАНИЕТО, КОЯТО СЛЕДВА ДА СТАНЕ ВОДЕЩА МАГИСТРАЛА НА НАУЧНИТЕ ИЗСЛЕДВАНИЯ И КАРДИНАЛА НА ПЕДАГОГИКАТА НА ВСИЧКИ НИВА НА ОБРАЗОВАНИЕ И ВЪЗПИТАНИЕ НА ПОДРАСТВАЩИТЕ!**

Ето, например, да се обърнем към понятието „антропология“ („anthropology“) – като проблематика и като термин. Възгледите за „антропологията“ като наука са свързани с различни гледища в западния свят и разбиранията на източноевропейските автори.

В съответствие с динамично формиращата се съвременна философско-научна парадигма на познанието „хуманитарното знание“ е по-общо от включваното в него понятие „хуманитарни науки“ („humanities“ или „art and humanities“ [pionscience]), в което попадат филологията, литературознанието, историята, философията и т.н.; за разлика от „science“ – естествени науки, но също и социологията, икономиката, демографията и други социални науки.

Накратко: **хуманитарното знание** е единство на **религия – изкуство – наука в познанието на човека**.

Чрез тази триада (религия – изкуство – наука) **универсалното – хуманитарното, философско-научното епистемологично знание (episteme) е съставено от всички знания: явно** (формализирано, дискретно, естествено, съответстващо) – **explicit** (formalized, discreet, natural, common; **неявно** (мълчаливо), подразбирано знание – **implicit (tacit) knowledge**; **научно (рационално) знание – scientific (rational) knowledge**; **скрито** (мистично, езотерично, агностично, трансцендентално, присъствено, окултно) – **hidden** (mystical, esoteric, agnostic, transcendental, presence-knowledge, knowledge by presence, occult)...

В редица изследвания на древността се преоткрива знание, което отдавна е изчезнало – **изгубено знание – lost knowledge**.

Знанието, постигано чрез духовна медитация и съприкосновение с висша природна мъдрост и **божествено откровение (occult knowledge)**, за което има данни в много документи, се различава от **съответстващото (естествено, обикновено) знание (knowledge by correspondence)**, основано на причинно-следствени връзки и наречено още знание по съответствие ...

Различните видове присъствено знание са **САМОПОЗНАНИЕ...**

Пренос на знание – преносно знание (transferred knowledge) може да има във всяка сфера, поради което понятието (пренос на знание) се трактува като процес, а

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

не като вид (знание).

Елемент на всяко знание е инструментарното му изражение – **техническо знание (techne)**, при което самото то (техническо знание), като всяко епистемологично знание, е и философски натоварено.

Границите тук се определят от съзнанието и психиката на индивида и обществото.

6.2. Онтология

(Ноосфера: Ценностен геном на човечеството) [Ил. 11 – с. 189]

Обобщеното понятие „**ноосфера**” (*гр.*: nous, nous – разум + *гр.*: sphaira; *лат.*: sphaera; *фр.*, *англ.*: sphere – кълбо, земното кълбо, небесата ... ; област ...) служи, за да се характеризира обвиващата земното кълбо идеална „мислеща” обвивка, чието формиране е свързано с развитието на човешкото съзнание. Това е сфера на взаимодействието на природата и обществото, в пределите на която разумната човешка дейност става най-главен и определящ фактор на развитието. За нейното обозначаване се употребяват сходни термини: **техносфера, антропосфера, социосфера, инфосфера, семносфера** (П.Тейяр дьо Шарден, Е. Лъороа, В. И. Вернадски).

Емблематични за ноосферизма са понятийно-езикови феномени, обхващащи цялото човечество – като появилата се нова дума за „закон” – персийската „**дата**” (*англ.*: **data**) по времето на Ахеменидите (550 – 330 г. пр. Хр.) и разпространена не само в целия Близък Изток, но и извън пределите му. Присъства в арменския, еврейския, акадския език и много други индоевропейски езици.

Факт е, че използваната и днес по цялото земно кълбо терминология за обозначаване на **вторичнодокументална – пълнотекстова в оптимален вариант – база от данни**, която има **същинска библиографска природа – дата** (*англ.*: **data**) – е с персийски корени.

Очевиден е ключовият проблем за **ценностния геном – съвкупност от наследствената информация за набора от етични и естетични ценности на даден човек, народностна група или общество, които представляват по същество морален кодекс**.

В единен контекст – ценностния, обвързан с трите обобщени страни на хуманитарното познание: **религия, изкуство, наука**, се преосмисля и структурата на емпиричния материал, и методологията на интерпретацията му.

Националните школи и световните центрове на хуманитарното знание представят полифония от гледища. Показателно е, че всички тези направления на хуманитарно-научно знание намират обединение от края на ХХI в. в история на религиите като история на цивилизациите, показваща общата прародина на духовния живот на човечеството.

6.3. Дърво на историко-културното развитие на човечеството (Хуманитарна глобализация) [Ил. 12 – с. 190]

При почти всички антични философи и учени намираме сведения за знанията, събрани и практикувани от магове (жреци на **зороастризма** /първата монотеистична

N E S T I N A R I A N A

религия и философия, разпространявана на основата на **източен** соларен култ (със северен генезис) – учението на иранеца Зороастър – Заратуштра/).

Евдокс от Книд (Eudoxus of Cnidus /410 или 408 г. пр. Хр. – 355 или 347 г. пр. Хр./) и Плиний Стари (Pliny the Elder /23-79 г./) оценяват зороастризма като „най-славното и полезно“ („the most famous and most useful“) учение.

И в тази връзка съвсем не е случайно, че **първата древногръцка философска школа** е Милетската с най-видни представители като Талес (ок. 625 – ок. 547 г. пр. Хр.), Анаксимандър (610 – ок. 540 г. пр. Хр.) и Анаксимен (втората половина на VI в. пр. Хр.). Една от причините за нейното възникване е близостта на анатолийските гръци до Персия и мъдростта на зороастрийските магове. Има сигурни данни, че Питагор (Pythagoras, ок. 495 – 435 г. пр. Хр.), Емпедокъл (ок. 495 – 435 г. пр. Хр.) и особено Платон (427 – 347 г. пр. Хр.) (вторият му баща е бил дългогодишен посланик на Атина в Персийската империя) са изучавали зороастризма и са били силно повлияни от него.

За Демокрит (Demokritos, ок. 460 – ок. 370 г. пр. Хр.) е известно, че е бил дори ученик на прочутия персийски архимаг Останес (Авастана или Хуштана, V-IV в. пр. Хр.). Последният е цитиран от Херений Филон от Библос (Herennios Philon /Philo of Byblos, ок. 64 – 141 г./) като автор на „*Осмокнижие*“ („*Oktateuch*“), от който енциклопедичен труд са се учили най-големите умове на древността.

Любопитно е да се изтъкне, че споменатият финикийски граматик и историк Херений Филон от Библос в труда си „*За събирането и подбора на книги*“ (*Peri ktzsefs kai eklogzs biblifn* – заглавие, давано от изследователя му Хертер /Herter/), по отношение на формата на този труд (той представлява далечен отзвук на „*Таблиците ...*“ на Калимах /Kallimachos, 310 г. пр. Хр. или няколко години по-късно – 240 г. пр. Хр./) и техните допълнения, направени от Аристофан Византийски (Aristophanzs Byzantios, ок. 257 – ок. 180 г. пр. Хр.), макар че **обсегът му на действие – по неговия обхват – съвсем не е съизмерим с този на забележителните библиографски предшественици**, пръв дава описания на образци от финикийската и иранската словесност с изтъкване на техните характерологични черти.

Тук е мястото да споменем, че уникалната **Александрийска библиотека – универсална и с международно значение, най-богатата библиотека на Древния свят**, основана през последните години от царуването на египетския фараон Птолемей I Лаг (323 – 284 г. пр. Хр.) е резюмирала и доразвила достиженията на **инвентарните списъци или каталози на някои известни универсални книгохранилища на Древния свят**. Тя е използвала традицията на **Библиотеката на асирийския цар Ашурбанипал** (Ashurbanipal, 685 – 627 пр. Хр.) в Ниневия, на **Библиотеката на Персеполис**, основана от цар Кир II (king Cyrus II, ок. 590 – 529 г. пр. Хр.) и други...

В библиографския паметник на цитирания по-горе Херений Филон преобладава **принципът на подборността пред тенденцията към пълен обхват на отразените първични документи** (Калимах; Аристофан Византийски).

Изключително ценно за осмисляне пътищата на формиране на библиографското универсално знание е творчеството на Херений Филон. Неговите съчинения са загубени, но те се цитират пространно от бащата на християнската църковна история **епископа на Кесария (Палестина) Евсевий Кесарийски** (Eusebios Pamphilos (между 260 и 265 – 338 или 339 г.) („*История на църквата*“).

На сведенията на Евсевий Кесарийски се основава бащата на цялата патрولوجична традиция в Западната и Източната християнска църква **блаженият Йероним – Йероним Стридонски** (Hieronymus Stridonus, St /340(?) – 420 г./):

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

презвитер Генадий Марсилски (**Gennadius Massiliensis** /(? – 492 г./), епископ Исидор Севилски (**Isidorus Hispalensis** /560(?) – 636 г./), архиепископ Илдефонсо Толедски (**Ildefonsus Toletanus** /607–667 г./), монахът Зигеберт от Жамблу (**Sigebertus Gemblacensis**, „*Анонима от Мелк*“, монахът Петър Дякон (**Petrus Diaconus** /1107-1159 г./), монахът Хонорий Огъонски (Августодунски) (**Honorius Augustodunensis** /1080-1151 г./), каноникът Хенрих Гентски (**Henricus Gandavensis** /1217-1293 г./), абатът на манастира в Шпонхейм Йоан Тритемий (**Johannes de Trittenhem** /1462-1516 г./). Тази патрологична традиция стига до най-голямото културно средище на Югоизточна Европа и Балканския полуостров през XV–XVIII в. – Атонския манастир...

Именно Херений Филон пръв и единствен от античните автори преразказва древния финикийски автор **Санкуниатон от Бейрут (Sanchuniathon of Berytus)**, който е написал първото известно изследване на древните космогонии – финикийска и иранска и пр. – „*История на боговете*“. За съжаление само данните за финикийската и египетската митология са преки, а за иранската (зороастрийската) – са косвени и оскъдни (поне тези, които са достигнали до нас единствено през *цит.* автори).

И така, Демокрит, считан за баща на съвременната наука, е получил цялото знание на зороастрийските магове именно от прочутия персийски архимаг Останес. След като завоевателят Александър унищожава *Авеста* и свещените книги на маговете, част от съчиненията на Останес са запазени от египетските жреци.

Есхатологическите идеи на зороастризма оказват значително влияние върху Хераклит (ок. 520 – ок. 460 пр. Хр.), който, заради тяхната сложност и тацитност, бил наречен Тъмния. Той пръв признава **огъня** за една от първоосновите на мирозданието. По-късно Емпедокъл също приема идеята за огъня като един от четирите основни елемента на света (вода – огън – въздух – земя).

Иранските философски доктрини на **манихеизма** (дуалистично учение, съставено от зороастрийски и раннохристиянски елементи), **маздакизма** (религиозно-философско учение, насочено против социалното неравенство) и **зурванизма** (арийско ранно дуалистично движение в зороастризма /подобно на **богомилството** в християнството/ с елементи на материализъм и фатализъм) също оказват значително влияние върху западните цивилизации.

Изключително показателен в това отношение е случаят с Блажения Августин, Хипонски епископ (354-430 г.), един от светците и отците на Християнската църква и Учител на Запада. На младини той е бил ревностен почитател на манихейството, чрез което се е запознал със зороастризма и източната мъдрост.

Много авторитетни учени смятат, че влиянието на манихейството е продължено в западното богословие от Августин, преминал към християнството от манихейството, чиито произведения продължават да бъдат изключително важни за католическата и протестантската теология. Така един от следовниците му – шотландецът Ришард дьо Сент-Виктор (**Richard de Saint-Victor**, – 1173 г.) пише съчинението „*Книгата на Дванадесетте Патриарха*“, в която има влияние шиитската доктрина за дванадесетте имами.

Основателят на протестантството – немският духовник и теолог Мартин Лутер (1483-1546 г.) е монах от Августинския орден. Реформаторското протестантско учение за спасение само с вяра също показва явно манихейско влияние.

Когато Платоновата Академия в Атина е закрыта през 529 г., то Симпликий Киликийски (ок. 490 – ок. 560 пр. Хр.) и последните седем философи от школата на неоплатониците отиват в Сасанидска Персия (III-VII в.) и се установяват в Харан,

N E S T I N A R I A N A

близо до Едеса, където се изгражда една академия в изгнание, а нейните възпитаници продължават дейността ѝ до IX в., т.е. достатъчно дълго, за да стимулират т.нар. Арабски ренесанс (*Renaissance of Islam*, IX-XI с.).

Изключително място заема прочутата Академия в Гондишапур (*Dânešgâh e Gondišâpur* /VI-VII с./) основана в VI в. С това персийско висше училище е свързан и известният учен Пол Персиеца (*Paulus Persa* /VI в./), който е ирански несторианец и е бил учител на иранския шахиншах Хосрой I Ануширван (531-579 г.).

След разпространението на исляма учени като Авицена (Ибн Сина /ок. 980-1037 г./) и Авероес (Ибн Рушд /1126-1198 г./) възраждат и допълват значително идеите на аристотелизма и платонизма.

Шотландският духовник Майкъл Скот (*Michael Scotus*, 1175-1234 г.) научава арабски език и се обучава в Толедо при най-изтъкнатите ислямски учени и философи от школите на Авицена и Авероес. През 1210 г. пише съчинението „*Abbreviatio Avicennæ*”, а по-късно превежда много трудове на Авероес.

За съжаление трудовете на друг голям ислямски философ Ибн Араби (1165-1240 г.) са изключително трудни за възприемане и за превод и затова остават по-слабо известни чак до XX век, когато са открити от френския иранолог Анри Корбен (1903-1978 г.).

Иранският национален поет Фирдоуси (ок. 935-1020 г.) в поемата си „*Шахнаме*” („*Книга на царете*”) отделя голямо внимание на значението на зороастризма за персийската цивилизация.

Изтъквайки безусловната културна приемственост на Запада от Изтока, следва да споменем цялата традиция на последвалите след създадената от монаха Флавий Магнус Аврелий Касиодор Сенатор (Flavius Magnus Aurelius Cassiodorus Senator /487? – 585? г.) енциклопедия „Наставления за духовно и светско четене” (Institutiones [divinarum et humanarum lectionum]) в лоното на Ранното средновековие (VI в.) – на базата на универсалните енциклопедии на Античността и Средните векове – общо за западната и източната традиция във византийско-славянската книжовност и литература, но специфично в съответствие с конкретните исторически условия – се подготвят условията за създаването на букет от методологии на хуманитарната библиография от VII-XV в. като образци на синтезното универсално и препоръчително информационно моделиране.

Един изключителен пример за преноса на фундаментални знания от Изток на Запад е случаят с великия персийски учен Насир ал-Дин ал-Туси **Nasir al-Din al-Tusi** (1201-1274 г.). Роден в град Тус, провинция Хорасан (Североизточен Иран), който е и родният град на Фирдоуси, той се обучава в Нишапур и се изявява като изключителен астроном, математик, физик, химик, биолог, философ и теолог. Според Ибн Халдун **Ibn Khaldun** (1332-1406 г.) това е най-големият ирански учен. Той основава и ръководи прочутата обсерватория на Марагех **Maragheh observatory** (*Rasad Khaneh observatory*, 1259-), която служи за модел на всички други обсерватории по света. В нея имало библиотека с над 40 хиляди тома книги от цял свят, както и школа с над сто студенти. През нея минавал първият известен световен Начален меридиан, който по-късно е заместен от този в Париж и накрая в Гринич, Англия. Тук са работили най-известните астрономи от Персия, Сирия, Анатолия и Китай. За своите планетарни модели ал-Туси изобретява геометрична техника наречена „Двойка (чифт) на Туси”, която генерира линейно движение посредством сумата на две кръгови движения. Той също определя точната стойност от 51 дъгови секунди на годишното изменение на равноденствието и допринася за

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

усъвършенстването на астролаба (линеен астролаб, наричан „жезъл (рейка) на ал-Туси“. След 12 години на изследвания ал-Туси и учените под негово ръководство са изготвени и издадени прочутите астрономически таблици, наречени „Илхански звезди“. За тях и особено за „Двойката на Туси“ е доказано, че играят решаваща роля за създаването на хелиоцентричната система на **Николай Коперник** (Nicolaus Copernicus Torinensis; Mikoiaj Kopernik /1473-1543 г./) – полско-немски католически свещеник и лекар.

Глобус на звездното небе от месинг, сребро и злато, създаден през 1279 г. в обсерваторията на Марагех се съхранява понастоящем в Дрезден, Германия. Персийският учен твърди, триста години преди наблюденията през телескоп на Галилео Галилей, че Млечният път е съвкупност от множество звездни галактики.

В биологията той изказва идеи, сходни с дарвинизма. Подобни постижения достига в областта на химията, физиката, математиката и логиката.

Може смело да се каже, че тогавашната наука в света е била осенена от ослепителната светлина на невероятно широките знания на персийския учен Насир ал-Дин ал-Туси.

Григорий Хониатес **Gregory Choniades** (Chioniates /1220-1302 г./) е византийски гръцки астроном, който научава арабски и фарси и се обучава в обсерваторията на Марагех при Шамс ад-Дин ал-Бухари **Shams ad-Din al-Bukhari** и при самия Насир ал-Дин ал-Туси. Той превежда от персийски научни трудове по математика и астрономия, включително прочутите астрономически таблици на ал-Туси. Хониатес играе изключителна роля в преноса на научни постижения от ислямския Изток към християнския Запад. Това включва въвеждането на такива персийски иновации в Европа като универсалния астролаб (линеен астролаб, наричан „жезъл (рейка) на ал-Туси“, както и прочутата „Двойка (чифт) на Туси“, която е доказано, че играе решаваща роля за създаването на хелиоцентричната система на Николай Коперник (Nicolaus Copernicus Torinensis).

Ако потърсим на Изток личност, която да хвърля светлина в хуманитарното знание **от Средновековието чак до Новото и Най-новото време**, то тя ще е тази на създалия изключително ценно учение **Shahab ad-Din as-Suhrawardi (Shaikh al-Ishraq or Master of Illumination /1155-1191/)**². Това учение съчетава принципите на древната иранска мъдрост, зороастризма, неоплатонизма (философско течение, възникнало през III в. на основата на учението на Платон) и **суфизма** („тасаууф“ / букв. навличане на власеница/ – мистична традиция в исляма от VIII до XVIII в., чиято цел е духовното преобразяване и свършенство, разбирано като съпричастност към вътрешната истина на **всички** религии)³.

Suhrawardi отстоява принципите на мистическата интуиция и божественото откровение. Идеите му са изложени под формата на поетични притчи. В една от тях – „*Пурпурният архангел*“ (Crimson Archangel) – той описва завръщането на човешката душа под формата на птица към Божествената прародина на душата. При това са използвани множество образи от иранската митология, като героите Рустам и Исфандияр, планината Каф и особено митичната птица Симург.

В друга притча – „*История на западното изгнание*“ има гностични идеи близки по дух до тези на „*Песента за перлата*“⁴ от християнския апокриф „*Евангелие на Тома*“. В него се разглежда „*пленничеството*“ на човешката душа в чуждия за нея материален свят и нейното поклонничество към духовното праотечество на Бога.

„*Философията на озарението*“ (*hikmat al-ishraq*) на Сухраварди е, може би,

N E S T I N A R I A N A

най-глобалната концепция, обединяваща Запада и Изтока в единна хуманитарна вселена. Според него, Светлината действа на всички нива и йерархии на реалността, като възпроизвежда нематериални и субстанциални светлини, трансцендентални рацииуми, като ангелите, човешки и животински души, и дори телесни субстанции като материя и плът.

Метафизиката на Сухраварди почива на два принципа – този на „достатъчната причина“ (или *ex nihilo nihil fit*) и този, че същинската безкрайност е невъзможна. Учението се основава на теософията на мъдреците от древен Иран, която се изразявала във вътрешното разкриване (*кашф*) и **мистичното видение** (*мушахада*). Това учение не разделя, нито изолира едно от друго **философското дирене** и **духовната реализация**. Според Сухраварди един мистичен опит без предварителна философска подготовка има голяма опасност да заблуди, но една философия, която нито се стреми, нито достига до личната духовна реализация, е чиста суета.

Забележителен контрапункт на изумителния Сухраварди на Запад е **Свети Франциск Асизки** (Saint Francis of Assisi, Sanctus Franciscus Assisiensis, 1181-1226 г.), който е един от най-известните християнски светци – покровител на Италия, а също и покровител на животните, създател на разпространения по целия свят Францискански орден. Той подражавал на Христос толкова свършено, че бива наречен „Alter Christus“ – „Другият Христос“.

През 1219 г. монахът отива в Египет, за да беседва със султана относно мира и благочестието. Въпреки неясните данни за някакво изпитание (с **огън**) на вярата му, има преки свидетелства, че лично султанът al-Kamel Naser al-Din Abu al-Ma'ali Muhammed (1180-1238 г.) дава благоволенieto си на благочестивия мъж да посети Светите земи и даже да се помоли там за благо на всички... (gave Francis permission to visit the sacred places in the Holy Land and even to preach there).

В предсмъртната молитва на Св. Франциск „Химн за Брата Слънце“ (първото стихотворение на италиански език, вдъхновило Данте Алигиери да напише „Божествена комедия“) има следните строфи:

*„Хвала Тебе, мой Господи,
за брата **Огън**,
с който осветляваш нощта:
и е хубав, и весел, и як, и силен.“*

Точно след Франциск от Асизи идва и цитираният вече Св. Тома Аквински (Thomas Aquinas, Doctor Universalis, 1225-1274 г.) – най-известният италиански теолог и схоластически философ. Почитан като един от 33-та най-големи учители на Християнството, със сигурност между неговите учители следва да се назове Авероес (Ибн Рушд /1126-1198 г./).

И въпреки това, когато получава видение свише, Св. Тома Аквински казва: „Всичко, което съм написал, ми изглежда като наръч слама“. Неговата концепция е **синдереза** – естествено предразположение и склонност към добро и към познаването на това добро. За него най-важен е Божественият Разум, непознаваем и неразбираем за човешкия ум, но приет със смирение. Но той също така изрично твърди, че човекът „в своето съществуване, в своята власт и в своето притежание трябва да се ръководи от Бога“. За голямо съжаление, този виден мислител се обръща срещу „авероизма“, който обаче продължава да оказва влияние върху такива гениални личности като Джордано Бруно (1548-1600 г.), Пико дела Мирандола (Pico della

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

Mirandola, 1463-1494 г.) (знае отлично **арабски език**) и Чезаре Кремонини (1550-1631 г.).

Факт е формирането в епохата на Ренесанса в Европа на хуманитарна наука (от „humanitas, -atis [humanus]” – човешка природа, човешко достойнство, човеколюбие, образованост, изтънчен вкус), отъждествявана с филологията (XIV-XV в.). Точно тук е коренът на пронизващата Ренесанса на Европа **херменевтика** – теорията и умението за интерпретиране на стари, главно литературни текстове, между които и принадлежащи на Изтока, с оглед на произхода, езика и съдържанието им.

Методологичната съпоставка на **схоластичната** и **хуманитарната** парадигми на познание довежда до преосмисляне на **идеята за свръхчовека** в руслото на зараждащия се нов **антропоцентризм**: Н. Макиавели (N. Machiavelli, 1467-1527 г.), Пико дела Мирандола, Николай Кузански (Nicolaus Cusanus, 1401-1464 г.).

Но особено показателен във формирането на тази амалгама от единството на Изтока и Запада е случаят с последния голям византийски учен и философ Георгиос Гемистос Плетон (1355-1454 г.).

Той учи в Адрианопол, в школата на османския султан, където му преподават персийски учени и мъдреци. По-късно ще напише труда си *„Размишления върху философските доктрини на Зороастър и Платон”* (*Summary of the Doctrines of Zoroaster and Plato*). Неговото учение е съчетание между **зороастризм** и **пантеизъм** (гр.: pan – всичко + гр.: theos – Бог), като той демонстративно се обявява за зороастриец и дори носи емблематичната шапка на персийски маг. Във Флоренция под негово влияние се учредява нова Платонова Академия.

Съществено е мястото в извежданата логическа последователност на преплитане на възгледите на иранеца **Sadr ad-Don Muhammad Shorvzo (Mulla Sadra** /1571-1636 г./)³. Неговата доктрина за **трансцендентната теософия** (al-hikmat al-mut’aliyah) е предвестник на **екзистенциализма** (*къснолат.*: ex(s)istentia) – ирационалистическо направление „философия на съществуването”) на близки до него мислители.

Техните възгледи се разпространяват в навечерието на Първата световна война: концепциите за човека на М. Шелер (M. Scheler, 1874-1925 г.) и А. Гелен (A. Gehlen, 1904-1976 г.) и на родствените им философи екзистенциалисти: Л. Шестов (1866-1938 г.), Н. А. Бердяев (1874-1948 г.), К. Ясперс (K. Jaspers, 1883-1969 г.), М. Хайдегер (M. Heidegger, 1889-1976 г.), М. Бубер (M. Buber, 1876-1965 г.), Ж.-П. Сартър (J.-P. Sartre, 1905-1980 г.), А. Камю (A. Camus, 1913-1960 г.) и категорията „човек” в качеството на антитеза на понятията „общество” и „природа”.

Важно е да разбираме, че разклоненията на екзистенциализма през XX-XXI в. имат в корена си идеите на Молла Садра. Точно тези идеи ни отвеждат до идеите на личности и обкръженията им като индийския поет, писател, композитор, педагог и общественик **Рабиндранат Тагор** (1861-1941 г.) и японския писател **Ясунари Кавабата** (1899-1972 г.).

Метафизическата философия на Молла Садра се основава на принципа, че **„съществуването предхожда същността”**, както и на концепцията за **„субстанциалната промяна”** при която трансформацията е не само по количество, качество, състояние и място, а е обусловена от вътрешно присъщо движение и взаимопроникване на битието във всеки отделен субект...

N E S T I N A R I A N A

... „Така Дървото тайствено расте с една душа
От влажната Вечност дълбока,
Облечено от световите на вечно чувстващата пролет,
Вселенската зеленина звездоока ...
... И корените – светлина на клони,
И клоните – сън на корените,
И на всичко ще издържи великият ствол –
Една душа гори с душите на всичките огънове.”

(Вяч. Иванов)⁵

6.4. Послание (Педагогическа основа) [Ил. 13 – с. 217]

Като граждани на комуникабилния XXI в. може да се запитаме с думите на англо-американския поет **Т. С. Елиът** (1888-1965 г.):

„Къде е мъдростта, която сме загубили заради знанието?
Къде е знанието, което сме загубили заради информацията?”...

Отговорът се приближава към нас с думите на руския художник и философ мистик, автор на идеята и инициатор на Договора за защита на културните ценности („Пакта Ръорих“) **Николай Константинович Ръорих**:

„Над всяка любов има една общочовешка любов.
Над всички красоти има една красота,
водеца към опознаването на космоса”...

... Естествено вкоренен е стволът на развиващото се живо Дърво на историко-културното развитие на човечеството⁶. За неговото развитие е необходима цялата история на триосния геонд Земя⁷. Антропоморфен аналог на Земята е **окоето (очната ябълка)**⁸.

През вечнозелените клони на това Дърво достигат посланията му до всеки, обърнал поглед към него, защото

„Наистина, паметта е по-голяма от пространството”¹⁰ и

„Вятърът духа, дето иска”¹¹ ;

„Изкачват се и възхождат по тях ангелите и Духът за ден, който равен е на петдесет хиляди години”¹².

И всеки пази това Дърво – както пази зеницата си – Земята – триосния природен и геокосмически елипсоид – нашия дом.

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

7. ИНТЕРИОРНА ФИЛОСОФСКО-ИСТОРИЧЕСКА КАРТИНА

(Рационални проблеми на семантизацията и посоките на периодизацията на символното, мълчаливото /*tacit*/ и скритото /*hidden*/ знание като планетарно значимо) [Ил. 14 – с. 218]

„*Sol lucet omnibus*”

7.1. Корени на трансмисията на арийски соларен религиозен култ, проникнал от Иран в България [Ил. 15 – с. 221]

В духа на постмодерната компаративистична ретикуларна когнитология (в съответствие с: 1. трудовете на историците на религиозната менталност на човечеството Дж. Кембъл (Campbell, Joseph /1904-1987/)¹³, М. Елиаде (Eliade, Mircea /1907-1986 г./)¹⁴ и А. Корбен (Corbin, Henry /1903-1978 г./)¹⁵; 2. възгледите за общ праезик на човечеството от епохата на дописмените комуникации от преди 40000¹⁶) е възможно да се създаде представа за обобщена философско-информационна картина на разпространявания от преди 20000 години **соларен религиозен култ**, който, в резултат на геокосмически катаклизъм се пренася от **север** (земя между съвременна Великобритания и Скандинавския полуостров – **Хиперборея** /назв. на древните гърци; *др. назв.: Хванирата, Арктика (авест.)* – в *Авеста*; *днес:* на дъното на Северния ледовит океан, но свързана и с колективното безсъзнателно – по учението на К. Г. Юнг/) **на югоизток** и в района на Иранското плато към 12000 години преди нас. Арктика, за разлика от Атлантида (Платон в диалога „*Тимей*”), потъвала много бавно. Започналото захлаждане много дълго, в продължение на цяло хилядолетие, предизвикало разселението на ариите във вид на няколко етапа (колена). Съгласно последните археологически находки край Северния ледовит океан и изследването на дъното му, показват, че още ок. 6000 години преди нас някои части на сушата са се намирили над нивото на океана. Например, 6-7000 години преди нас днешните хребети на върховете Ломоносов и Менделеев са били суша. Съвременната океанска археология посочва, че по това време (6-7000 години преди нас) последните хора са напускали Арктика, когато там вече е било твърде студено. А първите преселвания започнали някъде ок. 12000 години преди нас, т.е. ок. 6000 години продължавало застудяването и потъването на Арктика и преселението на обитателите ѝ на югоизток – първоначално на планината Урал (описано във „*Видевдат*” – единствено съхранилата се втора книга на *Авеста*).

По научни данни, ок. 12000 години преди нас завършва ледниковият период, време, когато ледът достигал до съвременна Воронежка област в Русия. Напълно възможно е, че преселението на ариите е започнало много по-рано, ок. 20000 години назад. Когато само част от Хиперборея се е показвала над водата, там вече никой не е живял. Следва да предположим, че Хиперборея е по-стара от Атлантида. По множество данни, потъването на Атлантида е станало ок. 12000 години назад, точно тогава, когато завършва ледниковият период. Учените предполагат, че сблъсък на Земята тогава с небесно тяло е предизвикал разместване на полюсите и топенето на ледовете. Днес съдим по много показатели за бързото потъване на Атлантида и бавното – на Хванирата.

N E S T I N A R I A N A

Това се потвърждава и от легендите на *Авеста*.

В древните арийски митове се е запазила легенда за цар Йима (*авест.*) – Йама (*древноперс.*) (40000 години назад), който е бил последният велик цар на държавата Хванирата, а за първи цар наричали Айряман (*авест.*) – в иранската митология: благо божество, живяло примерно 50-60000 години назад –културен герой, създател на благата на цивилизацията и социалното устройство на обществото, господар на света в епохата на хилядолетния златен век. Айряман – като първия космически (и държавнически) мислещ човек – е дал на хората учението за космическата цивилизация – за това, че човечеството не е ограничено от самото себе си, че то има братя по разум. Именно в това е коренът на учението на древните магове и зурванити. Те смятали, че човечеството е свързано (управлявано) със (от) звездите. Особено внимание отделяли на звездите от съзвездие Голямата Мечка (по-специално – звездата Алкор) (намира се на разстояние 400 светлинни години) и специално по-близките звезди – на съзвездията Орион и Голямото Куче. Айряман установил управлението на държавата в лицето на трима души – представители на три съсловия – **три Огъня**: войни, свещеници, творческа аристокрация (царят е трябвало да бъде и творец: писател, музикант, поет).

От Айряман до Йима (епохата на Хванирата), според съвременната хронология на мита, има 26000 години – което е продължителността на цял цикъл на прееция (промяна на наклона на оста) на Земята.

Според мита, въпреки че Хванирата потъва, потомците ѝ продължават да живеят. Преселниците на народа на Арктика, наричащи себе си арии, на няколко етапа се установяват в Месопотамия, и другите народи ги наричат шумери, а според митологията на самите шумери, техните предци действително идват от север. Език на шумерите е родствен на арийските корени. Самите шумери смятали, че произлизат от страната на снеговете. Даже названието им („Шумери“) означава „Страна на сумрака“ (където половин година е ден, половин – нощ). Именно от шумерите човечеството получава математиката, алгебрата, делението на кръга на 360 градуса, десетичната система за изчисление, методът на систематизация на артефактите – сред които и тези на писмената традиция...

Първите поселения на шумерите датират от 8000 години назад. Но по-късно всички арийски народи се стремят да са на земите на шумерите – в Месопотамия. Мидийското, персийското царства се оформят тогава, когато мидийците, персите завладяват земите на шумерите – тогава се легитимират техните държави. В долината между реките Тигър и Ефрат се създават столиците на тези държави. Културата си те заимстват от шумерите – каноните на красотата, изображението на боговете (крилати богове с тяло на бик, лъв и човек). Това е ставало възможно, защото шумерите са били древните предци на народите, чрез които те се съединявали с предишните поколения на ариите.

Примерно 2000 години пр.Хр. се осъществява разделянето на ариите. Една част от тях отиват в Месопотамия, друга – в Индия. Но всички те съхраняват в митовите си информацията, че предците им идват от север – от полярните ширини („*Видевдат*“ – *Авеста*).

Споменатият последен велик цар на ариите Йима, както е описано в *Авеста* („*Видевдат*“), построява **квадратна, кубическа вара** (за 100-200 хил. човека – какъвто е размерът на среден град днес; в иранската митология – обител на праведниците) – със страна „в конски бяг“ – и в нея хората живеят дълго време. (Последният ледник е бил 36-40000 години назад; вара е съществувала през целия

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

цикъл на прецесията – 26000 години и завършва своето съществуване ок. 8000 години назад. Интересно, че по-късно зороастрийците започват да строят храмовете си именно в кубическа форма, какъвто е и мавзолеят на цар Кир Велики (Cyrus the Great / 576 – 530 г. пр. Хр./), а също и много здания от времето на Ахеменидите (Achaemenid Persian Empire /550 – 336 г. пр. Хр./) и Сасанидите (Sassanid Persian Empire [Звнshahr] /224-651 г./). (Даже Кааба – главната светиня на мюсюлманите – е кубическа, което като цяло е свидетелство за колосалното въздействие на зороастризма, и особено – на зурванизма, върху исляма).

Самата вара в Арктика потъва 6-8000 години назад, когато и много арии напускат континента. Те се движат по Евразия, по Урал, в Месопотамия – където стават основа на шумерската цивилизация. По подобие на вара в Аркайда строят такива градове и на други места. Аркаим (в Урал – *днес*: край Челябинск) е модел на вара в Аркайда.

Очевидно, такова грандиозно строителство е съпътствано със супероткрития и технологии – най-старата от които е откриването на огъня; създаването на вара – съоръжение за съхраняването на генофонда. Повечето от тези технологии остават под водата на Аркайда, някои от тях биват експортирани – като научните методи на шумерите и плана на Аркаим (вара).

Основен белег на културата на ариите е преклонението им – като северен народ, за който слънцето е колкото рядко явление, толкова и жизнено, пред най-висшата сила – слънцето.

Този култ се именува обобщено като соларен.

Именно описаният процес на преселване на ариите от север на югоизток предшества цялата съвременна цивилизация. Към това културно достойние се отнася и структурирането на първата универсална монотеистична религия (*лат.*: religio – обединение) на човечеството – **зороастризма**, емблематизирана чрез **Слънцето – Огъня**. По името на пророка Заратустра – основателя на иранската религия – е названието на тази религия. Болшинството от учените признават Заратустра за реална историческа фигура и отнасят дейността на пророка към X-VI в. пр.Хр. Образът му е митологизиран още в *Авеста*. Главното в проповедите му е учението за зависимостта на светоустройството и тържеството на справедливостта в световната борба между доброто и лошото, която зависи от свободния избор на човека и неговото активно участие. Проповядвайки зороастрийски морал – етичката триада: добри мисли, добри слова и добри дела (въплътена в триадата Ахурамазда – Аша Вахишта – Воху Мана), Заратустра идеализира също и „праведната“ битова дейност на хората, която той противопоставя на несправедния скитнически (номадски) начин на живот. Чрез гръцкото посредничество образът на Заратустра става достойние на европейската култура. В епохата на елинизма той поражда множество вторични синкретични митове, които съхраняват архаични ирански черти. Така, древноримският оратор, писател, философ и историк от гръцки произход от I – началото на II в. Дион Хризостом или Златоуст (Dion Chrysostomus /ок. 40 – ок. 120 г./) предава широко известната *днес* легенда за това, че Заратустра в търсене на истината се оттегля на уединена планина, когато се сгромолясъл върху него от небето **грамаден пламък**, но Заратустра излязъл от него невредим и надарен с търсената мъдрост.

Зурван (*авест.*) в иранската митология е бог, персонифициращ времето и съдбата. Породеното религиозно течение, съперничи с маздеизма (религията на Ахурамазда) до епохата на Сасанидите (III-VII в.) се мисли като Безкрайното време (Зурван Акарана), съществуващо изначално, когато светът е бил в ембрионален

N E S T I N A R I A N A

стадий. Митът рисува Зурван като андрогинно божество: той в продължение на хилядолетие извършва жертвоприношение, за да му се роди син – Ормузд (Ахурамазда), призван да сътвори света. Зурван, обаче, се усъмнил в ползата на тези жертвоприношения, и от тези му съмнения, вместо Ормузд, се зародил Ахриман. Зурван дал обет да дари властта над света на този, който се появи на белия свят пръв. Ахриман разкъсал червото на Зурван и се появил преждевременно, назовавайки себе си Омразд. Зурван като видял отвратителната му външност и стремежа му към зло, отхвърлил Ахриман. Тогава се родил прекрасният Ормузд, но Зурван бил принуден да отстъпи царуването над света на Ахриман за 9000 години; след това ще се възцари Ормузд и ще поправи всичко, създадено от духа на злото. Съгласно химна на Вечното време „Зурван е по-могъщ от двете творения – на доброто и лошото”. Ходът на борбата между доброто и злото в живота на човека е предопределен от Зурван. В противоположност на маздеизма за последователите на Зурван е характерна песимистична тенденция на разглеждане на земния свят като владение на „княза на тъмнината”. Зурван – Зарва, като върховно божество, „Създател на Величието”, идва от митраизма и е възприет от манихейството.

Описаното показва религиозния корен на **зороастризма в арийската соларна символика**. Индикации на тази символика са **светлината, слънцето и огънят (жаравата)** и съпътстващите ги феномени, на които те принадлежат (богове, хора, животни, стихии, какъвто е характерният образ на небесния Ковач – Слънцето, в частност)¹⁷.

7.2. Образи на слънцето, огъня, ковача и вълка в българските народни приказки, идилиите на Петко Ю. Тодоров и авторските приказки на Николай Райнов и символиката на Мадарския конник [Ил. 16 – с. 222]

Приказният жанр е уникален с възможността си да обхваща сложни страни на изобразяваните феномени от бита и съзнанието на хората. Много често глъбинните свойства на характера на един народ са фиксирани именно в неговите **приказки – епоси** (*Калевалски епос*, например, на скандинавските народи), **вълшебни народни приказки** (китайски, японски, френски...), **битови народни приказки** (български, румънски, сръбски), приказки за животни (български...). По особен начин универсалната – планетарна – менталност се отразява в **авторските приказки** като специфичен литературен жанр, където е кодирана психофеноменологията (В. Хауф, Е. Т. А Хофман, Ш. Перо, Х. К. Андерсен...).

Изхождайки от **обобщената класификация на приказките (битови – за животни – вълшебни)**, става ясно, че дори самото наличие на един или друг вид приказки в националната култура на всеки народ е особено свидетелство за неговата уникалност. С изключителна тежест за **установяване на информационния код на всеки език и национална култура** е и фактът за **присъствието на приказния жанр в техните уникални архитектури**. Описаната тук **методологична постановка** позволява да обърнем поглед – като към емпиричен фундамент – към следните три източника, разгледани в тяхната **интегрална диалектическа цялост**:

1. **българските народни приказки**¹⁸; 2. **идилиите на Петко Ю. Тодоров** (1879-1916 г.)¹⁹; 3. **авторските приказки на Николай Райнов** (1889-1954 г.)²⁰.

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

Водеща е идеята за съотнасяне на посочения фундамент с **информационните реални, наблюдавани в българската християнска иконописна традиция**²¹. Намираш се на пресечната – интердисциплинарна – точка между **фолклора** (българските народни приказки) и **изящното слово** (идилиите на Петко Ю. Тодоров и авторските приказки на Николай Райнов), а също така – и **иконографията**, обектът на това изследване е ограничен от **издирваните образи (на слънцето, огъня, ковача, вълка)**. Към конфигурирането на интегралното множество от изброените образи сме отведени от историографската информационна карта на нестинарството в България²².

Ще си зададем въпроса: Какво е общото между нестинарството и приказния жанр и къде техните информационни кодове се впитат в обща нишка на **скрито знание**? А също и има ли връзка между нестинарството и християнската традиция?

Интересен е фактът, че няма поколение, което да е живяло без **нуждата от приказки** (по време на детството) и от **вяра** (в съзнателна възраст), т.е. – **без необходимостта от духовно откъсване от материалното съществуване**. Тази **жажда** – за познание на друга – ментална – реалност е заложена в човека (според християнската религия – **човекът е създаден за духовно съществуване**, но вследствие на грехопадението – става смъртен). Всеки народ, според своята културна и религиозна идентичност, е обособил уникална и изключително интересна приказна традиция, която по един **вълшебен** начин разкрива много лични и характерологични особености от народопсихологията. Така например, в българската приказка образите на **слънцето, огъня, ковача и вълка** заемат важно място в разкриването на **информационния код** на българската уникалност, който е носен несъзнателно, но **инстинктивно** вмъкван в традицията. Благодарение на **добрия разказвач** (П. Ю. Тодоров, Николай Райнов и др.) тези образи оживяват (*срв.*: българските народни песни „У Недини слънце грее“, „Слънце и Грозданка“...).

Да разгледаме образа на **Слънцето** и как то е представено в българската народна приказка. Слънцето е онази необходимост, онази енергия и топлина, която поддържа човека и предопределя неговото съществуване. Затова и образът му е толкова богат и пълен. На слънцето се приписват човешки черти, то се одухотворява, сравнява се със злато: „Слънцето се надвеси над засипаните със сняг къщици, надникна оттам-оттатък и няколко бледави лучи надникнаха в малката соба“; „Слънцето надзърна топло през мъгли“ (П. Ю. Тодоров. Идили. Т. I. С., 1979). Слънцето, като проява на божествения порядък в света, се среща във всички митологии, но навсякъде образът му е специфичен. В българското народно творчество Слънцето е в мъжки образ. То живее на края на света, храни се вечер, жени се. За жена избира земно момиче, което го е победило в състезание. Месецът (месечината) му е брат (сестра), звездите му са сестри, зорницата също му е сестра. Рожденият ден на Слънцето е на Коледа (Христос), тогава то е победено от юнак, който се бори за ръката на Зорницата, тъй като тогава е по-слабо. Слънцето е бог на плодородието. Народът пренася в своя приказан жанр култ, който е наследен от древна култура (неслучайно толкова народи са го издигали на пиедестал – обявявали са го за Бог, понякога самостоятелно, друг път – наред с цяла плеяда от богове: египтяните – Амон Ра, а по-късно Атон – богът на слънчевия диск; в гръцката митология – Хелиос, също Аполон (Феб), по-късно и в римската – Сол, в руския фолклор – Дажбог, в сръбския – Дабог. Слънцето е представено като виждащо, знаещо; като извор на светлина и надежда за трудещия се човек. Понякога силата му е изпепеляваща и „жарките“ и „палещи“ лъчи сломяват упорството на хората.

„Слънцето вече прибра златисти ресни от падините, ...“ ; „И ей сякаш се

N E S T I N A R I A N A

запали небото от едната страна, далечни вършини пламват. Над тях бавно се надига слънцето и в лека позлата обля крайбрежния рид, дето се възйема чевръсто стадото.” (П. Ю. Тодоров. Идилии. Т. I. София, 1979). Именно заради тази представа за царственост и красота, чрез която авторът разкрива индивидуалността на слънцето и показва неговата кардиналност, можем да съдим за значимостта на **слънцето**, не само като реален фактор за оцеляването на човешкия род, но и за **слънцето като носител на информационен заряд и магическа сила**.

Една от многото чудни приказки, които е разказал народът ни, е за несбъднатата слънчова женитба. Създава я митичната народна представа за живота и смъртта, като за всекидневно оттегляне на слънцето „накрай свет”, умираше в тъмнината и разбуджане, възкръсване на сутринта, прекрачване отново в нашия свят. През нощта слънцето умира – **тъмнината е смърт. Сутринта изгрява – светлината и денят са живот**.

Ако потърсим връзка с нестинарството – важна роля в обредните му елементи играе **кръгът, символ на слънцето**. Освен предшествашата обиколка в кръг около селото, нестинарският ритуал е фокусиран във формата на кръга и в главната ритуална сцена върху жаравата.

В иконографията наблюдаваме т.нар. позлата на иконата, която има за цел да „изобрази” **нетварната, божествена светлина**, с която може да **свети** единствено Бог и да озарява всичко. А около главите на светците задължително има **ореол от светлина (в кръг – слънце)**, който е символ на тяхната вече **обожествена** природа. В сцената „Преображение Господне”, Христос се явява на планината Тавор пред трима апостоли (Св. Петър, Св. Йоан и Св. Яков) в **мандорла** [(т.е. в **Слава** – в светлина (**нетварна**) – в християнската иконография този образ доказано идва от **Персия**]. Той им се явява в **пълнота**, която **тленната човешка природа** не е в състояние да понесе, затова и тримата падат от скалата. Въпросната светлина виждаме и в много други сцени, например: „Възнесение Христово”; „Възкресение Христово”... В сцената „Рождество Христово” виждаме **ярка звезда (светлина)**, предвестник на бъдещото събитие...

Образът на слънцето в народните приказки е неразделно свързан и със същността на **огъня**. Те са две форми на единно цяло – светлината и топлината. Сакрална е тайнствеността на пречистващия пламък. **Огънят** – символ на бащиното огнище, – сплотяващият елемент, около който се заформя семейната идилия, е **ключът** към тайнството – **живот**. Събирайки се **ритуално** около огъня, героите участват заедно в разгадаването на собствената си същност. Огънят в селската къща играе много важна роля и в стопанството, и в народното вярване.

Народното вярване препоръчва огънят в селското огнище да не угасва, защото това е лошо за къщата, челядта и животните. През деня огънят гори, през нощта той трябва грижливо да бъде заринат на огнището, за да не угасне. Това вярване утвърждава, че огънят на огнището остарява и губи своята магическа сила, не може да действа срещу лошите духове, срещу болестите, т.е. има нужда от **нов огън, млад огън, жив огън**. В този случай старият огън се изгасва в цялото село и се произвежда нов огън. Това става с особен обреден обичай на Великден.

Слънце-Огън – това несъмнено ни препраща към древните вярвания и култови обреди, свързани с почитането на тези два феномена – въздигания от траките **соларен** (слънчев) култ, налице е връзката на слънцето и **огъня** – и **неговите** пречистващи функции. Според тях изгарянето на тялото в огъня го **очиства**, т.е. **очиства душата** и прави възможно нейното съществуване, вече **освободена** от

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

тялото и по този начин **независима от всичко земно и смъртно**. Според египтяните след смъртта на човек душата му преминава през „огнен остров“ и „пламтящо езеро“ и само определено заклинание може да осигури безпрепятственото му преминаване във вечния живот. При гърците съществува вярата в богинята Хестия (*гр.*: огнище), при римляните – Веста – на нея е посветено и огнището на всеки храм във всички полиси и всеки, който се преселва или заминава, трябва задължително да **вземе огън от нейния храм** – т.е. **той взема огън от бащиното огнище** и това му гарантира, че, където и да попадне, със сигурност ще пренесе със себе си **тайната на семейството** и ще успее да изгради отново здрава връзка между своите близки. Точно онова огнище, около което са се събрали и героите в приказките: „и всички заобиколиха огъня, който разпръсна лихите им сенки...“; „като се съберат в одаята и буен огън лумне да се разгори на широкото огнище...“ (П. Ю. Тодоров. Идиллии. Т. I. С., 1979). Точно онзи пламък, който свети и в кандилото, запалено пред иконата, към който са отправили поглед и надежда сломените сърца: „Бледият светилник пак изтая в мрака...“; „през огнени зъби синкав език...“ (П. Ю. Тодоров. Идиллии. Т. I. С., 1979). Та нали тъкмо чрез запалена свещица ние просим милост и благоденствие и благодарим за помощта на Бога. Като безкръвна жертва поднасяме свещта пред иконата и в пламъка гори собственото ни **сърце**, гори **вярата** и само Бог може да чуе молитвата, която се изтръгва от душата, ярка и палеща – като силата на огъня.

В иконографската традиция наблюдаваме също символиката на огъня – **горящата, но неизгаряща къпина** (в която се вижда образът на Богородица с Христос /Емануил/, преди Бог да му даде скрижалите с 10-те заповеди), която е предобраз на Богородица (по-конкретно е свързано с нейното приснодевство, затова върху дрехата на Богородица се изобразяват **три звезди** (три светила – **слънца**). Архангел Михаил държи **огнен меч** (с който пази пред портите на Рая) на Петдесетница („Съшествие на Св. Дух“). Върху дванадесетте апостоли се спускат **„огнени езици“**, вследствие на което всеки от тях получава **дарбата** да проповядва Божието слово на различен език – т.е. получават знание, слово (**Христос – Бог – Слово**).

Не можем да не отбележим и връзката на огъня с **Нестинарството и влизането в огъня като саможертва, като пречистваща практика, като тайнствено съединяване със самата природа**. В танца, който стига до екстатичен транс, нестинарите изричат своите предсказания, като с боси нозе прекосяват огъня, а нощната тъма е тяхната околна среда. Босоходството в огъня, гологлавието (мъжете танцуват без калпаци, а жените или с разпуснати и разплетени коси, или с бели кърпи, които не се завързани, а краищата им се веят като крила на птица) и ритуалната голота (симулирана чрез това, че жените са по бели ризи – ризата е еквивалент на телесната кожа, а мъжете са гологлави и също само по риза и потури) са мощни фактори на **общението с природните сили и стихии, с небесния свят, който се извиква, за да може да се проникне в бъдещето**. Нощта е съпричастна в този танц на общение със свръхестествени сили и закони. Носенето на иконата на Св. Св. Константин и Елена по време на ритуалното преминаване от тази реалност към друга (като израз на **духовно преминаване и отваряне пътя към вечността**) е един изключително интересен момент. Дали истината се крие в предположението, че Св. Константин Велики е бил поклонник на слънчевия култ и орфическата философия и именно това го е направило толерантен към християнството, или това, че по заповед на майка му Св. Елена се **намира и връща Св. Кръст, на който е разпнат Христос**. Чрез кръстната си смърт Христос изкупва **Първородния ни грях**, като го приема и чрез страданията си ни дава възможност да се спасим. Можем да кажем, че **Кръстът**, след разпването на

N E S T I N A R I A N A

Христос на него, вече не е онова уничително оръдие за мъчителна смърт и езическа практика, а вече е преломен момент и „врата“ към Спасението, т.е. всеки, който повярва в Христовата жертва и се покае в името Божие, символично слагайки **кръста** (като нов знак за принадлежност, за единство с Христа), е готов да чака последните дни, когато Бог „ще съди живи и мъртви“ и ще премине във Вечното Царство (**Вечност – Рай**). Можем само да предполагаме защо нестинарите носят точно тази икона, при извършването на своето „тайнствено преминаване“.

В българските народни приказки място намира и образът на **ковача**. Както е ясно, подобно на мястото на слънцето и огъня, и мястото на образите на ковача и вълка в народното творчество очевидно не е случайно. Те са носители на особен **заряд**, смисъл и насоченост към древността – имат връзка с имената на славянски владетели. Съгласно една от версиите на славянска легенда, името **Кий** произлиза от името на **Бога-ковач Кий**, който е изковал оръжието на Бога-гръмовержец Перун в неговата битка със Змея. Странното за славяните име Кий се извежда от старославянския глагол куя – **кова**, изковавам, който може да има връзка с иранския глагол **кава – кова** (от **иранския национален герой Кавех Ковачът /Kâveh the blacksmith (Kâveh Bhangar)**).

Ковачът в народното ни творчество е **силен, смел** и изключително **работлив** човек: „Наковалнята му звънтяла от сутрин до вечер...“; „По цял ден се трудил...“; „Ала момъкът продължаваше да й се радва и да размахва тежкия чук над главата си с оная **сила**, с която някога беше убил крилатия змей...“ (Приказки от български писатели. С., 1981). Той е **укротител на огъня**, познава пламъка и в ръцете му металът се огъва и подчинява. Трудолюбив, сръчен и изключително честен, със „**златни ръце**“. Връзката му с огъня е **сакрална** (при древните гърци бог на вулканичния огън е Хефест – бог-**Ковач**, а при римляните – Вулкан – бог на **огъня и ковашкия занаят** (на 23 август те празнували Вулканаии – празник на занаятчиите).

Навлизането на образа на ковача в българските приказки и по-точно в народното ни творчество, според съвременните специалисти по източнославянска митология, се дължи на това, че две трети от религиозния пантеон на източните славяни представляват богове и персонажи, заимствани от иранската митология. Тук се включват боговете Дажбог, Жива, Хорс, Симаргл. Дажбог отговаря на иранския бог Датар, чието име на авестийски означава „**деятел, създател, Творец**“. Бог Хорс отговаря на иранския бог **Хорс – Ковач**.

Някои учени, въз основа на това, че Кубрат в Именника на раннобългарските владетели е записан под странното име Коурт (Курт), твърдят, че той е етнически тюрк и носи името „Вълчо“ на тюркски. Но това предположение досега не е получило доказателство. Обратно, съществуват многобройни доказателства, че Кубрат може да е онзи исторически персонаж, един от основателите на Киев – братята **Кий (Ковач)**, Щек и Хорив. Това се подкрепя и от факта, че на осетински език (който е близък до езика на прабългарите), „**курт**“, **означава ковач**, а „**гурда**“ – **стомана**. Тези две осетински думи имат обща основа с прабългарската дума „**кръчии**“ (**ковач**), която има доказан ирански произход.

Ковачът е **Творец, създател** (Бог – Творец – Създател) с непресъхващ извор на сили и мощ. Той притежава **занаят – знание**, което предава на бъдещото поколение, обикновено в приказките той има син, който е приемник и помощник: „Живял някога един ковач. Той поминувал честито със своята добра стопанка и мъжката си рожба.“; „А на другия край на земята, далеч от омагьосаното царство, живееше беден ковач с жена си и с малкия си син. Синът помагаше на баща си в ковачницата и надуваше

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

духалото в огнището.”; „Имало едно време в едно село баща и син. Бащата бил много добър ковач, а момчето помагало на баща си и учело занаята.”. Отношенията между тях са хармонични и в дух на приемственост.

Според народните вярвания, **Св. Атанасий** (Св. Атанасий Велики /St. Athanasius the Great [St. Athanasius I of Alexandria], 298-373 г.), участвал във Вселенския събор в Никея, а по-късно става архиепископ на гр. Александрия. Наречен е „Велики” заради победата си над свещеника Арий, отричаш единосъщността на Бога-Отец и Бога-Син. Наричат го още **„баща на Православието”**). **Св. Антоний** (Св. Антоний Велики /Saint Anthony the Great [Antonius Abbas, Antonius Eremita] (ок. 251-356 г.); в житието му е написано, че прекарва 20 години при пълно усамотение в пустинята – през това време при него идват болни и страдащи хора, с които той беседва в продължение на часове) са братя-близнаци Св. Антоний и Св. Атанасий. И двамата са **ковачи** и те първи изобретяват ковашките клещи. Затова и двата празника – Антоновден и Атанасовден – се честват от ковачите, ножарите и железарите. „Защо Св. Атанасий е покровител на ковачите? Св. Атанасий ходел от град на град и от село на село да проповядва християнството. Веднъж замръкнал в едно село. Цялото село спяло, само в края на селото работел един ковач. Светията го помолил за подслон. Ковачът го приел, нагостил го. Рано сутринта ковачът отново започнал работата си. Св. Атанасий останал много доволен от гостоприемството, пожелал да благослови ковача. Взел от огнището сгурия – докдето стигне тя, всичката земя да бъде на ковача. Замахвал Св. Атанасий, но си ударил ръката в наковалнята и сгурията паднала до нея. Не било съдено ковачът да богатее от земя, затова пък завинаги трябвало да изхранва челядта си чрез наковалнята и чука.” (народно поверие, легенда).

Най-противоречив е образът на **вълка** в българското творчество. Той е представен като вечно търсещ, гладен и винаги надхитрен. На него се приписва сила, но не и мъдрост. Едва ли има някой, който да не е чувал как някога вълкът предложил на един овчар да пази стадото му (вместо кучето), а после издушил овцете. Обикновено този поучителен разказ се отнася към фолклорните приказки за животни, но всъщност е твърде **стара басня**, която се разпространявала по книжовен (литературен) път. Въпреки това тя се среща често и в българския фолклор, където е породила няколко пословични израза, **записани от известния възрожденски поет и фолклорист Петко Рачов Славейков** (1827-1895 г.): **„Вълк куче не става”, „Вълк му пасе овцете”, „Вълкът варди агнето от лисицата – да го изяде той”, „Вълкът козината сименява, права си неменява”**.

Нашият народ има много фолклорни примери, чрез които се сравняват **лошите привички на хора и животни, но сякаш най-често описван образ от животинския свят е този на вълка, който е непоправим** (за разлика от кучето, което може да се обучи на редица полезни навици).

Според една приказка, някога вълкът правел много пакости на хората и специално за него съдията издал необичаен закон. Позволявало му се да яде по съвсем малко месо на ден (което трябвало да се отмери много точно) и то следвало да е от такива животни, чиито стопани не се обадят на три повиквания. Вълкът намерил изход и от тази ситуация – когато откриел такива животни, той повиквал съвсем тихичко, след което спокойно ги изяждал. А когато го обвинявали, че е изял по-голямо количество месо, той отговарял, че е претеглял животните, но на своя кантар, според който те тежали точно толкова, колкото му било отредено (или дори по-малко, та трябвало хората да му добавят още месо)... Мрачният хумор на тази приказка иска да ни покаже колко **непоправими са навиците на хищното животно** и колко **наивни са**

N E S T I N A R I A N A

понякога хората в своята вяра, че справедливият закон се отнася в еднаква степен за всички.

В желанието си да подчертае още по-ясно основните идеи на приказки от този тип, народният творец често поставя на една плоскост **деянията на човека и вълка** – тук разказвачът сякаш преднамерено вражда изводите на своята приказка в текста и изземва правото на слушателя да поразмишлява след нейния финал за сходствата между характеристиките на героите. И макар по този начин постъпките на човека и животното да са обличени максимално, разказвачът оставя малка вратичка за оправдание на човека. От този вид е приказката „Доброто не се признава”. Веднъж човекът направил добро на един вълк (спасил го от ловци), но вместо отплата от животното, то се опитало да изяде своя благодетел, защото „доброто не се признава”. В приказките на вълка най-често е отредена ролята на агресивния глупав хищник, който е винаги гладен и ненаситен, груб и недосягаем.

Тези характеристики произтичат от реалността, където той е една от най-големите заплахи за домашните животни, отглеждани от човека. **Ето защо неговият образ твърде рано е осмислен през призмата на фолклорната митология и религията**, където е предложено своеобразно обяснение за неговия произход. В една българска легенда се разказва как в Първото време Господ и Дяволът си съперничели в желанието си да създадат света и човека. Двамата се гмурнали в първичната и безднна водна бездна и всеки от тях извадил по малко тиня (глина); но, докато от благословената Божия материя била създадена прекрасната и равна земя, Дяволът не пожелал да повтори Божия благослов и неговият дял се превърнал в могили и планини. Същото се повторило и тогава, когато двамата се опитвали да създадат човека – благословеното от Бога късче глина се превърнало в съвършен човек, докато глината на Дявола не се променяла при никакви заклинания. Накрая Дяволът поканил Господ на гости и с надеждата да оживи пред него мъртвата глина, рекъл: „Стани и хвани Бога за крака!”. Като разбрал неговото вероломство, Господ казал: „Стани и хвани врага за крака!”. Глината се раздвижила и се **превърнала във вълк**, който се хвърлил към врага (Дявола) и му откъснал единия крак (понеже другият бил още в морето) – вярва се, че оттогава Дяволът е куц.

Тази древна легенда дава обяснение на нашите предци за всички лоши черти на вълка като дяволско творение и дори като негов образ – в някои легенди се появява и образът на огромния бял куц вълк, наричан Куцулан. Така от дълбока древност се очертава вечното противоборство на **човека и вълка** като творения на двете основни сили в света – на **Бога (Твореца на хармонията и доброто) и на Дявола (създателя на безреднието, грозотата и лошото)**, възмездявани от българския народен гений.

Според друга легенда, Господ продължил да се грижи за своето творение (човека) и намерил начин да го предпазва от вълка, като сътворил и неговия пръв помощник и верен приятел – кучето. Веднъж, когато Господ още ходел по земята, срещнал говедар и овчар и ги помолил да му донесат вода. Говедарят отказал и Господ проклетел говедата му да не могат да почиват спокойно, а да лудеят от ухапванията на щръклицата (насекомото стършел). Овчарят, обаче, се спуснал край близкия извор и му донесъл вода, поради което Господ благословил овцете му да пладнуват спокойно. Изведнъж се появил вълкът и отмъкнал една овца от стадото, но Господ го ударил с тоягата си (или със своя кавал) по гърба – затова вълкът бяга по-особено (сякаш е схванат в кръста). В други записи на тази легенда Господ създал тогава кучето, за да то гони вълка и да пази стадото – според някои той хвърлил ръкавиците си (или две камъчета) подир вълка, а те се превърнали на две кучета...

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

Дори когато в приказките участват само представители на животинския свят (диви зверове – лисица, мечка, заек, или питомни животни – овни, козли, магарета, волове и др.), **вълкът** е най-често пребит, подигран, осмян, и в крайна сметка – **наказан...**

Прави впечатление, че за разлика от другите животни в приказките, **вълкът почти никога не умира, независимо от тежките изпитания, на които е подлаган.** Тази неунищожима жизненост подсказва, че, дори и след като в тези приказки първоначалният мит е загубил своята свещеност (защото с времето бил изтласкан в периферията на религиозното съзнание), вълкът продължава да пази редица по-ранни характеристики. Днес ние схващаме неговия образ като **въплъщение на идеята за неунищожимото зло, което е нужно, за да възтържествува доброто, истината и редът в природата.** Едва ли има някое друго животно с такава трагикомична приказна съдба и ние, слушателите, понякога дори му съчувстваме – може би се надяваме поне веднъж той да изостави своето **предсказуемо зло поведение** и навиците си и да използва малко своя ум, съобразителност и хитрост. И макар че след всяка приказка за пореден път се убеждаваме, че „Вълкът козината си мени, но нрава – никога”, оставаме в очакване, че това все някога ще се случи.

Вероятно това е едно от най-важните послания на приказките за вълка – за разлика от него **хората с лош нрав могат да се променят** и тази човешка надежда е наистина неунищожима. **Може би този път човекът ще надмogne вълка у себе си и ще се пребори с Дявола в душата и постъпките си.**

Народното творчество е уникално, защото събира в себе си традицията, вярванията и специфичните особености на поколенията. Фолклорът може да притежава религиозни или митични елементи, той типологично се обвързва със светските традиции на всекидневния живот. Фолклорът често обединява практичното и езотеричното в единна, обща художествена структура.

Българските народни приказки, идилиите на П. Ю. Тодоров и авторските приказки на Николай Райнов са помощник в разгадаването на скритите особености на мисловността на нашия народ. С романтично приповдигната емоционална атмосфера и изящен рисунок, с богатата образност и своеобразния слог някои от приказките и идилиите се превръщат в художествен синтез между поезия и проза (П. Ю. Тодоров). Различни като художествена ценност, те внасят нов нравствен и естетически смисъл в използваните като художествена основа народни поверия. Символистичните творби на Николай Райнов се отличават с философската си дълбочина, богатството на смисли и духовното търсене, а П. Ю. Тодоров превръща художествените си обобщения в образи-символи. Типичен герой на идилиите му е гордият, независим, волен човек – харамията, несретникът, носещ **силен дух и висока нравственост (идилиите „Райския ключар”, „В Гетсманската градина”, „Ръка”, „Слънчова женитба” и др. на Петко Ю. Тодоров).**

Приказният жанр не е просто индикация за това колко развито въображение има даден автор, а е **информационен носител** за това какви са преживяванията и вътрешните вълнения на даден народ. Необходимостта от вълшебства, от щастлив завършек и от герои с необикновени способности е **показател** за някакъв **стремеж** (за нужда от откъсване от реалното и бягство в магичното и тайнственото неизвестно, **търсене на вечното...**). Не е случайно и вмъкването на разгледаните по-горе образи на **слънцето, огъня, ковача и вълка**, които носят своята тайнственост и древна символичност, онази мистериозност, която виждаме и в тайнствените нестинарски танци.

N E S T I N A R I A N A

Всички религии и учения си служат със символи и само доброто им познаване може да се използва за правилното им разшифроване. Християнската вяра също крие в себе си кодирани за непросветените тайни. Неправилното тълкуване на свещените текстове и подход без вяра води единствено до незнание и пълна тъмнина по отношение на истините за нашето битие.

Символи и образи – това са опорните точки при всяко търсене и проучване. Истината винаги се крие в малките, на пръв поглед незабележими елементи. Но те са и най-богати на информация, защото концентрират в себе си редуцирана до същността ѝ цялата енергия на познанието.²³

Разглежданият тук образен семантичен кръг, без да се навлиза в дълбочина, ни отвежда – чрез: **а) характерните за българското народно** („Мома змейовица”, „Радка се отърва от змей”...) и **авторско** (на Петко Ю. Тодоров, в частност, идилгията „Змейно”, драмата „Змейова сватба”) **творчество и б) универсалните мотиви на световния фолклор** (Симург...) – към **комплекса на две логически смислови и принципно дуалистични и полярни системни зависимости:**

1) Змеят е стопанин на местностите и селищата. Той се бори с чуждите змейове, осигурявайки плодородие на охраняваното от него място; докарва дъжд. Така в образа на змея се открива богът на дъжда, гърма и плодородието. Основните му противници са халите и ламите, които са негови сестри и носят само бедствия – порои, мъгли, градушки бури и т.н. **Змеят**, както и **Слънцето**, се жени за земно момиче, ражда му се дете, което е чудно. Той познава магическите сили и различните билки – може да се превръща в различни предмети. Той е дух, покровител на шаманите. (**Беновска-Събкова**, М. Змеят в българския фолклор. С., 1992); Змеят Огнен вълк – в славянската митология – е персонаж на балканския епос, вкоренен в мита за чудесния герой-вълк, роден от Огнения змей, появяващ се на белия свят в човешки облик, в „риза” – с „вълча козина” (срв.: Змей Горянин в славянския фолклор, който се появява с 3, 6, 9 или 12 глави (**Иванов**, В. В., В. Н. Топоров // *Мифологический словарь*. М., 1990)...

2) В периода на съществуването на арийската общност, и след обособяването на иранците Симург се мисли като веща птица (гигантски митологичен орел) – оръжие на съдбата. (Според едни източници той притежава две натури – добра и лоша, по-други, включвайки „*Шахнаме*”, съществуват два Симурга – благ и демоничен. Благият Симург намира в пустинята младенеца Зал – бащата на Рустам /универсален мотив на световния фолклор/... Той изцелява Рустам и му помага да срази Исфандияр... Демоничният Симург е убит от Исфандияр...) Обаче не по-късно от средата на I хилядолетие пр. Хр. сред част от иранците възниква представа за Симург като полиморфно същество, чийто облик е подобен на прилеп. Към авестийското обозначение на Симург се отнася и Сенмурв, който обитава световното дърво (дървото на всички семена) „цар-птица”, фантастично същество с женска гръд или с глава и лапи на **лъв** или **куче**, с **крила** и в **рибени люспи** (което символизира, че господства на земята, във въздуха и във водата).

И двете символни системи (змеят /змията/ и Симург /тялото му в рибени люспи/) отвеждат към арийската по същество представа в северногерманския символ (Йормунгдър) за морето околоръст сушата, подобно на нейния староегипетски аналог – гигантската Апофис, която застрашавала ладията на бога на **слънцето** (подобно на всички култури, които отделят внимание на змията, сред които е от особено значение за символзнанието змията, хапеща своята опашка /на гр. „уроборос”/ като символ на вечното възраждане в циклична форма или на вечността

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

изобщо) – отглас от пра-праисторическото безсъзнателно на човека (Шевалие, Ж., Геербрант, А. Речник на символите: В 2 Т. – С., 1991; Бидерман, Х. Речник на символите. С., 2003)...

През приказно-легендарния образен слой на народната и авторската българска художествена литература се докосваме и до богомилския цикъл на знанието („Богомилски легенди”, „Богомилство и богомили” /1912, 1918, 1938, 1994 г./, „Видения из древна България” – кн. I от „Сказания за мир и бран” /1918 г./, „Книга за царете – кн. II от „Сказания за мир и бран” /1918 г./ и др. на Николай Райнов), и още по-назад в древността – чрез символиката (слънцето, огъня, ковача) и дуализма (вълка) – към многообразни преплитания с иранската митологична традиция и отгласи на първата монотеистична религия на света (*срв.*: с превода, направен от Н. Райнов на творбата Ф. Ницше „Тъй рече Заратустра” и преклоняващото се пред светлината Бяло братство на Учителя Петър Дънов /1864-1944 г./).

Изведената линия носи в себе си код на съпричастност към универсалните идейно-философски религиозни движения, свързани със соларния култ и неговата пресемантизация във вековете.

Всичко това подсилва художествено-естетическите доводи, отправяни в различно време във връзка със символиката на Мадарския конник²⁴ – многократно отнасяна от изследователите като българско творение, свързано с Иранския Изток.²⁵

7.3. Национални носии по културния коридор „Мала Азия – Балкански полуостров” – под птичето трасе „Via Pontica”²⁶ [Ил. 17 – с. 225]

За целите на създаване на информационна картина на дифузната соларна трансмисия на национални ритуални костюми от Мала Азия към Балканския полуостров е направен ретикуларен анализ (*лат.*: reticulum – мрежа) на система от артефакти. Специално е разработена за целите на това комплексно философско-етнографско проучване **информационна мрежа от признаци, многоаспектно характеризиращи дифузната трансмисия** на национални ритуални костюми (носии) от региони на Мала Азия към територията на Балканския полуостров:

< . . >

-- (I. 1) **риза** – (II); коприна (III); бял цвят – (IV); шевица във вид на изгряващото слънце – (V), съдържаща рисунък от характерни кръстове или стилизирани цветни изображения;

-- (II. 1) **сукман** (вълна, червен цвят) – (II); коприна (III); бял цвят – (IV); шевица във вид на изгряващото слънце – (V), съдържаща рисунък от характерни кръстове или стилизирани цветни изображения;

-- (III. 1) **оформление на главата**: забрадка – (II); характеристика на тъканите – (III); основен цвят – (IV); форма на шевицата – (V), съдържаща рисунък – (VI) с цветови решения, използвани в шевицата – (VII); включване на живи /изкуствени/ цветя;

-- (IV. 1) **оформление на позете**: чорапи, калцуни, опинци – (II); характеристика на материите – (III); основен цвят – (IV); форма на шевицата – (V),

N E S T I N A R I A N A

съдържаща рисунък – (VI) с цветови решения, използвани в шевицата.

< . . >

Наблюдавани географски региони са:

А: обл. : Белуджистан и Голестан в Иран;

Б: гр. Котел, България;

В: с. Ябланово – Котелско, България;

Г: обл. Тракия, България;

Д: гр. Чипровци и Чипровско, България;

Е: с. Българи – Странджа, общ. Царево, обл. Бургас, България.²⁷

А. В описаните тук две женски носии от областите Белуджистан и Голестан в Иран могат – посредством изобразените в тях символи – да се открият препратки, тясно свързани с една древна обредност, характерна за преноса на културни ценности в древността от Древна Персия към Балканския полуостров и българските земи. Ярко свидетелство за това намираме все още в нестинарската феноменология. Схолистичният зороастризм в древна Персия и сегашен Иран ключово се свързва с нестинарството в отговор на търсенето на култа към слънцето (огъня) и обредите, обвързани с него. Именно във връзка със соларната символика често използван в шевиците е символът на **геометричния кръг – знака на слънцето**, на Земята, на света, но и на жизнената и оплождаща сила. Той притежава магическа сила и има способността да отблъсква злите сили и болестите от хората.

Стилизираните символи, които наблюдаваме върху посочените два ирански традиционни костюма, много често се виждат от пръв поглед и върху **българските народни носии и по-специално върху тези, свързани с нестинарската обредност**. Сред елементите на декорацията на описваните костюми ясно се отличават: **елбетицата (двоен кръст) и маказът (два триъгълника)**, както и множеството соларни интерпретации.

Различните орнаменти, изградени на основата на **растителни мотиви**, следва също да са част от **соларната обредност**, включваща в себе си най-важните слънчеви позиции, обобщаващи представата за времето и пространството. Не на последно място следва да се подчертае и символичното значение на цветовете (оранжеви и червени, бели и черни, пъстри и жизнени) – съчетани с фигуралните геометрични композиции, те характеризират проявите на едно завършено цяло, олицетворяващо космоса и хармонията между човек и природа.

Б. При ограничения простор за самостоятелно творчество и поради вноса на чужди стоки, предимно от Мала Азия и Цариград, **котленките** съсредоточават своите творчески усилия върху орнаментиката на тъканите за престилките, където се разчитат елементи на **соларния култ и бог Митра**. Тези тъкани, известни под названието „**котленски престилки**”, се възприемат широко в страната и се претворяват в многообразни модификации. Склонност към орнаменти с чисти ясни черти и свеж колорит показват коланчета за престилки, където присъстват линейни, геометрични орнаменти, оцветени в жълто, червено и зелено. Външното влияние особено ярко се разкрива чрез текстилните материали, от които са приготвени дрехите, както и от някои части от състава на костюма, донасяни в почти готов вид от чужбина.

Елегантността и изяществото на котленския костюм говори за художествената култура на котленките, а снадките от по-обикновен плат по ония части на дрехите, които не са изложени на показ, разкриват тяхната пословична пестеливост.

В. **Къзълбашките традиционни носии от с. Ябланово (Котелско)** са съвкупност от традициите и вярванията на един мистичен етнос. Те са пример за

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

трансисията на **култура, пренесена от Мала Азия към Балканския полуостров**. Много от вярванията и обредите на къзълбащите са сходни с древния соларен култ, съответстващ на зороастризма. Те почитат огъня и слънцето. Мистиката на обредните им ритуали ни отвежда в Древен Иран. При тях използването на цветовете има символно значение.

Къзълбащите силно вярват в магии и орисии. По тази причина си правят амулети и талисмани. Имат богато разнообразие от обреди (защита от зли сили, бедствия и болести). Тяхната **свещена птица – петелът – е възприета като посредник между живота и смъртта**. Всички религиозни вярвания на къзълбащите се отразяват и на изработката на традиционните носии.

Характерните обредни действия на алевните съхраняват традиция, която остава непроменена през вековете. Мистиката, която се съдържа в символите на традиционното облекло и култовете, говори за един много древен етнос, запазил своята самобитност.

Къзълбащите са носители на древна религия, която е оставила отпечатък в техните обредни действия и вярвания. **Шизъм, зороастризм, християнство и езичество** се преплитат в едно при алевните, за да създадат неповторими етнокултурни образци.

Мистиката на обредите им и закодираните знаци в народната носия са сведения за техния автентичен и богат фолклор. Традиционното им облекло е съвкупност от **богата и колоритна гама**, изпълнена със символи и цветове, които носят характерното за етноса послание. Самите елементи на някои части от носията също са смислово натоварени (шевицата в женските носии има своите – соларни – послания в орнаментите, от които е изработена).

Почитането на огъня и мълнията – като културен аналог на слънцето – е широко разпространено сред тюркските народи – **хуни, българи, кумани, печенеги, башкири, чуваши, волжки българи**. Паленето на огньовете е във връзка с култа към слънцето.

При къзълбащите слънцето се трансформира в образа на петела.

Битът на къзълбащите, както и традициите, свързани с него, са тясно обвързани със земята и нейните плодове, а също така и с останки от орфизма, което личи и от описаните по-горе носии и орнаментите по шевиците им.

Г. Символното послание на **тракийските носии** може да бъде декодирано като изключително детайлизирано. В него преобладават изображения на **слънцето и кръста**.

Тракийските носии могат да се определят като едни от най-разнообразните по своята материя и украса. Именно украсата придава особена тежест на облечената носия. Преобладаващите **основни цветове – червено и черно** – и контрастиращите върху тях **жълто, зелено и синьо**, придават особена магичност и красота на костюма.

Тракийският костюм по своята същност е един от **знаковите феномени на българската национална традиция – като израз не само на етнографската и фолклорната линия, но и на народната душа на българите**.

Д. Мотивите, използвани в **чипровските носии**, носят определена символна натовареност, която може да бъде декодирана. Съществениите структурообразуващи елементи тук са: 1. **елбетица (двоен кръст)**; 2. **маказ** (два триъгълника); 3. **дървото** на живота.

Всички описани елементи (1-3) носят кода на **космогоничното звучене** за началото, което се формира хилядолетия назад във времето и се съхранява в

N E S T I N A R I A N A

традицията и преданието – народната памет.

Различните орнаменти, изградени на основата на **растителни, зооморфни и антропоморфни мотиви**, са може би част от една слънчева обредност, включваща в себе си **най-важните слънчеви позиции, характеризиращи времето и пространството, кръговрата**.

Не на последно място следва да се подчертае и **символичното значение на цветовете**, които в своето съчетание характеризират съзнанието за проявите на един цикличен геокосмичен процес, извършващ се чрез живота на хората и в природата.

Погледнато като система, символното значение на описаното тук послание, предавано чрез чипровските носии, е фиксиране на своеобразен знамиев информационен код, посочващ **соларност**.

Обобщаващият образ на дъгата, който присъства в различните чипровски носии (*срв.*: „Празнична женска носия”, „Моминска носия”, „Детска носия на момиче”), изпълва със съдържание фиксирания чрез тях соларен код, придавайки му допълнително звучене. Той изобразява принципното многоцветие, тъй като включва целия цветови – на **светлината!** – спектър; обръща погледа на човека и към небето, и към птиците, и към целия космос, към всички нива на съществуващата, постижимата и мечтаната хармония ...

Е. Описаните **две женски носии** – направено посредством изобразените в тях символи – могат да бъдат определени като тясно свързани с **нестинарството**, характерно за **с. Българи: култът към слънцето (огъня)**.

Огънят заема важно място в бита на човека, а народните предания му приписват магическа очистителна, предпазна и профилактична сила. Той има способността да прогонва злите духове, а като символ на небесния огън – слънцето – обозначава връзката между небето и земята... Именно във връзка със **соларната символика** е символът на геометричния кръг – често използван в шевиците, който е знакът на слънцето, на Земята, на света, но и на жизнената и оплождаща сила. Той притежава магическа сила и има способността да отблъсква злите сили и болестите от хората.

Кръгът се явява символ на обединяващата сила между природата и културата, между космоса и хаоса, между „своето” и „чуждото” пространство. Не е случайно използването на ритуални кръгови шестивия – те имат централно място в нестинарския култ – и в редица други ритуали, обвързани с критични ситуации, природни бедствия, извършване на магически ритуали, лекуване на някои болести.

Символите в шевиците на всеки един сукман, всяка една престилка от традиционното женско народно облекло от с. Българи могат да бъдат свързани с незабравения в Странджа [5] култ към слънцето и огъня. В тях – чрез преобладаващия червен цвят в орнаментиката на сукмана, който олицетворява не само соларния култ, но и цвета на сърцето, на кръвта и любовта – сякаш оживяват пламъчетата на огъня и силата на изгряващото слънце. Слънцето и култът към него са често срещани елементи в българското народно творчество (митове, легенди, обреди и обичаи...). Със слънцето са свързани не само нестинарството, но и празничните огньовете на Сирница и Еньовден, както на Бъдника и поддържането на огъня през коледната нощ.

Като дифузна може да бъде обобщено и синтезирано именуваната **информационната картина на соларна културна трансмисия от Мала Азия към Балканския полуостров, фиксирана чрез националните ритуални костюми на:**

- **Иран** (*обл.* Белуджистан и Голестан) и
- **България** (*гр.* Котел, *с.* Ябланово – Котелско, *обл.* Тракия, *гр.* Чипровци

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

и Чипровско, с. Българи – Странджа).²⁸

За добиване на по-ясна представа и прегледност на данните те са подробно представени чрез съответната ретикула, която описва признаците на отделните части на традиционното облекло според шевицата, цвета, плата, общата фигурално-цветова композиция, както и според отличителните характеристики (ако са налични). Подобен ретикуларен анализ спомага за изясняване на съществуващата сходна символно-композиционна и цветова система, която се е използвала и продължава да се използва при изработването на националните ритуални костюми в споменатите по-горе области и населени места. Тази система през вековете е придобила и някои различия, но по-важното е, че немалка част от нея е съхранена и до днес, позволявайки на неписаното познание да поддържа цикличността на времето и да обогатява социума чрез настоящето битие на миналия опит. Този опит, усвояван съзнателно или несъзнателно от отделните индивиди, оказва влияние върху нашето общо развитие като общество, бидейки част от непрекъснатия поток на живота / смъртта.

Връзките и контактите между различни етноси в миналото е проблем, на който се обръща голямо внимание от съвременната наука, който се изследва от най-различни гледни точки и който се възприема и тълкува нееднозначно от отделните специализирани научни области. В действителност не се оказва толкова лесно да се възприемат никакви напълно чужди традиции, обичаи, практики и дори идеи, ако те нямат никакви допирни точки с местните такива. И тук възниква въпросът как точно и защо на разстояние от хиляди километри се откриват твърде сходни на вид и смислово близки или идентични символни композиции от фигури и цветове, дори с идентично функционално предназначение на самите предмети (в случая – дрехи). Отговорът би бил възможен след провеждане на задълбочено изследване на историческото и културно развитие на дадения етнос/и/, като би следвало резултатите да се възприемат комплексно и да се тълкуват в контекста на единността и взаимосвързаността. Т.е. да се търсят обусловени сходства в социалното, религиозно и културно съществуване и развитие на дадените общност / етнос.

В посоченото изследване като подобно сходство се явява именно религиозната система от вярвания и обредни / култови практики, които са били споделяни от множество племена и етноси, живеещи в огромния ареал между територията на Иран – Мала Азия – България. Любопитното е, че от многото възможности за сходство между десетки на брой етноси, сходството между някои от българските и иранските традиционни носии се оказва най-близко.

Наличието на идентични цветове и форми върху част от иранските и част от българските народни носии дава възможност да се правят съпоставки и паралели, отнасящи се до съществуващите евентуални връзки между тези народи. Подобни връзки могат да имат и търговски характер, но по-вероятно е проявлението на миграционна трансмисия, породена от разнообразни фактори като постепенно разселване и преместване на част от населението, разпространение и приемане на една определена религиозна система, която поражда близко културно общуване, както и връзки от споменатия вече търговски тип, които не бива да се пренебрегват. Въобще колкото по-пълно се анализират всички възможни начини и способности за осъществяване на подобни контакти, връзки и предавания, то толкова по-добре може да се очертае общата картина на зараждане, развитие, разпространение и циркулиране на социокултурното познание в смятани за твърде различни и далечни един от друг народи / етноси.

В изследването, направено от студентите, се установява, че сходството между националните ритуални костюми от Иран и България е резултат от битието на

N E S T I N A R I A N A

обща соларна религиозна култура и практики. Или иначе казано – връзката се крие в приемственото предаване и практикуване на зороастрийски огнени обреди (в Иран) и нестинарски обичаи (в България). Изследвани са носии именно от райони, в които и до днес са се съхранили тези практики и в които знанието за изработването на носиите все още не е изгубено. Точно този момент – на съвременно присъствие и съществуване на древни култове, обичаи и традиции, свързани пряко с почитането на соларното, огненото – е изключително важен. Защото етнографията може и да е събрала много други данни за подобни или сходни практики и костюми, но те вече са изгубени и не са част от живота на местните хора. Затова всички възможни дейности по запазване и популяризиране на т.нар. жива традиционна култура са от изключително значение за разбирането на духовното наследство, което нашите предци са ни завещали и което ние трябва да предадем на своите наследници.

В разгледаните национални традиционни костюми от съответните области и населени места, по-конкретно присъстват следните общи за всички тях елементи: елбетица (двоен кръст); маказ (два триъгълника); геометричен кръг (слънцето); дърво на живота; различни орнаменти, изградени на основата на растителни, зооморфни и антропоморфни мотиви; оранжеви и червени, бели и черни, пъстри и жизнени цветове. Изброените елементи придобиват своята т.нар. соларна символика, когато тя се осмисля и разбира концептуално чрез изследването на религиозната система и специфичните ѝ ритуали, обреди и философско-смыслеви образи. Свързващото звено между зороастизма и нестинарството е именно почитането на огъня, слънцето, светлината, изразяващо се чрез трансформацията на конкретни общи и сходни вярвания и ритуали в лесно запомнящи се, стилизирани и опростени символи, използвани при украсата на традиционните облекла, защото само така те могат да получат достъп до социума, за да бъдат възприети, запомнени и предадени във времето.

Авторите споделят следното за значението на цветовете: те са проява на един соларен геокосмичен процес, извършващ се чрез живота на хората и в природата.

7.4. Светилища и храмове на огъня и принадлежащите им исторически комплекси в Северна Месопотамия – днешни: Иран и Централна и Източна Турция и нестинарската феноменология в Странджа [Ил. 18 – с. 226]

Във връзка с широкомащабната програма на УниБИТ като методологичен център на информатизацията в България и с помощта на консолидиране на усилията на учени от целия спектър на знанието от научните институции у нас и в чужбина бе осъществена верига от експедиции: *срв.*: пп. 3 (*вж.*: по-горе); 8.1 (в Иран); 8.2 (в Турция) (*вж.*: по-долу).

Основание за ареалния обseg на тези експедиции е фактът, че Странджа винаги е била географски (климатично) и исторически (феноменологично) най-западната част, гледано от Иран, на единно духовно-културно пространство, което през Анатолия осигурява култови и обредни трансмисии.

В същото време именно в Странджа – като най-изолираната и запазена част на този месопотамско-анатолийски ареал – се съхранява и до наши дни такъв изключителен реликтов обреден феномен като НЕСТИНАРСКАТА ВЯРА.²⁹

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

7.5. Свидетелство на „История славяноболгарская ...” на Св. о. Паисий Хилендарски [Ил. 19 – с. 231]

Наблюдаемото генеалогично родство на българската класификационна мисъл в библиографознанието (теорията на библиографията)³⁰ (Г. Шнайдер /1876-1960 г./ – Т. Боров /1901-1993 г./³¹) прави перспективно специалното библиографоведско проучване на по-ранни взаимодействия на българската библиографска мисъл с „немската линия” в класификационните построения на библиографския хомеостаз – в частност, формираните в лоното на Атонската книжовна школа – най-големия културно-просветен център през XV-XVIII в. на Балканите с европейско значение, дал уникалния труд на Св. о. Паисий Хилендарски „История славяноболгарская ...”, чиято справочно-информационна база вписва българската и балканската история в световната. Подобна работа прави по-дълбоки представите ни за нашата естествена вкорененост в единния библиографски процес на планетата, в чието моделиране участваме и ние – българите чрез „История славяноболгарская ...”.³²

Следва да се обърнем към библиографския пример от епохата на схоластика и ранния хуманизъм в Германия от края на XV и началото на XVI в.³³ – към последния по време на съставяне биобиблиографски речник за църковните писатели: „Книга за църковните писатели”³⁴, подготвен от абата на манастира в Шпонхейм Йоан Тритемий (Тритенхем, Тритенхемски) (Johannes de Tritthenhem /1462-1516 г./). Този труд е кумулация на библиографската патрология (историята на Христовата църква) и е издаден като първи печатен библиографски труд в Базел през 1494 г., продължаващ до края на XV в. работите на предшествениците в областта на жанра (биобиблиографския речник): блажения Йероним Стридонски (Hieronymus Stridonus /340(?)–420 г./)³⁵, презвитер Генадий Марсилски (Gennadius Massiliensis /(?)-492 г./)³⁶, епископ Исидор Севилски (Isidorus Hispalensis /560(?)–636 г./)³⁷, архиепископ Илдефонсо Толедски (Ildefonsus Toletanus /607-667 г./)³⁸, монаха Зигеберт от Жамблу (Sigebertus Gemblacensis /1030-1112 г./)³⁹, „Анонима от Мелк”⁴⁰, монаха Петър Дякон (Petrus Diaconus /1107-1159/)⁴¹, монаха Хонорий Отьонски (Августодунски) (Honorius Augustodunensis /1080-1151/)⁴², каноника Хенрих Гентски (Henricus Gandavensis /1217-1293 г./)⁴³...

Особената ценност на биобиблиографския труд на Йоан Тритемий⁴⁴ – като кумулиращ библиографската патрология – се проследява в неговите преиздания (през 1512 г. в Париж и през 1531 и 1546 г. в Кьолн). Последното от тези преиздания като паметник на епохата се появява през 1718 г. в Хамбург и е дело на ерудита Й. А. Фабрициус (Fabricius, J. A. /1668-1736 г./) ...

Очевидно е, че някои от тези издания – както и ръкописните им първоизточници (вж: по-горе), структуриращи труда на Йоан Тритемий – е имал пред погледа си Св. о. Паисий Хилендарски, композирайки „История славяноболгарская ...” в духа на световната библиографска патрология, обозначавайки по този начин способ за периодизация на българската история в съответствие със световната, съотнасяйки историята с библейския прочит...⁴⁵

Явно е, че направените наблюдения на вторичнодокументалния хомеостаз на планетата, в който са вкоренени класификационните построения във връзка с генезиса на теорията на библиографията в Западна Европа през XVIII-XXI в.⁴⁶, имат съществено значение не само за установяването на

N E S T I N A R I A N A

коинциденцията на историята и теорията на библиографията, но и за декодиране на когнитивното ниво на послание на знаменити трудове – какъвто е „История славяноболгарская ...” за българската нация – като пръв граждански кодекс на България, вписващ националната ни история в световния историко-културен и информационен поток, осъзнаван като съкровищница...⁴⁷

Владеейки еднакво добре средствата и на патрологията, и на библистиката, и на агиографията, и на формиращата се историографска наука на съвременното му, Св. о. Паисий ясно посочва българското историческо време и пространство във връзка с праисторията на цивилизацията, отнесена към пра-праисторията – приблизително към периода преди 20000 години назад – времето на описания като геокосмически катаклизъм, известен и по *Авеста*, и по *Библията* като всемирния потоп, както го датира съвременната наука (*срв. по-горе: разд. I*). Това може да бъде тълкувано като намиращо се в съответствие с изказвани все по-често напоследък становища в българската историческа наука, която търси прародината на българите на север, откъдето те са се придвижили на югоизток – в Средна Азия, откъдето се насочват в историческия си период, обозначен със създаването на българската държава.

За първи път той съобщава следните факти, принципно разпръснати и трудно обозрими в единството от документални потоци на информация:

„... при Окиан-море, което се нарича Балтийско море, при Брандибур. Оттам най-напред са излезли българите, а ония, които са останали там, се наричат славени. Там няколко време Кирил и Методий епископствували и учили тия славени на християнска вяра. И така по-късно поради тоя народ нарекли писмото и книгите словенски. И така, който народ и да чете тия книги, те изобщо се наричат словенски. Но гърците, понеже знаели отначало, казват и досега български книги, а не иначе. Така от целия славянски род най-напред българите получили славянски букви, книги и Свето Кръщение”⁴⁸

О. Паисий вижда вкоренеността на началото на пра-историческото движение на българите на север – Окиан-море (Северния Ледовит океан – Арктическият океан – пъпната връв (*gr. omphalos*) между двата световни океана Атлантическият и Тихия; той е своеобразен /не само географски/ център на света) – представа, която отвежда към историческото движение на арийците, установили се в резултат на продължителен преход в Иранското плато, от което са осъществени движенията им на изток (в Азия), на юг (в Африка) и на запад (в Европа)... Брандибур (Brandibur) е историческият Бранденбург, който по времето на Св. Св. Кирил и Методий е бил независима държава на славянския народ лужишки сърби (*немски: Brandenburg; лужишки: Brandisborska; сега* – една от шестнадесетте федерални провинции на Германия със столица Потсдам – предградие на Берлин... Същият е и коренът на славяните. Брандибур (Brandibur) е природно-географско и етнографско обозначение на славяно-балто-германския етнос в един твърде отдалечен праисторически период (единна област между Атлантическия океан и моретата Балтийско, Адриатическо, Егейско и Мраморно, Черно, Северно Бяло и Карско).⁴⁹

Логиката на изложението на о. Паисий е разкрита от него в детайли, като е използвано делото на Св. Св. Кирил и Методий като ключ към историко-културните процеси:

„Там [Морава, не сръбска Морава, която тече през Шумадия, но друга Морава, при Окиан-море, което се нарича Балтийско море, при Брандибур – изрази на Св. о. Паисий] няколко време Кирил и Методий епископствували и

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

учили тия славени на християнска вяра. И така по-късно поради тоя народ нарекли писмото и книгите словенски. И така, който народ и да четете тия книги, те изобщо се наричат словенски. Но гърците, понеже знаели отначало, казват и досега български книги, а не иначе. Така от целия славянски род най-напред българите получили славянски букви, книги и Свето кръщение”.

7.6. Обобщение [Ил. 20 – с. 232]

Балканският полуостров и особено неговата югоизточна част е бил от край време контактна зона на цивилизационни влияния и то основно в посока от Изток. Установени са преки следи от Древния Египет, Персия и други световни културни и духовни средища. Специално арийските религиозни култове са привнесени както по време на траките от Ахеменидската, Партската и Сасанидската империи, така и от древните българи, които имат вековен пряк контакт с Иран в периода от II век пр. Хр. до VII в. По своя път през древна Анатолия (Мала Азия) те са силно повлияни от древните култове към бог Митра и особено към Великата Майка на боговете Кибела. В района на планината Странджа поради много обстоятелства са се запазили реликтови обредни практики като нестинарството. След смъртта на последната истинска нестинарка **баба Злата Даскалова** през 1970 г. нестинарският феномен е в силно пресемантизиран вид, но все пак дава възможност за издирване на неговите корени. В него се откриват следи от изгубеното скрито, мълчаливо или интуитивно знание, което се е придобивало и предавало посредством мистериални обреди на инициация. Потвърждение за тази културно-обредна трансмисия на арийските религиозни култове от Иран към България се намират във фолклорните мотиви и етнографските артефакти, както в страната, така и в Иранския изток. Особено място заемат податките и свидетелствата в *„История славянобългарская ...”* на Св. о. Паисий Хилендарски, която се явява своеобразен компендиум по българската история, култура и цивилизация.

Пътят на влиянията често е бил много по-сложен и нееднозначен. Така например на мястото на **арийската** Хетска империя в Анатолия идва тракийското племе бриги от поречието на Струма на Балканите. То основава държавата на фригийците между XII и VI в. пр. Хр. Именно тук се смесват култовете на бога на договорите Митра и Великата Майка на боговете Кибела, наричана **фригийската** богиня. Фригия е контактното място с полумитичните амазонки – жени-воини, които носели **персийски** (!) дрехи (панталони и островърха шапка). Фригийското царство никога не е достигало голямо военно или политическо значение, но имало изключително духовно влияние в следващите хилядолетия, сравнимо само с това на персите и древните гърци. Ето някои от емблематичните му символи освен Кибела: 1. **Фригийският лад** (гама) е вид минорна музикална тоналност известна от древността с мистичния си характер. 2. **Фригийската шапка** (носена от свободните **източни** / негръцки/ народи) като символ на свободата изобщо до епохата на Американската и Френската революции. Такава шапка е носел бог Митра, което подчертавало неговия **персийски** произход (!). Шлемове с подобна форма са носели тракийските и норманските (арийски) воини. 3. Фригийската **Сибела** (*фриг. ез.* пророчица) е била жрица в Прорицалището на Аполон в Песинос (Кападокия). Именно нейното име

N E S T I N A R I A N A

става нарицателно за **всички** гадателки в древността. Така най-известни били Делфийската Сибила (Елевзинската Пития), **Персийската** Сибила (вероятно близо до Антиохия /дн. Антакия, Югоизточна Турция/) и други. **Сибилните книги** са сборници, които съдържат пророчанията на сибилите. Такива сибилни книги се съхранявали строго в Рим, но от тях почти нищо не е съхранено. Известно е, че именно в тях е намерило отражение символното, мълчаливото, тайното и свещено знание на древността...

Образите на слънцето, ковача и вълка в българския фолклор имат дълбоки арийски и ирански корени. По принцип древното название на Иран е **Ираншахр**, което означава буквално „царство на арийците“.

Образът на **слънцето** е най-силно изразен чрез иранския бог Митра, наречен **Sol Invictus** (Непобедимото **Слънце**). Празникът на Митра или Бага е бил безспорно един от най-популярните, ако не и най-голям от всички празници в древен Иран, където е празнуван в края на септември и началото на октомври (есенното равноденствие). Това е бил първоначално пред-зороастрийски и стар **арийски** празник, посветен на слънчевия бог, тъй като в **арийския** календар или най-ранния ирански календар, тази раса е обитавала най-северните степи и земи на суров студ, и годината се състои от зима от десет месеца и лято (също студено) от два месеца.

Образът на **ковача** е намерил израз в иранския национален герой **Кавех Ахангар**, който е ковач от Исфахан и водач на митичната борба за освобождение на Иран.

Образът на **вълка** е архетипно арийско божество. Той е бил свещеното животно на върховния бог и в него се е превръщал върховният вожд, който е бил и върховен жрец едновременно. Така през 943 г. кремонският епископ Луидпранд отбелязва факта, че багрянородният син на българския цар Симеон княз Венеамин-Боян (**Баян Мага**) е можел да приема образа на вълк. Византийските хронисти също отбелязват това и самият факт, че носи иранската жреческа титла „маг“ говори за близостта с арийско-иранските вявания. Той е считан за родоначалник на богомилството, което е също с ирански произход (манихейство).

Наличието на свидетелства в „История славяноболгарская ...“ на Св. о. Паисий (споменаването на: „крал Батой“ – личното име на основателя на Първото българско царство **Аспарух** е неговата **иранска (сасанидска) титла** / – бел. 48 по Комент. на сигнифиц. препис, направен в УниБИТ и публ. през 2011 г.; „Окиан-море, което се нарича Балтинско море, при Брандибур. Оттам най-напред са излезли българите“ – бел. 382 пак там) като патрологичен труд (съотносим с класическите биобиблиографски речници за църковните писатели на бл. Йероним Стридонски, презвитер Генадий Марсилски, епископ Исидор Севилски, архиепископ Илдефонсо Толедски, монаха Зигеберт от Жамблу, „Анонима от Мелк“, монаха Петър Дякон, монаха Хонорий Отъонски /Августодунски/, каноника Хенрих Гентски, абата Йоан Тритемий), открива въпросите: I. за периодизацията на историята от времето на пра-праисторията; II. за рационалното съотнасяне на многопластовите структури на знанието, между които имат своето място семантизираните и пресемантизираните трансмисии както на скритото (hidden), така и на мълчаливото (tacit), знание, което има своите следи далече не само в християнската културна традиция, но и в мохамеданската.

Немският национален поет Й. В. фон Гьоте е изразил това по гениален начин:

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

*Gottes ist der Orient!
Gottes ist der Occident!
Nord- und südliches Gelände
Ruht im Frieden seiner Hände!*

*(Бог е Изток!
Бог е Запад!
Северните и южните страни
Почиват в мир в ръцете Му!⁵⁰).*

Рационалните проблеми на семантизацията и посоките на периодизация на символното, скритото (hidden) и мълчаливото (tacit) знание като планетарно значимо имат несъмнено място в преосмислянето на редица отделни явления (трансмисията на арийски соларен религиозен култ, проникнал от Иран в България), разглеждани като семиологичен ноосферен комплекс (1. Образите на слънцето, огъня, ковача и вълка в българските народни приказки, идилията на Петко Ю. Тодоров и авторските приказки на Николай Райнов, и символиката на Мадарския конник; 2. Национални носии по културния коридор „Мала Азия – Балкански полуостров” по птичето трасе „Via Pontica”; 3. Светилища и храмове на огъня и принадлежащите им исторически комплекси в Северна Месопотамия – днешни: Иран. Централна и Източна Турция, и нестинарската феноменология в Странджа; 4. Свидетелство на „История славяноболгарская ...” на Св. о. Паисий Хилендарски).

8. ЕКСПЕДИЦИИ В ИСТОРИЧЕСКАТА СЕВЕРНА МЕСОПОТАМИЯ И САНКТ-ПЕТЕРБУРГ (РУСИЯ) ЗА УСТАНОВЯВАНЕ ИСТОРИОГРАФСКАТА ИНФОРМАЦИОННА КАРТА НА НЕСТИНАРСКАТА ФЕНОМЕНОЛОГИЯ В БЪЛГАРИЯ [Ил. 21 – с. 259]

8.1. Експедиция в Иран [Ил. 22 – с. 260]

*„Чадата на Адам едно са тяло”
Саади*

8.1.1. Постановка [Ил. 23 – с. 269]

Програмата на настоящето изследване има качеството на историологична основа за концепцията „информационна среда” (информационни фондове – информационни технологии – интеракции между хората и оборудването) (С. Г. Денчев), третирана като планетарна социокултурна антропосфера⁵¹.

В съответствие с посочената платформа, информационната среда на трансмисиите на култура в нестинарската обредност от Древен Иран в Странджа става

N E S T I N A R I A N A

наблюдаема във вида на **информационна карта**, явяваща се в основата си **кадастрална интелигибилна архитектура на феномена (обрета)**⁵².

Информационната карта на нестинарската феноменология методологично е изградена от три съставни взаимопроникващи се и взаимоотразяващи се **разрези (структури)**:

I. **Информационни фондове** – култовите обекти, свързани с огнени церемонии и съпътстващите ги религиозни практики в принадлежащите им исторически архитектурни комплекси, установени предварително по справочно-библиографски път в и край следните градове на съвременен Иран: Занджан (Zanjan); Шираз – Градът на тайните (Shiraz); Персеполис (Парсеполис) – Градът на персите (Persepolis); Фирузабад – Градът, наречен на видния персийски военачалник Пирус (Фирос) (Firuzabad); Язд – Градът на Господа Бог (Yazd); Мейбод (Meibod); Исфахан – Градът на конната армия (Isfahan).

II. **Информационни технологии** – социокултурният код на съответния огнен ритуал (обичай), който не разглеждаме отделно и самоцелно, а интегрирано с информационните фондове (*вж по-горе*), изхождайки от принципната методологична постановка, че огнят е първата технология, чрез която човекът инициира появата на техносферата като антропосфера и семиосфера.

III. **Интеракции** – гледищата, установени в:

а) историографията на възникващите разглеждани въпроси в принципна взаимосвързаност;

б) мненията на интервюираните специалисти в Иран.

Целите на експедицията, осъществена от 17 до 28 юни 2008 г. по изучаване на Древен, Доислямски Иран, концентрират вниманието ни върху решаването на две основни задачи:

1. провеждане на теренно наблюдение;

2. методологично разширяване на историографското изследване.

Очерталият се семантичен кръг кристализира във вид на информационна карта на изследваните феномени (огнените ритуали), съотнесен:

- с крайно оскъдното знание за технологиите на интересуваните ни въпроси в литературата;

- както и разбирането ни, че не сме водени от любопитство към атрактивната страна на третираната проблематика, а сме обърнати изцяло към стремежа да изучим рационално дълбинния – философския – смисъл на култа.

Описаната постановка позволява да обединим изучаваните „информационни фондове“ и „информационни технологии“ в интегриращия ги методологичен комплекс „информационни реалии“.

8.1.2. Информационни реалии [Ил. 24 – с. 270]

Интересуваните ни обекти са **светилища и храмове на огъня и принадлежащите им исторически комплекси**.

Времето на пътуването е избрано специално – в началото на месец юни са тържествата на огъня в Иран, което е в очевидна връзка с ритуала на 3 юни в с. Българи в Странджа⁵³.

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

Тръгвайки от столицата **Тех(е)ран (Tehran – Краят на Пътя)**, се насочваме към най-голямото зороастрийско светилище **Тахт-е-Солейман – Тронът на Соломон (Takht-e-Soleiman)** (III-IV в.)⁵⁴, разположено в най-източната част на Северна Месопотамия. То представлява древен култов комплекс, състоящ се от храм на огъня, светилище на древноперсийската богиня на водите Анахита (наричана „Пречистата“, – съпруга на бог Митра, запомнена по нашите земи като арменско женско име)...

Самият **Митра** е староиранско божество на светлината, договорите и като изразител на волята на съгласието е крепител на космическия ред⁵⁵. Почитан е като син на върховния бог **Ахура Мазда – Мъдър Бог (Ahura Mazda)**⁵⁶ – единственият действително съществуващ и творещ Бог на зороастрийците, на когото помага в битката му със силите на злото.

Роден в пещера, бог Митра убива сакралния бик, от чиято кръв се пораждат културните растения и опитомените животни, полезни за човека. И след появата на зороастризма той заема високо положение в персийския пантеон като неговият култ се разпростира в Мала Азия под формата на **мистерии**⁵⁷. Този култ става изключително популярен в цялата Римската империя чрез войниците, които го наричат **„непобедимото слънце“ („Sol invictus“)**⁵⁸.

След провъзгласяването на християнството за официална религия вярата в бог Митра запада и изчезва⁵⁹, но новата вяра приема някои от неговите мистерии под формата на **тайнства**⁶⁰. Изобразяван е във фригийско одеяние, което безспорно говори за малоазийските му корени⁶¹.

Характерно е, че тук, в Иран⁶², както и на други места (Северна Месопотамия, Индия, Китай), култът към огъня е кореспондиращ с култа към водата⁶³.

Значението на светилището (Тахт-е-Солейман) се подчертава от факта, че до храма е издигнат грандиозен палат от времето на Сасанидската династия (224-642 г.). Целият дворецов комплекс е изпълнявал ролята на свещена столица, където се е извършвала коронацията на царете, при които зороастризмът е бил официална религия.

Зороастризмът¹⁰⁸ е най-старата монотеистична религия на планетата, противопоставяща двете вечни начала – доброто и злото, възникнала през XII в. пр.н.е., която по времето на Ахеменидската династия (VI-III в. пр.н.е.)⁶⁴ става национална религия на Иран⁶⁵.

В Музея на комплекса Тахт-е-Солейман виждаме с удивление снимка на ритуал на зороастрийци около неговото свещено езеро, който изключително точно прилича на августовската **паневритмия на Бялото братство в България при Рилските езера**⁶⁶.

Преди да се насочим към град **Шираз**⁶⁷, посещаваме **християнската църква на асирийското вероизповедание**⁶⁸. **Асирийците**⁷⁰, заедно с **несториянците**⁶⁸ и **арменците**⁶⁹, са най-значителните християнски общности в Иран. Установеното е указание за пътя на християнската култова трансмисия чрез асирийско – несториянско – арменски корен...

В околностите на Шираз (в дълбокия юг на Иран) се намира прочутата **Долина на царете (Nagsh-e-Rostam)**⁷¹, където установяваме известния в историографията факт за приликата на барелефите на персийските владетели Дарий I, Шапур I и други с **Мадарския конник**⁷², извисяващ се край първата българска столица Плиска⁷³...

Тук, край Шираз, се намира и един от най-древните храмове на огъня⁷⁴, за който, за голямо съжаление, се знае твърде малко. Отбелязваме характерните и за други подобни светилища форми на вертикално конфигурирани правилни

N E S T I N A R I A N A

паралелепипеди с размери ок. 15 x 5 x 5 m, изградени от огромни дялани камъни с характерни вдлъбнатини, напомнящи рани, образувани от клюна на хищна птица...

Вероятно загадъчните вдлъбнатини на посочените култови обекти обозначават ударите на смъртта, съпътстващи човека в неговия жизнен път, които са в състояние да отнемат живота му, но не и неговата безсмъртна душа. Особено впечатляващи са иззиданите отвътре прозорци с неизвестно предназначение. Предполагаме, че тези съоръжения са символи на прозрението на човешката душа, която „вижда” не само физическия свят, но и трансценденталната вечност, обозначаваща феноменологията на духовния статус на човека в контекста на зороастизма. („То, *что видит душа, виднее того, что смотрят глаза.*”)... Именно описаният контекст напомня за нестинарството като вътрешно просветление, отбелязано проникновено от акад. Михаил Арнаудов⁷⁵...

В Шираз огненият дух на зороастризма се проявява и в забележителната поетическа школа, която може да се проследи в продължение на повече от осемстотин години: **Саади** (ок. 1184 – ок. 1283 г.), **Хафез** (ок. 1325-1390 г.), **Кхаджу** (Кхајооу-Кermani) (1281 – 1352 или 1361 г.).

Следният стих от Саади е написан на главния вход на сградата на ООН в Ню Йорк като лозунг за обединение на всички хора на планетата в името на мира и приятелството:

*„Чадата на Адам едно са тяло –
от кал е сътворено по начало.
Една част само, ако заболее,
за нея всяка друга ще милее.
Ти, който не скърбиш за болка чужда,
човек да се наричаш – няма нужда.”⁷⁶*

Градините от вековни кипариси, иглолистни и широколистни дървета, образувачи ален, обрамчени от рози и други уханни цветя, сред прохладата на кристални езера, в които плуват златни рибки, са огласяни от дивните песни на птици небесни – това е духът на Шираз...

В непосредствена близост до Долината на царете е импозантната столица на Ахеменидската империя **Персеполис (Парсеполис)** (513-330 г. пр. Хр.)⁷⁷. За съжаление, в резултат на унищожителното завоевание на Александър Македонски (Eskandar), наричан и досега от иранците „Прокълнатия”, са унищожени всички следи на зороастризма, свещените книги, библиотеката и архивът на царската канцелария, съдържащи сведения за огнените ритуали, както и други свидетелства за култа към огъня.

Все пак, впечатлени от изключителните останки на тази първа световна империя, попадаме на интересна находка. Това е изображението на **Царя на царете Ксеркс** (Xerxes I, 485-465 г. пр. Хр.)⁷⁸, представен в естествен ръст във вид на барелеф върху внушителен дялан обелиск. Царят е изобразен с **египетски** божествени регалии върху главата (като бог Хор⁸⁰) носи двойната корона на Египет и ореола на **слънчевия** диск⁷⁹. (Хор е смятан за първия фараон. Фараонът на Египет е негово въплъщение и именно тази божествена същност дава законното основание за владичеството).

Цар Ксеркс е облечен в еламска ритуална тога (Елам⁸¹ е най-древната цивилизация на света – 3200-3539 г. пр. Хр. и е разположена между Вавилон и

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

Персия), украсена с крилето на главния **асирийския бог Ашур (Assur)**⁸². Това ни припомня, че в рамките на Персийската империя, както и преди нея, култовете към египетските богове и особено към някои от тях (бога на слънцето Ра⁸³, който е обединяван с Амон /Амон-Ра/⁸⁴⁻⁸⁵ и с Хор /Ра-Хоракти/⁸⁰, Баст /Бастет/⁸⁶ и други), са изключително влиятелни на цялата територия на Персийската империя и особено в най-западните ѝ части. По този начин, успоредно и едновременно с култа към огъня, е силно и влиянието на египетските божествени култове⁸⁷. Именно авторитетът на Египет прави властта на Ксеркс легитимна в очите на покорените народи⁸⁸...

По пътя за **Язд** (североизточно от Шираз) посещаваме **гробницата на персийския цар Кир II Велики** (Cyrus the Great, ок. 600 или 576-530 или 529 г. пр. Хр.)⁸⁹ – основател на Ахеменидската династия и на Персийската империя в Пасаргад (Pasargadae)⁹⁰. Отново отбелязваме, че той също е изобразен с египетски божествени регалии на главата, което затвърждава изказаната теза. Тук намираме и изображение на **цар Кир** в одяние на риба (вероятно олицетворява вавилонския бог на мъдростта и магията Еа)⁹¹, което очевидно е свързано с почитта на древните перси към общия шумерски културен корен⁶⁷⁻⁶⁸, от който идва първото им – клинописното – писмо (по-късно те изобретяват собствената си писменост – древните персийски – авестийски – букви)⁹²...

Всяка година от вечерта на **3 юни** – в продължение на три дни – в Язд се палят огънове и в светилищата, и по домовете. Тук се намира и най-големият действащ храм на огъня, където идват зороастрийци, преселили се преди хиляда години от Иран в Северозападна Индия (щата Гуджарат /Gujarat/).

Само в Язд свещеният огън се нарича **„скрит“ огън** и се пали по особен начин. Тук се извършват ритуали около запалената пещ, която се докосва от участниците в обряда с голи ръце и боси нозе. По този начин те приемат чрез церемонията божествената благодат на огъня – символ на Ахура Мазда⁹³... Тук безспорно намираме **типологично сходство** с ритуала в с. Българи в Странджа⁹⁴...

Отправляме се на североизток от Язд към **главното светилище на зороастрийците „Чак Чак“ („Чик Чик“)** – **кап-кап (Chak Chak)**, именувано по звука на капещата вода от скалата в параклиса⁹⁵. При температура към 50° прекосяваме над 100 km през пустинна местност, оградена от призрачни планински масиви, често миражно ту фантастично извисяващи се, ту фантастично изчезващи като при среща с неземна реалност (реално сме – като в огън – под властта на огнения диск на слънцето)... Гледката се сменя постоянно, но **неизменна е перспективата на положението ни спрямо нея – винаги сме в идеалния център на абсолютната сфера, образувана от намиращите се по периферията ѝ планински очертания**... Това ни напомня донякъде местонахождението на Плиска⁹⁶...

Пътят свършва в глуха планинска клисура, над която на труднодостъпни тераси, свързани със стръмни стълби, във вертикал от над 500 метра са разположени килиите на огнепоклонниците. Във всяка от тях има специален олтар за свещения огън. Свещенослужителите са със скромно облекло, но с характерните бяла риза и бяла шапка (напомнящи шлема на древните персийски царе)⁹⁷... Отново неволно си спомняме за Бялото братство на Петър Дънов⁹⁸...

По стръмните стълби се изкачваме под върха на скалистия масив. Тук в пещера е светилището, в центъра на което има скален олтар, изграден във вид на сфера, радиално структурирана от дванадесет сребърни съда (отвеждат към астрологическата основа на зороастризма). Върху олтара горят три кандила. В дванадесет (!) съда, разположени кръгово в радиалната структура, се намират плодове, зърна, листа,

N E S T I N A R I A N A

аромати и други хтонични реални – символи... Запалени са свещи (като тези в християнските и будистките храмове). Отгоре от скалата се стича вода, която капе в специални съдове...

По стените на светилището има снимки на светци (както при Зороастризма и Православието)... Отбелязваме сходство с обстановката в конака на с. Българи⁹⁹...

Самото светилище „Чак Чак“ е зад масивни медни двери, украсени с релефите на староперсийските божества, покрити със златен бронз.

На посрещналия ни свещенослужител даряваме кърпичка в торбичка от с. Българи, представяйки се, че идваме от Университета по библиотекознание и информационни технологии на България и Българската академия на науките... Той я приема с благоговение и я докосва леко с устни, покланяйки се. Ние също свеждаме нагорещените си чела, докосвайки с тях свещената полувлажна скала...

На пътя обратно към Язд посещаваме светилище, разположено в подножието на хилядолетен кипарис – свещено дърво в Иран. Върху типично зороастрийското олтарче са запалени три кандила, а над тях се извисява знакът на Ахура Мазда...

Най-големият днес действащ храм на зороастрийците в Иран е изграден през 1934 г. в Язд. Преди това храмът е бил в провинция Парс и други места в страната. Комплексът се състои от градина, кръгло езеро пред входа и голям цветен барелеф на Ахура Мазда над входа на светилището.

Самият образ на Ахура Мазда е стилизиран във вид на възрастен човек с голяма брада (защото само възрастният има житейски опит); той държи в ръцете си кръг (знак, че се прекланя пред волята на Бога)¹⁰⁰. Ахура Мазда е препасан с широка и дълга разгъната лента, чиито три части символизират триадата от феномени „добри думи – добри мисли – добри дела“. Под кръста му има друг по-голям кръг, олицетворяващ вечния кръговрат на живота – слънчевия диск, от който радиално излизат – на мястото, на което изображението на фигурата би следвало да има нозе, – равните краища на две други ленти, обозначаващи извечната борба в света между доброто и злото¹⁰¹.

Вътре в средата на светилището в Язд има олтар, зад чието стъкло се вижда горящият в месингов жертвеник вечен огън. Този огън се подновява с дърва три пъти на ден от свещенослужител (маг). В преддверието в специални рамки са закачени откъси на текстове от свещените книги на зороастрийците в оригинал (на староперсийски /авестийски/ език) и в превод на английски. В дясно под олтара има цветна картина, изобразяваща самия Заратустра (Зартошт, Zoroaster) според традициите на индийските зороастрийци (парси)¹⁰². Огънят се поддържа от тях, но се посещава свободно от всички.

Посещаваме и намиращите се край Язд мистични **Кули на Мълчанието**, където преди повече от хиляда години са се извършвали погребалните ритуали на зороастрийците¹⁰³. Те са твърде специализирани и са приспособени за излагането на телата на покойниците за храна на птиците и по-късно – погребване само на костите.

Принципна за зороастрийската архитектура е ориентацията на култовите ѝ постройките по четирите посоки на света. Тук са отчетени астрологически тънкости, като акцентът е върху индикациите на Слънцето (ориентиращо Земята като космически обект): земният образ на Слънцето е огънят¹⁰⁴...

В **Исфахан**¹⁰⁵ посещаваме едно от най-важните места в нашата програма – **едни от най-големите действащи храмове на зороастрийците**. Тук имаме специална вълнуваща среща със свещенослужителя **Негово Преподобие Бехзад Никбин (Behzad Nikbin)**¹⁰⁶, който лично ни прие – и от самото начало до края на

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

мисията ни – ни оказва подчертано внимание. Попадаме под обаянието на изключителната харизма, струяща се от неговата личност...

Храмът представлява каменна двуетажна сграда, на фронтона на която има импозантен цветен барелеф на Ахура Мазда. Около стълбите, водещи към храма, се издигат, симетрично разположени, скулптурите на две лъвски фигури, символизиращи **бог Митра** (според изричното пояснение на свещенослужителя)¹⁰⁷...

Според традицията се събуваме и **влизаме сами в храма**, чиято вътрешност е изцяло от бял мрамор. В центъра на храмовото пространство се намира олтарът с жертвеник, върху който гори вечен огън. След като изпълняваме определени ритуали, внимателно разглеждаме вътрешната подредба на светилището. Точно срещу олтара има друг цветен барелеф на Ахура Мазда, под който се намира голямо цветно изображение на Заратустра¹⁰⁸, облечен в сияйни бели дрехи и препасан със златотъкан пояс и характерна персийска препаска, а на главата му има специална пророческа бяла шапка. Обувките му са златни и с подчертано овална форма. Косата му – като на пророк – е дълга и пада свободно на плещите му. В храма има и цветна живописна картина на старинен огнен ритуал¹⁰⁹...

Особено впечатление правят два фотопортрета, симетрично разположени срещу олтара. Единият от тях – значително по-малък (размери ок. 50 x 30 см) – е на **родителите на дарителя на храма**. Другият – тройно (!) по-голям – е на **бабата на дарителя**, която явно има особено важно сакрално значение...

Излизайки през предверието в двора на храма, виждаме – зад стъклото на библиотечен шкаф – различни издания на свещените книги на зороастризма, а в левия ъгъл – малък скромен портрет на самия **дарител**.

Пред храма ни очаква любезно свещенослужителят и ни кани на душеспасителна беседа... Ние се осмеляваме да му зададем съществени за нашата мисия въпроси.

Според разказа на Бехзад Никбин, главното в **храма на огъня** е намирането на вътрешното духовно (скрито) съотношение между преплитащите се пластове на бог Митра, Заратустра и Ахура Мазда... Отговорът на свещенослужителя е просветляващо ясен: **Ахура Мазда е върховното божество на огнения култ, Заратустра е пророкът на първата монотеистична религия на човечеството, а Митра е най-древното и изключително влиятелно божество в Индоевропейския (Иранския) пантеон**, което и при зороастризма се почита – успоредно с върховния бог (Ахура Мазда), – оказвайки чрез своите тайни култови практики (**мистерните**) радикално влияние върху **християнството** – и то дълго след изместването на зороастризма от **исляма** (към XI-XII в.)...

В **Исфахан** преминаваме реката по един от **най-старите мостове, изграден през XI в.** Тук установяваме местонахождението на две еднакви много древни (с неизвестен произход и датировка), уникални и изключително наситени с послания **лъвски фигури**¹¹⁰, симетрично разположени – една срещу друга – на двата края на моста. Именно това са едни от най-старите идентифицирани в Иран символи на **бог Митра**.

Лъвските скулптурни изображения в Исфахан са от тъмносив гранит с мрежести жилки в цвета на пустинния пясък на Иран. Формите на животните са от изключително архаична култура на моделиране (овални, достигащи на места до сферичност). В пределно раззинатата паст на животните има сферично антропоморфно изображение на самия бог Митра¹¹¹, представен във вид на маска с лице на човек с широко открито чело и с пронизателен поглед с подчертано соларно

N E S T I N A R I A N A

излъчване на вложеното в него послание (за което допринасят, освен кръговата композиция на лицето, и радиално разположените му черти)...

... Досега никога не сме се натъквали нито на подобно изображение, нито на анималистично-антропоморфно **изображение на бог Митра**.

Несъмнено, приоткриващата ни се древна загадка на култова трансмисия, многократно пресемантизирана и наслоена във вид на многообразни пластове – един върху друг – в продължение на действие на категорията „дълго“ време – проектира нови направления на пресъздаваната културолого-феноменологична информационна карта на пътищата и посоките на духовно-религиозния живот, свързани с бог Митра и огнените мистерии, формирали се в Древен Иран и проникнали през Мала Азия (Северна Месопотамия) в югоизточния ареал на Балканския полуостров.

Очевиден е соларният генезис като обозначение на космичния статус на **СЛЪНЦЕТО**, Земята и стихииите (ОГЪН, вода, земя, въздух) и човека.

Изображението на бог Митра във вид на лъв (моста в Исфахан) – с подчертано соларна символика и абсолютна оптика (сферично-кубична) – е без съмнение отглас на ранния световен – с универсалните си за планетата ни – модели (на информационно моделиране) – арийски култ (към слънцето) и архаичен световен женски символ (днес лъвът е мъжки символ)! Произходът на символиката е **СЕВЕРЕН!**

Митранстичният лъв от Исфахан („иранският“ лъв) е в очевидна връзка с експонираната мраморна статуетка на лъв, която по описание на документалните източници е намерена в южната част на България или в Плиска (IX в.) – старата българска столица; копия са експонирани в Преславския музей и Шуменския музей; оригиналът се съхранява в Софийския археологически музей (България)!

Очевидно „българският“ лъв е с няколко века по-стар от приписваната му в музейните сборки датировка (вероятно той е резултат на трансмисия на култ от Сасанидски Иран /II-VII в./); несъмнен е **ЮЖНИЯТ** (малоазийският) произход на символика, явно свързана с **култа към Кибела** – Великата Майка на боговете (месопотамско-малоазийска богиня; следи на култа ѝ има от IV-то хилядолетие преди н.е.). В **ЮЖНИЯ** „българският“ лъв е нарушена линията на идеалната оптика на формата на **СЕВЕРНИЯ** – „иранския“ лъв)!

Отсъствието на следа в историографията по проблематиката за „българския“ лъв, както и за „иранския“ лъв, прави описанието на тези артефакти първо чрез настоящата публикация (получила финансиране в документацията на проведената експедиция (срв.: Протоколи от Заседанията на Академичния съвет на СВУБИТ от 28.06.2008 г. и 23.10.2008 г.). Без съмнение, съпоставяните от нас информационни обекти са съществена следа в картографирането на култовите трансмисии от Мала Азия към Балканския полуостров. Всичко това придава особено значение на експертните оценки на специалистите по проблематиката. В иницирираната от екипа на настоящото изследване академична беседа на 31.10.2008 г. с **археолога проф. Станислав Станилов** се потвърди връзката на „българския“ лъв със Сасанидски Иран.)

Кодираното символно обозначение на бог Митра е характерен кръст с диагонално пресичащи се линии (по секторите, свързващи часовете /на циферблата на часовника/ 11 с 5 и 1 със 7) – най-древното соларно обозначение, синтезиращо посоките на света¹¹².

Описаният митранстичен кодификационен белег установяваме в най-старите

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

ислямски храмове – джамии, обществени сгради и градски комплекси, които са изградени изключително върху или около зороастрийски светилища на огъня.

Именно този – митраистичен – знак е в основата на най-стария градеж на отбелязаните постройки.

Същия митраистичен знак срещаме и в рисунъка на мозайките по пода и стените на посочените постройки, и в глинени и керамични съдове от различните епохи.

Именно митраистичният знак е заложен и в **символиката на древното иранско знаме**¹¹³, което, за съжаление, след поражението на Сасанидската империя, е било унищожено от арабските завоеватели, но е съхранено като символ на много места по света – в архитектурните и ритуални художествени творения на човечеството (каквото е случаят с подовата и стенната керамика, мозайката, ритуалните и битовите предмети от Плиска, Преслав и Мадара).

Допълнителни пояснения за някои визуализиращи информационни страни на проблемите, свързани с взаимоотношенията между огнения култ на зороастризма и мистериите на митраизма, намираме в уникалните артефакти по време на посещенията ни в най-значимите – с планетарно значение – исторически музеи на Тех(е)ран – Националния, Археологическия, Керамичния и други¹¹⁴...

8.1.3. Информационни интеракции [Ил. 25 – с. 275]

Митраизмът се засилва след падането на Ахеменидската империя и представлява преплитаща се комбинация от:

1. персийски зороастризм¹¹⁵;

2. халдейска (вавилонска) теология¹¹⁶;

3. местни култови практики от Мала Азия (Северна Месопотамия)¹¹⁷, свързани с **обредността на хетите**¹¹⁸ и **фригийците**¹¹⁹, които именно имат най-скритите и тайни (огнени) мистерии.

Именно към последните – местни култови практики от Мала Азия (Северна Месопотамия) – може да бъде отнесено генетично нестинарството в Странджа, намираща се сравнително близо до посочения планетарен ареал.

Митраизмът в най-чистия си вид е застъпен в хетерогенните царства в централната и източната част на Мала Азия (Северна Месопотамия – *днес*: Източна Турция) като **Хетската държава** (1650-1200 г. пр. Хр.)¹²⁰, **държавата Урарту** (IX-VI в. пр. Хр.)¹²¹, **Фригийското царство** (фригийците са с доказан тракийски произход!)¹²², **Понтийското царство** (IV в. пр. Хр. – 62 г.)¹²³ (чиито династии на местни царе са носили името „митридати“ /дарен от Митра/) и особено **държавата Осроене или Едеското царство** (137 г. пр. Хр. – 1146 г.)¹²⁴.

Последното (царство – Осроене) е първата страна, приела официално християнството (!) и е център на **несторианството**¹²⁵ с изключителен духовен авторитет както пред Рим, така и пред Константинопол.

Завладяването на западната част на Мала Азия води до бързото разпространение на митраизма в Римската империя главно чрез армията¹²⁶, която, побеждавайки понякога персите на бойното поле, в същото време се възхищава на тяхното превъзходство в духовно-религиозен план¹²⁷.

N E S T I N A R I A N A

За **мистерните на Митра** не се знае почти нищо, тъй като те са били особена тайна, но е известно, че имат връзка с **огъня**¹²⁸. Подобно на нестинарството, митраистките култови практики от Северна Месопотамия (*днес*: Източна Турция) са конкретните феномени на отключване и прилагане на **мистичното (скрито, мълчаливо) знание**¹⁴⁶⁻¹⁴⁷, които са обвити във вековна загадъчност¹²⁹.

След митраизма в Северна Месопотамия възниква учението на **манихейството** (по името на иранския пророк Мани, 216-276 г.), което обединява принципи от **зороастризма**¹³⁰, **будизма**¹³¹ и **християнството**¹³². Добре известно е, че тази доктрина се разпространява широко в България под формата на **богомилство**¹³³, което прониква чак до Северна Италия (**патарени**)¹³⁴ и Южна Франция (**бугри**¹³⁵, **катари**¹³⁶, **албигойци**¹³⁷)... Богомилите, бугрите, катарите (*гр.* – **пречистени**) са отивали доброволно в огъня на кладата, за да се пречистят за отвъдното...

Ритуалът на нестинарите (подобно на Възкресението на Христос) показва, че може да се пречистиш през огъня, без дори да загинеш телесно... Нестинарството е прадревна мистерия, идваща от шаманството, египетските мистерии, митраизма, богомилството...

За самите религиозно-култови практики на богомилите също е известно съвсем малко (тяхното духовенство от така наречените „съвършени“ се е обличало в бяло¹³⁸), но е очевидно, че съвременното **Бяло братство** в България¹³⁹ и Франция¹⁴⁰, както и на други места по света, има сходни практики със зороастризма, митраизма и богомилството – бели одежди, кръгови ритуали, ориентация към Слънцето, игри около огън...

Дори след тържеството на християнството в Римската империя при император Константин Велики (Constantine I, 272-337 г.) и майка му Елена (313 г.), самото то (християнството) приема някои от **митраистките мистерии** под формата на **свети тайнства**¹⁴¹. В тази обстановка, парадоксално, но съвсем не случайно, вероятно, някоя от митраистките мистерии да е съхранена в смет (пресемантизиран) вид в някоя от изолираните източни части на империята, имащи дълбоки връзки с култовите практики на Иранска Северна Месопотамия (Източна Мала Азия: *днес*: Източна Турция)...

Без съмнение, декодирането на информационния код на култовите практики в Странджа следва да се търси именно в **прастарата религиозна парадигма на Северна Месопотамия**¹⁴².

Важно е да се знае, че именно в Иран установяваме маршрутите, отвеждащи ни към описаната култова традиция в Източна Мала Азия (*днес*: Източна Турция), които са достъпни за наблюдение и проучване едва от съвсем скоро и то при извънредно сложни теренни условия.

Потвърждение на описаната насока намираме в следните факти:

1. **главното древно светилище на огъня, съчетано с култовете на Митра и Анахита, се намира в най-северозападната част на Иран, до границата с Турция и по достоверни данни е пренесено там отвъд нея (от Иран);**
2. **основните огнища на тайните култови практики са древните царства в Северна Месопотамия (*днес*: Източна Турция), където се осъществява синкретичната връзка между мистерните на митраизма, огнения култ на зороастризма и източнохристиянските религиозни тайнства.**

Отблясъкът на описаната култова смес най-вероятно е кристализирал в нестинарския феномен на Странджа, където се четат рудименти на съдържащите се в него (обрета) дълбоки многообразни пластове...

Именно в Северна Месопотамия, като връх на плодonoсия

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

цивилизационен триъгълник Египет – Двуречие – Иран, се извършва амалгирането на мистериалните огнени практики и раннохристиянските религиозни тайнства, рефлектиращи днес в нестинарството на Странджа като информационен код, свидетелстващ за планетарните трансмисии на тайното (неявно, мълчаливо) знание¹⁴⁷...

Изложената концепция намира определено потвърждение и в директните интервюта със специалисти, получени в Иран в отговор на въпроса: какво е посланието на огнените мистерии:

Бехзад Никбин (Behzad Nikbin)¹⁰⁶ – свещенослужител на зороастрийския храм на огъня в Исфахан: „*безспорна е връзката между митраизма и зороастризма през вековете, както и тяхното преплитане в не винаги известни духовни измерения и религиозни култови практики*”;

Хейдар Незхаб (Heidar Nezhab)¹⁴³ – специалистка по история на древен Иран от Университета в Шираз: „*очевидно е влиянието на митраизма преди, по време на зороастризма и дълго време след него върху религиозно-духовните култови практики на народите от иранския ареал и по-специално в Северна Месопотамия*”;

Сепидех Замани (Sepideh Zamani)¹⁴⁴ – Техерански университет: „*има данни за възраждането на старите огнени култове сред съвременните иранци*”;

Иман Каеф (Iman Khaef)¹⁴⁵ – инженер от Шираз с широки познания по древната история на Иран: „*от десетина години се наблюдава връщането на стария обичай сред иранците – в края на календарната година да преминават през запалени огънове, за да получат благословия за добри мисли, добри думи и добри дела*”.

Интересни свидетелства, информация и мнения в посока на описаната линия на свързаност между нещата, изложена тук, получаваме също и от специалистите: Сафари (Safari) от Техеран, Разаги (Razagi) от Шираз, Нейсари (Neysari) от Язд и Захеда (Zahedi) от Исфахан, които допълнително подкрепят тезата ни, че многопластовата полифонична тайна на огнения култ е в трансмисията както на скритото (hidden)¹⁴⁶, така и на мълчаливото (tacit)¹⁴⁷, знание, приоткриваща перспективна методология за рационалното ѝ модерно декодиране като планетарна интегрална цялост чрез потенциала на информационната наука на XXI в. – информационната карта на знанието.

8.1.4. Онтология [Ил. 26 – с. 276]

Описаните резултати от историографската експедиция в Доислямски Иран по декодиране на нестинарската феноменология носят и методологичния заряд на отваряне на сравнителното историко-теоретично знание у нас в съответствие със световните трансмисии на култура и вярвания.

Прекъснатата през втората половина на XX в. историографска традиция, заложена чрез трудовете в областта на античната история на българските историци Гаврил Кацаров¹⁴⁸, Димитър Дечев¹⁴⁹, Янко Тодоров¹⁵⁰ и изкуствоведа Богдан Филев¹⁵¹, в които се преодолява романтичният период на отечествената историческа мисъл (о. Паисий Хилендарски), в съответствие с изследванията на

N E S T I N A R I A N A

унгарския историк – българист Геза Фехер¹⁵² (за иранистичния корен на българската история), получава своеобразно продължение в проучванията на **историците от ново време**, установяващи влияние и връзки на **културни трансмисии между Древен Иран и Тракия (Иван Маразов¹⁵³ и др.)**.

Отсъствието на посочване на аналозите на нестинарския ритуал и зороастрийската линия в иранистичните изследвания на българските историци и българистите днес е следа от липса на дълбоки познания в българската историческа мисъл по проблемите на философския и религиозен спектър на човечеството. Симптоматично е, че описаната тук празнота постепенно се запълва, което наблюдаваме в рефлексията на установяване на **иранистичен корен на нестинарския проблем**. Този процес произтича приблизително от 2000-та г. (**Петър Голийски¹⁵⁴; Веселин Илиев¹⁵⁵ и др.**).

Историографските изследвания на Александър Бурмов¹⁵⁶, Александър Фол и Васил Гюзелев¹⁵⁷, както и **трудовете на Христо М. Данов за траките по бреговете на Черно море¹⁵⁸**, поради обществения климат и вкуса към монистичните – материалистичните – философски основи на познанието, характерни за втората половина на ХХ в., не осветяват в дълбочина многообразната сложност на многослойния религиозен култ, разпространен в третирания от тях историко-културен ареал...

Проведените – в руслото на **хуманитарното знание** – проучвания на проблема за нестинарството в резултат на **изследванията за тракийския орфизъм на траколога Александър Фол¹⁵⁹** (етнологски, митоложки и природен комплекс: **Иваничка Георгиева¹⁶⁰, Валерия Фол, Ружа Нейкова¹⁶¹; Диана Радойнова¹⁶²**) по същество не продължават, а и прекъсват историографската линия на **Г. Кацаров, Д. Дечев, Я. Тодоров и Б. Филев**, намерила съответна рефлексия в идващата и трасиращата ги (концепциите на **Г. Кацаров, Д. Дечев, Я. Тодоров и Б. Филев**) **антропологична линия на свързаност между информационните реални от укрaino-българския учен Михаил Драгоманов¹⁶³, развита в трудовете на Иван Д. Шишманов¹⁶⁴ и Михаил Арнаудов⁷⁵**.

Изхождащи от очертаните – етнографски – граници на проучванията на **Петко Рачов Славейков¹⁶⁵**, са изследванията на **шаманството и астрологическите основи на нестинарството** в работите на историка **Анчо Калоянов¹⁶⁶**.

В литературата са все още изключително редки изследванията, посветени на **религиозния спектър на човечеството**, отразени в нестинарството (и в пресемантизацията му при **християнизацията**, в частност), както и тези, почиващи на **историографския метод**, – от типа на обобщаващата студия на **Стефан Н. Стефанов¹⁶⁷**.

Изложеното в никакъв случай не означава стремеж към едностранност на идеите, владеещи съзнанието на авторите на настоящите редове, – към преднамерена **иранизация**, в частност, на оцелялата през вековете нестинарска обредност в България.

Ритуалът в Странджа има своите и **тракологични, и орфични, и гръко-римски, и проч. семантични пластове...**

Огнената практика на нестинарите преди всичко ни отвежда към **съотнормост на обряда едновременно с подобни и различни ритуали от далечните епохи на човешката цивилизация**.

Недопустимо е всяко едностранно тълкуване на нестинарството (било то иранистично, тракологично или др.), което води до методологични деформации не

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

само на представите за феномена, но и на българската история като цяло.

Необоснованите крайности, характерни за цели времеви отрязъци на интерпретациите (*вж по-горе*), се превръщат в пречка за създаване на обективна периодизация на българската история и съдействат за разпространяването на неверни и повърхностни, опростенчески матрицизиращи схеми за възприятие на масовата култура.

Чрез задълбочено сравнително изучаване на **документалния поток за нестинарството като интегрална система на трансмисиите на култура и вярвания**, може да се установи все още недостатъчна свързаност в общественото съзнание на проблематиката на трудовете за:

1. **нестинарския регион на България като цяло (Странджа:** в далечното минало е най-северната територия на Древен Египет и най-северозападният край на Персийската империя /култовите средища и установените на територията им археологически находки, съхранявани днес под открито небе и в музейните сбирки на Плиска, Велики Преслав, Шумен, Велико Търново, Варна, Бургас, Малко Търново и др.: обекти от „Мишкова нива“, с. Евренозово, с. Калово, с. Заберново, м. „Пропада“, м. „Индипасха“ и т.н./);

2. **протоегипетските следи в информационния масив** (информационните реалии, свързани с **богинята Баст/ет/ в Странджа**) (както и аналогично посочената **протоиранска следа**);

3. **етимологичния историко-културен характер на установените връзки на трансмисиите.**

Информационната карта на нестинарската феноменология в Странджа отвежда към култовите обекти от Плисковско-Преславското поле – Доислямски Иран – Древен Египет като към **единна планетарна трансмисия**, която съдейства за създаване на методологична основа не само за периодизация на българската история, съответстваща на световната, но и за извличане на **универсален информационен код на култовите практики по земното кълбо към Слънцето – Светлината, чийто земен образ е ОГЪНЯТ.**

В епистемологичния дискурс на съвременните информационни теории за съотносимост на философията – религията – науката – литературата – изкуството – „обикновенния“ живот днес прозира възможността за **декодиране на нестинарската феноменология**, явяваща се, очевидно, **антропологична проява на многократно пресемантизирани във вековете геокосмически, планетарни трансмисии.**

8.2. ЕКСПЕДИЦИЯ В ЦЕНТРАЛНА И ИЗТОЧНА ТУРЦИЯ (ИСТОР.: СЕВЕРНА МЕСОПОТАМИЯ) [Ил. 27 – с. 295]

*„Вяра е жива представа на онова,
за което се надяваме, и разкриване на онова,
що се не вижда”*

Евр. (11: 1)

N E S T I N A R I A N A

8.2.1. Постановка [Ил. 28 – с. 296]

С помощта на консолидиране на усилията на учени от целия спектър на знанието от научните институции у нас и в чужбина бе командирован екип в Турция за периода от 28.05.2009 г. до 5.06.2009 г. с цел – изясняване на класификационната основа на интелектуалния конструкт, необходим за систематизацията и осмислянето на събирания документален и фотографски материал по нестинарската феноменология, от чиято обработка зависи синергетичното ниво на моделиране на:

1. Историографията на изследването;
2. Обработката на първичните документи;
3. Подготовката на масива с цел да се изгради традиционна библиотека по проблематиката и неин вторично-документален свод с принадлежащото му справочно-информационно обезпечение;
4. Изграждането на електронен сайт по третираните въпроси;
5. Създаването на обобщаваща фотомонография (на български, руски, английски и персийски език).

Обезпеченият интензивен ход на комплексните проучвания по обширната проблематика на това изследване ни отвежда към плодотворния цивилизационен триъгълник на Месопотамия, с който са свързани корените на нестинарската феноменология.

В района на Северна Месопотамия – днешна Централна и Източна Турция – се намират музеи, които никога не са били изследвани в занимаващия ни контекст. В историографията отсъства дияра за третиране на съхраняваните в тях артефакти в кондиция с изследваната информационна карта на трансмисиите на култура в нестинарската обредност като открита информационна среда на култовите практики и вярвания.

8.2.2. Информационни реалии [Ил. 29 – с. 303]

Нашата експедиция протече по набелязания в София маршрут: АНКАРА (Ankara)¹⁶⁸:

- Музей на анатолийските цивилизации (Museum of the Anatolian Civilizations)¹⁶⁹ (Хетската империя – първата индоевропейска /арийска/ цивилизация¹⁷⁰, Фригийското царство /фригийците са тракийско племе от Балканите/¹⁷¹, Понтийското царство на Митридат /„дарен от бог Митра“/¹⁷² и други);

- Хатушаш-Богазкьой (Hattusas/ Bogazkuy) (столицата на Хетската империя и на ранното Фригийско царство)¹⁷³; КАПАДОКИЯ¹⁷⁴:

- Каратепа-Аслантас (Karatepe-Aslantas)¹⁷⁵ (хетски град с лъвовете на бог Митра – Митраистичният лъв, намерен в Българските земи, е съотносим с образците от Малоазийския регион);

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

- Кастабала-Хиерополис (Hierapolis-Kastabala)¹⁷⁶ (Храма на богиня Кибела – Артемида /нейните жрици са танцували свещени танци върху жарава/);

- Музей на Адана по култови практики, свързани с огнени ритуали (Hatay Museum)¹⁷⁷; АНТАКИЯ (ХАТАЙ) (Antakya-Hatay)¹⁷⁸;

- Археологически музей на Хатай (Hatay Archeological Museum)¹⁷⁹ (най-запазените римски мозайки, изобразяващи храмови тайнства, чиито модели /образци/ очевидно са пренесени от Древна Персия: храмови тайнства на огнени церемонии в чест на бог Митра); ИСТАНБУЛ (Istanbul)¹⁸⁰;

- Археологическия музей на Истанбул (Istanbul Archeological Museum)¹⁸¹;

- Музея на мозайките в Големия императорски дворец в Истанбул (Museum of Mosaics of the Great Imperial Palace)¹⁸²;

- Църквата „Св. Св. Константин и Елена“¹⁸³.

8.2.3. Информационни интеракции [Ил. 30 – с. 304]

На средата на пътя между Трона на Соломон (Takht-o-Soleiman) (Иран) и Странджа планина се намира най-западната част на иранското културно и цивилизационно пространство (VI в. пр.н.е. – XI в.), съвпадащо донякъде с историческата област на Северна Месопотамия (North Mesopotamia) и Кападокия (Cappadocia).

Името Кападокия (Cappadocia) идва от персийски език и означава буквално „страната на красивите коне“. Посочените области (Северна Месопотамия и Кападокия) се намират на територията на днешна Централна и Източна Турция – областта Анатолия (Anatolia) (бълг.: Анадола)¹⁸⁴; тъждественият за обозначаването на Анатолийския ареал топоним „Мала Азия“ битова в европейската терминология и просторечие; исторически и днес научно правилно е използването на топонима „Анатолия“).

За съжаление, в резултат на сложните исторически събития и процеси (римско, византийско и отоманско владичество, които силно видоизменят и в крайна сметка разрушават зороастрийското духовно пространство), при проведените теренни проучвания се установяват малко, най-вече откъслечни отгласи от древните зороастрийски обичаи в областта Анатолия.

Местният краевед Мустафа Уйсун (Mustafa Uysun) споделя, че неговата баба и дядо изрично са му забранявали като малък да гаси жарава, защото тя е творение на велик свещен дух, който обитава в нея. По негово мнение, това вярване, свързано с огъня, не произхожда от мюсюлманската религия, а има преки корени в зороастризма.

Изказаното твърдение е в съответствие с известната постановка, според която зороастризмът – под една или друга форма, особено в симбиозата му с митраизма –

N E S T I N A R I A N A

е съществувал дълго време след приемането на исляма в Иран (след падането на Сасанидската империя през 648 г.).

В допълнение към свидетелството на краеведа (Мустафа Уйсун) идва и мнението на местния любител на старината Бекир Байъндър (Bekir Bayindir), според когото както в целия зороастрийски изток (Средна Азия, Иран и Северна Месопотамия), така и тук, в Кападокия, се е запазил известният празник навруз (ноуруз), наречен на турски „хъдърлез (едерлез)” (Hidirlez), а на Балканите – Гергьовден (6 май)¹⁸⁵, през нощта на който се палят големи огънове и се прескача през жаравата.

Някои артефакти, които намираме в Музея на анатолийските цивилизации (Анкара) – най-големият и без аналог в света специализиран музей в Анкара, – ни насочват към трудно уловими на пръв поглед връзки между арийския култ на Великата майка на боговете Кибела и зороастрийските огнени ритуали. Разбира се, макар и редки, податките за симбиозата между култа към богиня Кибела и зороастризма в митраистки вариант са от изключително значение за статуса на съвременното сравнително културознание, израстващо върху почвата на историографията като сравнителна научно-познавателна информационна цялост.

Като започнем от малко известното сведение на първия велик географ и познавач на старите цивилизации Страбон (Strabo, 63 г. пр. Хр. – ок. 24 г.), който е родом от областта Понт, намираща се на северозапад от Кападокия – град Амасия (Amasya), – че в най-значимия храм на богиня Кибела, намиращ се до днешния град Антакия, Хагай (Hatay) в Югоизточна Турция, жриците на богинята (Кибела) са танцували боси върху жарава по време на тайни церемонии, както и като преминем през полумитичните сведения за подобни ритуали, идващи от:

- матриархата – от мистериалните практики на амазонките (те също са от района на Анатолия),
- мистериите на светилището на Великите богове на остров Самотраки,
- прочутите Елевзински мистерии,
- ритуалите на вакханките, водени от бог Дионис, донесени от него именно от Анатолия, не е трудно да се предположи, че, вероятно, сложната култова обредност е получила разпространение и в района на Странджа – най-западната част на Древна Персия, най-северната част на Древен Египет.

Тук е мястото да припомним накратко за специфичното историческо развитие на района на Странджа. Този район е бил почти винаги запазван от бурите на историята поради стечение на различни обстоятелства. Бидейки най-крайната територия на Древен Египет и Персия, и въпреки че впоследствие се е намирал сравнително близо до столицата на Византийската империя Константинопол, в Странджа не е имало големи сражения и опустошения, оттук не са минавали и стратегически пътища.

Именно в този район са се намирали и някои от най-изолираните манастири – като легендарната Парория¹⁸⁶ (вероятно в долината на реките Заберска и Казански дол), където се практикува светогорската исихастка традиция: най-мистичното

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

течение в източното православно християнство, в което откриваме определени следи от зороастризма.

В описваната връзка трябва да се изтъкне, че не случайно има данни за запазване на нестинарството по изключение (в сравнение с останалите ереси) още от времето на император Константин Велики след въвеждането на християнството за официална религия (IV в.).

По времето на Първото и Второто българско царство има основание да се смята, че бива използван възприетият от Персия чрез нестинарите календар, който става държавен (вж.: Анчо Калоянов).

В изключително сложния период на османското владичество върху земите на Балканския полуостров именно Странджа отново остава изолирана и запазена от посегателства от всякакъв род. За това допринася фактът, че тя е била със статут на лично султанско владение. Освен това членове на българския странджански род Бимбелови от село Факия (сред които са прочутите Минчо Бимбалов Стращния и Вълчан войвода) спасяват живота на един султан и поради това те, както и целият район, се ползват с особени привилегии и имунитет.

Свидетелствата говорят, че нестинарският обичай е бил запазен в автентичния си вид до Междусъюзническата война (1913 г.). Извършената размяна на население между България и Гърция след 1913 г. довежда до прехвърляне на гръцките нестинари в Северна Гърция (Беломорска Тракия – с. Анастинариос (Anestinarinos), където нестинарският ритуал се извършва и до днес. Очевидно е, че не националността е била определяща за участниците в обряда, което ясно говори за неговия изключително древен произход.

Известно е, че жителите на българските и гръцките нестинарски села са представлявали една особена затворена общност, като са се женели помежду си и са говорили равностойно и на двата (български и гръцки) езика.

В тази връзка е забележително скорошното свидетелство (от 2008 г., излъчено по Българската национална телевизия) на един възрастен местен жител от района на с. Анастинари, който е българо-мохамеданин, и на отправения му въпрос „Какви са твоите съседи?“ отговаря: „Има християни, мюсюлмани и нестинари“...

Според направените специално за целите на настоящото изследване лингвистични проучвания на морфологичната структура на неетимологизираната в нито едно универсално и отраслово българско енциклопедично издание дума „нестинар“ от Н. Василев в съществителното име „нестинар“ посочените културни пластове са преплетени – и този феномен е фиксиран от българския език.

Следи от културния синкретизъм на нестинарството могат да бъдат открити в предания, песни, игри, танци, сред които са и рудиментите от нестинарската обредност (нестинар: *през гр.*: en nestia „в огнището“, „в огъня“; човек, който играе бос върху жаравата, етимологията може да бъде обяснена и *през бълг.* – не (частица за отрицание) + стин (коренна морфема) + ар (словообразуващ суфикс) = „не“ [частица за отрицание] + „стин“ [вероятно става дума за изпадане на представката „из“, характерна за говорите в Странджа, което означава, че може би става дума за глагола „изстина“, съхранен в тази дума само чрез корена си „стин“] + „ар“ [словообразуваща наставка, с която се означава *занятие*] = нестинар: човек, *занмаващ* се с нещо горещо, но все още *неизстинало*; по аналогия – човек на огъня; огнен човек; човек на жарта, жаравата, чийто *занятие* е *неизстиналият* огън; човек, чието *занятие* е да преминава през огъня, за да се роди отново; човек,

N E S T I N A R I A N A

чието *занятие* е да се обжарва, пречиства; по аналогия – обжарващ, пречистващ се човек...; оттук: нестинарска обредност = обжаряваща, пречистваща обредност).

В Музея на анатолийските цивилизации в Анкара, в скалните храмове и гробниците на Кападокия, в Музея на античните мозайки в Хатай и в Археологическия музей на Истанбул и в други музеи и светилища проследяваме развитието на култовете на Великата майка на боговете Кибела и бог Митра (известен в региона още и като „Мраморния мъж“ (Marble Man)¹⁸⁷) през хилядолетията по време на Хетската империя (Hittite Empire)¹⁸⁸, държавата Урарту (Urartu)¹⁸⁹, Фригийското царство (Phrygia)¹⁹⁰, Персия (Persia)¹⁹¹, елинистичните държави (Hellenistic states) и особено на царството Понт (Pontus)¹⁹² (300 г. пр. Хр. – 64 г.).

И двата култа (към Великата майка на боговете Кибела и бог Митра) са съпроводжани неизменно от арийските соларни символи на лъва и понякога на вълка – две лъвици при Кибела и един лъв при Митра.

Следва да се изтъкне, че и двата култа, които са имали за цел постигането на безсмъртието на човека чрез духовно пречистване, са официално възприети в Римската империя – първият след отблъскването на Ханибал (Hannibal /202 г. пр. Хр./), а вторият – постепенно прониква главно в римската войска след нейните поражения от партите (персийците) (ок. 100 г. пр. Хр.).

Освен това в Музея на Хатай откриваме миниатюрна статуетка на танцуваща жрица с вдигнати сферично и молитвено ръце в характерната поза „оранта“ – като при танца върху жарава при нестинарите (!). Тя е от района на известния храм на Великата майка на боговете Кибела в Хиераполис-Кастабала (Hierapolis-Kastabala) (в района на Хатай), където Страбон локализира извършването на огнената мистерия. Именно тази поза е сърцевината на сакралното послание на нестинарския танц в с. Българи в Странджа.

Опитваме се да уточним по косвени податки (артефакти от споменатите музеи) и значението на инициативната (на инициацията) йерархия в мистерията на бог Митра (нисши степени: „гарван“, „младоженец“, „войник“ и „лъв“; висши степени: „слънчев пратеник“, „отец“) и по-специално на ключовата и най-загадъчна степен – „персиец“¹⁹³.

При посещението на Керамичната работилница и Килимарската фабрика в град Аванос (Кападокия), където се използват едни и същи технологии и модели на художествени образци в продължение на много повече от четири хиляди години, установяваме отново преки (и непреки) конотации на соларните символи на двете божества (Великата майка на боговете Кибела и бог Митра).

Особено показателна в изтъкнатия план е голямата керамична чиния с изображение на бог Митра – в лика на слънчевия диск, представен във зенит, възседнал величествен лъв. Оригиналът на описвания уникат се намира в Британския музей в Лондон (British Museum)¹⁹⁴. По специализиран каталог установяваме модификациите на образа¹⁹⁵.

За разпространението на соларните арийски символи в образците на художествените занаяти свидетелстват:

- майсторът-грънчар – ръководител на Керамичната работилница Саим Гюл (Saim Gül),
- дизайнерът на килими – директор на Килимарската фабрика Али

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

Караагач (Ali Karaagac) (той е родом от град Одрин).

С посочените тук творци успяхме да проведем плодотворни разговори, които позволяват обменената информация да се синтезира до следните **идеи**:

1. Северна и изключително древна – според Саим Гюл – е символиката на керамичния образ на малоазийския бог Митра,
2. Има явно присъствие – според Али Караагач – на емблематичния символ на бог Митра в персийските, чипровските и котленските килими.
3. Особено е разпространен митраистичният знак сред храмовете на ранното християнство в скалните манастири на Кападокия.

8.2.4. Онтология [Ил. 31 – с. 313]

Всичко това потвърждава факта за наличието на трансмисионна област в Анатолия – на пътя от Древен Иран до Странджа, който носи шлейфа на явните препокриващи се следи от култовете към Великата майка на боговете Кибела и бога на светлината, договора и съгласието Митра.

Важен етап в амалгирането на двойно табуизираните мистериални култове на Великата майка на боговете Кибела и бог Митра е Понтийското царство (300 г. пр. Хр. – 64 г.). Най-вероятно оттук нестинарският обряд се е пренесъл и в района на Странджа по време на:

- кризата и упадъка на тракийските култове;
- преди установяването на християнството.

Именно по това време (300 г. пр. Хр. – 64 г.) (кризата и упадъкът на тракийските култове и преди установяването на християнството) се е осъществила за последен път пряка връзка между зороастрийското и тракийското културно-обредно пространство.

Нестинарството е всъщност вяра заедно със свързаната с нея мистериална огнена обредност, произтичаща от зороастрийското преклонение пред върховния божествен дух на светлината (през деня) – огъня (през нощта).

При нестинарската вяра зороастрийската духовна конструкция и съдържащите се в нея по-стари следи на култа към бог Митра влизат в сложно взаимодействие с мистериалните обреди на богинята Кибела.

Тогава (300 г. пр. Хр. – 64 г.) се проявяват благоприятните условия (при кризата и упадъка на тракийските култове) за част от склонните към мистериална обредност тракийски племена – да я възприемат (а понякога – и сублимират) (зороастрийската духовна конструкция) като алтернатива на езичеството и в сублимирана форма – дори на християнството.

По аналогичен начин – под вид на сублимирана, пресемантизирана форма – векове след това (300 г. пр. Хр. – 64 г.), но вече в българските земи се приема дълбоко и задълго манихейската вяра (ерес) (IX-X в.), идваща от зороастрийски Иран през Византия (Анатолия).

И географски (климатично), и исторически (феноменологично) Странджа винаги е принадлежала към ареала на Мала Азия и нестинарската вяра е свързана с него.

N E S T I N A R I A N A

8.3. Историографска експедиция в Санкт Петербург [Ил. 32 – с. 314]

*„Uno itinere non potest pervenire
ad tantum grande secretum”¹⁹⁶*

Предварително разработената програма на настоящото изследване и направените теренни проучвания и историографски издирвания в България и Иран на основа на концепцията „**информационна среда**” позволяват да наблюдаваме **информационна карта** на нестинарския феномен, изградена от **три съставни** **взаимопроникващи се и взаимоотразяващи се** разреза.

8.3.1. Информационни реалии [Ил. 33 – с. 323]

Проучваме **информационните източници**, съсредоточени в Руската национална библиотека (РНБ) в Санкт Петербург като световен център на иранистиката (извън Иран), който има повече от двувековно съществуване – време, през което самата тази библиотека се превръща в едно от най-богатите книжовни и документални средища (наред с Библиотеката на Конгреса на САЩ и Библиотеката на Болонския университет в Италия), определящи тенденциите на планетарната интердисциплинарна хуманитаристика, универсалната парадигма на знанието към ХХI в. и съставната му компонента на информационната наука за човешката цивилизация като цяло.

С оглед целите на нашето проучване, ние съсредоточихме вниманието си в няколко от многобройни специализирани отдели на РНБ (намиращи се в различни корпуси в отдалечени едно от друго места на Санкт Петербург):

1. **Древния Изток**;
2. **Литературата на езиците на народите от Азия и Африка**;
3. **Генералния систематичен каталог**, намиращ се в основния корпус на библиотеката (Руската императорска библиотека), в който се изпълняват поръчките на литературата, публикувана до 1956 г.;
4. **Електронния каталог**, обхващащ литературата от по-ново време (съсредоточена в новия корпус на библиотеката, в който се изпълняват поръчки на издания, появили се на белия свят след 1956 г.).

8.3.2. Информационни интеракции [Ил. 34 – с. 324]

Интеракциите тук са гледищата относно основните култови практики в духовния живот на етносите в дохристиянската и раннохристиянската ехоха, установени в:

1. **руската (евроазийска) историография**;
2. **евроамериканската историография**;
3. **мнения на изъкнати познавачи както на двете (евроазийската и евроамериканската) исторически информационни школи, така и на нестинарството като културно-информационен феномен.**

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

Издирената от нас литература по описаните разреза на всеобхватното изключително трудоемко и времеемко проучване е систематизирана в пет взаимопресичащи се историографски корпуси на изследването:

1. Библиографски списък на издирената литература в Санкт Петербург – Русия, отсъстваща от документалнитеохранилища на България, установена по библиографски път във връзка с историографията на информационната карта на нестинарството по експедицията в Иран, чийто отчет е в стадий на подготовка за печат;

2. Работен етап от подготовката за печат на същинската част на доклада от експедицията в Иран за установяване историографската информационна карта на нестинарската феноменология в България ;

3. Извлечение на синтезиран и редактиран историографски свод от библиографското издирване по българската и евроамериканската историология по нестинарската феноменология и съответстващата ѝ проблематика, докладвано и публикувано от световния форум „Informing science” (Варна, 2008);

4. Библиографски свод на установените източници по нестинарската феноменология и съпътстващите я културно-религиозни трансмисии, извлечени от Руската национална библиотека в Санкт Петербург: Ч. I: Кирилица;

5. Библиографски свод на установените източници по нестинарската феноменология и съпътстващите я културно-религиозни трансмисии, извлечени от Руската национална библиотека в Санкт Петербург: Ч. II: Латиница .

Достигнатото методологично ниво на установяване на препокриване на историографските жили в проучваните информационни фондове (традиционни и електронни) на широкомащабното изследване на информационната карата на нестинарската феноменология позволява да се пристъпи към обобщаваща интерпретация на документалното наследство по интересувашата ни проблематика.

Очевидно е, че духовният живот на човечеството, който предшества периода на установяването на християнството¹⁹⁷, занимава твърде живо и руската (евроазийска)¹⁹⁸, и евроамериканската¹⁹⁹ историография в продължение на няколко столетия.

Що се отнася до **собствено руската научна мисъл**²⁰⁰, то в нея, макар и условно, могат да се открият три главни етапа:

Първи етап – от началото на XVIII в. (века на Просвещението) до 1917 г., който получава известност като **руско изтокознание**²⁰¹, (рус.: востоковедение: областта изцяло вбира **собствено афроазийската изследователска линия**²⁰² – и руска²⁰³, и от историческия плодотворен район на Месопотамия²⁰⁴, Египет²⁰⁵, Индия²⁰⁶, Китай²⁰⁷, основавайки се на мощното методологично ниво на сравнителното и историческото езикознание²⁰⁸, стимулирало археологичните²⁰⁹, етнографските²¹⁰, фолклорните²¹¹ и митологичните²¹² проучвания, осъществявани от представители на учените и на Русия²¹³, и на Средна Азия²¹⁴, почиващо на дълбинно познаване на изначалните пътища и посоките на развитието на **писмото на цивилизацията**²¹⁵, и в частност – на **авестийското староперсийско клинописно писмо**²¹⁶, **арамейското средноперсийско писмо – пахлави**²¹⁷ и **арабското новоперсийско писмо – фарси**²¹⁸; именно тук се генерира линията на философско-духовното движение на научната мисъл, определяно като **руски космизъм**²¹⁹);

N E S T I N A R I A N A

Втори етап – от 1917 г. до началото на 90-те години на XX в., определян като съветско изтокознание²²⁰ (по време на който акцентът се пренася предимно върху новоперсийския период²²¹ и най-новата история на Средна Азия²²², когато се формира методологичният²²³ и понятийният²²⁴ инструментарий на евроазиатския комплекс²²⁵ като интердисциплинарна антропологична знаниева сфера²²⁶ поради факта, че голяма част от народите на Казахстан²²⁷, Узбекистан²²⁸, Таджикистан²²⁹, Туркменистан²³⁰ се оказват в пределите на бившия СССР²³¹; едновременно с това през наблюдавания период е характерно, че емигриралите от Русия учени активно продължават предшествашите описвания период посоки на изследване, фундайки с това съответно и англоамериканската културна антропология (Великобритания, САЩ), западноевропейската структурално-семиотична лингвистика и социология (Франция, Италия) и философската антропология (Германия)²³²;

Трети етап – от началото на 90-те години на XX в. до наши дни, т. нар. съвременно изтокознание²³³ (който протича пред погледа ни като продължаване на тенденциите от първия етап – без географски граници на съвременната политическа карта на света, финансиран от методологичното ниво на съвпадащите вектори на хуманитарната интердисциплинарна универсална наука, формирана в лоното на англоамериканската културна антропология, западноевропейския структурализъм и семиотика и руския космизъм)²³⁴.

През първия описан етап вниманието на руската историческа мисъл е насочено преди всичко към търсене на **корените на човешката цивилизация**²³⁵. В това отношение учените, занимаващи се с посочената проблематика в Русия, аналогично на целия евроамерикански и евроазиатски ареал, достигат до извода, че тези корени са общи за популацията на планетата и следва да се търсят в хилядолетията, предшестващи появата на християнството²³⁶. Като най-ранни носители на човешката цивилизация са установени арийците²³⁷. Следващите – отново съвпадащи посоки на изследване и за евразийската²³⁸, и за евроамериканската²³⁹ изследователски линии – са на усилията да се идентифицират географските области²⁴⁰, в които са се появили и живели арийците²⁴¹. По този проблем в историографията битуват най-различни становища, но като основно се налага мнението, че родината на арийците следва да се търси в днешна Северна и Централна Европа²⁴². През следващите хилядолетия и векове започва техният път на юг (под въздействието на геокосмични катаклизми)²⁴³, който достига до северните брегове на Африка²⁴⁴ и Средна Азия²⁴⁵. Оттам отделни клонове на арийците се насочват към Мала Азия²⁴⁶ и чрез нея достигат и до пределите на Балканския полуостров²⁴⁷.

След като се стига до този важен извод, историографията фиксира пластове от усилия в изучаването на **духовния**²⁴⁸, **икономическия**²⁴⁹ и **политическия**²⁵⁰ **живот на народите, живели в пределите на Древен Египет**²⁵¹ и **Древна Персия (Древен Иран)**²⁵².

За нас в случая представляват интерес **историографските жили в духовната сфера**²⁵³ и **по-точно – в религиозния живот на древните цивилизации в тези две държави**²⁵⁴.

Констатациите, към които привежда планетарната историография в това

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

отношение, са, че и в Древен Египет, и в Древна Персия като основен култ се откроява **преклонението към Слънцето**²⁵⁵, който те наследяват именно под влиянието на **арийците**²⁵⁶ (като северен народ, за когото слънцето – като геокосмичен фактор – е жизнено необходимо²⁵⁷). И това не е никак изненадващо, тъй като, колкото и да е било примитивно възприятието на древния човек, поради разпространението на холистична нагласа, той е успял да долови, че именно Слънцето – като космически енергетичен източник (фонд) – е именно онзи феномен, който дава живот на Земята²⁵⁸. Следователно Слънцето е и основното божество²⁵⁹.

Разбира се, влиянието на това божество (Слънцето) не става пряко, а индиректно, чрез проявите на различните **природни стихии – огъня, въздуха, водата, земята**²⁶⁰. От тези стихии единствена подвластна на човека (която той е в състояние да създава и управлява сам) е **огънят**²⁶¹. Именно поради този факт историографията посочва огъня и неговите превъплъщения в религиите на древните цивилизации²⁶².

За **връзката между Слънцето и огъня** в духовния живот на Древен Египет²⁶¹ и Древна Персия²⁶² и останалите древни народи²⁶³ историографията ни отвежда съвсем не по умозаключителен път, а емпирично, опирайки се и на първите писмени сведения – свещените книги (*Авеста*, *Vedute*)²⁶⁴. Установяват се сериозни усилия не само да се откриват такива сведения, но и те да бъдат правилно интерпретирани от историко-културна гледна точка²⁶⁵.

През XX век за цели десетилетия в пространния евроазиатски ареал (в това число и в Централна, и Югоизточна Европа) се установява желязната монотеистична материалистична идеологична схема на атеизма като държавна политика, която противодейства не само на християнството като проява на духовния статус на живота на човека, но и на всички световни религии (зороастризма, будизма, мюсюлманството). Това довежда не само до преустановяване на изучаване както на християнството, така и на останалите религии, а също и на предхождащите ги духовно-религиозни движения на цивилизацията в хода на историческото време, но и до опит за ликвидиране изследването на тази проблематика²⁶⁶.

Въпреки описаната констатация в документалния поток историографията фиксира появата на отделни публикации по история на **духовно-религиозния живот на планетата от предхристиянския древен стадий на цивилизацията** (през 20-те и 30-те г. на XX в. и в самата Русия предизвикват особен интерес изследванията на Н. А. Кун²⁶⁷ и други учени както за митраизма (бог Митра)²⁶⁸, така и за зороастризма (пророк Заратустра)²⁶⁹, в частност).

Що се отнася до Древна Персия, интересът на **собствено руските съветски (евроазиатски) историци** към нея се обуславя преди всичко от непосредствената близост на Иран до пределите на СССР и особеното стратегическо месторазположение, което тази страна има между Европа и Азия²⁷⁰.

Една от най-отличителните черти на съвременния етап на руската историопис е нейният стремеж към пълно освобождаване от идеологизацията на проблематиката, така характерна за съветския ѝ етап, и връщането ѝ към изходните позиции на руската историография до 1917 г.²⁷¹. Поради това на този последен етап от нейното развитие следва да се гледа като на пряко продължение на задачите на руската историография до 1917 г.²⁷².

NESTINARIANA

Установената констатация се отнася в пълна сила и до изследванията на съвременните учени и по интересувания ни проблем – духовния живот на човечеството в дохристиянския период. В това отношение в историографията се наблюдава дори своеобразен бум в последните години на миналия и началото на настоящия век²⁷³. Налице са голям брой публикации върху историята на Древен Египет²⁷⁴, Древна Персия²⁷⁵ и пр.²⁷⁶. Активизира се с още по-голяма сила и дейността на основания още преди Втората световна война (1930 г.) Институт по изтокознание²⁷⁷ и пр.²⁷⁸.

Що се отнася до **собствено западноевропейската историография**, то нейната периодизация се свързва с Английската революция от средата на XVII в. и последвалата я Велика френска революция от 1789 г., сложили разграничителната линия между Средновековието и съвременната историческа епоха²⁷⁹.

Следва да се отбележи, че между западноевропейската и руската историография по отношение на проявите на духовния живот на народите от дохристиянската и раннохристиянската цивилизация няма принципи различия²⁸⁰. Публикациите на английски²⁸¹, френски²⁸² и немски²⁸³ език, до които се добрахме във фондовете на Руската национална библиотека в Санкт-Петербург, убедително показват това.

В западната историография също са налице голям брой изследвания върху арийците²⁸⁴. Изопаченията, до които се стига в немската историография по време на съществуването на Третия райх (1933-1945 г.), за щастие не дават своето пагубно отражение върху изследванията на историците както от другите западноевропейски държави, така и в евразийския историографски сектор.

Основните постижения на западната историография са по отношение на **онтологията на духовния живот на дохристиянската и раннохристиянската човешка цивилизация (Слънцето като енергетичен космически източник, определящ живота на Земята)**²⁸⁵.

Както и в евроазийската (и собствено руската), и в англоамериканската историография усилията се консолидират в две главни посоки:

1. **издирване на писмени сведения**²⁸⁶;
2. **интерпретиране на тези сведения**²⁸⁷.

Очевидно коренно съответстващите си евроазийска и евроамериканска историографски линии на интердисциплинарни потоци от публикации, родени от научното творчество на историци²⁸⁸, филолози²⁸⁹, археолози²⁹⁰, етнологии²⁹¹, антрополози²⁹² поставят пред съвременната наука парадигмалната задача на XXI в. – да им бъде направена съответна **документирана историографска информационна карта**, в многомерното информационно моделиране на която темата на неописаното самостоятелно НЕСТИНАРСТВО ще получи адекватно осветление.

Детайлното историографско разкриване на същността на преклонението към Слънцето (огъня) в предхристиянските цивилизации съдейства да се разкрие още по-ясно не само самостоятелно **етнологическата**, но и в съотношението ѝ с **философската (антропологична, планетарна и космическа) същност на неистинарството**, фиксираща чрез духовния си статус ритуала²⁹³.

Разкриването на пътя на движението на култа към Слънцето (огъня) от

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

Скандинавския полуостров през Централна Европа към северните брегове на Африка и Средна Азия през Мала Азия към Балканския полуостров, позволява да се очертае още по-убедително и информационната карта на нестинарството, което е и нашата основна задача.

От разговорите, които проведохме с някои от **изтъкнатите руски учени, познавачи на дохристиянските цивилизации**, заслужават да се отбележат тези с:

- **проф. Александър Иванович Субето**²⁹⁴ – философ, социолог, икономист (защитил два големи доктората и един малък);

- **проф. Виктор Ефимович Есипов**²⁹⁵ – икономист, познавач на духовно-психологическия климат в руското общество, експерт по съвременните проблеми на социологията;

- **Ярослав Евгениевич Фанелза**²⁹⁶ – библиограф, пряк ученик и последовател на проф. Лев Николаевич Гумилев, номиниран от Института по езикознание в Лондон – Великобритания за най-добрия познавач на руския и английския език в Санкт-Петербург;

- **доц. д-р Андрей Павлович Керзум**²⁹⁷ – главен библиограф на Руската национална библиотека, иранист, познавач на литературата на фарси и *Авеста*;

- **доц. д-р Елена Борисовна Грузнова**²⁹⁸ – водещ научен сътрудник в Информационно-библиографския отдел на Руската национална библиотека, познавач на езическите традиции (в руския простионароден бит от края на XV-XVI в.) и автор на пространен свод от публикации по изследваната проблематика.

На посочените учени НЕСТИНАРСТВОТО не бе познато (**проф. Александър Иванович Субето** и **Ярослав Евгениевич Белявски** имаха само бегла представа за феномена), но всички приемат като основателно застъпеното от историографията становище за него като **непосредствена рефлексия на култа към Слънцето (огъня)**, характерен за народите, живели в дохристиянската и раннохристиянската епоха, който на Балканския полуостров е проникнал през Мала Азия и е претърпял по-късни трансформации, пресемантизиран многократно (в духовния живот на траките, елините и римляните).

Връзката между нестинарството и култа към Слънцето (огъня) у древните цивилизации (арийци – перси – египтяни – елини – римляни), които предхождат цивилизацията на древните траки, се съзира от събеседниците ни и в самото име на нестинарите:

1. коренната морфема на думата показва генеалогичното родство на понятието с **реките** (трасетата на трансмисиите на арийците от север на юг) **Дон** (*староперсийски: река /родово понятие за прарека/,* от която произлизат всички реки) и **Днестър** – **историческия път на арийците към Иран** (фиксиран в „каноничните“ изображения на съпътстващата култа на огъня в Месопотамия богиня на водата Анахита, представяна в пустинната местност на Иран облечена в отсъстваща за ареала боброва кожа);

2. сричката “АР” в нестинарството се тълкува като трансформация на сричката „РА” – име на главния бог в Древен Египет (бог на Слънцето) и тя именно свидетелства за съхранения днес огнен ритуал в Странджа.

Логически връзки между описаните конотации показват как след **митраизма**²⁹⁹ в

N E S T I N A R I A N A

Северна Месопотамия възниква учението на **манихейството** (по името на иранския пророк Мани 216-276 г.)³⁰⁰, което обединява в себе си принципи от **зороастризма**³⁰¹, **будизма**³⁰² и **християнството**³⁰³. Добре известно е, че то се разпространява широко и в България под формата на **богомилство**³⁰⁴, което от своя страна се разгръща като моно учение, чието влияние достига до някои твърде отдалечени райони на Европа – Северна Италия (**пагарени**)³⁰⁵ и Южна Франция (**бугри**³⁰⁶, **катари**³⁰⁷, **албигойци**³⁰⁸). За самите религиозно-култови практики на богомилите също е известно съвсем малко (тяхното духовенство от така наречените „свършени“ се е обличало в бяло)³⁰⁹. Съвременното **Бяло братство** в България³¹⁰ и Франция³¹¹ и на други места по света³¹² показва сходни практики със зороастризма, митраизма и богомилството – бели одежди, кръгови ритуали, ориентация към Слънцето, игри около огън...

Дори след тържественото провъзгласяване на християнството в Римската империя като държавна религия от император Константин Велики и майка му Елена (313 г.), то продължава да изповядва някои от **митраистките мистерии** поради очевидната им вкорененост в битността на народния дух под формата на **свети тайнства**³¹³. В тази обстановка, парадоксално, но съвсем не е случайно присъствието на отделни черти от митраистките мистерии, имащи дълбоки връзки с култовите практики на Иранска Северна Месопотамия (Източна Мала Азия), да са съхранени в снет (пресемантизиран) вид в някоя от изолираните източни части на империята³¹⁴.

Без съмнение, декодирането на информационния код на култовите практики в Странджа следва да се търси именно в **прастарата религиозна парадигма на Северна Месопотамия**³¹⁵. Важно е да се знае, че именно в Иран установяваме маршрутите, отвеждащи ни към описаната култова традиция в Източна Мала Азия (днес: Източна Турция), които са достъпни за наблюдение и проучване едва от съвсем скоро и то при извънредно сложни теренни условия³¹⁶.

Потвърждение на това становище намираме в следните факти:

1. **главното древно светилище на огъня, съчетано с култовете на Митра и Анахита, се намира в най-северозападната част на Иран, до границата с Турция и по достоверни данни е пренесено там отвъд нея**³¹⁷;
2. **основните огнища на тайните култови практики са древните царства в Северна Месопотамия (днес: Източна Турция), където се осъществява синкретичната връзка между мистерии на митраизма, огнения култ на зороастризма и източнохристиянските тайнства**³¹⁸.

Отблясъкът на описаната култова смес най-вероятно е кристализирал в нестинарския феномен на Странджа, където се четат рудименти на описаните дълбоки многообразни пластове³¹⁹...

Именно в Северна Месопотамия, като връх на плодonoсния цивилизациoнен триъгълник Египет – Двуречие – Иран, се извършва амалгамирането на мистериалните огнени практики и раннохристиянските тайнства, рефлектиращи днес в нестинарството на Странджа като информационен код, свидетелствуваш за трансмисиите на тайното (невъно, мълчаливо) знание...

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

8.3.3. Онтология [Ил. 35 – с. 337]

А. По време на историографската експедиция в Санкт-Петербург се осигури:

1. изработването на концептуална база на историографската информационна карта на нестинарската култова трансмисия;
2. издирването по библиографски път на световния документален източниковедски поток по проблематиката, до който няма достъп в информационните фондове на България;
3. установяването и преглеждането de visu на тази литература в Руската национална библиотека (РНБ);
4. ксерокопирането на най-съществената част от литературата за целите на изграждане на специализирана класическа (и електронна) библиотека по проблематиката в УниБИТ;
5. транспортването на обезпечения информационен фонд от ксерокопия от Русия до България;
6. систематизирането по разрези на документалния поток по проблематиката, чето библиографиране е феноменологичният път към осъществяването и на историографската карта на нестинарството, и на създаването на библиографски указател по темата.

Б. В Ермитажа и Етнографския музей на Санкт-Петербург бяха направени фотокадри на артефакти, разкриващи културната приемственост между България и Древен Иран, в контекста на които е и нестинарският култ. Този материал ще намери отражение в основата на предвижданата предстояща фотомонография по проблематиката.

В. В Руската национална библиотека (Санкт-Петербург) в присъствието на сътрудници от много нейни отдели и специалисти от Санкт-Петербургския държавен университет, Института по изтокознание и творчески организации на града бе проведена премиера (29.07.2008 г.) на научно-документалния филм „Ритъмът на времето” (СВУБИТ, 2008), предшествана от въспителна лекция за провежданото изследване и научно-практическата концепция на СВУБИТ по отношение на формирането на информационната среда на културата.

Г. На 30.07.2008 г. на електронната страница на Руската национална библиотека (Санкт-Петербург) бе направено съобщение за даряването на диск от тиража на филма „Ритъмът на времето” (СВУБИТ, 2008) от името на Ректора на УниБИТ на директора ѝ В. Н. Зайцев. Към тази информация е публикувана и научно-документалната основа на филма (неговия сценарий на руски език).

Д. По време на историографската работа в Санкт-Петербург бяха установени делови творчески отношения с редколегиата на руското информационно-аналитично списание със световно име „Митра” (редактор Галина Николаевна Соколова), от което ни бе отправена покана за сътрудничество.

Е. По време на пребиваването ни в Санкт-Петербург бяха направени

N E S T I N A R I A N A

посещения с историографски характер на Фонда „Акад. Д. С. Лихачов“ (А. В. Кобак) и Санкт-Петербургския държавен университет по културата и изкуствата (декана по работа с чуждестранните студенти и специалисти, който ни съдейства за получаването на ценни езикови консултации по провежданото изследване), както и поклонения на гробовете на видни руски учени, чиито концепции са възприети в развиваното от нас методологично направление (проф. И. В. Гудовщикова и проф. А. В. Мамонтов).

9. ПЛАНЕТАРНА ИНФОРМАЦИОННА СРЕДА НА КУЛТУРАТА
(Върху опита за прочит на нестинарството: Рационална карта) [Ил. 36 – с. 338]

*„и се раздаваше всекому
според нуждата“*

Деян. (4: 35)

Библиографското равнище на моделиране на международните универсални вторичнодокументални указатели, разглеждани в тяхната **системно-диалектическа цялост** (вж: Предговор – с. 11-22), в достатъчно пространен и обобщен, но едновременно с това и подробно аналитичен начин – като **естествено исторически възникнало равнище на уплътнение и филтриране на информацията**, постига образа на човешката – знаниевата – вселена, съдържащ се в творенията на писмените комуникации.

Акцентирайки върху хода на световния историко-културен процес и западната наука (философската антропология, антропологичните направления в психологията и социологията, собствено антропологичните изследвания, структурализма и семиотиката) от края на XIX – началото на XX в. и най-новото време – последните десетилетия на XX – началото на XXI в., **онтологичната картина на хуманитарното знание – знанието за човека** – на базата на разкриването на корелациите между хуманитарните науки – обществените науки – естествените науки – техническите науки прераства в качествено нова **информационна картина на знанието от XXI в.**, за която е характерно **принципно преразглеждане и оживяване на връзките между науката, литературата, изкуството, „обикновения“ живот и религията** [3].

Въпросът за **характера на хуманитарното знание** се проявява в качеството на общ универсален проблем на човешкото познание за достигането до обобщени, цялостни системни знания и практическото опериране с тях във връзка с многообразни емпирични сложности на реалността и съзнанието.

Синтезно-комплексното и пределно лапидарно пресъздаване на информационната картина на хуманитарното знание на човечеството към XXI в. в качеството му на **епистемологично знание** се проявява като частен случай на процеса на **универсализация в познанието** (наблюдаван едновременно с процеса на **специализация** в него).

Ризоматичното (**менталният строеж на връзки**, проявяващ се в културата като ноосферичен аналог на биологичната структура на живота, разгърнат над последната) се изобразява посредством интелигибилното сито на естествено-

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

исторически възникналото вторичнодокументално равнище на инфосферата под формата на информационна картина на света.

Когнитивната същност на ризоматичната информационна картина на света се заключава в нейната феноменология – да се проявява като **информационна карта на епистемологията**. Интелигибилните трасета на международните универсални вторичнодокументални указатели на планетата са **кадастралната структура на инфосферата**.

Методологията на съвременната научна концепция за „информационната среда“ разкрива две **кардинални взаимосвързани сечения** на инфосферата:

- **вертикално** (наблюдаемо в качеството на системно единство са равнищата на **физическата, биологическата и културната организация на живота на планетата**);

- **хоризонтално** (обозрими са **менталните по същността си идеални структури на взаимодействие** – гледни точки (възгледи за света) – **под формата на съотносими информационни реалии с феномените на физическата природа – информационни фондове и информационни технологии**).

Естествената връзка на разграничаваните вертикално и хоризонтално сечения на инфосферата се съдържа в обединяващата природа на посочените сечения (в точката) на **взаимодействие между хората и оборудването** – в информационната среда, чрез което **метасистемната същност на декодиране на заключения смисъл в семантиката на всеки диалог (смисъла на самата информационна реалност)** се проявява като водеща феноменология в информационното моделиране.

В резултат на извеждане на методологичното знание за същността на взаимодействието между хората и оборудването – знание за смисъла на информационното моделиране – **историографска в основата си** се явява задачата за построяване на **планетарна информационна карта на знанието**.

В информационния – историко-културен – план на изграждане на историографската епистемологична карта на антропологичните трансмисии на хуманитарното знание универсално организираната **глобалност минало – настояще – бъдеще** се явява **ноосферична вечност**.

Именно тази единна времева – културна – вечност (минало – настояще – бъдеще) естествено генерира историографската тъкан на информационната среда **въз основата на обединението на науката, изкуството, литературата, всекидневния живот, философията, религията**.

Описаната методологична панорама на феноменологията на изграждането на историографската информационна карта на знанията е **рационална** в основата си, тъй като тя е движима от идеята за обединяване на разпръснатите сфери на познание, на опита на човечеството като **процес на откриване на възможности** и достигане до **смисъла на творенията му** в пълния спектър на неговото битие и съзнание – и материален, и идеален (като не се пренебрегва нито един от многообразните способности за установяване на връзка между действителността и съзнанието).

Фолклорният нестинарски ритуал, съхранен на пътя между Европа и Мала Азия – на Балканския полуостров в Странджа планина се явява открита **информационна среда на явното и неявното (скритото – мълчаливо) знание** в планетарно значимия аспект на взаимноприпокриващите се равнища на реалността. Тези равнища се поддават на **културолого-фенометологично картографиране** посредством **вторичнодокументалното историографско сито** на установяваните първичнодокументални източници на информация – за обекти с физическа,

N E S T I N A R I A N A

биологическа и ментална природа, разглеждани в онтологичното им единство като системно цяло от принципно различни, вградени едно в друго, естествено формирани начини на организация на живот (където градивни единици са съответно **атомът – клетката – символът**).

Естествената връзка на хилядолетията в рудиментите на традициите и преданията в Странджа са запазени чрез архаика, открита към етно-демографските особености на **източно-рупската принадлежност**. Връзките, установявани при **преплитането на езическата и християнската култура, са многократно пресемантизирани през вековете в сложни синкретични следи (IV, IX, XV-XIX, XX) под въздействието на целия религиозен спектър на човечеството.**

Генеалогичното родство между физическата, биологическата и културната среда чрез потенциала на **методологията** на съвременната научна концепция **„информационна среда“** разкрива в нестинарския ритуал **космически заложения уникален код – програма на филогенезата** (на дълбинната свързаност на пластове и посоките на развитие на човечеството).

На вниманието на научната общност се поднася същността на обобщената **рационална информационна карта за прочит на нестинарството** чрез методологичното ниво на концепцията за „информационна среда“ под формата на специален вид документ – сценарий на научноизследователски документален филм **„Ритъмът на времето (Нестинарство: Информационна карта)“** (показан по време на тържествената церемония на настоящия научен форум).

Цитираният филм се състои от три фрагмента, отразяващи се един в друг: **философски – технологичен – антропологичен**; самите тези фрагменти са дедуцирани до изоморфни заглавия, третиращи в посочените аспекти изследваната феноменология и са допълнени от съответни конотации от Светото Писание:

- I. Дух Светий (Любов: Интеракции): **„И Духът Божий се носеше над водата“** – Бит. (1: 2);
- II. Огън (Материя: Технология): **„И ходеха сред пламъка“** – Дан. (3: 24);
- III. Слънце (Енергия: Фонд): **„ще изгрее Слънцето на правдата“** – Мал. (4: 2).

Логиката на изведените конотации, съотнесени с концепцията „информационна среда“, е следната (посочено съответно за всяка от частите на научно-документалния филм):

1. **Интерактивна** е естествената **историографска карта на нестинарството**, оживяваща принципни диалози между битувашите и появяващите се нови гледници по проблема, преосмисляйки ги, които сами по себе си в културологичен план се намират в състояние на многообразни съотношения;

2. Феноменът **огън**, корелиращ на нестинарството, като един от четирите космогонични елемента на знанието (въздух, вода, земя, огън) в най-древните култури, породили първите информационни картини на света, е и първата **технология**, изобретена от човека, чрез което се иницира появата на културата като социосфера и техносфера, родееща човека с космоса, защото именно огънят, обуздан от човека, е и единствената стихия, която човекът може да получи сам.

3. Космогонично погледнато, съществуващите **информационни фондове на планетата** могат да бъдат естествено класифицирани в единна система, като фундаментално е значението на основния енергиен източник – **Слънцето – източник на живота, светлината и топлината, от който в пряка зависимост е Земята като космически обект.**

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

Приведеният в началото на настоящия текст епиграф „*и се раздаваше всекому според нуждата*” – Деян. (4: 35) – отразява рационалния парадигмален характер на статуса на знанията в началото на XXI в., в чийто фокус постнекласическата информационна интердисциплинарна наука в света на документалната информация има принципна историографска и историко-културна работа едновременно и с вече преобразувания (в първичните документи), и с преобразувания се чрез самата тази работа свят на идеите (на предприетото вторичнодокументално моделиране), намиращ се във фокуса на културата (културно-философско-религиозния свод на човечеството), съдържаща във вид на информационна ризома способ постоянно да се преобразува от човека неговата околна (и информационна) среда (чрез което човекът преобразува непрекъснато самия себе си).

По този начин е взет предвид фактът, че днес информационната наука се занимава с много по-сложна реалност, отколкото непрекъснатата и локализирана материя, – с **феноменологичните способности на човешкия разум**, който е в състояние да преодолее реалността, в която е потопен човекът, да я преобразува, показвайки недостатъчността на изходната алтернатива, и като открива неподвижни по-рано (в информационната база данни на посочената среда) възможности, му предоставя нови (възможности) да осъществи естественото му влечение **да бъде в хармония и с религията** (черпейки от нея увереност в осмислеността на научния път като способ за достигане на промислите на Твореца).

Във връзка с изложената методологична постановка именно **историографската рационална информационна карта (на нестинарството, а и на всеки друг историко-културен феномен)** предоставя на човека реалната възможност той сам да влиза в света на многомерната информация като в **открита синархия на многообразната реалност и съзнанието** и да избира от нея (чрез информационната ѝ карта) **достъпно и съответстващо му (на човека и потребностите му) ниво на обобщено в документалния поток многообразно знание**.

В даденото право на човека на пълнота на информацията съвременната информационна култура не може да отказва информация на потребителите. Защото **свободното право на достъп до информационната реалност** е трансформираното чрез познанието на информационната наука на интелектуално (ризоматично) информационно-търсещо съоръжение за обезпечаване на достъпа до многообразните (в това число и взаимноизключващите се) подходи към информационните реални, предоставящи (на човека) неограничени, установявани (от самия него) непредсказуеми пътища на познание.

Идеята за планетарната информационна среда на културата се явява методологична основа за внедряване в информационно-търсещата практика на **грандиозната философска идея за познанието като отражение на единството на изградения от много равнища свят на реалността и съзнанието на Homo Sapiens'a** [16].

В основата на тази идея лежат следните **историографски посоки на взаимнопрепокриващите се линии на познанието:**

- **семиотичната теория на културата**, създадена от видните структуралисти със световно значение У. Еко, Ю. М. Лотман и Т. А. Сибийк;

- **феноменологията на мита и религията**, разкрита от американския историк на митовете **Дж. Кемпбел** (Joseph Campbell, 1904-1987 г.) и румънския историк на религията **М. Елиаде** (Mircea Eliade, 1907-1986 г.);

N E S T I N A R I A N A

- **историографските изследвания**, близки до традициите на **сравнителното митознание**, развивани в най-ново време от двама философи и историци на науката – италиано-американецът **Дж. де Сантилана** (Giorgio de Santillana, 1902-1974) и германката **Х. фон Деченд** (Hertha von Dechend, 1915-2001 г.), изследващи корените на човешкото познание и наблюдаваните трансмисии на основата на митовете;

- **синархията на астрологическите концепции** (във връзка със статуса на дадената сфера на познание на различните исторически стадии), постигната в интердисциплинарното направление, създадено от **Дж. де Сантилана** и **Х. фон Деченд** и техните последователи, чиито корени водят, в частност, към труда по уранология на известния **холандски китаист от немски произход Г. Шлегел** (Gustave Schlegel, 1840-1903 г.), написан на френски език и публикуван през 1885 г. в Лайден (фототипно преиздадена в Гайван – Тайван през 1967 г.).

- **публикациите на миграционната школа на символния трансформатизъм на знанията**, разпръснати в различни световни центрове за изучаване на тази възлова проблематика;

- **обобщаващите изследвания за Древен Иран, зороастризма и парсизма, митраизма; за египетската, келтската, древногръцката и римската антична митология; за ритуалните култове към слънцето, светлината, огъня и времената;**

- **трудовете, възникнали на границата между митология – религия – етнология.**

В калейдоскопа на универсалността на установимия в хода на световната история на хуманитарното знание когнитивен контекст инфосферата се явява в качеството на основа за сравнение на сформиралите се в България **историографски традиции на третиране на нестинарството.**

Ритуалният танц върху жаравата се е съхранил рудиментарно в многократно пресемантизиран вид в продължение на векове като резултат от преноса на многообразни културни влияния на пътя между Европа и Мала Азия, които се подават на дешифриране.

Препокриващите се линии на:

1) **планетарната информационна карта на антропологичните трансмисии на човешките култури във времето, и**

2) **историографията на въпроса за нестинарството в трудовете на българските изследователи и българистите по света, – са знак за появата на плодотворна жила в посоченото направление:**

- в рамките на **етнологията** се модифицират изследванията на нестинарството в България в началото на XX в. (**проф. И. Шишманов**, 1917),

с което се преодолява **емпиричното равнище на интереса към ритуалния танц**, възникнал в литературата при първите проучватели в края на XIX – началото на XX в. (**поета П. Р. Славейков**, 1875; **изследвателя С. Шивачев**, 1898-1899; събирателя на паметници на народното творчество **А. п. Стоилов /А. Попстоилов/**, 1906);

- на основата на етнологическото равнище на нестинарския феномен вече в началото на XX в. става възможно да се установи неговата **религиозна натовареност** – наситеност на връзки, препрасящи към най-древните културни трансмисии от Индия, Китай, пресемантизирани от християнство (**акад. М. Арнаудов**, 1917);

- **психофизиологичният проблем** в нестинарството става обект на изучаване от медицината (психиатрията) в трудовете на **лекарите-психиатри и невролози –**

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

патолога проф. Е. Шаранков (1947, 1980, 2001) и психолога проф. Н. Шипковенски (1948, 1950);

- установените от историците влияние и връзки на **културни трансмисии между Древен Иран и Тракия (проф. И. Маразов, 1975)** не водят до посочването на аналозите на нестинарския ритуал и зороастрийската линия, но оживлението в даденото направление е симптоматично за рефлексията на установяване на **пранистичен корен на проблема**, наблюдавана като оживяваща се приблизително от 2000 г. (**П. Голйски, 2003; В. Илиев, 2005** и др.);

- в руслото на **хуманитарното знание** се трансформира интересът към проблема за нестинарството в резултат на изследванията на **траколога проф. А. Фол (1986)** за **тракийския орфизъм** (етнологички, митоложки и природен комплекс: **И. Георгиева, 1987; В. Фол, Р. Нейкова, 1999-2000; Д. Радойнова, 1999**);

- **шаманството и астрологическите основи на нестинарството** се третираат в работите на историка **А. Калоянов (1994-1995)**.

Разглеждайки **документалния поток за нестинарството като система**, може да се установи все още недостатъчна свързаност в общественото съзнание на проблематиката с трудовете за:

1. **региона като цяло (Странджа: в далечното минало се явява най-северната територия на Древен Египет и най-северозападният край на Персийската империя);**

2. **протоегипетските следи в информационния масив** (информационните реалии, свързани с богинята Баст/ет/) (както и аналогично посочената **протоиранска следа**);

3. **етимологичния историко-културен характер на установените връзки на трансмисиите.**

В литературата са все още изключително редки изследванията, посветени на **религиозния спектър на човечеството**, отразени в нестинарството (и в **християнството** в частност), както и тези, почиващи на **историографския метод**, – от типа на обобщаващата студия на **Ст. Н. Стефанов (2008)** (очевидно подказваща за настъпващи промени в анализа на тази комплексна област и нейното многостранно системно отражение във вторичнодокументално цяло).

Универсалността на хуманитарното знание в когнитивния контекст на инфосферата очертава планетарната историографска карта на знанието в антропологичните трансмисии на времето, осветляваща феномена на нестинарството в качеството му на явяващ се сам по себе си обобщена планетарна епистемологична карта.

Феноменологията на рационалната карта на нестинарския ритуал има аксиологична природа и се явява стъпка от **интердисциплинарния изследователски път на информационното моделиране**, насочваща към **изграждането на метансторическа ризоматична рационална карта за съхранение, създаване и предаване на знания за информационно-търсещи цели без ограничения от съдържателноотраслов, териториален и езиков характер**, което осигурява неограничени възможности за потребителите на информация при установяването на ресурси от различни равнища (първично- и вторичнодокументални) в тяхната диалектическа връзка.

Ефективно е такава информационно моделиране на установените източници от информационния документален свод по нестинарството и сходната проблематика, в което **наблюдаваните в единство културни трансмисии, тяхното пресичане и пресемантизиране чрез метасистемни и философско-религиозни информационни**

N E S T I N A R I A N A

кодове се разкриват следните взаимопрепокриващи се разклонения от връзки на битието и съзнанието: протоегипетски, протопирански, прототракийски.

Проведеното изследване позволява нестинарството да бъде етимологизирано и през български език (Н. Василев):

нестиняр е отглаголно съществително име, образувано от отрицателната частица „не“ + коренната морфема на формата за минало свършено време (2, 3 л. ед. ч.) на глагола „*изстивам*“ (изстинах, *изстина*...) + словообразувателния постфикс „ар“, с който се означава *заятие*. Би могло да се предполага, че във фонетичната структура на глагола *изстина* са се случили следните исторически звукови промени, характерни за **Източните рупски говори**, към които принадлежат **Странджанският говор** (Малко Търново) и **Тракийският говор** (Първомай, Хасково, Харманли, Свиленград, Тополовград и Елхово): *изстина* (книжовна форма) – *истина* (регресивна контактна асимилация на „з“ от „с“) – *истина* (контаминация – сливане на *двете „с“*) – *стин* (едновременно *афереза* и *апокопа* – изпадане на гласните „и“ и „а“ в началото и в края на думата). Така се стига до днешната синтетичната форма **нестиняр** (не + стин + ар), а не до аналитичната и морфологично по-вярната **неизстиняр/ нестиняр**.

Сравнително правдоподобно изглежда и друго тълкуване. Изходната дума не е „*изстивам*“, а „*стихам*“. Тук фонетичният процес е малко по-различен, но отново води до същия резултат: „не“ (частица за отрицание) + коренната морфема за минало свършено време (2, 3 л. ед. ч.) на глагола „*стихам*“ (стигнах, *стигна*...) + словообразувателният суфикс постфикс „ар“. **Синкопата** на „х“ в коренната морфема (*стигна* – *стина* – *стин*) в случая е напълно обяснима и регулярна в същите говори. Така отново стигаме до синтетичната форма на думата: **не + стин+ ар = нестиняр**, а не до аналитичната и морфологично по-вярната **нестихар**.

На семантично ниво разликата между глаголите „*изстивам*“ и „*стихам*“ не е много голяма, но в психолингвистично отношение взетата клони към „*стихам*“, защото в този глагол се крие намек за огъня като природна стихия, който – в мига на своята „агония“ – е „обладан“ от нестинарите, които чрез ритуала си поемат част от неговата сакрална сила (*срв.*: с. XI, 339-342).³²⁰

Към ПЛАНЕТАРНАТА ИНФОРМАЦИОННА СРЕДА НА КУЛТУРАТА водят и някои изследвания на нестинарството, провеждани систематично от Студентското научно общество на УниБИТ в процеса на цялата историографска и библиографска работа, съпътстваща *наст. изд.*

Тук следва да бъдат изтъкнати рецензиите за филма „Ритъмът на времето“³²¹, както и рецензиите на други филми (иранския филм „Iran – Seven Faces of a Civilization“)³²² и периодични издания (Санктпетербургското списание „Митра“ – Русия)³²³ с международна известност, както и рецензиите на други културни форуми (изложбата „Иранско изобразително изкуство и художествени занаяти“, състояла се в София на 5-12 февруари 2009 г.)³²⁴.

Този научно-изследователски поток естествено отвежда към постановката на информационната картина на дифузната соларна трансмисия на национални ритуални костюми от Мала Азия към Балканския полуостров³²⁵, както и към засилване на интереса към изследване на нестинарския феномен извън летния му цикъл³²⁶.

Ценно приложение към съдържащия се библиографски указател на литература в *наст. изд.* представляват посветените на него библиометричните изследвания³²⁷ и допълненията му, фундаментирани от регионалния периодичен печат на Бургас и Бургаска област за 2007-2010 г.³²⁸.

Постановъчно за нестинароведските изследвания значение имат рецензиите от типа на тази за влиянието на Сасанидски Иран върху културата на старите българи (*рец. на тр.*: Чобанов, Тодор. Изследвания върху културата на старите българи. – София : Тангра ТанНакРа, 2010)³²⁹. Такова е и значението на някои други проучвания³³⁰.

В процеса на работа над *наст. изд.* ролята на спомагателна платформа за композирането му изиграха две морфологични изследвания³³¹.

Цялостната работа по *изд.* стимулира провеждането на проучвания върху поетичните картини на нестинарството³³².

Беше направен и превод на български език на труднодостъпен дисертационен текст по нестинарската проблематика, създаден на английски език³³³.

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

Цитирана литература и бележки

¹Фрейзър, Джеймс. Златната клонка : Изследв. [на пресемантизацията на културата] / Прев. от англ. **Цветан Петков**. – С., 1984, с. 882.

²Corbin, H. History of Islamic Philosophy. Sofia, 2000. 512 p. [in Bulgarian]

³Smirnov, A. The notion for perplexity *Hayra* in the Sufism. // *Orientalia* : Journal for the East (Sofia), 2005, № 1, с. 77-85. [in Bulgarian]

⁴Gospel of Thomas. // < <http://www.gnosis.org/naghamm/gosthom.html>>. – 25.07.2012. – 10 p.:

(76) Исус каза: „Царството на Отца е като търговец, който имал известно количество стока, но научил за съществуването на истинска перла. Този търговец бил умен, продал всичката стока и купил перлата. Вие също, търсете неуморно и търпеливо съкровище, което молец не прояжда и червей не похабява“;

(82) Исус каза: „Който е близо до мен, е близо до **огъня**, а който е далече от мен, далече е от Царството Небесно“. // *Апокрифно* Евангелие на Тома / прев. от англ. (<<http://www.bukvite.bg/>>. – 28.07.2012. – 15 p.)

⁵Руски поет – символист (1866-1949 г.).

⁶**Дървото на историко-културното развитие на човечеството**, увенчавашо Земята, има три кардинални световни клона:

1. будистки свят: VI–V в. пр. н.е. – ;

2. християнски свят: I в. – ;

3. мохамедански свят: VII в. –).

В *работата* не е разглеждано отделно монотеистичното разклонение на религията с култ на Бога Яхве /Йехова/, възникнала в I хил. пр. Хр.. в Палестина, разпространявана сред евреите, във връзка с факта, че в *Новия завет* е осъществено преплитане на това разклонение с християнството: християнството включва в себе си конструктивната част на юдаизма изцяло и напълно и, следователно, го вмества в себе си.

Срв.: **Куманова, А.** Введение в гуманитарную библиографию [CD-ROM], 2007; **Куманова, А.** Архитектоника информационного пространства, 2005.

Вж и: **Експедиция** в Иран за установяване историографската информационна карта на нестинарската феноменология в България. // *Списание на БАН*, 2011, N 3, с. 36-51– Съавт.: **С. Денчев, А. Куманова, М. Куманов, Н. Казански**; **Изследване** на информационната карта на трансмисиите на култура в нестинарската обредност като открита информационна среда на културните практики и явявания, установими в музеите на Централна и Източна Турция (*Ист.*: Сев. Месопотамия). // [Седма] VII национална научна конференция с международно участие „България в културното многообразие на Европа“, 1.11.2009 г., София, Нац. дворец на културата. – С., 2010, с. 512-538. – Съавт. **С. Денчев, А. Куманова, Н. Казански, Н. Василев; Денчев, С.** и др. Информационна среда на културата на планетата (на опыте прочтения нестинарства /ритуален танец на жараве/ : Рационална карта / **С. Денчев, А. Куманова**. // *Information Society Technologies and Culture = Технологии информационного общества и культура* : X юбилейная междунар. конф. EVA 2007 Москва, 3-6 дек. 2007 г. : Культура и технологии информационного общества. Век XXI : Электронная информация, визуальные искусства и за пределами“ : [Материалы] = X Jubilee Intern. Conf. „EVA 2007 Moscow : Culture and Information Society Technologies. Century XXI : Electronic Information, the Visual Arts and Beyond“ / **S. Denchev, A. Kumanova; Universality of Humanitarian Knowledge : A Cognitive Context of the Infosphere : Nestinarstvo (Ritual fire-dancing) : A Planetary Historiographical Map of the Anthropological Transmissions of Time** [: 1] ; [Public. in eng. of the script of the documentary film of the same name : 2]. // *Informing Science and Information Technology Education Conference 2008 (InSITE)*, Varna (Bulgaria), June 22-25, 2008 : Proceedings [: Plenary report], p. 1-17. // informingscience.org/2008/docs/Keynote_InSITE2008.pdf>. – Coaut.: **S. G. Denchev, D., A. Kumanova, Christozov, N. Kazanski**.

⁷Третата планета в Слънчевата система, която се върти: а) около него – по елиптична орбита (близка до кръгова), със спътник Луната, която се върти около Земята; б) около собствената си ос (предизвиква смяната на деня и нощта; наклонът на оста и въртенето около Слънцето предизвикват смяната на времената на годината). Формата на Земята – геоид, приблизително – **триосен елипсоид**, сфероид, чието образуване се отнася към догеологичната история на космоса: „защото мястото, на което стоиш, е земя свята“ – **Деян.** (7: 33).

Характерът на космическото въртене на планетата служи за обозначаване на безкрайността на

N E S T I N A R I A N A

нарастването на феноменологията на ноосферата, която отделя, отдава (а не натрупва и съхранява).

Земното кълбо – посредством ноосферизма (пирамидата от петте равнища на информационно моделиране и дървото на историко-културното развитие на човечеството е увенчано с кръста.

Кръстът е символ на света в неговата цялост (като **символ на Земята** изразява нейните междинни динамични и трудноуловими страни; той е насочен към четирите страни на света; основа е на всички символни ориентации на всички равнища на битието като преплитане на времето и пространството; той е въплъщение на космическо значение на пътя на взаимодействието; соларен и божествен символ на излъчването *от центъра към всички посоки и навсякъде* („при първите *християни Крестос или Христос е бил синоним на нашето Висше Аз*” – **Е. И. Ръорих**). В християнската традиция кръстът е образ на историята и мъченичеството и спасението, на възкресението на Исус Христос; отъждествява се с човешката участ, с личността на Исус Христос. Кръстът е **перспектива** („*живот вечен*” – **Ап. Павел – Рим. (2: 7)**), пълно, идеално познание, познание на Бога, синтез на измеренията на живота и вечността, на битието и съзнанието.

Естествено е за автора на *настоящото изследване*, формиран в християнска културна традиция, той да вижда ноосферизма увенчан културно-ценностно с кръста („*Обаче, друга основа никой не може да положи, освен положената, която е Исус Христос.*” – **Ап. Павел – 1 Кор. (3: 11)**).

Очевидно, религиозното равнище на свързаност на нещата при цялото всепримиращо свое начало, подобно на купола на небесния свод, е **полисемантично – плуралистично** многообразие – единство (в **именуването на Бога**): представителите на будисткия свят увенчават ноосферата със символа слънце (за християните слънцето е символ на възкръсващия Христос), а възпитаниците на мохамеданския свят – със символа на полумесеца („*Над него като с кръст озарена / Мохамеданската луна*” – **А. С. Пушкин**) ... Действително, в приведените възгледи за света, фиксирани *тук и навсякъде в работата* чрез отразените в нея религиозни картини на връзки между нещата, съществуващи в други, различни от християнската картина на връзки, пишещият *настоящите* редове привежда всички тези картини като културен свод на човечеството, но и осъзнава, че и на тях – както и на света, – той гледа през очите на християнина: „... *Иисуса Христа, Който е Господ на всички*” – **Деян. (10: 36)**. – *Срв.:* „*Това вечно величие на Брахман* / не нараства и не намалява от деяние. / Нека той познае неговата природа; познавайки го, / Той не се осквернява от зло деяние. / Затова знаещият това, като става спокоен, укротен, въздържан, търпелив и събран, Вижда Атман** в самия себе си, вижда всичко като Атман. Злото не го побеждава – той побеждава цялото зло.*”

*** – **Упанишад**.

* **Брахман** – 1. висша обективна реалност, абсолютен, творческо начало, в което всичко възниква, съществува и прекратява съществуване. Както и **Атман, Брахман** е недостъпен за словесно описание. Неговото тъждество с **Атман** е кардинално положение на индуизма; 2. върховен **Бог, Творец**; 3. „молитва”, „молитвена формула” – обозначение на вселената като „яйце”.

** **Атман** – едно от кардиналните понятия в религиозно-митологичната система на индуизма. Във ведическата литература се употребява като: местоимение („аз”, „мене”); в значение на „тяло”; обозначение на субективното психологическо начало, индивидуалното битие, „душата”, разбирана и в **личен**, и в **универсален план**.

*** Очевидно тук, подобно на езичеството, **Бог** е иманентен; светът се съдържа в Него: светът Го съставлява. За християнина Бог е личностен, *във* и *извън* света, трансцендентен.

*Като **физически обхват на реалните** окоото (очната ябълка) е орган на зрението чрез отвора на клепача – в ириса (iris) лъчите на светлината влизат в окоото и, пречупвайки се на повърхността на очната ябълка, в роговицата (cornea), очната леща (lens / cristallina) и стъкловидното тяло (corpus vitreum), съвпадат (срещат се) в ретината (мрежицата на окоото /retina/), създавайки върху нея изображение на видимия/видимите предмет/предмети.

Като **хуманитарен феномен на установяване на връзки** (очите – огледало на душата) окоото (очната ябълка) е огледало на погледа, рефлектиращ под формата на **обективно-** /които се осъзнават и изразяват чрез понятия/ **субективни** /които не са изразими и не се осъзнават от разсъждаващия/ **предпоставки на мисленето, съзнанието** (индивидуално съзнание – безсъзнателно) – **разбирането на единството от много равнища, вертикалността, тектониката на реалността и съзнанието.**

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

Чрез хуманитарните измерения на феноменологията на информационното моделиране като културен символ на ноосферата (стилизирана чрез клонка – символ на фундаменталното единство на живота) са обозначени: а) цикличният характер на всяко (и менталното) съществуване, както и идеята за развитие – като идея на възможностите; б) клонката (като културен аналог на дървото) изображението ѝ в *цит. в бел.* е дадена на фона на кръг – символ на света, космоса, Слънцето, пространството, отношенията на Духа и материята, Божията майка; в) клонката израства и от разтворената Книга на космоса – символа на полисемантичното знание; г) чрез своето графично изображение клонката се приближава към енергийния символ на пентаграмата с острие *нагоре* – това е човекът като синтез на света и умален модел на универсума, ключ на вселената. Неговите мисли са устремени към Бога; това е хуманитарно измереният човек, което е фиксирано чрез **пентаграмата**: човекът, „стъпил“ върху науката и „обикновения“ живот, с „ръцете“ си обхванал литературата и изкуството, а чрез „главата“ си достигащ „с Духа на живия Бог“ (Ап. Павел – 2 Кор. (3: 3) религията (тук „главата“, „ръцете“ и „нозете“ са хуманитарни образи на интерпретация на същността на цялостността на човека): „Ала Всевишният не живее в ръкотворни храмове, както казва пророкът: „небето е Мой престол, а земята – подножие на нозете Ми. Какъв дом ще ми създате, каза Господ, или кое място е за Моя почивка? Нали Моята ръка направи всичко това?“ – Деян. (7: 48-50).

Физически окото вижда сектор на информационната реалност (метафорично олицетворявана чрез Информационната роза. В **хуманитарен** – идеален – план съзнанието обхваща „цялата“ информационна реалност (Информационна роза). Точката на моделиране на цялостност на информационната реалност е **философско-религиозната картина на свързаност на плановите на реалността и съзнанието**, обхващана чрез символа на **кръста** (основата на кръста, забит в земята, символизира Вярата /в съответствие с християнската естетика; Вярата – основата на кръста – съответства на цветното ложе („основата“) на Информационната роза, чрез което се изразява идеята на информационното моделиране, че именно в хуманитарен план, основан на културно-философско-религиозното начало на установяване на връзки между феномените, е възможно виждане на цялостния план на информационния обект/) („истината е плуралистична“ – Ю. М. Лотман)⁹.

⁹**Cor cordium** : Портрети ученых [проф., докт. наук: Ю. М. Лотмана, Ю. А. Шрейдера, А. С. Мылникова, В. А. Щученко, И. В. Гудовшиковой, О. П. Коршунова, А. В. Соколова, Р. А. Казарьянца, В. Б. Красногорова] в стили интервю / Ведет беседы, авт. предисл., преамб. и примеч. А. Куманова, 1994, с. 14.

¹⁰**Цхандогя** упанишада (7: 13) (Св. Упанишади).

¹¹**Йоан** (3: 8) (Св. Библия).

¹²**Стъпалата** (70) (Св. Коран).

¹³**Campbell**, Joseph et. al. A skeleton key to Finnegans Wake [by James Joyce] / **Joseph Campbell, Henry Morton Robinson**. – London, 1959; **Campbell**, Joseph et. al. The Power of Myth / **Joseph Campbell, Bill Moyers**. – New York, 1991; **Campbell**, Joseph. Masks of God, Vol. I: Primitive Mythology. – New York, 1991; **Campbell**, Joseph. Masks of God, Vol. II: Oriental Mythology, New York; **Campbell**, Joseph. Masks of God, Vol. III: Occidental Mythology, New York, 1991; **Campbell**, Joseph. Masks of God, Vol. IV: Creative Mythology. – New York, 1991.

¹⁴**Eliade**, Mircea. Images and symbols: Studies in religious symbolism / Transl. by Philip Mairet, Princeton. – New York, 1991; **Eliade**, Mircea. Morfologia religiilor: Prolegomene / Text comunicat si pref. de Mircea Handoca; Rev. sti. a ed. Manuela Tanasescu; Cuv. i. de Angelo Morretta. – 2. ed. – Bucuresti, 1993 (Ser. Sinteze; N 1).

¹⁵**Корбен**, А. История на ислямската философия. – С., 2004; **Corbin**, Henry. En Islam iranien, aspects spirituels et philosophiques. Vols. 1-4. – Paris, 1971-1972; **Corbin**, Henry. History of Islamic Philosophy. – Routledge, 1996; **Fakhry**, Majid. A History of Islamic Philosophy. – New York, 2004.

¹⁶**Петров**, Петър. Етнографски елементи на славяно-балто-германската общност. – С.: 1966. – *Вж и*: **Писанов**, Леонид Петрович и др. Великая тайна первоходного слова : Новая этимология русской речи : [Кн. 1] / **Л. П. Писанов, Владислав Леонидович Писанов**. – Челябинск, 2004; **Писанов**, Леонид Петрович и др. Тайный код русской речи : [Кн. 2] : Т. 1. Трактат о первобытном языке славян : Раскрыт великий секрет первоходного слова. Найден лексический слой начала цивилизации / **Л. П. Писанов**,

NESTINARIANA

Владислав Леонидович Писанов. – Челябинск, 2008; **Писанов**, Леонид Петрович и др. Тайный код русской речи : [Кн. 2] : Т. 2. Этимологический словарь : Анти-Фасмер / **Л. П. Писанов, Владислав Леонидович Писанов**. – Челябинск, 2009. – Загл. титулна с.: Тайный код русской, славянской речи.

Срв.: **Куманова**, А. В. и др. Етимология и код на речта (Цикъл от книги за езиковия геном. Предсричкова и предконсонантна история на звуковете: Звукове – артикулация – комбинаторика) []: Реч. на кн.: 1. **Писанов**, Леонид Петрович и др. Великая тайна первородного слова : Новая этимология русской речи : [Кн. 1] / **Л. П. Писанов, Владислав Леонидович Писанов**. – Челябинск, 2004. – 167 с.; 2. **Писанов**, Леонид Петрович и др. Тайный код русской речи : [Кн. 2] : Т. 1. Трактат о первобытном языке славян : Раскрыт великий секрет первородного слова. Найден лексический слой начала цивилизации / **Л. П. Писанов, Владислав Леонидович Писанов**. – Челябинск, 2008. – 288 с.; 3. **Писанов**, Леонид Петрович и др. Тайный код русской речи : [Кн. 2] : Т. 2. Этимологический словарь : Анти-Фасмер / **Л. П. Писанов, Владислав Леонидович Писанов**. – Челябинск, 2009. – 445 с. – Загл. титулна с.: Тайный код русской, славянской речи.] / **А. Куманова, Н. Василев**; *Эпиграф*: „най-първи са били звуковете, които са се появили осмислено <...> Ние говорим не с езика, а с устните. // *Тр.* на Унив. по библиотекознание и информ. технол. (София), 2011, Т. 9, с. 455-465. – Рез на рус. и англ. ез.

¹⁷**Лелеков**, Л. А. Зарагуштра. // *Мифологический словарь*. – Москв, 1990, с. 216; **Грантовский**, Э. А. Зурван. // *Пак там*, с. 220; **Лосев**, А. Ф. Гипербореи. // *Пак там*, с. 155; **Лелеков**, Л. А. Айряман. // *Пак там*, с. 30; **Лелеков**, Л. А. Йима. // *Пак там*, с. 262; **Глоба**, П. П. Хванирага. // *Митра* (Санкт-Петербург), 2012, N 12 (16), с. 25-29.

¹⁸**Приказки** вълшебни и за животни / Отг. ред. **М. Арнаудов** и др. : Т. IX. – С., 1963; **Приказки** вълшебни и за животни / Отг. ред. **М. Арнаудов** и др. : Т. XI. – С., 1963; **Каралийчев**, А. Приказен свят : Т. 1. – С., 1982; **Каралийчев**, А. Приказен свят : Т. 2. – С., 1982; **Калоянов**, А. Български народни приказки. – С., 1999.

¹⁹**Тодоров**, П. Ю. Идиллии. – С., 1979.

²⁰**Райнов**, Н. Български приказки. – С., 2005.

²¹**Успенски**, Л. Богословие на иконата. – В. Търново, 2006; **Склирис**, Ст. От портрета до иконата. – В. Търново 2008; **Християнска** агниология и народни ярвания : Сб. в чест на Елена Коцева. – С., 2008.

²²**Божилова**, В. Научно-документален филм на СВУБИТ „Ритъмът на времето“ : Информ. карта на нестинарството като отразена в историографията културна трансмисия : [Реч. за премиерата на 28.09.2007 г. в село Българи – Странджа на едноименния науч.-докум. филм: Ритъмът на времето (Нестинарство: Информационна карта). – С. : БУЛФИЛМ, 2008. – DVD. – Варианти: 2007: редуц.: на бълг. и англ. ез.; 2008: разшир.: на бълг., рус., англ.] (N 287). // *Тр.* на Студентското научно общество при СВУБИТ, Т. II, 2008, с. 418-422. <<http://www.unibit.sno.bg>>; **Димитрова**, Е. Научно-документалният филм „Ритъмът на времето“ – информационна карта на културата []: Реч. за филм... / **С. Денчев** и др. – 2008.] (N 346). // *Тр.* на Студентското научно общество при СВУБИТ, Т. IV, 2009, с. 332-334.

<<http://www.unibit.sno.bg>>; **Сотирова**, М. Нестинарство – информационна карта на културата : Поглед към научно-докум. филм „Ритъмът на времето“ [Авт. **С. Денчев** и др. – 2008.] (N 369). // *Тр.* на Студентското научно общество при СВУБИТ, Т. IV, 2009, с. 429-430. <<http://www.unibit.sno.bg>>

²³**Илиева**, Г. Образите на слънцето, огъня, ковача и вълка в българските народни приказки, идиллиите на Петко Ю. Тодоров и авторските приказки на Николай Райнов (N 453). // *Тр.* на Студентското научно общество при СВУБИТ, Т.V, 2010, с. 581-592. <<http://www.unibit.sno.bg>>; **Урманова**, З. Учителят Петър Дънов, или култът към светлината (N 107). // *Тр.* на Студентското научно общество при СВУБИТ, Т. I, 2008, с. 154-156. <<http://www.unibit.sno.bg>>; **Урманова**, З. Учителят Петър Дънов : Поглед върху неговите филос. съчинения (N 168). // *Тр.* на Студентското научно общество при СВУБИТ, Т. I, 2008, с. 345-350. <<http://www.unibit.sno.bg>>; **Урманова**, З. Учителят Петър Дънов, или култът към светлината (N 221-107). // *Тр.* на Студентското научно общество при СВУБИТ, Т. II, 2008, с. 165-167. <<http://www.unibit.sno.bg>>

²⁴**Стоянова**, Д. Мадарският конник – изобретение на Иранския Изток (N 452). // *Тр.* на Студентското научно общество при СВУБИТ, Т.V, 2010, с. 577-581. <<http://www.unibit.sno.bg>>.

²⁵**Куманова**, А. и др. Към концепцията за влиянието на Сасанидски Иран върху културата на старите българи []: Реч. за кн.: Чобанов, Тодор. Изследвания върху културата на старите българи. – София : Тангра ТанНакРа, 2010. – 224 с. : с ил. – (Българска вечност ; 93) / **А. Куманова, Н. Василев, Б. Николова** (N 605). // *Тр.* на Студентско научно общество при УНИБИТ (София), Т. VII, 2012, с. 412-417. <<http://www.unibit.sno.bg>>; **Божилова**, В. Изкуството – неспирен стремеж на човека към красота и

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

създавателност, извънвремева и трансгранична принадлежност : По повод състоялата се изложба „Иранско изобразително изкуство и художествени занаяти“, 5-12 февруари 2009 г. в галерия „Средец“ на М-вото на културата (N 451). // *Тр.* на Студентското научно общество при СВУБИТ, Т. V, 2010, с. 574-577. <<http://www.unibit.sno.bg>>; **Николова, Б.** Иран : Повече от седем хиляди години цивилизация : Пореден брой на списание – миниатюрна енцикл. по древен и съвременен Иран [: Рец. за изд.: Европа 2001 : Двумес. изд. за култура и социална политика : N 1, 2009. – София : Изд. рекламна къща Европа 2001, 2009. – 72 с.] (N 444). // *Тр.* на Студентското научно общество при СВУБИТ, Т. V, 2010, с. 544-548. <<http://www.unibit.sno.bg>>; **Николова, Б.** Новият брой на информационно-аналитичното списание „Митра“ : Справочно-енцикл. изд. [: Рец. за сп. „Митра“ (Санкт-Петербург), 2009, N 10/14]. // *Тр.* на СВУБИТ (София), Т. 8, 2010, с. 479-487. <<http://www.unibit.sno.bg>>; **Петрова, А.** и др. Уникално комплексно визуализирано представяне на историята и културата на Иран като общоцивилизационен феномен – научно-документален филм [: Рец. за: Iran – Seven Faces of a Civilization = Иран – седемте лица на цивилизацията : Документален филм. – Иран : Sunrise Visual Innovations Ltd., 2007. – DVD, 65 мин. – Във филма са използвани колекциите на: Bibliotheque nat. de France, Iran Nat. Museum, Musée du Louvre, The Oriental Inst. of the Univ. of Chicago, The Metropolitan Museum of Art (New York), The Hermitage Museum (Saint Petersburg), Harvard Univ. Art Museums, Trustees of the British Museum, Astan-e Qods-e Razavi (Mashhad), The Victoria and Albert Museum (London). – Премиера в България: 14.01.2009.] / Ангелина Петрова, Михаил Урилски. // *Издател* : Науч. сп. за книгата, 2011, N 1-2, с. 38-40.

²⁶**Ритъмът на времето (Нестинарство: Информационна карта) [DVD] : Науч.-докум. филм.** – София : БУЛФИЛМ, 2008. – Редуц. версия на бълг. и англ. ез. 2007; Разшир. версия на бълг., рус., англ. ез. 2008. – Дигитално изд. – *Загл. на рус. ез.*: Ритм времен (Нестинарство: Информационна карта); *загл. на англ. ез.*: The rhythm of the time (Nestinarstvo (fire-dancing): Information map. – *Срв.*: **Илиева, Й.** Нестинарство : Концепции : Сравн. изследване на гледища на участник в обряда, изследовател в тази област и представител на Бълг. православна църква (N 367). // *Тр.* на Студентското научно общество при СВУБИТ, Т. IV, 2009, с. 423-425. <<http://www.unibit.sno.bg>>; **Рангелова, Т.** Новелата на музиковеда и педагога Тодор Бакалов „Нестинарката“ : [Рец. за: Бакалов, Тодор Иванов. Нестинарката : Дъщерята на огъня : Новела. – София : Булгарика, 1995. – 63 с. : с ил.] (N 368). // *Тр.* на Студентското научно общество при СВУБИТ, Т. IV, 2009, с. 426-428. <<http://www.unibit.sno.bg>>; **Груданска, С.** Поетичен дискурс на нестинарския феномен : Опит за философски прочит на стихотворения по темата (N 366). // *Тр.* на Студентското научно общество при СВУБИТ, Т. IV, 2009, с. 417-422. <<http://www.unibit.sno.bg>>; **Манчева, Р.** и др. Превод на български език на фрагмент от дисертационния труд: **Kourtova, Plamena.** Lifted up by the power of the saints : „Prihvanati“, music, and embodied experience in the firewalking rituals of two bulgarian nestinari (Tallahassee, 2007) / Р. Манчева, Н. Георгиева, К. Димова (N 530). // *Тр.* на Студентското научно общество при УНИБИТ (София), Т. VI, 2011, с. 463-470. <<http://www.unibit.sno.bg>>; **Тингсвалд, М.** Нестинарството : Малоазийски трансмисии на културата в България (N 532). // *Тр.* на Студентското научно общество при УНИБИТ (София), Т. VI, 2011, с. 475-477. <<http://www.unibit.sno.bg>>; **Трифонов, Г.** Библиографско измерение на публикациите на статиите по проблематика „нестинарство“ за периода 1875-2008 г. : Историогр. дискурс (N 315). // *Тр.* на Студентското научно общество при СВУБИТ, Т. IV, 2009, с. 240-245. <<http://www.unibit.sno.bg>>; **Бояджиева, Д.** Статии за нестинарството : Из центр. и регион. периодичен печат от 30-те г. на XX в. до днес и електронни публикации, свързани с наблюдавания докум. поток (N 370). // *Тр.* на Студентското научно общество при СВУБИТ, Т. IV, 2009, с. 431-435. <<http://www.unibit.sno.bg>>; **Минева, К.** Нестинарството – феноменът на Странджа планина : Библиографски преглед и историографски прочит на регионалния периодичен печат на Бургас и Бургаска област за периода 2007-2010 г. (N 575). // *Тр.* на Студентско научно общество при УНИБИТ (София), Т. VII, 2012, с. 282-284. <<http://www.unibit.sno.bg>>; **Вулева, Т.** Съществителни собствени имена, хронологическа амплитуда и исторически епохи в библиография „НЕСТИНАРИАНА“ : Естествена класификация (N 525). // *Тр.* на Студентското научно общество при УНИБИТ (София), Т. VI, 2011, с. 441-443. <<http://www.unibit.sno.bg>>; **Шароян, Л.** Топоними в библиография „НЕСТИНАРИАНА“ : Естествена класификация (N 526). // *Тр.* на Студентското научно общество при УНИБИТ (София), Т. VI, 2011, с. 444-451. <<http://www.unibit.sno.bg>>

²⁷**Куманова, А.** и др. Информационна картина на дифузната соларна трансмисия на национални ритуални костюми от Мала Азия към Балканския полуостров : Ретикуларно описание / А. Куманова, И. Костадинов, В. Пискулев (N 604). // *Тр.* на Студентско научно общество при УНИБИТ (София), Т. VII, 2012, с. 389-411 с ил. <<http://www.unibit.sno.bg>>; **Николова, Б.** Ризомно-ретикуларна информационна

N E S T I N A R I A N A

картина на соларно-философска културна трансмисия от Иран към България (Опит за дешифриране) (N 683). // *Тр. на Студентско научно общество при УНИБИТ (София)*, Т. VIII, 2013. – Под печ.: с ил. <<http://www.unibit.sno.bg>>

²⁸**А. Област** Белуджистан. // <<http://www.balochistan>>. – 10.10.2010. – 2 с.; **Енциклопедия „Ираника“**. // <<http://www.iranica.com>>. – 10.10.2010. – 5 с.; **Туркменските национални костюми**. // <<http://www.unesco>>. – 10.10.2010. – 2 с.; **Област** Голестан. // <<http://en.wikipedia.org>>. – 10.10.2010. – 4 с.; **Б. Български народни носии** / Под ред. на Никола Григоров. – София : Анико, 2005. – 320 с.; **Арнаулов, М.** Из миналото на град Котел. // *Год. СУ*, 27, 1931. – 79 с.; **Велева, Мария.** Котленската носия през XIX и първата половина на XX век. // *Бълг. етнография*, 8, 1965, с. 3-50; **Ръкописни мемоари на Петър Матеев**, запазени в архива на читалището в град Котел. – Л. 50; **Котел** (Област Сливен). // <<http://wikipedia.org>>. – 12.12.2010. – 1 с.; **Международен фестивал на фолклорната носия**. // <<http://www.nosia.bg>>. – 10.10.2010. – 2 с.; **В. Георгиева, И.** Българските алиани. – София : Унив. изд. Св. Климент Охридски, 1991. – 104 с.; **Караханова, Е.** Лудогорските алиани. – София : Полигр. база на МВР, 2000. – 130 с.; **Касабов, Йордан.** Етнокултурно изследване на къзълбащите от Североизточна България. – В. Търново : Ивис, 2008. – 236 с.; **Късабов, Й.** Етнокултурно изследване на къзълбащите в Североизточна България. – София : Бълг. аграрен съюз, 2003. – 73 с.; **Касабов, Йордан.** Къзълбащите отвътре и отвън. – Силистра, 2004. – 189 с.; **Г. Вакарелски, Хр.** Етнография на българите. – София, 1977. – 96 с.; **Комитска, Анита** и др. Български народни носии / Анита Комитска, Веска Борисова. – София, 2005. – 191 с.; **Д. Велков, В.** Приноси към историята на римските градове в България. // *Чирповци*. 1688-1968. – София, 1971. – 290 с.; **Комитска, Анита** и др. Български народни носии / Анита Комитска, Веска Борисова. – София, 2005. – 320 с.; **Станков, Димитър.** Чирповски килими. – София, 1960. – 378 с.; **Е. Българска митология** : Енцикл. речник / Състав. Анани Стойнев. – София : 7М + Логис, 1994. – 400 с.; **Български народни носии** / Под ред. на Никола Григоров. – София : Анико, 2005. – 320 с.; **Странджа.** Материална и духовна култура / Отг. ред. Мария Черкезова. – София : Марин Дринов, 1996. – 456 с.; **Българи** (Област Бургас). // <<http://wikipedia.org/wiki>>. – 29.11.2010. – 1 с.; **Странджа** : Природен парк. // <http://strandja.bg/history_bg.html>. – 29.11.2010. – 1 с.

²⁹**Изследване** на информационната карта на трансмисиите на култура в нестинарската обредност като открита информационна среда на културите практики и вярвания, установими в музеите на Централна и Източна Турция (*Ист.*: Сев. Месопотамия) / **С. Денчев, А. Куманова, Н. Казански, Н. Василев**. // [Седма] VII национална научна конференция с международно участие „България в културното многообразие на Европа“, 1.11.2009 г., София, Нац. дворец на културата. – С., 2010, с. 512-538.

³⁰**Куманова, А.** Класификационни построения във връзка с генезиса на теорията на библиографията в Западна Европа през XVIII-XXI век : Историко-културен феноменологичен каркас на информационна ризома и нейната феноменология : III фрагмент. // [Осма] VIII национална научна конференция с международно участие „Обществото на знанието и хуманизъм на XXI век“, 1.11.2010 г., София, Нац. дворец на културата. – С., 2011, с. 88-115. – Библиогр. с. 102-115, вкл. 99 ном. загл.

³¹**Куманова, А.** Класификационни построения на англо-американското библиографознание. Съотносимост с кирилческите библиографоведски концепции и „немската линия“ в развитието на библиографията през XVIII-XXI в. (Историко-културен феноменологичен каркас на информ. ризома: I фрагмент). // [Седма] VII национална научна конференция с международно участие „България – кръстопът на култури и цивилизации“, 1.11.2009 г., София, Нац. дворец на културата: Фрагмент. – С., 2010, с. 139-1 – 139-18. – Библиогр.: 56 ном. назв. в систем.-азб. вид и 13 ном. бел.; **Куманова, А.** Класификационни построения евро-американското библиографоведение XVIII-XXI веков : Историко-културен феноменологичен каркас информ. ризома. // *Историко-библиографические исследования* : Сб. науч. трудов : Вып. 11 / Рос. нац. библ. – Санкт-Петербург, 2008, с. 7-106. – 265 ном. загл. в систем.-азб. ред.; **Куманова, А.** Универсалната библиография от втора степен с международен обхват – ретроспективният многостепенен пътеводител по информационната среда на планетата : Т. Боров – „Пътя към книгите“ (Историография. Хронотоп. Феноменология. Теория) : Изследв. / Библиогр. ред. **Н. Казански**; Рец.: **С. Денчев, Ж. Стоянов**; *Посв. ... Т. Боров*. – София : Гутенберг, 2007. – 73 с. – *Срв. и: Куманова, А.* Введение в гуманитарную библиографию : Ч. II.

³²**Свети** отец Паисий Хилендарски. История славяноболгарская ... : Информационен код на българската книжовност и литература : I. Аналитика (Историография. Сигнифициран препис. Коментар. Именен показалец. Географски показалец. Тезаурус); II. Синтез (Лексикална морфология. Семантика. Синтагматика. Синархия) / Обща ред. и епilog **С. Денчев** ; Науч. ред., историография, коментар, именен

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

показалец, географски показалец **М. Куманов**; Библиогр. и текстолог. ред., тезаурус, предисл., сигнифициран препис **А. Куманова**; Ез. ред., предисл., сигнифициран препис, послеслов (дейкис) **Н. Василев**; Терминолог. ред. **Е. Томова, Д. Ралева, В. Велев**; Справочно-информ. ред. **М. Максимова, Ц. Найденова, А. Даскалов**; Рец.: **И. Теофилов, Н. Казански**. // *Тр. на Студентското научно общество при УНИБИТ (София)*, Т. VI, 2011, с. 1-208 *СВ. О. ПИС*: ил. (Факлоносци; П). – Юбил. изд., посв. на 60-год. на Държ. библиотекарски инст., днес: Университет по библиотекознание и информ. технол. и в навечерието на 250-год. от създаването на „История славяноболгарская“. – Изследв. „Свети отец Паисий Хилендарски. История славяноболгарская ...: Информационен код ...“ е публ. и в моногр. вид. – Текстът е предаден на съвременен книжовен език по Зографския ръкопис, обнародван от **акад. И. Иванов: История славяноболгарская**, собрана и нареждана **Паисием иеромонахом...** / Стъпки за печат по първообраза **И. Иванов**. – С., 1914. – *Цит по изд.*: [Св. о.] **Паисий Хилендарски**. Славяно-българска история : 1762-1962 / Под ред. на **Петър Диневков**. – С., 1963. – 148 с. : с ил., факс. – Издава се за 200-год. от написването ѝ.

³³Срв.: **Куманова, А.** Введение в гуманитарную библиографию : Ч. I. 1995, с. 41-45.

³⁴**Куманова, А.** Введение в гуманитарную библиографию : Ч. II. 2005; 2007, с. 378-383.

³⁵*Пак там*, с. 351-353.

³⁶*Пак там*.

³⁷*Пак там*, с. 357-358.

³⁸*Пак там*.

³⁹*Пак там*, 360-361.

⁴⁰*Пак там*.

⁴¹*Пак там*.

⁴²*Пак там*.

⁴³*Пак там*.

⁴⁴[**Johannes [Johannis] de Tritthem [Tritemij]**], abbas Sponhemesis. Liber de scriptoribus ecclesiasticis. – Basileae, 1494. – [VI], 140 f.

Тр. на Йоан Тритемий „*Кн. за църковните писатели*“ е първият печ. библиогр. тр. През 1512 г. кн. е преизд. в Париж; през 1531 и 1546 г. (в доп. и поправено изд.) е публ. в Кьолн; през 1718 г. изд. излиза в Хамбург като паметник на епохата – публ. е от ерудита **Й. Фабрициус** в състава на „*Bibliotheca ecclesiastica*“ (*Bibliotheca Ecclesiastica, in qua continentur de scriptoribus ecclesiasticis S. Hieronymus cum veteri versione Graeca quam vocant Sophronii, et nunc primum vulgatis editoris notis, Hieronymum cum Eusebio accurate conferentibus: adjunctis praeterea castigationibus Suffridi Petri et J. Marcinae, nec non integris Erasmi, Mariani Victorini, Henr. Gravii, Aub. Miraei, With. Ernesti Tentzelii et Ern. Salomonis Cypriani annotationibus. Appendix de vitis Evangelistarum et Apostolorum, Graece et Latine. Appendix altera, quae fertur jam sub titulo Hieronymi de duodecim Doctoribus, jam sub nomine Bedae „De Luminaribus“ ecclesiae. Gennadius Massiliensis, annotatis lectionibus codicis antiquis corbejensis et subjunctis variorum notis, Suffridi Petri, Aub. Miraei, E. Sal. Cypriani. S. Isidorus Hispalensis. Ildefonsus Toletanus. Honorius Augustodunensis. Sigebertus Gemblacensis, appendices Juliani ac Felicis Toletani et tertia Anonymi ad Isidorum et Ildefonsum. Henricus Gandavensis. Anonymus Mellicensis a R. P. Bernarndo. Pes nuper vulgatus. Petrus Casinensis de viris illustribus monasterii Casinensis, cum Supplemento Placidi Romani et Jo. Baptistae Mari annotationibus. Jo. Trithemii Abbatis Sponhemesis. Liber de S.E. cum notis editoris Aub. Miraei Auctarium de S.E. et a tempore, quo desinit Trithemius, de Scriptoribus saeculi XVI, et XVII. Libri duo.* / Curante **Jo. Alberto Fabricio**. – Hamburg, 1718. – 228 S.).

За детайлното библиогр. описание на всеки от *цит.* източници в тр. на Йоан Тритемий *вж*: **Куманова, А.** Введение в гуманитарную библиографию : Ч. II. 2005, 2007, с. XVI-LXXVII.

⁴⁵Срв.: **Sigeberti Gemblacensis** Chronographia / Ed. D. Ludowicus Conradus Bethmann, MGH, SS, VI, [268-374], p. 3266-3271. // *Извори за българската история*, 12 [Латински извори за история на България, 3]. – С., 1965, с. 42.

Вж: **Sigebertus Gemblacensis**. Liber de scriptoribus ecclesiasticis (**Fabricius, J. A.** Bibliotheca ecclesiastica. – Hamburg, 1718, p. 93. – *вж N 31*). // *Migne, J. P. Patrologiae : Curs. compl. Ser. Latina (MPL) : T. CLX.* – Paris, 1880, col. 547-592 : NN 720-860 + *Index*.

Текстолог. несвършена публ. на ръкоп. биобиблиогр. речник „*Кн. за църковните писатели*“ на монаха **Зигеберт от Жамблу** – библиогр. паметник от XI в.; публ. през 1494 г. в Базел биобиблиографски речник на „*Кн. за църковните писатели*“, подготвен от учения – абат Йоан Тритемий, кумулиращ в едно и продължаващ до края на XV в. работите на предшествениците в областта

NESTINARIANA

на жанра (биобиблиографския речник на църковните писатели) и на тр. на Зигеберт от Жамблу.

През 1718 г. тр. е публ. от **Й. Фабрициус** – вж.: **Verner**, M. M. Johann Albert Fabricius : 18th century scholar a. bibliogr. [1966]. // *Essays on bibliography / Comp. a. ed. by V. J. Brenni*. – Metuchen, 1975, p. 410-425.

⁴Вж.: докл. на **А. Куманова**, представен на VIII национална научна конференция с международно участие „Обществото на знанието и хуманизмът на XXI век“ – София, 1.11.2010: „Класификационни построения във връзка с генезиса на теорията на библиографията в Западна Европа през XVIII-XXI в. (Историко-културен феноменологичен каркас на информационна ризома и нейната феноменология: III фрагмент)“.

⁴⁷Вж.: докл. на **С. Денчев**, **А. Куманова**, **Н. Василев**, представен на *цит. в бел. 46* форум: „Информационен код на българското изящно слово: Хуманизираща феноменология (Аксиология на семантичното, лексикалното и фонетично-морфологичното ѝ декодиране)“.

⁴⁸Вж.: *цит. в бел. 32* изд. – с. 74 и Коментара на с. 105-106 (бел. 382).

⁴⁹Вж.: *Пак там* – бел. 21 (с. 83).

⁵⁰Прев. на авт.

⁵¹**Денчев С.** Информационна среда за трансфер на технологии = Information environment for technology transfer. Д С., 2003.

⁵²Англ.: cadastral map; фр.: cadastre Д от ср.-гр.: katastichon Д лист /от хартия и т.н./ = обобщени сведения, съставени въз основа на наблюдения.

Сопр.: Cadastral map. // [Harrod, L. M.] Harrod's librarians glossary: 9,000 terms used in information management, library science, publishing, the book trades and archive management / [Libr. of Congr. Cataloging-in-Publ. Data:] Compil. by **R. Prytherch**. Д 8th ed. Д Aldershot, 1996. Д Р. 101; **Taylor**, A. Map; Maps and the library user. // *International Encyclopedia of Information and Library Science / Ed. by J. Feather and P. Sturges*. Д London; New York, 2003. Д Р. 406-407; 407.

⁵³**Ритъмът** на времето (Нестинарство: Информационна карта) : Науч.-докум. филм. – Цит. тр. Редуц. публ.: [Куманова, А.] Между небето и земята: Информ. картина на нестинарството като информационна среда на пластове на културата: Фрагмент от дикторския текст на филма „Ритъмът на времето (Нестинарство: Информационна карта)“. // *За буквите – О писм енехъ*, 2007, N 26, ноември, София.

Рашир. публ.: [Куманова, А.] Ритъмът на времето : Нестинарство. Информационна карта [Сценарий на едноименния научно-документален филм на СВУБИТ. // *Издател*, 2007, N 3/4, с. 4-8. Д Публ. и в: <<http://www.svubit.org>>.

Рашир. публ. на англ. ез. в: **Denchev**, S. G. et al. Universality of Humanitarian Knowledge: A Cognitive Context of the Infosphere Nestinarstvo (Ritual fire-dancing): A Planetary Historiographical Map of the Anthropological Transmissions of Time) accompanied by the documentary film The Rhythm of the Time: Keynote Address / **S. Denchev**, **A. Kumanova**, **D. Christozov**, **N. Kazanski**. // *Informing Science and Information Technology Education Joint Conference: Proceedings of InSITE 2008 Conference*. Varna, June 22-25, 2008. // <http://2008.informingscience.org/docs/Keynote_InSITE2008.pdf>.

⁵⁴**Takht-e-Soleiman**, Treasure of Ancient Iranian History. // <<http://www.imamreza.net>>.

⁵⁵**Кошеленко**, Г. А. Ранние этапы развития культа Мифры. // *Древний Восток и античный мир*. – М., 1972; **Beck**, R. Mithraism. // *Encyclopedia Iranica* 2006 (see exhaustive bibliography); **Beck**, **Roger**. **The religion of the Mithras cult in the Roman Empire : Mysteries of the unconquered sun**. – Oxford etc., 2006. – XIII, 285 p. : ill.; **Blawatsky**, W., **Kochelenko**, G. Le culte de Mithra sur la côté septentrionale de la Mer Noire. – Leiden, 1966; **Cumont**, F. Die Misterien des Mithra. – Leipzig-Berlin, 1923; **Gerschewitch**, J. The Avestan Hymn to Mithra. – Cambridge, 1959; **Malandra**, W. An Introduction to Ancient Iranian Religion. – Minneapolis, 1983; **Schmidt**, H.-P. Mithra. // *Encyclopedia Iranica* 2006 (see exhaustive bibliography); **Ulansey**, D. The Origin of the Mithraic Mysteries. – Oxford, 1989; **Wermasaren**, M. J. Mithrasdienst in Rome. – Nijmegen, 1951; **Wermasaren**, M. J. Corpus Inscriptionum et monumentorum religionis Mithraeae. T. 1-2. – The Hague, 1956-1960; **Widengren**, G. Die Religionen Irans. – Stuttgart, 1965; **Winter**, E. Mithraism and Christianity in the Late Antiquity – Ethnicity and Culture in the Late Antiquity. – London, 2000.

⁵⁶**Kuiper**, B. F. J. Ahura Mazda 'Lord Wisdom?'. // *Indo-Iranian Journal*, 1976, N 1-2; **Ahura Mazda** (*Ahura Mazda*). // <http://en.wikipedia.org/wiki/Ahura_Mazda>.

⁵⁷**Santillana**, Giorgio de et al. *Hamlet's Mill : An Essay on Myth and the Frame of Time / G. De Santillana, Hertha von Dechend*. – Boston, 1999; **World-Mysteries**. // <<http://www.world-mysteries.com>>.

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

- ⁵⁸**Malloch**, D. K. Christ and the Taurobolium : Lord Mithras in the genesis of Christianity. – [Leven], 2006. – XXII, 872 p. : ill.; **Sol Invictus** („Unconquered Sun“). // <http://en.wikipedia.org/wiki/Sol_Invictus>.
- ⁵⁹**Кошеленко**, Г. А. Ранние этапы развития культа Мифры. // *Древний Восток и античный мир*. – М., 1972.; **Beck, Roger**. **The religion of the Mithras cult in the Roman Empire : Mysteries of the unconquered sun**. – Oxford etc., 2006. – XIII, 285 p. : ill.; **Gordon**, Richard. Mystery, Metaphor and Doctrine in the Mysteries of Mithras. // *Studies in Mithraism* / Ed. John R. Hinnells. – Roma, 1994; **Vermaseren**, Maarten Jozef. Mithras the Secret God. – New York, 1963. – 200 p.; *Mithraic Mysteries*. // <<http://en.wikipedia.org/wiki/Mithras>>.
- ⁶⁰**Nabarz, Payam**. The mysteries of Mithras : The pagan belief that shaped the Christian world. – Rochester, Vt., 2005. – X, 230 p. : ill.; **Sacrament**. // <<http://en.wikipedia.org/wiki/Sacrament>>; **Sacraments**. // <<http://www.newadvent.org/cathen/13295a.htm>>.
- ⁶¹**Ардзинба**, Владислав Г. Ритуалы и мифы древней Анаголии. – М., 1982. – 252 с. : с ил.; **Goff**, Beatrice L. Symbols of Prehistoric Mesopotamia. – New Haven, 1963. – XLIII, 276 p.; *Anatolian religion*. // <<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/22949/Anatolian-religion/68321/Mythology>>.
- ⁶²**Дандамаев**, Мухаммед Абдулкадырович. Культура и экономика Древнего Ирана. – М., 1980. – 416 с. : с ил.; **Луконин**, В. Г. Культура Сасанидского Ирана. – М., 1969; **Периханиян**, А. Г. Сасанидский судебник. – Ереван, 1973; **Пигулевская**, Н. В. Византия и Иран на рубеже VI-VII вв. – М.-Л., 1946; **Пигулевская**, Н. В. Месопотамия на рубеже V-VI вв. – М.-Л., 1940; **Фрай**, Р. Н. Наследие Ирана. – М., 1972; **Nuldeke**, Th. Geschichte der Preser und Araber zur Zeit Sassaniden. – Leyden, 1879; **Christensen**, A. L'Iran sous les Sassanides. Copenhagen, 1944; **Daniel**, Elton L. The History of Iran. – Westport, CT, 2001; **Girshman**, R. Parthes et Sassanides. – Paris, 1962.
- ⁶³**Boyce**, M. *On the Zoroastrian Temple Cult of Fire*. // *Journal of the American Oriental Society*, 1975, N 3; **Aredvi Sura Anahita**. // <<http://en.wikipedia.org/wiki/Anahita>>.
- ⁶⁴**Ландамаев**, М. А. Иран при первых Ахеменидах. – М., 1963; **Струве**, В. В. Этюды по истории Северного Причерноморья, Кавказа и Средней Азии. – М.-Л., 1968. **Olmstead**, A. T. History of the Persian Empire. – Chicago, 1949; **Wieschufner**, J. Ancient Persia. 550 BC to 650 AD. – London, 2001.
- ⁶⁵**Делеков**, Л. А. Зороастризм : Явление и проблемы. // *Локальные и синкретические культуры / АН СССР. Инст. этнол. и антропол. им. Н. Н. Миклухо-Маклая*. – М., 1991, с. 13-49; **Boyce, Mary**. **History of the Zoroastrianism : Vol. 1-2. – Leiden, 1975-1982. – 2 vol.; Zoroastrianism**. // <<http://en.wikipedia.org/wiki/Zoroastrianism>>.
- ⁶⁶**Дънов**, П. К. Акордиране на човешката душа. Т. 1-3. – С., 1999-2001; **Паневритмия**. Разумна обмяна със силите на живата природа. – С., 1938; **Паневритмия** – песни на хармоничните движения. – С., 1941; **Слънчев**и лъчи – музика, движение и говор. – С., 1942; **Първа** научна конференция по паневритмия „Паневритмията като система за хармонично развитие на човека и обществото“, София, 10 октомври 2001 : Докл. / Състав. **Анета Янкова** ; Под науч. ред. на **Йонко Йонов**, **Димитър Кайков**. – С., 2001; **Паневритмията** като система за хармонично развитие на човека и обществото : Докл. от втора науч. конф. по Паневритмия, София 2003 / Състав. **Антоанета Янкова**, **Даниела Анчева** ; Под науч. ред. на **Димитър Кайков**. – С., 2003.
- ⁶⁷**Natami**, A. Shiraz. – Tehran, 1961.
- ⁶⁸**Малама**, Я. Д. Несториане и округ Хеккари / [Я. Малама]. – [Тифлис] : тип. Гл. упр. наместника кавк., [1873]. – 15 с. – Авт. указан в конце текста. – Отг. из т. 2, N 4 „Изв. Кавк. отд. Рус. геогр. о-ва“. – Без тит. л. и обл.; **Махдумзода**, Бахромхан. Неистовые несториане : [Сб.]. – Санкт-Петербург., 2000. – 43 с. : ил. – (Альманах „Неистовые несториане“ ; N 2). – На обл. только загл. сер. – Библиогр.: с. 43 (12 назв.); **Гумилев**, Л. Н. Поиски вымышленного царства. – М., 2003; **Anastos**, M. V. Nestorius was orthodox. – Washington, 1962; **Baum**, W., Winkler D. The Church of the East. A Concise History. – London, 2003; **Loofs**, F. Nestorius and his place in the history of Christian doctrine. – Cambridge, 1914.
- ⁶⁹**Тревер**, К. В. Очерки по истории культуры Древней Армении. – М.-Л., 1953; **Chahin**, M. The Kingdom of Armenia : A History. – 2. ed. – Richmond, 2001. – 350 p.; **Дьяконов**, И. М. О структуре общества Ближнего Востока до середины II тысячелетия до н.э. // *Вестник древней истории*, 1968, N 3-4; **Berthman**, St. Handbook to Life in Ancient Mesopotamia. – New York, 2005; **Olmstead**, A. T. History of Assyria. – New York, 1923; **Schomp**, V. Ancient Mesopotamia. The Sumerians, Babylonians and Assyrians. – New York, 2005; **Smith**, S. Early History of Assyria. – London, 1928.
- ⁷⁰**The Holy Apostolic Catholic Assyrian Church of the East**.

N E S T I N A R I A N A

//< http://en.wikipedia.org/wiki/Nestorian_Church>.

⁷¹**Naqsh-e Rostam**. // <http://en.wikipedia.org/wiki/Naqsh-e_Rostam>.

⁷²**Мадара**. Разкопки и проучвания. Т. 1-2. – София, 1934, 1936; **Мадарският конник** – проучвания върху надписите и релефа. – С., 1956; **Станчева**, Магдалина. Мадарският конник / Отг. ред. **Тотю Тотев**. – Шумен, 1996.

⁷³**Плиска**. // <<http://bg.wikipedia.org/wiki/Абоба>>.

⁷⁴**Малахова**, Наталья. В поисках храмов огня : Док.-худож. рассказ по материалам путевых заметок, Иран, июнь-июль 2004 : Продолжение. // *Митра* (Санкт-Петербург), 2007, N 9, с. 146-154; **Zoroastrian Fire Temple**. //<http://en.wikipedia.org/wiki/Fire_temple>.

⁷⁵**Арнаулов**, Михаил П. Очерки по българския фолклор : Т. 1-2. – 2. изд. – С., 1968-1969. – 1. – 1968. – 352 с. ; 2. – 1969. – 719 с. – 1. изд. Очерки по българския фолклор. – С., 1934. – 695 с. – Съдържа и При негинарите в Странджа; **Арнаулов**, Михаил П. Студии върху българските обреди и легенди. // *Сл. БАН*, 1912, N 3, с. 1-123. – Други изд.: 1924 ; Т. 1-2. 1971-1972; **Михаил Петров Арнаулов**. //<http://bg.wikipedia.org/wiki/Михаил_Арнаулов>.

⁷⁶Превод от персийски: **Димитър Милов**, **Илона Толсузова**.

⁷⁷**Cameron**, G. Persepolis Treasury Tablets. – Chicago, 1948; **Wilber**, D. N. Persepolis. The Archaeology of Parsa, Seat of the Persian Kings. – London, 1989.

⁷⁸**Струве**, В. В. Надписи Ксеркса о „девах“ и религии персов. // *Изв. Академии наук СССР*. Сер. истории и философии, 1944.

⁷⁹**Horus**. // <<http://en.wikipedia.org/wiki/Horus>>.

⁸⁰**Хор**. // *Джордан*, М. Энциклопедия на боговете. – С., 1998.

⁸¹**Юсуфов**, М. Элам. Социально-экономическая история. – М., 1968; **Hinz**, W. Das Reich Elam. – Stuttgart, 1964; **Labat**, R. Elam 1600-1200 BC. – Cambridge, 1963; **Quintana Cifuentes**, E. Historia de Elam el vecino mesopotamico. – Murcia, 1997.

⁸²**Miglus**, P. A. Das Wohngebiet von Assur. – Berlin, 1996; **Walter**, A. Das wiedererstandene Assur. – Leipzig, 1938 (München, 1977).

⁸³**Klotz**, David. Adoration of the Ram : Five hymns to Amun-Re from Hibis temple. – New Haven, Conn, 2006. – XIII, 337 p.; **Amun**. //<<http://en.wikipedia.org/wiki/Amun>>.

⁸⁴**Матье**, М. Э. Древнеегипетские мифы. – М.-Л., 1956; **Kees**, H. Der Götherglaube in Älten Ägypten. – Berlin, 1956.

⁸⁵**Франк-Каменецкий**, И. Г. Памятники египетской религии в Фиванский период. – М., 1917; **Erman**, A. Handbook of Egyptian Religion. – London, 1907; **Klotz**, D. Adoration of the Ram. – New Haven, 2006.

⁸⁶**Баст(ет)**. // *Джордан*, М. Энциклопедия на боговете. – С., 1998.

⁸⁷**Erman**, Adolf. Handbook of Egyptian Religion. – Boston, 1977. – XVI, 262 p. : ill.; **Egyptian pantheon**. // <http://en.wikipedia.org/wiki/Egyptian_pantheon>.

⁸⁸**Xerxes I of Persia**. // <http://en.wikipedia.org/wiki/Xerxes_I_of_Persia>.

⁸⁹**Prasek**, J. V. Kyros der Grosse. // *Der Alten Orient*, Bd. 13, Ht. 3. – Leipzig, 1912.

⁹⁰**Pasargadae**. // <<http://en.wikipedia.org/wiki/Pasargadae>>; The **valley** of Passargadae. // <<http://www.vohuman.org/SlideShow/Pasargadae/Passargadae,General.htm>>.

⁹¹**Enki**. // <<http://en.wikipedia.org/wiki/Enki>>.

⁹²The **cuneiform** script. // <http://en.wikipedia.org/wiki/Cuneiform_script>.

⁹³**Токарев**, С. А. Символика огня в истории культуры : Мифол. представления о происхождении огня. // *Религиоведение* (М.), N 2, 2003, с. 104-110; **Fire** as a symbol in religion. // <<http://gonzagakate.tripod.com/id12.html>>.

⁹⁴**Scharankov**, Emanuil. Feuergehen. Psychol.-physiol. u. hist.-geogr. Untersuchung des Nestinarentums im Bulgarien. – Stuttgart, 1980. – 228 p.; **Strandzha**. //<<http://en.wikipedia.org/wiki/Strandzha>>.

⁹⁵**Chak Chak** (Pir-e Sabz). // <http://en.wikipedia.org/wiki/Pir-e_sabz>.

⁹⁶**Плиска**. // <<http://bg.wikipedia.org/wiki/Абоба>>.

⁹⁷**Sassanid army**. // <http://en.wikipedia.org/wiki/Sassanid_army>.

⁹⁸**Петър Константинов Дънов**. // <http://bg.wikipedia.org/wiki/Бейнса_Дуно>.

⁹⁹**Село Българи**. // <http://www.strandja.bg/bulgari_bg.html>.

¹⁰⁰**Boyce**, M. Ahura Mazda. // *Encyclopaedia Iranica*. Vol. 1. New York: Routledge, 1983, p. 684–687; **Ahura Mazda** (Ahura Mazda). // <http://en.wikipedia.org/wiki/Ahura_Mazda>.

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

- ¹⁰¹The **conflict** between good and evil. // <http://en.wikipedia.org/wiki/Conflict_between_good_and_evil>.
- ¹⁰²**Дорошенко**, Елена Алексеевна. Зороастрийцы в Иране : Ист.-этногр. очерк. – Москва : Наука, 1982. – 133 с.; **Zoroastrians** in Iran. // <http://en.wikipedia.org/wiki/Zoroastrians_in_Iran>.
- ¹⁰³**Мейтарчян**, М. Б. Почитание стихий в зороастризме. // *Mumpa* (Санкт-Петербург), 2007, N 9, с. 71-74; **Erdmann**, Kurt. **Das iranische Feuerheiligtum**. – Leipzig, 1941. – 94 p. : ill.; The **Avestan** hymn to Mithra / With an introduction, translation, and commentary by Ilya Gershevitch. – Cambridge, 1959. – XIV, 356 p.; **Zoroastrian** rituals. // <http://en.wikipedia.org/wiki/Category:Zoroastrian_rituals>.
- ¹⁰⁴**Green**, Miranda Jane. The Sun-Gods of Ancient Europe. – London, 1991. – 168 p. : ill.; **Fire symbols** and meanings. // <<http://www.whats-your-sign.com/fire-symbols-and-meanings.html>>.
- ¹⁰⁵**Godard**, A. Isfahan. – Haarlem, 1937; **Honarfar**, L. Historical Monuments of Isfahan. – Tehran, 1958.
- ¹⁰⁶Беседага се проведе на 25 юни 2008 г. в най-големия действащ зороастрийски храм в Исфахан.
- ¹⁰⁷**Cooper**, D. Jason. Mithras. Mysteries and Initiation Rediscovered. – York Beach, Me.1996. – IX, 177 p. : ill.; The **Cult of Mithras**. // <<http://www.mystae.com/restricted/streams/gnosis/mithra.html>>.
- ¹⁰⁸**Крюкова**, Виктория Юрьевна. Зороастризм. – Санкт-Петербург : Азбука-классика и др., 2005. – 284,[1] с. : с ил.; **Boyce**, M. History of the Zoroastrianism. Leiden, 1975; **Duchesne-Guillemin**, Jacques. Zoroastre : Étude critique avec une traduction commentée des Gathas. – Paris, 1948. – 301 p.; **Guillemin**, J. Zoroaster. Paris, 1948; **Henning**, W. B. Zoroaster. – London, 1951; **Humbach**, H. The Gathas of Zarathushtra and other Old Avestan Texts. – Heidelberg, 1991; **Jackson**, A. Zoroaster, the Prophet of Ancient Iran. – New York, 1899; **Livingstone**, D. N. The Dying God. The Hidden History of the Western Civilization. – New York, 2002; **Strausberg**, M. Die Religion Zarathushtras. Vol. 1-2. – Stuttgart, 2002; **Widenren**, G. Mani and Maniheim. – London, 1961; **Zaehner**, R. Zurvan. A Zoroastrian Dilemma. – New York, 1972.
- ¹⁰⁹**Bachelard**, Gaston. La psychanalyse du feu. – 6. ed. – Paris, 1938. – 221 p.; **Ancient Fire Ritual**. // <http://www.experiencefestival.com/ancient_fire_ritual>.
- ¹¹⁰**Opie**, J. Animal Figures in South Persian Rugs. // <<http://www.rugreview.com/122a1.htm>>.
- ¹¹¹**Cumont**, Franz. The Mysteries of Mithras. – New York, 1956. XIV, 239 p. : ill.; **Mithra**. // <<http://lexicorient.com/e.o/mithra.htm>>.
- ¹¹²The **cardinal directions**. // <http://en.wikipedia.org/wiki/Cardinal_direction>.
- ¹¹³**Бутромеев**, В. П. и др. Символ власти : Флаги, гербы, правители, награды, деньги всех стран и времен : Иллюстрир. энцикл. справочник / В. П. Бутромеев, В. В. Бутромеев, Н. В. Бутромеева. – 2. изд., уточн. и доп. – М., 2007. – 573, [2] с. : ил., цв. ил., нот., портр. – (Мир в картинках); The **Derafsh-e Kaviani**. [The legendary *royal standard of the Sassanid* kings.] // <http://en.wikipedia.org/wiki/Derafsh_Kaviani>.
- ¹¹⁴**Tehran – Museums**. // <<http://www.tripadvisor.com/Attractions-g293999-Activities-c6-Tehran.html>>.
- ¹¹⁵**D[uchesne]-G[uillemin]**, J[acques]. Zoroastrianism and Parsiism. // The *New Encyclopaedia Britannica* : Vol. 29. – 15. ed. – Chicago, 1993, p. 1083-1088; **Zoroastrianism**. // <<http://en.wikipedia.org/wiki/Zoroastrianism>>.
- ¹¹⁶**Chaldea**. // <<http://en.wikipedia.org/wiki/Chaldea>>.
- ¹¹⁷**Anatolia**. // <<http://en.wikipedia.org/wiki/Anatolia>>.
- ¹¹⁸**Волков**, А. В. и др. Хетты. Неизвестная империя Малой Азии / **А. В. Волков**, **Н. Н. Непомнящий**. – М., 2004. – 285 с. : с ил.; The **Hittites**. // <<http://en.wikipedia.org/wiki/Hittites>>.
- ¹¹⁹**Haspels**, Caroline Henriette Emilie. The Highlands of Phrygia : Sites and Monuments : Т. 1-2. – Princeton, 1971. – 2 vol. : ill., m., pl.; **Phrygia**. // <<http://en.wikipedia.org/wiki/Phrygia>>.
- ¹²⁰**Волков**, А. В. и др. Хетты. Неизвестная империя Малой Азии / **А. В. Волков**, **Н. Н. Непомнящий**. – М., 2004. – 285 с. : с ил.; **Замаровский**, Войтех. Тайны хеттов : [Пер. со словац.]. – М., 2000. – 365 с. : с ил.; **Менабде**, Э. А. Хетское общество. – Тбилиси, 1965; **Наговицын**, А. Е. Магия хеттов. – М., 2004. – 462, [1] с., [24] л. цв. ил. : ил.; **Бруссе**, Т. R. The Kingdom of the Hittites. – Oxford, 1999; **Ceram**, C. W. The Secret of the Hittites. – New Haven, 2001; **Gurney**, O. R. The Hittites. – London, 1952.
- ¹²¹**Меликишвили**, Г. Наири-Урарту. – Тбилиси, 1955; **Пиотровский**, Б. Б. Ванское царство / Урарту/. – М., 1959; **Salvini**, M. Geschichte und Kultur der Urartäer. – Darmstadt, 1995; **Zimansky**, P. E. Ecology and Empire. The Structure of the Urartian State. – Chicago, 1985.
- ¹²²**Haspels**, E. The Highlands of Phrygia. Sites and Monuments. Т. 1-2. – Princeton, 1973.
- ¹²³**Pontus**. // <<http://en.wikipedia.org/wiki/Pontus>>.

N E S T I N A R I A N A

¹²⁴**Пигулевская**, Н. Месопотамия на рубеже V-VI вв. – М.-Л., 1940; **Dural, R.** Histoire politique, religieuse et littéraire d'Edesse jusqu'à la première croisade. // *Journal asiatique*, 1891-1892 /Осроене-Едеса/.

¹²⁵**Anastos**, Milton Vasil. Nestorius was orthodox. – Washington, [S.a.]. – 140 p.; **Nestorianism**. // <<http://en.wikipedia.org/wiki/Nestorian>>; **Nestorius** and Nestorianism. // <<http://www.newadvent.org/cathen/10755a.htm>>.

¹²⁶**Daniels**, C. M. The Role of the Roman Army in the Spread and Practice of Mithraism // *Mithraic Studies* : 2 / Ed. John R. Hinnells. – Manchester : Manchester Univ., 1975, p. 249-274; **Roman Army**. // <http://en.wikipedia.org/wiki/Roman_army>.

¹²⁷**The Fire Ritual Heaven's Gate**. // <<http://www.net.info.nl/fire.htm>>.

¹²⁸**Бурлинова**, А. Ю. Культ Митры в Балканско-Дунайских провинциях Римской империи. – М., 1998. – 102 с. : с к.; **Ulansey**, David. The origin of the Mithraic mysteries : Cosmology and salvation in the ancient world. – New York, 1989. – XII, 154 p. : ill; **The Mithraic Mysteries**. // <<http://en.wikipedia.org/wiki/Mithras>>.

¹²⁹**Бурлинова**, А. Ю. Культ Митры в Балканско-Дунайских провинциях Римской империи. – М., 1998. – 102 с. : с к.; **Ulansey**, David. The origin of the Mithraic mysteries : Cosmology and salvation in the ancient world. – New York, 1989. – XII, 154 p. : ill.

¹³⁰**Duchesne-Guillemin**, Jacques. Symbols and values in Zoroastrianism, their survival and renewal. – New York, 1966. – XVII, 167 p. : pl.; **Zoroastrianism**. // <<http://en.wikipedia.org/wiki/Zoroastrian>>.

¹³¹**Buddhism**. // <<http://en.wikipedia.org/wiki/Buddhism>>.

¹³²**Christianity**. // <<http://en.wikipedia.org/wiki/Christianity>>; **Christianity**. // <<http://www.newadvent.org/cathen/03712a.htm>>.

¹³³**Obolensky**, D. The Bogomils: a Study in Balkan Neo-Manichaeism. – London, 1972. – 331 p.; **Bogomilism**. // <<http://en.wikipedia.org/wiki/Bogomilism>>; **Богомилство**. // <<http://www.cl.bas.bg/Balkan-Studies/bogomilism/index.html>>.

¹³⁴**The pataria**. // <<http://en.wikipedia.org/wiki/Patariens>>; **Patarini**. // <<http://it.wikipedia.org/wiki/Patarini>>.

¹³⁵**Catharism**. // <<http://en.wikipedia.org/wiki/Cathar>>; **Catharisme**. // <<http://fr.wikipedia.org/wiki/NC3A9ocatharisme>>; **Maris, Yves**. Cathars and Cathar philosophy. // <http://www.chemins-cathares.eu/index_uk.php>.

¹³⁶**Федорович** (1872-1908). Этюды о богомилстве : Видение пророка Исаии в пересказах катаров-богомиллов. – [Киев], [1908]. – 8 с. – Авт. указан в конце текста. – Отг. из „Унив. изв.“ Киев, 1908, N 3. – Без тит. л. и обл.

¹³⁷**Источников**, М. К. Значение для богословской науки изучения древних религий Востока : Ответ рецензенту моей кн. „Религия Зороастра в я отношении к библейскому вероучению” / [Свящ. **М. Источников**]. – Казань, 1897. – 21 с. – Авт. указан в конце текста. – Отг. из журн. „Православ. собеседник” за 1897 г. – Без тит. л. и обл.; **Люшер**, Ашиль. Иннокентий III и альбигойский крестовый поход / [Пер. с фр. **М. Ю. Некрасова**]. – Санкт-Петербург, 2003. – 283 с. : ил. – (СЛЮ). – Пер. изд.: Innocent III la croisade des albigeois / Achille Luchaire. – Paris, 1905. – Имен. указ. : с. 264-270; **Мадоль**, Жак. Альбигойская драма и судьбы Франции / [Пер. с фр. к.и.н. Цибулько ; Комментар. и прил. к.и.н. Милотенко Н.И.]. – Санкт-Петербург, 2000. – 318,[1] с. : ил., карт. – (СЛЮ). – Пер. изд.: Le drame albigeois et le destin Francais/Jacques Madaule. – Paris, 1961. – Библиогр. : с. 292-295. – Имен. указ. : с. 296-306; Книга Света : Харатьи Света : Харатьи 1-4 : Пер. с да'Арийск. Слово Мудрости волхва Велимудра : Пер. с древлесловен. – 2-е изд. для общ. пользования, испр. и доп. 10-е церк. изд. с коммент. и прил. – Омск, 2002. – 252 с. : ил., карты. – (Славяно-Арийские Веды ; Кн. 2). – На тит. л. в вых. дан. : Асгардь-Омск, 7511 (106780). (В пер.); История тайных обществ : огнепоклонники, мистерии Митры и Осириса, друиды и дроты, ассасины и друзья, альбигойцы, тамплиеры и розенкрейцеры, масоны и другие тайные общества и союзы всех времен / [подгот. текста Татьяны Ямпольской]. – М., 2007. – 474, [5] с. : ил. – (Мировая история); **Парнов**, Е. И. Альбигойские таинства : [Трилогия] / [Худож. **В. Кругликов**]. – М., 1992. – [Кн. 3]: Мальтийский жезл : [Роман / Комментар. Шкунаева С. В.]. – М., 1992. – 414, [1] с. : ил.

¹³⁸**Кандинский**, В. В. Белое. // *Кандинский*, В. В. О духовном в искусстве (: Живопись) [1911 г.], *цит. по нов. изд.*: ... – Л., 1989. – (Из архива Рус. Авангарда). – Текст печ. по кн.: Тр. Всерос. Съезда художников в Петрограде, декабрь 1911 – январь 1912 г. – Т. I. – Петроград, 1912, с. 43-44.

¹³⁹**La Fraternitè** Blanche Universelle. // <http://fr.wikipedia.org/wiki/Fraternitè3A9_blanche_universelle>.

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

<<http://www.fbu.org/>>, <<http://www.videlinata.ch/>>.

¹⁴⁰La **Fraternit  Blanche** Universelle. //

<http://fr.wikipedia.org/wiki/Fraternit 3A9_blanche_universelle>.

<<http://www.fbu.org/>>, <<http://www.videlinata.ch/>>.

¹⁴¹**Taraporewala**, I. J. S. The Religion of Zarathushtra. – Tehran, 1980. – 180 p.

¹⁴²**Berthman**, Stephen. Handbook to Life in Ancient Mesopotamia. – New York, 2005. – XII, 396 p. : ill., m.; **Mesopotamia**. // <<http://en.wikipedia.org/wiki/Mesopotamia>>, <<http://www.wsu.edu/~dee/MESO/MESO.HTM>>; <<http://hypermedia.educ.psu.edu/k-12/edpgs/su96/meso/mesopotamia.html>>.

¹⁴³Беседата се проведе 24 юни 2008 г. в град Язд.

¹⁴⁴Беседата на 18 юни 2008 г. по време на полета от Истанбул за Техеран.

¹⁴⁵Беседата се проведе на 21 юни 2008 г. в чайханата на летния шахски дворец в Шираз.

¹⁴⁶**Occult** („knowledge of the hidden“). // <<http://en.wikipedia.org/wiki/Occult>>.

¹⁴⁷**Polanyi**, M. The Tacit Dimension. – New York, 1966. – 119 p.; **Michael Polanyi** (Polbnyi Mihly). // <http://en.wikipedia.org/wiki/Michael_Polanyi>; **Tacit** knowledge. //

<http://en.wikipedia.org/wiki/Tacit_knowledge>.

¹⁴⁸**Кацаров**, Гаврил Илиев. Нови паметници на Митра в България. // *Изв.* на Бълг. археол. д-во, 2, 1911, с. 46-69; **Кацаров**, Гаврил Илиев. Мадара и Плиска : Тяхното значение за бълг. история : Реч, произнесена пред нар. събор в Мадара на 15 май 1927. – С., 1927. – 19 с. : с ил.; **Кацаров**, Гаврил Илиев. Антични паметници от Тракия. // *Год.* Нар. библиотека „Ив. Вазов“ – Пловдив, 1932 (за 1930), с. 211-228. – Друго загл. Monuments antiques de la Thrace.

¹⁴⁹**Дечев**, Димитър Дечев. Веди като трако-фригийско божество. – С., 1923. – 11 с.; **Decew**, Dimitar. Die trakischen Sprachreste / Hrsg. von Dimiter Detschew. – Wien, 1953. – IX, 584 p.

¹⁵⁰**Тодоров**, Янко. Паганизмът в Долна Мизия : Езически божества и култове през първите три века след Христа. – С., 1928. – 280 с.; **Тодоров**, Янко. Тракийските царе. – С., 1933. – 80 с. : с ил.;

Тодоров, Янко и др. Антична култура в България. Предхристиянски течения в нашите земи. Античната цивилизация в България. Един римски град в България / Янко Тодоров, Иван Велков. – С., 1942. – 120 с. : ск.

¹⁵¹**Филов**, Богдан. Разкопките в Мадара и Преслав : По повод на хилядогодишната оцаруването на Симеона. // *Бълг. мисъл*, 1929, N 5-6, с. 360-369.

¹⁵²**Фехер**, Геза. Мадарският конник. // *Изв.* на Етногр. музей, VI, 1926, N 1-4; **Фехер**, Геза. Надписът на Мадарския конник. – С., 1928. – 136 с. : с ил. – (Издания на Народния музей в София).

¹⁵³**Маразов**, Иван. Влияния и самобитност или Иран и Тракия. // *Проблеми на изкуството*, 1975, N 3, с. 54-61.

¹⁵⁴**Голлийски**, Петър. Зиези, от който са Българите. Предхристиянска и предмюсюлманска религия и митология. – С., 2003. – 443 с. : със сх., к. – (Библиотека Българска вечност ; 41). – Библиогр. с. 399-406 ; Показалци.

¹⁵⁵**Илиев**, Веселин. Българо-иранци или ирано-българи. – С., 2005. – 96 с. : с ил.

¹⁵⁶**Бурмов**, Александър Колев. Марин Дринов като историк на България. // *Избрани произведения* в три тома. : Т. 1. – С., 1968, с. 314-326.

¹⁵⁷**Фол**, Александър и др. Античността и Ранното средновековие до XII в. в българската буржоазна историография / **Ал Фол**, **Васил Гюзелев**. // *Ист. преглед*, 1964, N 4, с. 91-106.

¹⁵⁸**Данов**, Христо. Из древната икономическа история на Западното черноморие до установяването на римското владичество. – С., 1939; **Данов**, Христо. Към историческия облик на древна Тракия: В 2 ч. – С., 1944-1947; **Данов**, Христо Милошев. Древна Тракия : Изследвания върху историята на бълг. земи, Северна Добруджа, Източна и Егейска Тракия от края на IX до края на III в. пр.н.е.. – С., 1968. – 471 с., 60 л. : ил., к. – 1975 (на нем. ез.). – 1976 (на рум. ез.).

¹⁵⁹**Фол**, Александър Н. Тракийският орфизъм : Изследване. – С., 1986. – 244 с. – Библиогр. с. 176-190 ; Именен показалец.

¹⁶⁰**Георгиева**, Иваницка. Нестинарство между двете световни войни. // *Бълг. фолклор*, 2005, N 2, с. 5-25.

¹⁶¹**Фол**, Валерия Николова и др. Огън и музика. – С., 2000. – 395 с. : с ноти, ил. – Библиогр. с. 345-351.

¹⁶²**Радойнова**, Диана Атанасова. Феномените на Странджа. – С. 1999. – 151 с. – Показалци на някои параклиси и на някои селски панаири в Странджа.

¹⁶³**Драгоманов**, Михаил. Славянските сказания за рождението на Константина Великий. // *Сборник за народни умотворения, наука и книжнина*, 1890, N 2, с. 132-184; **Драгоманов**, Михаил. Славянските

N E S T I N A R I A N A

варианти на една евангелска легенда. // *Сборник за народни умотворения, наука и книжнина*, 1891, N 4, с. 257-261; **Драгоманов**, Михаил. Славянските преправки на Едиповата история. // *Сборник за народни умотворения, наука и книжнина*, 1891, N 5, с. 267-310; **Драгоманов**, Михаил. Забележки върху славянските религиозно-етически легенди. // *Сборник за народни умотворения, наука и книжнина*, 1892, N 8, с. 257-314; 1894, N 10, с. 3-68.

¹⁶⁴**Шишманов**, Иван Д. Значението и задачите на нашата етнография. // *Избрани съчинения* : В 2 т. : Т. 2 / Под ред на **Г. Димов**. – С., 1966, с. 7-61; **Шишманов**, Иван Д. Към статията на М. Арнаулов за нестинарите // *Списание на БАН*, 1917, N 14, с. 43-100.

¹⁶⁵**Славейков**, П. Р. Нестинарите. // *Ден* (Цариград), N 11, 21 април 1875, с. 5-6; **Славейков**, Петко Р. Нестинарите. // *Съчинения* : В 8 т. : Т. 4. / Под ред. на **Соня Баева**, **Петко Тотев**, **Цветя Унджиева**. – С., 1979, с. 315-319.

¹⁶⁶**Калоянов**, Анчо Й. Българското шаманство. – 2. прераб. изд. – С., 1995. – 240 с. : с ил. – 1. изд. 1995.

¹⁶⁷**Стефанов**, **Стефан Н.** Добросамарянство и нестинарство – духовна същност и аспекти на взаимодействието. 2008. // <<http://oshte.info/004/00104/05/1605/01.htm>>.

¹⁶⁸**Ankara**. // <en.wikipedia.org/wiki/Ankara>. – 17.04.2007. – 3 p.; **Ankara**. // <<http://bg.wikipedia.org/wiki/Анкара>>. – 15.04.2007. – 1 p

¹⁶⁹**Museum of Anatolian Civilizations**. // <http://en.wikipedia.org/wiki/Museum_of_Anatolian_Civilizations>. – 17.04.2007. – 3 p.

¹⁷⁰**The Hittites**. // <<http://en.wikipedia.org/wiki/Hittites>>. – 19.04.2007. – 2 p.

¹⁷¹**Phrygia**. // <<http://en.wikipedia.org/wiki/Phrygia>>. – 24.04.2007. – 1 p.

¹⁷²**Pontus**. // <<http://en.wikipedia.org/wiki/Pontus>>. – 25.04.2007. – 2 p.

¹⁷³**Bogazkoy (Hattusas)**. // <www.visitturkeynow.com/cities/c_hattusas.htm>. – 25.04.2007. – 2 p.

¹⁷⁴**Cappadocia**. // <<http://en.wikipedia.org/wiki/Cappadocia>>. – 15.05.2007. – 3 p.

¹⁷⁵**Karatepe-Aslantaç**. // <<http://turkeyforum.com/satforum/archive/index>>. – 15.05.2007. – 3 p.

¹⁷⁶**Hierapolis / Kastabala**. // <<http://planetware.com/adana/hierapolis-kastabala-tr-ad-adhk.htm>>. – 15.05.2007. – 2 p.

¹⁷⁷**Hatay Archaeological Museum**. // <<http://sacred-destinations.com/turkey/antakya-museum.htm>>. – 25.05.2007. – 3 p.

¹⁷⁸**Hatay**. // <http://en.wikipedia.org/wiki/Hatay_Province>. – 15.05.2007. – 3 p.

¹⁷⁹**Hatay Archaeological Museum**. // <<http://sacred-destinations.com/turkey/antakya-museum.htm>>. – 25.05.2007. – 3 p.

¹⁸⁰**Istanbul**. // <en.wikipedia.org/wiki/Istanbul>. – 15.05.2007. – 3 p.; **Истанбул**. // <<http://bg.wikipedia.org/wiki/Истанбул>>. – 25.05.2007. – 2 p.

¹⁸¹**Istanbul Archaeology Museums**. // <http://en.wikipedia.org/wiki/Istanbul_Archaeology_Museums>. – 15.06.2007. – 5 p.

¹⁸²**Great Imperial Palace**. // <http://art.info/location.php?lng=en&loc_id=235>. – 15.06.2007. – 3 p.

¹⁸³**Aya Elini and Constantinos Greek Church**. // <<http://skyscrapercity.com/showthread.php?t=308489>>. – 15.06.2007. – 10 p.

¹⁸⁴**Anatolia**. // <<http://en.wikipedia.org/wiki/Anatolia>>. – 15.06.2007. – 2 p.

¹⁸⁵**Hidirlez**. // <<http://wordpress.com/tag/hidirlez>>. – 15.06.2007. – 5 p.

¹⁸⁶**Папория**. // <<http://bg.wikipedia.org/wiki/Папория>>. – 21.06.2007. – 2 p.

¹⁸⁷**The Museum of Anatolian Civilizations**. // <http://en.wikipedia.org/wiki/Museum_of_Anatolian_Civilizations>. – 21.06.2007. – 10 p.

¹⁸⁸**The Hittites**. // <<http://en.wikipedia.org/wiki/Hittites>>. – 21.06.2007. – 2 p.

¹⁸⁹**Urtu**. // <<http://en.wikipedia.org/wiki/Urtu>>. – 21.06.2007. – 2 p.

¹⁹⁰**Phrygia**. // <<http://en.wikipedia.org/wiki/Phrygia>>. – 21.06.2007. – 1 p.

¹⁹¹**Hellenistic states**. // <http://en.wikipedia.org/wiki/Category:Hellenistic_states>. – 21.06.2007. – 10 p.

¹⁹²**Pontus**. // <<http://en.wikipedia.org/wiki/Pontus>>. – 21.06.2007. – 2 p.

¹⁹³**Mithraic Mysteries**. // <http://en.wikipedia.org/wiki/Mithraic_Mysteries>. – 21.06.2007. – 3 p.

¹⁹⁴**British Museum**. // <<http://britishmuseum.org>>. – 21.06.2007. – 50 p.

¹⁹⁵**Iznik** aThe Pottery of Ottoman Turkey. Eds. Nurhan Atasoy and Julian Raby. – London, 1999.

¹⁹⁶Лат.: „Не е възможно по един единствен път да се достигне до толкова велика тайна.“ – Цитат от анонимен херметичен трактат от II-III в.

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

¹⁹⁷**Гончарова**, Наталия Николаевна. Поэтика новозаветной притчи: опыт понимания / Рос. акад. наук, Инст. языкознания, Каф. иностр. яз. – М., 2005. – 152 с. – Библиогр. с. 148-150; **Гор**, Оксана. Код Завета : [Библия. Ошибки перевода : (По мотивам одноименного произведения Отто Рана)]. – М., 2006. – 188 с. : с ил. – (Лабиринты истины); **Christianity**. // <<http://www.en.wikipedia.org/wiki/Christianity>>. – 10.10.2008. – 36 p.

¹⁹⁸**Гумилев**, Лев Николаевич. Поиски вымышленного царства : Легенда о „государстве пресвитера Иоанна“. – М., 2006. – 426, [1] с. : с ил. – (Библиотека истории и культуры) Библиогр. с. 412-423 ; Указ. с. 392-411; **Лев Николаевич Гумильев**. // <http://www.bg.wikipedia.org/wiki/Лев_Гумильев>. – 20.10.2009. – 2 p.

¹⁹⁹**Bachelard**, Gaston. La psychanalyse du feu. – 6. ed. – Paris, 1938. – 221 p.; **Baofu**, Peter. Beyond civilization to post-civilization : conceiving a better model of life settlement to supersede civilization. – New York, 2006. – 203 p. – Bibliogr. p. [187]-192; **Baum**, W. et al. The Church of the East. A Concise History / W. Baum, D. Winkler. – London etc., 2003. – XII, 204 p. : ill., m. – History of Nestorian Church; **Beck**, Roger. Planetary gods and planetary orders in the mysteries of Mithras. – Leiden etc., 1988. – XIII, 112 p., [7] p. of pl. : ill.; **Beck**, Roger. The religion of the Mithras cult in the Roman Empire : Mysteries of the unconquered sun. – Oxford etc., 2006; **Benveniste**, Émile. The Persian religion according to the chief Greek texts. – Paris, 1929. – 119 p. – (Univ. of Paris. Ratanbai Katrak Lectures ; 1); **Benveniste**, Émile. Titres et noms propres en Iranien ancien. – Paris, 1966. – 132 p. – (Travaux de l'Institut d'Études Iraniennes de l'Univ. de Paris ; 1); **Berthman**, Stephen. Handbook to Life in Ancient Mesopotamia. – New York, 2005. – XII, 396 p. : ill., m.; **Bixler**, R. Russell. Earth, Fire and Sea : The untold drama of creation. – Pittsburgh, Pa., 1986. – 214 p. – Ed. 1999; **Blawatsky**, W. et al. Le culte de Mithra sur la côte septentrionale de la Mer Noire / W. Blawatsky, G. Kochelenko. – Leiden, 1966. – 44 p., 17 p. : photos; **Bourret**, Jacques. Thermo-Analgesies et voies de la sensibilité. – Paris, 1939. – 432 p. : ill.; **Boyce**, Mary. History of the Zoroastrianism : Vol. 1-2. – Leiden, 1975-1982. – 2 vol.; **Ceram**, C. W. The Secret of the Hittites. – London, 2001. – XXIII, 281 p. : ill.; **Chahin**, M. The Kingdom of Armenia : A History. – 2. ed. – Richmond, 2001. – 350 p. : ill., m. – (Caucasus world). – Ed. London : Croom Helm, 1987; **Christensen**, Arthur. L' Iran sous les Sassanides. – 2. emd., rev. et augm. – Copenhagen, 1944. – 560 p. : ill.; **Collins**, Robert. The Medes and Persians. – London, 1974. – 176 p. : ill. – (Cassell's early culture series). – Orig. ed. New York, 1972; **Cooper**, D. Jason. Mithras. Mysteries and Initiation Rediscovered. – York Beach, Me., 1996. – IX, 177 p. : ill. – Bibliogr. 164-170 ; Index; **Culican**, William. The Medes and Persians. – London, 1965. – 260 p. : ill. – (Ancient Peoples and Places; Vol. 42); **Cumont**, Franz. Astrology and Religion Among the Greeks and Romans. – New York, 1960. – XIX, 115 p.; **Frazer**, James George. Myths of the origin of fire. – New York, 1974. – VII, 238 p. – Reprint ed. London, 1930; **Frye**, Richard Nelson. The Golden Age of Persia. – London, 1993. – 289 p.; **Ghirshman**, Roman. L'Iran et la migration des Indo-Aryens et des Iraniens. – Leiden, 1977. – 88 p. : ill. – 1. ed. Paris, 1951; **Ghirshman**, Roman. L'Iran des origines à l'Islam. – Paris: A. Michel, 1976. – 376 p. : ill.; **Ghirshman**, Roman. Parthes et Sassanides. – Paris, 1962. – 401 p. : ill., col. m.; **Ghirshman**, Roman. Perse. Protoiraniens, Médes, Achéménides. – Paris, 1963. – XXVII, 453 p. : ill.; **Livingstone**, David N. The Dying God : The Hidden History of the Western Civilization. – New York, 2002. – XI, 446 p.; **Loofs**, Friedrich. Nestorius and his place in the history of Christian doctrine. – New York, 1975. – VII, 132 p. – Cambridge, 1914; **Olmstead**, Albert Ten Eyk. History of Assyria. – [Chicago], [1960, 1951]. – 695 p. : ill., m. – 1. ed. – New York, 1923; **Olmstead**, Albert Ten Eyk. History of the Persian Empire : Achaemenid period. – Chicago, Ill., 1948. – 576 p., [71] p. of pl. : ill., m.; **Roux**, Jean-Paul. Histoire de l' Iran et des Iraniens : Dès origines à nos jours. – Paris, 2006. – 521 p.; **Salvini**, Mirjo. Geschichte und Kultur der Urartäer. – Darmstadt, 1995. – X, 257 p. : ill.; **Santillana**, Giorgio de. The Origins of Scientific Thought. From Anaximander to Proclus, 600 BC to 300 AD. – Chicago, 1961. – (The History of Scientific Thought, Vol. 1); **Santillana**, Giorgio de et al. Hamlet's Mill : An Essay on Myth and the Frame of Time / G. De Santillana, Hertha von Dechend. – Boston, 1999. – Boston, 1969; **Smith**, Smith. Early History of Assyria : Vol. 1. – London, 1928. – 400 p. – Bibliogr. p. 366-400; **Storm**, Rachel. Asian Mythology : Myths and legends of China, Japan, Thailand, Malaysia and Indonesia. – London, 2000. – 96 p. : ill. – Ed. London : Annes Publ., 2006; **Strausberg**, Michael. Die Religion Zarathushtras : Geschichte, Gegenwart, Rituale : Vol. 1-3. – Stuttgart, 2002-2004. – 3 vol. : ill., m.; **Ulansey**, David. The origin of the Mithraic mysteries : Cosmology and salvation in the ancient world. – New York, 1989. – XII, 154 p. : ill.; **Vermaseren**, Maarten Jozef. Mithras the Secret God. – New York, 1963. – 200 p.; **Vermaseren**, Maarten Jozef. Mithrasdienst in Rome. – Nijmegen, 1951. – 173 p.; **Zaehner**, Robert Charles. Zurvan : A Zoroastrian Dilemma. – New York, 1972. – XVI, 495 p.; The **Zend-Avesta** : Vol. 1-3. / Transl. by James Darmesteter [and Pt. 3 by Lawrence H. Mills]. – Oxford, 1880-1887. – 3 pt. – (Sacred books of the

N E S T I N A R I A N A

East ; Vol. 4, 23, 31). – Ed. Paris, 1892-1893; **Zimansky**, Paul E. Ecology and Empire : The Structure of the Urartian State. – Chicago, 1985. – XV, 141 p. : ill., pl.

²⁰⁰**Адамов**, Иван Иванович. Христология западных писателей накануне и в эпоху несторианских споров. – Киев, 1911. – [2], 33 с. – Отг. из журн. „Тр. Киев. духов. акад.” **Хвольсон**, Даниил Авраамович. Характеристика семитических народов. – [М.], [1872]. – 423-475 с. Отг. из „Рус. вестн.” 1872, т. 97. Чародей, или Новый и полный всеобщий оракул, собранный из древних и новейших мудрецов и астрономов, как то: Зороастра, Птолемея, Тихобрага, Алберта, Мартына Задека, Брюса и Мута : Содержащий в себе: 1. Вопросы с ответами, по которым можно узнавать всякому будущую судьбу свою. 2. Открытое таинство отгадывать имена: кто о ком задумает. 3. Способ загадывать на бобах и кофе [и др.]. – 4. изд. [Печ. с изд. 1822 г. без перемены]. – М., 1847. – [2], 359 с.; **Микш**, Иосиф Антонович. Корень и понятие : Опыт из обл. арийс. филологии. – Тамбов, 1884. – [4], 145 с.; **Миллер**, Всеволод Федорович (1848-1913). Очерки арийской мифологии в связи с древнейшей культурой : Т. 1. Асвины-диоскуры. – М., 1876. – [379] с. разд. паг.; **Новый** и полный астрономический телескоп, или Астрономический, астрологический, физический, экономический и политический календарь на 200 лет. Сочиненный и расположенный по правилам славнейших мужей: персидского царя Зороастра, Юлия Кесаря, Иосифа Мута, графа Брюса и пр. : В 4 ч. – М., 1864. – 321 с., 3 л. ил. : ил. – Изд. 1860; **Олесницкий**, Маркеллин Алексеевич. История нравственности и нравственных учений М. Олесницкого, доц. К[иевской] д[уховной] акад. : Ч. 1-2. – Киев, 1882-1886. В РГБ сплетены вместе Ч. 1-2. Ч. 2. Восточные народы : Китайцы, индийцы, семиты, египтяне, персы. – 1886. – [2], IV, 266 с. – Отг. из журн. „Тр. Киев. духов. акад.” за 1884-1885 г.; **Рогозина**, Зинаида Александровна. История Мидии, второго Вавилонского царства и возникновения Персидской державы. – Санкт-Петербург, [1903]. – XVI, 522 с. : с ил. Библиогр. с. XIII-XVI; **Шницер**, Яков Борисович. О зеркальном письме и о различном направлении строки в письме семитических и индо-европейских народов : Эксперим. исслед. д-ра Я. Б. Шницера. – Киев, [1898]. – [4], 47 с. : с ил. Библиогр. с. 41-42. – Отг. из „Тр. О-ва киев. врачей”, 1898, т. 4, вып. 2.

²⁰¹**Март**, Николай Яковлевич. Основные таблицы к грамматике древнегрузинского языка с предварительным сообщением о родстве грузинского языка с семитическими. – Санкт-Петербург, 1908. – VI, [2], 16 с., 23 л. табл.; **Михайловский**, Василий Яковлевич. Нынешние несториане, их учение и богослужение. – Харьков, 1865. – 108 с. – Отг. отг. из „Духовного вестника” 1865 г. Олесницкий, Маркеллин Алексеевич. История нравственности и нравственных учений М. Олесницкого, доц. К[иевской] д[уховной] акад. : Ч. 1-2. – Киев : Тип. Г. Т. Корчак-Новицкого, 1882-1886.

²⁰²**Гончаренко**, Владимир Григорьевич. Именное словообразование в семитских языках Эфиопии : (На материале амхар. и тиграйс. яз.) : Автореф. дис. на соиск. учен. степ. к. филол. н. : Спец. 10.02.22 / Моск. гос. унив. им. М. В. Ломоносова, Инст. стран Азии и Африки. – М., 1997. – 24 с. **Франк-Каменецкий**, Израиль Григорьевич. Памятники египетской религии в Фиванский период. – М., 1917. – 1. 1917. – 71 с. : с ил.; (Вып. 5); 2. 1918. – 91 с. : с ил. – (Вып. 6); **Massey**, Gerald. A book of the beginnings, containing an attempt to recover and reconstitute the lost origins of the myths and mysteries, types and symbols, religion and . – language, with Egypt for the mouthpiece and Africa as the birthplace. – Scaucus, N.J., [1974]. – 2 vol. Orig. – London, 1881; The natural genesis, orq Second part of A look of the beginnings. London, 1883. – Mythology, religion, folklore, egyptian language, etymology, names; **Quirke**, Stephen. The cult of Ra : Sun-worship in ancient Egypt. – New York, 2001. – 184 p. : ill., m. Bibliogr. p. 174-177 ; Index. – About Cosmic Kingship, the Mythology of Ra, the Sun Cult and the Measurement of Time, Solar Spires etc.

²⁰³**Март**, Николай Яковлевич. Основные таблицы к грамматике древнегрузинского языка с предварительным сообщением о родстве грузинского языка с семитическими. – Санкт-Петербург, 1908. – VI, [2], 16 с., 23 л. табл.; **Михайловский**, Василий Яковлевич. Нынешние несториане, их учение и богослужение. – Харьков, 1865. – 108 с. – Отг. отг. из „Духовного вестника” 1865 г.; **Франк-Каменецкий**, Израиль Григорьевич. Памятники египетской религии в Фиванский период. – М., 1917. – 1. 1917. – 71 с. : с ил. – (Вып. 5); 2. 1918. – 91 с. : с ил. – (Вып. 6).

²⁰⁴**The Babylonian Laws** : Vol. 1-2. / Ed. with transl. a commentary by Godfrey Rolles Driver a. John Charles Miles. – Oxford, 1952-1955. – 2 vol.; **Berthman**, Stephen. Handbook to Life in Ancient Mesopotamia. – New York, 2005. – XII, 396 p. : ill., m.; **Bryce**, Trevor R. The Kingdom of the Hittites. – Oxford, 1998. – XIV, 464 p. : m.; **Ceram**, C. W. The Secret of the Hittites. – London, 2001. – XXIII, 281 p. : ill.; **Chahin**, M. The Kingdom of Armenia : A History. – 2. ed. – Richmond, 2001. – 350 p. : ill., m. – (Caucasus world) / Ed. London, 1987; **Goff**, Beatrice L. Symbols of Prehistoric Mesopotamia. – New Haven, 1963. – XLIII, 276 p.; **Gurney**, Oliver Robert. The Hittites. – 2. ed. – London etc., 1990. – IX, 214 p. : ill.; **Haspels**, Caroline Henriette Emilie. The Highlands of Phrygia : Sites and Monuments : Т. 1-2. – Princeton, 1971. – 2

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

- vol. : ill., m., pl.; **Labat**, Rene. Elam 1600-1200 BC. : Vol. 2, Chapter 29. – Cambridge, 1963. – 47 p. – (Cambridge ancient history ; N 16); **McCall**, Henrietta. **Mesopotamische Mythen**. – Baarn, 1992; **Miglus**, Peter A. Das Wohngebiet von Assur : Stratigraphie und Architektur. – Berlin, 1996. – 431 p. : ill., m.; **Salvini**, **Mirjo**. Geschichte und Kultur der Urartäer. – Darmstadt, 1995. – X, 257 p. : ill.; **Smith**, Smith. Early History of Assyria : Vol. 1. – London, 1928. – 400 p.; **Walter**, Andrae. Das wiedererstandene Assur. – 2. ed. – München, 1977. – 339 p. : ill. – 1. ed. Leipzig, 1938; **Zimansky**, Paul E. Ecology and Empire : The Structure of the Urartian State. – Chicago, Ill., 1985. – XV, 141 p. : ill., pl.
- ²⁰⁵**Bastet** (mythology). // <[http://www.en.wikipedia.org/wiki/Bast_\(goddess\)](http://www.en.wikipedia.org/wiki/Bast_(goddess))>. – 11.04.2008. – 3 p.; **Erman**, Adolf. Handbook of Egyptian Religion. – Boston : Longwood, 1977. – XVI, 262 p. : ill.; **Watterson**, Barbara. The Gods of Ancient Egypt. – New York, 1984. – 208 p., 24 p. of pl.
- ²⁰⁶**Sidharth**, B. G. The Calendric Astronomy of the Vedas. // *Bull. Astr. Soc. India*, 1998, 26, p. 107-112; **Zachner**, Robert Charles. Zurvan : A Zoroastrian Dilemma. – New York, 1972. – XVI, 495 p.
- ²⁰⁷23. **Snow**, Justine T. The Spider's Web, Goddess of Light and Loom. Examining the Evidence for the Indo-European Origin of Two Ancient Chinese Deities. // *Sino-Platonic Papers* : N 118. – Philadelphia, 2002.
- ²⁰⁸**Арабистика** и семитология в третьем тысячелетии : Тез. участников конф. кафедр арабистики и семитологии Ереван., Моск., Санкт-Петерб. и Тбил. унив., 26-28 июня 2000 г. / [Редкол. И. М. Стеблин-Каменский и др.] – Санкт-Петербург, 2000. – 77 с. – Изд. Санкт-Петерб. гос. унив. Вост. и Спец. вост. факультеты; **Аракелян**, Анаит Бабкеновна. Исследование по терминологии хеттского языка (строительные термины в хеттском) : Автореф. дис. на соиск. учен. степ. к. филол. н. / АН СССР, Инст. востоковедения. – М., 1987. – 18 с.; **Булах**, Мария Степановна. семитских языков / Рос. акад. наук, Инст. востоковедения и др. – 2. изд. – М., 1998. – 439 с. – Библиогр. с. 430-437; **Дечев**, Димитър Дечев. Характеристика на тракийския Цветообозначение семитских языков в этимологическом аспекте : Автореф. дис. на соиск. учен. степ. к. филол. н. : Спец. 10.02.20 / [Рос. гос. гуманит. унив.]. – М., 2005. – 15 с. : с ил.; **Гончаренко**, Владимир Григорьевич. Именное словообразование в семитских языках Эфиопии : (На материале амхар. и тиграйс. яз.) : Автореф. дис. на соиск. учен. степ. к. филол. н. : Спец. 10.02.22 / Моск. гос. унив. им. М. В. Ломоносова, Инст. стран Азии и Африки. – М., 1997. – 24 с.; **Гранде**, Бенцион Меерович. Введение в сравнительное изучение език. – С., 1952. – 136 с.; **Дурново**, Григорий Александрович. Прилагательные цвета и физического признака в классическом арабском языке (с привлечением сравнительного материала семитских языков) : Автореф. дис. на соиск. учен. степ. к. филол. н. : Спец. 10.02.22 / [Инст. востоковедения РАН]. – М., 2002. – 20 с. – Библиогр. с. 20 (4 назв.); **Дьяконов**, Игорь Михайлович. Семито-хамитские языки : опыт классификации. – 2., испр. изд. – М., 2006. – 117, [5] с. : с к. – (Языки народов мира). – Работы авт. на 4 с. обл.; **Золхоев**, Валентин Игнатьевич. Дифференциальные признаки фонем = Distinctive features of phonemes : (В 10 т.) / Отв. ред. **В. И. Рассадин**. – Улан-Удэ, 2003. – Т. 4. Индо-арийские языки = Indian-Aryan languages. – 2003. – 235, V, VII с. : с табл. – Т. 5. Семито-хамитские языки = Semitic languages. – 2003. – [201] с. разд. паг.; **Иванов**, Вячеслав Всеволодович. Хеттский язык. – 2. изд., испр. и доп. – М., 2001. – 294 с. – Библиогр. с. 219-230 : Имен. и предм. указ. с. 241-262 ; Указ. морфов и их частей, слов и словосочетаний с. 263-280; **Иллич-Свитыч**, Владислав Маркович. Опыт сравнения нострагических языков : Семитохамит., картв., индоевроп., урал., дравид., алт. / Под ред. и вступ. ст. **В.А. Дыбо**. – 2. изд., испр. – М., 2003. – [Т. 1]. Введение. Сравнительный словарь б – К. – 2003. – 369, [1] с. : с ил., к. – Библиогр. с. 73-102, 107-138 и в подстроч. прим.; **Коган**, Леонид Ефимович. Фаунистическая лексика древнееврейского и других семитских языков : Автореф. дис. на соиск. учен. степ. к. филол. н. : Спец. 10.02.22 / [Рос. гос. гуманит. унив.]. – М., 2001. – 24 с.; **Крымский**, Агафангел Ефимович. Лекции по истории семитских языков, читанные проф. **А. Е. Крымским** в 1901-1902 академ. году. – М., 1902-1903. – Вып. 1. Семитские языки вообще и арабский язык доклассический. – 1902. – [2], 94 с. – Вып. 2. Лекции и пособие к лекциям по истории семитских языков. – 1903. – 275 с.; **Март**, Николай Яковлевич. Основные таблицы к грамматике древнегрузинского языка с предварительным сообщением о родстве грузинского языка с семитическими. – Санкт-Петербург, 1908. – VI, [2], 16 с., 23 л. табл.; **Микуцкий**, Станислав Павлович. Материалы для сако-арийского корнеслова. – [Варшава], [1875]. – 53 с. – Отт. из N 4 Варш. унив. изв. за 1875 г.; **Микуцкий**, Станислав Павлович. Наблюдения и выводы по сравнительному арийскому языкознанию / Состав. ... – Варшава, 1872. – [2], 134 с.; **Микуцкий**, Станислав Павлович. Наблюдения и выводы по равнозначному арийскому языкознанию / [Соч.] С. П. Микуцкого. Вып. [1]-2. – Варшава, 1874-1890. – 2 т. – [Вып. 1]. – 1874. – [2], 49 с. – Вып. 2. – Варшава, 1890. – [2], 130 с.; **Микш**, Иосиф Антонович. Корень и понятие : Опыт из обл. арийс. филологии. – Тамбов, 1884. – [4], 145 с.; **Милитарев**, Александр

N E S T I N A R I A N A

Юрьевич. Принципы семитской праязыковой реконструкции, этимологии и генетической классификации : Автореф. дис. на соиск. учен. степ. д.филол.н. : Спец. 10. 02.20 / [Ин-т восточ. культур]. – М., 2001. – 66 с. – Библиогр. с. 60-64 (56 назв.); **Филипова-Байрова**, Мария П. Гръцки заемки в съвременния български език. – С., 1969. – 186 с.

²⁰⁹**Wilber**, Donald Newton. Persepolis : The Archaeology of Parsa, Seat of the PersiaKings. – Princeton, N.J., 1989. – X, 129 p. : ill.

²¹⁰**Funk & Wagnall's Standard Dictionary of Folklore, Mythology, and Legend** / Ed. **Maria Leach**. – New York, 1972; **Graves, Robert**. The Greek Myths. – New York, 1988, c1960. – 2 vol. in 1; **Lang, Andrew**. **Myth, Ritual & Religion**. – New York, 2005. – 2 vol.; **Гребенарова**, С. Огънят в обредите на българите : Етнографско-ареално изследване. – С., 2009.

²¹¹**Арнаудов**, Михаил П. Очерци по българския фолклор : Т. 1-2. – 2. изд. – С., 1968-1969. – 1. – 1968. – 352 с. – 2. – 1969. – 719 с. – 1. изд. Очерки по българския фолклор. – С., 1934. – 695 с. – Съдържа и При нестинарите в Странджа; **Арнаудов**, Михаил П. Две приятелски изповеди. Из историята на българската фолклористика. // *Бълг. фолклор*, 1975, N 2, с. 3-15; Михаил **Драгоманов**. Личност и значение за прочуване на българския фолклор. // *Арнаудов*, М. Очерци по българския фолклор : Т. 1. – 3. изд. – С., 1996, с. 359-400; **Български фолклор**. // <<http://bulgariatour.org...>>. – 27.06.2008. – 7 с.; **Иванов**, Иван Танев. По пътя на българския етноним. – Стара Загора, 2005. – 186 с.; **Икономов**, Николай. Балканска народна мъдрост : Успоредици на бълг., сръб., тур., рум., гр. и алб. пословици и поговорки. – С., 1968. – 364 с.; **Драгоманов**, Михаил. Забележки върху славянските религиозно-етически легенди. // *Сборник за народни умотворения, наука и книжнина*, 1892, N 8, с. 257-314; 1894, N 10, с. 3-68; **Драгоманов**, Михаил. Славянските варианти на една евангелска легенда. // *Сборник за народни умотворения, наука и книжнина*, 1891, N 4, с. 257-26; **Драгоманов**, Михаил. Славянските преправки на Едиповата история. // *Сборник за народни умотворения, наука и книжнина*, 1891, N 5, с. 267-310; **Драгоманов**, Михаил. Славянските сказания за рождението на Константин Великий. // *Сборник за народни умотворения, наука и книжнина*, 1890, N 2, с. 132-184. **Славейков**, Петко Рачев. Нестинарите. // *Ден* (Цариград), N 11, 21 април 1875, с. 5-6. **Славейков**, Петко Рачев. Нестинарите. // *Съчинения* : В 8 т. : Т. 4. / Под ред. на Соня Баева, Петко Тотев, Цвета Унджиева. – С., 1979, с. 315-319; **Шишманов**, Иван Д. Към статията на М. Арнаудов за нестинарите. // *Сп. на БАН*, 1917, N 14, с. 43-100. The **Avestan** hymn to Mithra / With an introduction, translation, and commentary by **Ilya Gershevitch**. – Cambridge, 1959. – XIV, 356 p. Includes the Iranian text, transliterated, of Yas¹-t X. ; „Karl F. Geldner's critical Apparatus to Yas¹ X”, p. 303-318; **Eliade**, Mircea. Mystic stories : The sacred and the profane / Transl. by **Ana Cartianu**. – Boulder, 1992. – 302 p. – (East European Monogr., N 330).

²¹²**Античная мифология** : Энциклопедия / [Состав., ред. и предисл. **К. Королева**]. – М. и др., 2007. – 764 [1] с. : с ил.; **Campbell, Joseph**. **Masks of God** : Vol. 1-4. – New York, 1991. – Vol. 1. **Primitive Mythology**. – Vol. 2. **Oriental Mythology**. – Vol. 3. **Occidental Mythology**. – Vol. 4. **Creative Mythology**; **Campbell, Joseph**. Myths of light : Eastern metaphors of the eternal / Ed. a. foreword by **David Kudler**. – Novato, Calif., 2003. – XXIII, 166 p. : ill.; **Campbell, Joseph** et al. **The Power of Myth** / **J. Campbell, Bill Moyers**. – New York, 1988. – XIX, 231 p., 16 p. of pl. : ill. – New York, 1991; **Myth**. // *The New Encyclopaedia Britannica* : Vol. 8. – 15. ed. – Chicago, 1993, p. 256-257, p. 470-471; **Myth** and Mythology. // *The New Encyclopaedia Britannica* : Vol. 24. – 15. ed. – Chicago, 1993, p. 715-732.

²¹³**Валитов**, Наил Фасхутдинович. Сокровенная история России. Аркаим и Уфимский край: связь времен. Античное Индийское Царство России, (или О чем говорил Зороастр, беря клятвы анта у своих учеников?). – [2. изд., доп.]. – Уфа, 2006. – 29 с. – Библиогр. с. 29 (21 назв.); **Грузнова**, Е. Б. Купальские игрища на Руси XVI в. // *Мавродинские чтения* : Сб. статей. – Санкт-Петербург, 2002, с. 93-99; **Грузнова**, Е. Б. Новгородский Змияка-Перун и его аналоги. // *Rossica antiqua 2007* : Исследования и материалы. – Санкт-Петербург, 2007 (2008); **Грузнова**, Е. Б. Русские пасхальные обычаи XVI века : Конфликт мировоззрений. // *Историческая психология и ментальность*. Конфликт. Риск. Деадаптация : Сб. статей. – Санкт-Петербург, 2002, с. 6-17; **Грузнова**, Е. Б. Языческие традиции в русском простонародном быту (конец XV-XVI вв.) : Автореф. дис. ... канд. ист. наук. – Санкт-Петербург, 2003. – 23 с.; **MacSana**, Proinsias. Celtic Mythology. – New York, 1985. Ed. Feltham, Hamlyn, 1970. – 143 p.; **Santillana**, Giorgio de et al. Hamlet's Mill : An Essay on Myth and the Frame of Time / **G. De Santillana, Hertha von Dechend**. – Boston, 1999. Ed. Boston : Gambit Inc., 1969.

²¹⁴**Габуев**, Заурбек Казбекович. Этногонические предания древних кочевников Евразии : Восточные иранцы и прототюрки : Автореф. дис. на соиск. учен. степ. к.ист.н. : Спец. 07.00.02 / [Северо-Осетин. гос. унив.]. – Владикавказ, 2000. – 23 с.; **Габуев**, Заурбек Казбекович. Этногонические

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

представления древних кочевников, Великой Степи : Иранцы и тюрки. – М., 2002. –108, [2] с. Библиогр. в примеч. с. 77-88 ; Библиогр. с. 89-97, 108-109.

²¹⁵**Arabian** alphabet. // <<http://www.krassanakis.gr/ARABIC.files/arabian-alphabet.gif>>. – 26.09.2008. – 4 п.; **Aramaic** alphabet; // <<http://www.goodnewsmedia.com/images/aramaicalpha2.jpg>>. – 25.09.2008. – 6 п.; **Armenian** alphabet. // <<http://www.rentcar.am/images/alphabet.jpg>>. – 27.09.2008. – 4 п.; **Chinesetables**scripts. // <<http://www.socialfiction.org/img/chinesetablescripts.PNG>>. – 25.09.2008. – 4 п.; **Cuneiform** script. // <http://www.en.wikipedia.org/wiki/Cuneiform_script>. – 4.05.2007. – 6 п.; **Cyrillic** alphabet. // <<http://www.dkimages.com/discover/previews...>>. – 28.09.2008. – 2 п.; <<http://www.goodlifebulgaria.com/Resources/Articles/140.jpeg>>. – 28.09.2008. – 2 п.; **Egyptian** script. // <<http://www.crystalinks.com/thothalphabet.jpg>>. – 25.09.2008. – 4 п.; **Etruscan** script. // <<http://www.fortunecity.com/greenfield/tigris...>>. – 28.09.2008. – 2 п.; **Gothic** script. // <<http://www.pravoslavieto.com/history...>>. – 29.09.2008. – 2 п.; <<http://content.answers.com/main/content/wp/en/thumb...>>. – 29.09.2008. – 3 п.; **Greek** alphabet. // <<http://www.greek.iastate.edu/resources/abc.jpg>>. – 25.09.2008. – 4 п.; **Hebrew** alphabet. // <<http://imagecache2.allposters.com/images/pic/148/15132~The-Hebrew-Alphabet-Posters.jpg>>. – 25.09.2008. – 4 п.; **Japan** script. // <<http://www.japanorama.com/images/hiragana.gif>>. – 25.09.2008. – 5 п.; **Latin** alphabet. // <<http://centripetalnotion.com/images/newalphabet.jpg>>. – 29.09.2008. – 2 п.; **Persian** alphabet. // <http://i-cias.com/e.o/ill/persian_alphabet.gif>. – 29.09.2008. – 4 п.; **Persian** script. // <<http://www.salamiran.org/IranInfo/Culture/Arts/calligraphy/p139.jpg>>. – 27.09.2008. – 4 п.; **Phoenician** alphabet. // <http://www.phoenician.org/alphabet_phoenician.GIF>. – 26.09.2008. – 4 п.; **Runes**. // <<http://www.timelessmyths.com/norse/data/runes2.gif>>. – 30.09.2008. – 2 п.; <<http://www.afternight.com/runes/a-runes.gif>>. – 30.09.2008. – 2 п.; <<http://www.runestones.com/images/edrfthr2.gif>>. – 30.09.2008. – 2 п.; **South Arabian** script. // <http://www.ancientscripts.com/images/s_arabn.gif>. – 26.09.2008. – 4 п.; **Summenrian** script. // <<http://www.brsl.org/proceed05/images/Image107.jpg>>. – 26.09.2008. – 3 п.; **Syrian** script. // <<http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons...>>. – 26.09.2008. – 3 п.; **Turkic** script. // <<http://www.ancientscripts.com/images/orchon.gif>>. – 30.09.2008. – 2 п.

²¹⁶**Avestan** alphabet. // <<http://www.ancientscripts.com/avestan.html>>. – 26.09.2008. – 3 п.; <http://www.en.wikipedia.org/wiki/Avestan_alphabet>. – 26.09.2008. – 2 п.

²¹⁷**Délapote**, Louis Joseph. Épigrahes araméens : Étude des textes araméens gravés ou écrits sur des tablettes cunéiformes. – Paris, 1912. – 95 p.; **Pahlavi** script. // <<http://www.thefreedictionary.com/Aramean>>. – 26.09.2008. – 3 п.; <http://www.en.wikipedia.org/wiki/Pahlavi_script>. – 26.09.2008. – 3 п.; <<http://www.nationmaster.com/encyclopedia/Pahlavi-script>>. – 26.09.2008. – 3 п.; <http://www.experiencefestival.com/pahlavi_script_origins_of_the_term>. – 26.09.2008. – 3 п.

²¹⁸**Persian** language. // <http://www.en.wikipedia.org/wiki/Persian_language>. – 26.09.2008. – 3 п.

²¹⁹**Чижевский**, Александр Леонидович. Космический пульс жизни. – М., 1995. – 768 с. : с портр. – Библиогр. в края на кн. – Съдържа: Земля в объятиях Солнца ; Гелиотараксия; **Чижевский**, Александр Леонидович. На берегу Вселенной : Годы дружбы с Циолковским. – М., 1995. – 736 с. : с портр., ил., факс.

²²⁰**Треввер**, Камилла Васильевна. Очерки по истории культуры Древней Армении. – М., 1953. – XXIV, 294 с.; **Упанишады** : В 3 кн. / АН СССР, Инст. Востоковедения ; Пер. с санскрита, предисл. и коммент. **А. Я. Сыркина**. – М., 1992. – (Памятники народов Востока : Переводы); **Юсуфов**, Юсуф Бахлул-оглы. Элам : Социально-экон. история. М., 1968.

²²¹**Луконин**, Владимир Григорьевич. Древний и раннесредневековый Иран : Очерки истории культуры / [Гос. Эрмитаж]. – М., 1987. – 295, [1] с. : портр. Список опубл. работ **В. Г. Луконина**, лит. о нем с. 275-279 ; Библиогр. с. 282-295; **Луконин**, Владимир Григорьевич. Культура сасанидского Ирана. – М., 1969. – 242 с. : с ил.

²²²**Central Asia**. // <en.wikipedia.org/wiki/Central_Asia>. – 26.09.2008. – 8 п.;

<<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/381119/Middle-Asia>>. – 26.09.2008. – 6 п.

²²³**Bachelard**, Gaston. // <http://www.en.wikipedia.org/wiki/Gaston_Bachelard>. – 26.09.2008. – 8 п.; **Corbin**, Henry. // <http://www.en.wikipedia.org/wiki/Henry_Corbin>. – 26.09.2008. – 6 п.;

Descartes. // <<http://www.en.wikipedia.org/wiki/Descartes>>. – 26.09.2008. – 4 п.; //

<<http://www.iep.utm.edu/d/descarte.htm>>. – 26.09.2008. – 8 п.; **Suhrawardi**. //

<<http://www.en.wikipedia.org/wiki/Suhrawardi>>;

<http://www.en.wikipedia.org/wiki/Shahab_al-Din_Suhrawardi>. – 26.09.2008. – 8 п.

²²⁴**Налчаджян, Альберт А.** Некоторые психологические и философские проблемы

N E S T I N A R I A N A

- интуитивного познания : Интуиция в процессе науч. творчества. – М., 1972. – 271 с. – Библиогр. с. 266-270; **Hiddenknowledge**. // <<http://www.hiddenknowledge.net/>>. – 01.10.2008. – 2 p.; **Intuitive knowledge**. // <http://www.experiencefestival.com/intuitive_knowledge>. – 01.10.2008. – 2 p.; **Polanyi, Michael** (Pol6nyi Mih6ly). // <http://www.en.wikipedia.org/wiki/Michael_Polanyi>. – 3.07.2008. – 10 p.; **Polanyi, Michael**. The Tacit Dimension. – New York, 1966. – 119 p.; **Presence knowledge**. // <<http://www.dbase.irandoc.ac.ir/05036/05036834.htm>>. – 01.10.2008. – 4 p.; <[http://www.books.google.bg/books...>](http://www.books.google.bg/books...). – 01.10.2008. – 6 p.; <<http://www.amazon.com/Principles-Epistemology-Islamic-Philosophy-Spirituality/dp/0791409473>>. – 01.10.2008. – 6 p.; **Tacit knowledge**. // <http://www.en.wikipedia.org/wiki/Tacit_knowledge>. – 01.10.2008. – 6 p.; <<http://www.tacitknowledge.com>>. – 01.10.2008. – 6 p.
- ²²³**Гумилев, Лев Николаевич**. Поиски вымышленного царства : Легенда о „государстве пресвитера Иоанна“. – М., 2006. – 426, [1] с. : с ил. – (Библиотека истории и культуры) Библиогр. с. 412-423 ; Указ. с. 392-411; **Lev Gumilev**. // <http://www.en.wikipedia.org/wiki/Lev_Gumilev>. – 01.10.2008. – 4 p.; <en.wikipedia.org/wiki/Lev_Gumilev>. – 01.10.2008. – 6 p.
- ²²⁴Срв.: постановка на кн.: **Куманова, А. В.** Введение в гуманитарную библиографию: [В 2-х ч.: Ч. I-II]. – С., 2007.
- ²²⁷**Kazakhstan**. // <<http://www.en.wikipedia.org/wiki/Kazakhstan>>. – 01.10.2008. – 11 p.
- ²²⁸**Uzbekistan**. // <<http://www.en.wikipedia.org/wiki/Uzbekistan>>. – 01.10.2008. – 10 p.
- ²²⁹**Tajikistan**. // <<http://www.en.wikipedia.org/wiki/Tajikistan>>. – 01.10.2008. – 12 p.
- ²²⁹**Turkmenistan**. // <<http://www.en.wikipedia.org/wiki/Turkmenistan>>. – 01.10.2008. – 11 p.
- ²³⁰**Soviet Union**. // <http://www.en.wikipedia.org/wiki/Soviet_Union>. – 01.10.2008. – 14 p.
- ²³¹Срв.: бел. 226.
- ²³²**Berthman, Stephen**. Handbook to Life in Ancient Mesopotamia. – New York, 2005. – XII, 396 p. : ill., m.; **Bixler, R. Russell**. Earth, Fire and Sea : The untold drama of creation. – Pittsburgh, Pa., 1986. – 214 p. – Ed. 1999; **Strausberg, Michael**. Die Religion Zarathushtras : Geschichte, Gegenwart, Rituale : Vol. 1-3. – Stuttgart, 2002-2004. – 3 vol. : ill., m.; **Ulansey, David**. The origin of the Mithraic mysteries : Cosmology and salvation in the ancient world. – New York, 1989. – XII, 154 p. : ill.; **Vermaseren, Maarten Jozef**. Mithras the Secret God. – New York, 1963. – 200 p.; **Vermaseren, Maarten Jozef**. Mithrasdienst in Rome. – Nijmegen, 1951. – 173 p.; **Zahner, Robert Charles**. Zurvan : A Zoroastrian Dilemma. – New York, 1972. – XVI, 495 p.; **The Zend-Avesta** : Vol. 1-3. / Transl. by **James Darmesteter** [and Pt. 3 by Lawrence H. Mills]. – Oxford, 1880-1887. – 3 pt. – (Sacred books of the East ; Vol. 4, 23, 31). – Ed. Paris, 1892-1893; **Zimansky, Paul E.** Ecology and Empire : The Structure of the Urartian State. – Chicago, Ill. : Oriental Inst. of the Univ. of Chicago, 1985. – XV, 141 p. : ill., pl.
- ²³³**Бодров, Н. Н.** Доисторическое единство симовских и арийских языков и народов : (Сравн.-филол. очерк) / [Соч.] Н. Бодрова. – Воронеж, 1885. – [2], X, 86, II с. – Отт. из „Филол. зап.“; **Буров, Василий Андреевич**. Мнимое происхождение христианства ; От арийцев или иудеев наше спасение? ; Системы браманизма, буддизма и христианства. – Санкт-Петербург, 1912. – [2], 97 с.; **Гаркави, Авраам Яковлевич**. О первоначальном обиталище семитов, индоевропейцев и хамитов : Исслед. – Санкт-Петербург, 1872. – IV, 133, [3] с.; **Дьяконович-Лога, К.** Несколько замечаний о религии древних персов : Ст. первая / Соч. К. Дьяконовича Логи. – М., 1836. – 31 с. – Отт. из „Моск. наблюдателя“, 1836, ч. 8; **Крымский, Агафангел Ефимович**. Лекции по истории семитских языков, читанные проф. А. Е. Крымским в 1901-1902 академ. году. – М., 1902-1903. – Вып. 1. Семитские языки вообще и арабский язык доклассический. – 1902. – [2], 94 с.; Вып. 2. Лекции и пособие к лекциям по истории семитских языков. – 1903. – 275 с.; **Chahin, M.** The Kingdom of Armenia : A History. – 2. ed. – Richmond, 2001. – 350 p. : ill., m. – (Caucasus world). – London, 1987; **Christensen, Arthur L'** Iran sous les Sassanides. – 2. emd., rev. et augm. – Copenhagen, 1944. – 560 p. : ill.; **Loofs, Friedrich**. Nestorius and his place in the history of Christian doctrine. – New York, 1975. – VII, 132 p. – Ed. Cambridge, 1914; **Olmstead, Albert Ten Eyk**. History of Assyria. – [Chicago], [1960, 1951]. – 695 p. : ill., m. – 1. ed. New York, 1923; **Olmstead, Albert Ten Eyk**. History of the Persian Empire : Achaemenid period. – Chicago, Ill., 1948. – 576 p., [71] p. of pl. : ill., m.; **Roux, Jean-Paul**. Histoire de l' Iran et des Iraniens : Dès origines à nos jours. – Paris, 2006. – 521 p.; **Salvini, Mirjo**. Geschichte und Kultur der Urartäer. – Darmstadt, 1995. – X, 257 p. : ill.; **Smith, Smith**. Early History of Assyria : Vol. 1. – London, 1928. – 400 p. – Bibliogr. p. 366-400; **Storm, Rachel**. Asian Mythology : Myths and legends of China, Japan, Thailand, Malaysia and Indonesia. – London, 2000. – 96 p. : ill. – London, 2006;
- ²³⁴Срв.: бел. 226.
- ²³⁵**Всемирная история**. Древний мир : [Месопотамия. Египет. Ассирия. Иран. Индия. Китай.

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

- Греция. Рим / Под ред. **В. П. Будановой**. – М., 2003. – 493, [1] с., [12] цв. л. ил. : ил. – (Семейная энциклопедия); **Дюмезиль, Ж.** Верховные боги индоевропейцев. : Пер. с фр. – М., 1986. – 234 с. – Отг. из „Филол. зап.“; **Campbell, Joseph.** Myths of light : Eastern metaphors of the eternal / Ed. a. foreword by **David Kudler**. – Novato, Calif., 2003. – **XXIII**, 166 p. : ill.; **Eliade, Mircea.** Images and symbols : Studies in religious symbolism. Transl. by Philip Mairet. – Princeton, NJ, 1991. – 189 p.; **Eliade, Mircea.** Morfologia religiilor. Prolegomene. Text comunicat si pref. de M. Handoca. – 2. ed. – Bucuresti, 1993. – 246 p. – (Ser. Sinteze, 1); **Eliade, Mircea.** Mystic stories : The sacred and the profane / Transl. by **Ana Cartianu**. – Boulder, 1992. – 302 p. – (East European Monogr., N 330); **Frazer, James George.** Myths of the origin of fire. – New York, 1974. – VII, 238 p.
- ²³⁶**Библия** : Лит. и лингв. исслед. / [Рос. гос. гуманит. унив. Инст. вост. культур ; Отв. ред. **С. В. Лезов, С. В. Тищенко**]. – М., 1998. – (Библия : Язык. Текст. История). – Вып. 1. – 1998. – 309 с. : с ил.; Вып. 2. Синтаксис древнееврейской повествовательной прозы. – 1999. – 367, [1] с. : ил.; Вып. 3. – 1999. – 416 с. : с ил.; **Eliade, Mircea.** Le chamanisme et les techniques archaïques de l'extase. – 2. éd., revue et augm. – Paris, 1974 (с1968). – 405 p. – (Payothèque) Bibliogr. ; Index; **Malloch, D. K.** Christ and the Taurobolium : Lord Mithras in the genesis of Christianity. – [Leven], 2006. – XXII, 872 p. : ill. ; ...
- ²³⁷**Миллер, Всеволод Федорович** (1848-1913). Очерки арийской мифологии в связи с древнейшей культурой : Т. 1. Асвины-диоскуры. – М., 1876. – [379] с. разд. пар.; **Arvidsson, Stefan.** Aryan idols : Indo-European mythology as ideology and science / Transl. by Sonia Wichmann. – Chicago, 2006. – XII, 354 p.; **Aryan**. // <<http://www.en.wikipedia.org/wiki/Aryan>>. – 20.10.2008. – 8 p.; **Roux, Jean-Paul.** Histoire de l' Iran et des Iraniens : Dès origines à nos jours. – Paris : Fayard, 2006. – 521 p.
- ²³⁸**Лев Николаевич Гумильов**. // <http://www.bg.wikipedia.org/wiki/Лев_Гумильов>. – 20.10.2009. – 2 p.
- ²³⁹**Collins, Robert.** The Medes and Persians. – London, 1974. – 176 p. : ill. – (Cassell's early culture series). – Orig. ed. New York, 1972; **Santillana, Giorgio de.** The Origins of Scientific Thought. From Anaximander to Proclus, 600 BC to 300 AD. – Chicago, 1961. – (The History of Scientific Thought, Vol. 1); **Santillana, Giorgio de et al.** Hamlet's Mill : An Essay on Myth and the Frame of Time / **G. De Santillana, Hertha von Dechend**. – Boston, 1999. – Ed. Boston : Gambit Inc., 1969.
- ²⁴⁰**Ireland**. // <www.en.wikipedia.org/wiki/Ireland>. – 01.10.2008. – 6 p.; **Scandinavia**. // <<http://www.en.wikipedia.org/wiki/Scandinavia>>. – 01.10.2008. – 10 p.
- ²⁴¹**Arvidsson, Stefan.** Aryan idols : Indo-European mythology as ideology and science / Transl. by **Sonia Wichmann**. – Chicago, 2006. – XII, 354 p.; **Aryan**. // <<http://www.en.wikipedia.org/wiki/Aryan>>. – 20.10.2008. – 8 p.
- ²⁴²**Central Europe**. // <http://www.en.wikipedia.org/wiki/Central_Europe>. – 20.10.2008. – 8 p.; **Northern Europe**. // <http://www.en.wikipedia.org/wiki/Northern_Europe>. – 20.10.2008. – 7 p.
- ²⁴³**Geologic hazard**. // <http://www.en.wikipedia.org/wiki/Geologic_hazards>.
- ²⁴⁴**Africa**. // <www.en.wikipedia.org/wiki/Africa>. – 20.10.2008. – 10 p.
- ²⁴⁵**Central Asia**. // <http://www.en.wikipedia.org/wiki/Central_Asia>. – 20.10.2008. – 8 p.; <<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/381119/Middle-Asia>>.
- ²⁴⁶**Anatolia**. // <<http://www.en.wikipedia.org/wiki/Anatolia>>. – 20.10.2008. – 8 p.; **Asia Minor**. // <<http://www.newadvent.org/cathen/01782a.htm>>.
- ²⁴⁷**Баласчев, Георги Димитров.** Старотракийски светилища и божества в Мезек, Глава Панега, Мадара, Царичина и другаре и тяхното значение. – С., 1932. – 103, IV с. : с ил.; **Гиндин, Леонид Александрович.** Древнейшая ономастика Восточных Балкан : (Фрако-хетто-лув. и фрако-малоаз. изоглоссы). – С., 1981. – 239 с. – Изд. БАН, Инст. по тракология, АН СССР, Инст. славяноведения и балканистики. – Библиогр. с. 189-201; **Данов, Христо Милошев.** Древна Тракия : Изследвания върху историята на бълг. земи, Северна Добруджа, Източна и Егейска Тракия от края на IX до края на III в. пр.н.е. – С., 1968. – 471 с., 60 л. : ил., к. – Библиогр. с. 451-454 и под линия; **Balkans**. // <<http://www.en.wikipedia.org/wiki/Balkans>>. – 20.10.2008. – 8 p.
- ²⁴⁸**Zoroastrianism**. // <http://www.dmoz.org/Society/Religion_and_Spirituality/Zoroastrianism/>. – 20.10.2008. – 8 p.
- ²⁴⁹**Economy of Ancient Iran**. // <http://www.cais-soas.com/CAIS/Law/economy_achaemenid.htm>. – 20.10.2008. – 8 p.
- ²⁵⁰**Persian Empire**. // <http://www.en.wikipedia.org/wiki/Persian_Empire>. – 20.10.2008. – 8 p.
- ²⁵¹**Бадж, Эрнест Альфред Воллес.** Путешествие души в царстве мертвых. – М., 1997. – 447 с. : с ил.; **Massey, Gerald.** A book of the beginnings, containing an attempt to recover and reconstitute the lost origins of

N E S T I N A R I A N A

the myths and mysteries, types and symbols, religion and language, with Egypt for the mouthpiece and Africa as the birthplace. – Secaucus, N.J., [1974]. – 2 vol. – Orig. ed. London, 1881; The natural genesis, or, Second part of A book of the beginnings. London, 1883. – Mythology, religion, folklore; egyptian language, etymology, names; **Watterson**, Barbara. The Gods of Ancient Egypt. – New York, 1984. – 208 p., 24 p. of pl.

²⁵²**MacCana**, Proinsias. Celtic Mythology. – New York, 1985; Ed. Feltham, Hamlyn, 1970. 143 p.; **Santillana**, Giorgio de. The Origins of Scientific Thought. From Anaximander to Proclus, 600 BC to 300 AD. – Chicago, 1961. – (The History of Scientific Thought, Vol. 1).

²⁵³**Campbell**, Joseph. Masks of God : Vol. 1-4. – New York, 1991. – Vol. 1. Primitive Mythology; Vol. 2. Oriental Mythology; Vol. 3. Occidental Mythology; Vol. 4. Creative Mythology; **Campbell**, Joseph. Myths of light : Eastern metaphors of the eternal / Ed. a. foreword by David Kudler. – Novato, Calif., 2003. – **XXIII**, 166 p. : ill.; **Campbell**, Joseph et al. **The Power of Myth / J. Campbell, Bill Moyers**. – New York, 1988. – XIX, 231 p., 16 p. of pl. : ill. – Ed. New York, 1991; **Campbell**, Joseph et al. A skeleton key to Finnegans Wake : Unlocking James Joyce's masterwork / **J. Campbell, Henry Morton Robinson**. – Novato, Calif., 2005. – XXVI, 402 p. – London, 1959; New York, 1961, 1977; Tahir, M. Le livre de la creation de el-Balhi : Vol. IV. – Paris, 1899, p. 56.

²⁵⁴**Eliade**, Mircea. Le chamanisme et les techniques archaïques de l'extase. – 2. éd., revue et augm. – Paris, 1974 (1968). – 405 p.; **Eliade**, Mircea. Images and symbols : Studies in religious symbolism. Transl. by Philip Mairet. – Princeton, NJ, 1991. – 189 p.; **Eliade**, Mircea. Morfologia religiilor. Prolegomene. Text comunicat si pref. de M. Handoca. – 2. ed. – Bucuresti, 1993. – 246 p. – (Ser. Sinteze, 1); **Eliade**, Mircea. Mystic stories : The sacred and the profane / Transl. by **Ana Cartianu**. – Boulder etc., 1992. – 302 p. – (East European Monogr., N 330); **Nilsson**, **Martin P.** Griechische Feste von religïöser Bedeutung, mit Ausschluss der attischen, untersucht von M. P. Nilsson. – Leipzig, 1906. – V, 490 p.; The **Oxford Dictionary of World Religions** / Ed. John Bowker. – Oxford etc., 1997. – XXIV, 1111 p. – Ed. 2001; **S[mith]**, **J[onathan]** Z. Hellenistic Religions. // The New Encyclopaedia Britannica : Vol. 18. – 15. ed. – Chicago etc., 1993, p. 798-802.

²⁵⁵**MacCana**, Proinsias. Celtic Mythology. – New York, 1985. Ed. Feltham, Hamlyn, 1970. – 143 p.

²⁵⁶**Arvidsson**, Stefan. Aryan idols : Indo-European mythology as ideology and science / Transl. by Sonia Wichmann. – Chicago, 2006. – XII, 354 p.; **Aryan**. // <<http://www.en.wikipedia.org/wiki/Aryan>>. – 20.10.2008. – 8 p.; **Aryanism**. // <<http://www.en.wikipedia.org/wiki/Aryanism-95k>>. – 15.10.2008. – 6 p.

²⁵⁷**Light** and darkness. // <http://www.en.wikipedia.org/wiki/Light_and_darkness>. – 15.10.2008. – 6 p.

²⁵⁸**Bixler**, R. Russell. Earth, Fire and Sea : The untold drama of creation. – Pittsburgh, Pa., 1986. – **214 p.** – Ed. 1999; **Earth**. // <<http://www.en.wikipedia.org/wiki/Earth>>. – 15.10.2008. – 6 p.

²⁵⁹**Айванхов**, Микаэль Омраам. Великолепия Тиферета : Солнце в духов. практике. – М., 2003. – 318, [2] с., [1] л. цв. портр. – (Полное собрание сочинений ; Т. 10); **Sun** in human culture. // <http://www.en.wikipedia.org/wiki/The_Sun_in_human_culture>. – 15.10.2008. – 6 p.

²⁶⁰**Bachelard**, Gaston. La psychanalyse du feu. – 6. ed. – Paris, 1938. – 221 p.

²⁶¹**Bixler**, R. Russell. Earth, Fire and Sea, Pittsburgh: Baldwin Manor Press, 1986; **Ancient Fire Ritual**. // <http://www.experiencefestival.com/ancient_fire_ritual>. – 11.02.2008. – 4 p.;

Feuerunempfindlichkeit. // Der Spiegel, N 26, 22 юни 1987, с. 79в, 81а. // <<http://www.gonzagakate.tripod.com/id12.html>>. – 5.05.2008. – 6 p.; The **Fire Ritual** Heaven's Gate. // <<http://www.net.info.nl/fire.htm>>. – 28.07.2008. – 10 p.

²⁶²**Eliade**, Mircea. Morfologia religiilor. Prolegomene. Text comunicat si pref. de **M. Handoca**. – 2. ed. – Bucuresti, 1993. – 246 p. – (Ser. Sinteze, 1).

²⁶³**Луконин**, Владимир Григорьевич. Древний и раннесредневековый Иран : Очерки истории культуры / [Гос. Эрмитаж]. – М., 1987. – 295, [1] с. : портр. Список опубл. работ В. Г. Луконина, лит. о нем с. 275-279; Библиогр. с. 282-295; **Roux**, Jean-Paul. Histoire de l' Iran et des Iraniens : Dès origines à nos jours. – Paris, 2006. – 521 p.

²⁶⁴**Авеста** : Избр. гимны / Пер. с авестийского и коммент. **И. М. Стеблин-Каменского** ; [Предисл. **В. А. Лившица**]. – Душанбе, 1990. – 173[2] с. – Библиогр. в примеч. с.149-155; An **introduction** to ancient Iranian religion : Readings from the Avesta and Achaemenid inscriptions / Transl. and ed. by **William W. Malandra**. – Minneapolis, Minn., 1983. – XII, 195 p.; The **Zend-Avesta** : Vol. 1-3. / Transl. by **James Darmesteter** [and Pt. 3 by **Lawrence H. Mills**]. – Oxford, 1880-1887. – 3 pt. – (Sacred books of the East ; Vol. 4, 23, 31). – Ed. Paris, 1892-1893.

²⁶⁵**Индийските** санскритски първоизточници : Веди, Упанишади, Бхагавадгита / Състав., въстп.

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

- студия, прил., бел. **Кънчо Кънев**; Прев. от санскрит. **Рамакришна Каушик** и др.; [С предг. от Нирупам Сен]. – С., 1996. – 623 с. : с ил., факс. – (Поредица Мъдростта на света; 7). – Други прев.: **К. Ковачев, К. Беличев, К. Кънев**. – Текст и на англ. ез. – Речник на санскр. понятия и термини; Библиогр. с. 617-620. – Съдържа и За възгледите на първия индийски философстващ природоизпитател Махидаса Айтрейя; За възгледите на първия философ на Индия и човечеството – Удалака Аруни; За инд. религ.-филос. доктрина Брахман-Атман в най-ранните Упанишади; Сарвепалди Радхакришнан за Бхагавадгита.
- ²⁶⁶**Элиаде**, Мирче. Космос и история : Избр. работы : Пер. с фр. и англ. – М., 1987. – 311 с.;
Элиаде, Мирче. Шаманизм : Архаические техники экстаза : Прев. от фр. – Киев : С., 2000. – 472 с.
- ²⁶⁷**Кун**, Николай Альбертович. Легенды и мифы Древней Греции. – М., 2001. – (Б-кадет. лит.). – Т. 1 : Боги и герои. – 302 с., [6] л. цв. ил. : ил.; Т. 2 : Древнегреческий эпос. – 380 с., [6] л. ил. : ил.
- ²⁶⁸**Vermaseren**, Maarten Jozef. Mithras the Secret God. – New York, 1963. – 200 p.; **Schmidt**, Hans-Peter. Mithra. // <http://www.iranica.com/newsite/articles/ot_grp...>. – 9.08.2008. – 11 p.
- ²⁶⁹**Humbach**, Helmut. The Gathas of Zarathushtra and other Old Avestan Texts. – Heidelberg, 1991. – 2 vol. – Orig. ed. Die Gathas des Zarathushtra; **Taraporewala**, I. J. S. The Religion of Zarathushtra. – Tehran, 1980. – 180 p.
- ²⁷⁰**Хвольсон**, Даниил Авраамович. Характеристика семитических народов. – [М.], [1872]. – 423-475 с. – Отг. из „Рус. вестн.“ 1872, т. 97.
- ²⁷¹**Источников**, Михаил Константинович. Мнимая зависимость библейского вероучения от религии Зороастра : Исслед. законоучителя Казан. Родион. инст. благород. девиц свящ. Михаила Источникова. – Казань, 1897. – VIII, 408 с.
- ²⁷²**Менабде**, Эдуард Акакаевич. Хетское общество : Экономика, собственность, семья. – Тбилиси, 1965. – 231 с.; **Пиотровский**, Борис Борисович. Ванское царство : /Урагу/. – М., 1959. – 284 с. : с ил.; **Раевский**, Дмитрий Сергеевич. Социальные и культурные концепции древних иранцев по материалам Скифии : Автореф. дис. на соиск. учен. степ. д-ра ист. наук : (07.00.03) / АН СССР, Инст. востоковедения. – М., 1988. – 33, [1] с. – Библиогр. с. 32-34 (26 назв.).
- ²⁷³**Белова**, Анна Григорьевна. Сравнительно-исторический аспект многозначности в корнеслове арабского языка : Опыт этимол. анализа / Рос. акад. наук, Инст. востоковедения. – М., 2004. – 251 с. – Часть текста на араб. и англ. яз.;
- ²⁷⁴**Матье**, Милица Эдвиновна. Древнеегипетские мифы. – М., 1956. – 173 с. : с ил.; **Grelot**, Pierre. Documents araméens d'Égypte / Introd., trad., gr̄ys. de [l'abb̄y] Pierre Grelot. – Paris : Ed. du Cerf, 1972. – 535 p. : ill.
- ²⁷⁵**Duchesne-Guillemin**, Jacques. Religion of ancient Iran. – Bombay, 1973. – VII, 271 p. – Orig. ed. La religion de l'Iran ancien. – Paris, 1962; **Ghirshman**, Roman. Perse. Protoiraniens, Médes, Achéménides. – Paris, 1963. – XXVII, 453 p. : ill. – Variant of author's name R. Girshman; **Olmstead**, Albert Ten Eyk. History of the Persian Empire : Achaemenid period. – Chicago, Ill. ы 1948. – 576 p., [71] p. of pl. : ill., m.
- ²⁷⁶**Gurney**, Oliver Robert. The Hittites. – 2. ed. – London etc., 1990. – IX, 214 p. : ill.; **Schomp**, V. Ancient Mesopotamia : The Sumerians, Babylonians and Assyrians. – New York, 2004. – 112 p. : col. ill.
- ²⁷⁷**Дурново**, Григорий Александрович. Прилагательные цвета и физического признака в классическом арабском языке (с привлечением сравн. материала семитских языков) : Автореф. дис. на соиск. учен. степ. к.филол.н. : Спец. 10.02.22 / [Инст. востоковедения РАН]. – М., 2002. – 20 с. – Библиогр. с. 20 (4 назв.).
- ²⁷⁸**Александров**, Борис Евгеньевич. Хетская держава и Верхняя Месопотамия в 13 в. до н. э. : Реконструкция полит. взаимоотношений : Автореф. дис. на соиск. учен. степ. к.ист.н. : Спец. 07.00.03 / МГУ им. М. В. Ломоносова, Ист. фак. – М., 2002. – 18 с.;
- ²⁷⁹**Watterson**, Barbara. The Gods of Ancient Egypt. – New York, 1984. – 208 p., 24 p. of pl.
- ²⁸⁰**Erman**, Adolf. Handbook of Egyptian Religion. – Boston, 1977. – XVI, 262 p. : ill.
- ²⁸¹**Kriwaczek**, Paul. In search of Zarathushtra : The first prophet and the ideas that changed the world. – New York, 2003. – XV, 248 p. : ill., m.
- ²⁸²**Roux**, Jean-Paul. Histoire de l'Iran et des Iraniens : Des origines a nos jours. – Paris, 2006. – 521 p.; **Walter**, Andrae. Das wiedererstandene Assur. – 2. ed. – München, 1977. – 339 p. : ill. – 1. ed. Leipzig : Hinrichs, 1938.
- ²⁸³**Clauss**, Manfred. Cultores Mithrae : Die Anhängerschaft des Mithras-Kultes. – Stuttgart, 1992. – 335 p. : ill., m. – (Heidelberger althistorische Beiträ^ge und epigraphische Studien, 0930-1208 ; Bd. 10). – Bibliogr. p. ([306]-308); Indexes; **Clauss**, Manfred. Mithras : Kult und Mysterien. – Muⁿchen, 1990. – 215 p. : ill. – Ed. in English: Edinburgh, 2000; **Decev**, Dimitar. Die trakischen Sprachreste / Hrsg. von

N E S T I N A R I A N A

- Dimiter Detschew.** – Wien, 1953. – IX, 584 p. – (Osterreichische Akad. der Wissenschaften. Philos. – hist. Schriften der Balkankommiss. Linguistische Abt. XIV); Erdmann, Kurt. Das iranische Feuerheiligtum. – Leipzig, 1941. – 94 p. : ill.; **Hinz, Walther.** Das Reich Elam. – Stuttgart, 1964. – 159 p. : ill. – Ed. The lost world of Elam, recreation of vanished civilization. – London, 1972; **Nilsson, Martin P.** Griechische Feste von religiöser Bedeutung, mit Ausschluss der attischen, untersucht von **M. P. Nilsson.** – Leipzig, 1906. – V, 490 p.
- 284** **Миллер, Всеволод Федорович.** Очерки арийской мифологии в связи с древнейшей культурой : Т. 1. Асвины-диоскуры. – М., 1876. – [379] с. разд. паг.
- 285** **Бабенко, Владимир Григорьевич** и др. Под лучами Гелиоса / **В. Г. Бабенко, Н. Алексеев, И. Н. Данилевский.** – М., 2000. – 476 [1] с.: с ил.
- 286** **Vermaseren, Maarten Jozef.** Corpus inscriptionum et monumentorum religionis Mithriacae. – Nagrae, 1956- .
- 287** **Упанишады** : В 3 кн. / АН СССР, Инст. Востоковедения ; Пер. с санскрита, предисл. и коммент. **А. Я. Сыркина.** – М., 1992. – (Памятники народов Востока : Переводы). – 1. – 239 с. – Библиогр. с. 234-236; 2. – 336 с. – Библиогр. с. 323-325; 3. – 256 с. – Библиогр. с. 240-244.; **Фехер, Геза.** Надписът на Мадарския конник. – С., 1928. – 136 с. : с ил. – (Издания на Народния музей в София).
- 288** **Фол, Александър Николаев.** Тракийският орфизъм : Изслед. – С., 1986. – 244 с. – Библиогр. с. 176-190 ; Именен показалец; **Dumézil, Georges.** Mitra-Varuna : Essai sur deux représentations indo-européennes de la souveraineté. – Paris, 1940. – XII, 150 p. Ed. in Engl. New York, 1988; **Vermaseren, Maarten Jozef.** Mithras the Secret God. – New York, 1963. – 200 p.
- 289** **Ецо, Umberto.** The limits of the interpretations. – Bloomington, Indiana, 1990. – 295 p.;
- Vermaseren, Maarten Jozef.** Mithras the Secret God. – New York, 1963. – 200 p.
- 290** **Патронов, Дико** и др. Странджа : Природно богатство, археол. наследство, духовна култура, туризъм / **Дико Патронов, Иван Карайотов, Дяна Радойнова** ; [Предг. Александър Фол]. – Малко Търново : Дир. на ИП Странджа, 1999. – 220 с. : с цв. ил., 2 л. к. – Библиогр. след отд. части ; Рез. на англ., нем., рус. ез.; **Църов, Иван.** Улпия никополис ад Иструм. – Варна, 2007. – 48 с. : с цв. ил., к. – (Библиотека Културно-историческо наследство); **Wilber, Donald Newton.** Persepolis : The Archaeology of Parsa, Seat of the Persian Kings. – Princeton, N.J., 1989. – X, 129 p. : ill.
- 291** **Арнаудов, Михаил П.** Очерци по българския фолклор : Т. 1-2. – 2. изд. – С., 1968-1969;
- Калоянов, Анчо Йорданов.** Българското шаманство. – 2. прераб. изд. – С., 1995. – 240 с. : с ил. – 1. изд. С., 1995. – 214 с. – Рез. на рус., англ. ез.; **Милев, Йордан Тошев.** Нестинарски танц : Стихове. – С., 1965. – 60 с.; **Нейкова, Ружа Георгиева.** Имало ли е шамани на Балканите? / Ружа Георгиева Нейкова-Саева. – София : Акад. изд. Проф. Марин Дринов, 2006. – 242 с. : с ил., к., ноти, 4 л. цв. ил. – (Studia thracica ; 9). – Изд. на БАН. Инст. по тракология Проф. Александър Фол. – Съдържа и Тревожно четиво за кабинетни шаманолобители / **Александър Фол.** – Библиогр. с. 193-206 ; Рез. на англ. ез. ; Вешен и именен показалец; **Радойнова, Диана Атанасова.** Феномените на Странджа. – С., 1999. – 151 с. – Показалци на някои параклиси и на някои селски панаири в Странджа; **Райчевски, Стоян Чилев.** Родопски народен календар. – С. 1998. – 110 с. – Съдържа и Народни имена на месеците ; Речник на термините на остарели и диалектни думи. – Библиогр. с. 105-108 ; Рез. на англ. ез. ; Геогр. Показалец; **Фол, Валерия** Николова. Скалата, конят и огнят : Ранна трак. обредност. – С., 1993 [1994]. – 182 с. : с ил. – Библиогр. с. 169-181; **Фол, Валерия** Николова и др. Огън и музика. – С., 2000. – 395 с. : с ноти, ил. – Библиогр. с. 345-351;
- Mysteria Mithrae** : Atti del Seminario intern. su la specificità storico-religiosa dei misteri di Mithra, con particolare riferimento alle fonti documentarie di Roma e Ostia, Roma e Ostia 28-31 marzo 1978 = Proceedings of the International Seminar on the Religio-Historical Character of Roman Mithraism, with particular reference to Roman and Ostian sources, Rome and Ostia 28-31 March 1978 / Pubblicati a cura di Ugo Bianchi. – Leiden, 1979. – XXVII, 1005 p. : ill., m.
- 292** **Cooper, D. Jason.** Mithras. Mysteries and Initiation Rediscovered. – York Beach, Me., 1996. – IX, 177 p. : ill. Bibliogr. 164-170 ; Index; **Malloch, Duncan K.** Christ and the Taurobolium : Lord Mithras in the genesis of Christianity. – [Leven], 2006. – XXII, 872 p. : ill., map **Mithras, Zoroastrian deity.**
- 293** **Старева, Лилия Петрова.** Български магии и гадания. – С., 2007. – 551 с. : с ил. – Библиогр. с. 545. – За магията на слънцето, слънчевия календар, за земните жрици на слънцето – нестинарките от Странджанско на празника на св. св. Константин и Елена (21 май); **Старева, Лилия Петрова.** Български светци и празници : Ритуали и забрани, гадания, предсказания и магии, метеор. прогнози, обредни вещи, храни и символи. – С., 2003. – 380 с. : с ил. – Библиогр. с. 375-376; **Странджа** : Материална и духовна култура : Етногр., фолклорни и езикови проучвания на България. – С., 1996, с. 5-6; с. 340-342; с. 447-454.
- 294** Беседа, проведена 30.07.2008 г.

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

²⁹⁵Беседа, проведена 4.08.2008 г.

²⁹⁶Беседа, проведена 7.08.2008 г.

²⁹⁷Беседа, проведена 9.08.2008 г.

²⁹⁸Беседа, проведена 12.08.2008 г.

²⁹⁹**Mithraism**. // The New Encyclopaedia Britannica : Vol. 8. – 15. ed. – Chicago, 1993, p. 197-198; **Mithraic Mysteries**. // <<http://www.en.wikipedia.org/wiki/Mithras>>. – 1.08.2008. – 12 p.; **Schütte-Maischatz**, Anke et al. Doliche, eine kommagenische Stadt und ihre Götter : Mithras und Iupiter Dolichenus / von Anke Schütte-Maischatz und Engelbert Winter ; mit Beiträgen von Y. Besuden ... [et al.]. – Bonn, 2004. – XXIII, 206 p., 37 p. of pl. : ill.

³⁰⁰**Виденгрен**, Гео. Мани и манихейство / [Пер. с нем. **С. В. Иванова**]. – Санкт-Петербург, 2001. – 254 с. – (Magicum). – Библиогр. в примеч. с. 213-234 ; Указ. с. 243-254; **Manicheism**. // <en.wikipedia.org/wiki/Manichaeism>. – 20.20.2008. – 6 p.; <<http://www.nd.edu/~afreddos/courses/264/manicheism.htm>>. – 20.20.2008. – 4 p.

³⁰¹**Duchesne-Guillemin, Jacques**. Symbols and values in Zoroastrianism, their survival and renewal. – New York, 1966. – XVII, 167 p. : pl.; **Zoroastrian Fire Temple**. // <http://www.en.wikipedia.org/wiki/Fire_temple>. – 12.08.2008. – 8 p.; **Zoroastrian rituals**. // <http://www.en.wikipedia.org/wiki/Category:Zoroastrian_rituals>. – 14.08.2008. – 15 p.; **Zoroastrianism**. // <<http://www.en.wikipedia.org/wiki/Zoroastrian>>. – 25.08.2008. – 17 p.

³⁰²**Adiswarananda**, Swami. Meditation & its practices : A definitive guide to techniques and traditions of meditation in Yoga and Vedanta. – Woodstock, Vt., 2003. – XVII, 472 p. – Bibliogr. p. 461-463; **Buddhism**. // <<http://en.wikipedia.org/wiki/Buddhism>>. – 26.08.2008. – 6 p.

³⁰³**Nestorianism**. // <<http://www.en.wikipedia.org/wiki/Nestorian>>. – 7.08.2008. – 13 p.; **Nestorius and Nestorianism**. // <<http://www.newadvent.org/cathen/10755a.htm>>. – 4.08.2008. – 17 p.

³⁰⁴**Ангелов**, Димитър и др. Богомилството в България, Византия и Западна Европа в извори / Д. Ангелов, Б. Примов, Г. Батаклиев. – С. 1967. – 235 с.; **Вульфийус**, Александр Германович. Вальденское движение в развитии религиозного индивидуализма : Критич. исследование. – Петроград, 1916. – [2], XII, 279 с. – Общ. тит. л.: Записки Ист.-филол. фак. Имп. Петрогр. унив. Ч. 131. – Перед загл. автор А. Г. Вульфийус; **Богомилството**. // <<http://www.oshte.info.html>>. – 7.03.2008. – 8 с.; **Bogomilism**. // <<http://www.en.wikipedia.org/wiki/Bogomilism>>. – 22.06.2008. – 12 p.; **Bogomilism** [Богомилство]. // <<http://www.cl.bas.bg/Balkan-Studies/bogomilism/index.html>>. – 21.05.2008. – 5 p.

³⁰⁵The **pataria**. // <<http://www.en.wikipedia.org/wiki/Patarnes>>. – 18.08.2008. – 4 p.; **Patarini**. // <<http://www.it.wikipedia.org/wiki/Patarini>>. – 7.08.2008. – 8 p.

³⁰⁶**Богомили**. // <<http://www.en.bg.wikipedia.org/wiki/Богомили>>. – 6.08.2008. – 5 p.; **Федорович**. Этюды о богомилстве : Видение пророка Исаии в пересказах катаров-богомиллов. – [Киев] : Тип. Унив. Св. Владимира АО печ. и изд. дела Н. Т. Корчак-Новицкого, [1908]. – 8 с. – Отг. из „Унив. изв. Киев.“, 1908, N 3; **Флоринский, Тимофей Дмитриевич**. К вопросу о богомилах. – [Санкт-Петербург], 1883. – 33-40 с. – Отг. из „Сборника статей по славяноведению, состав. и изд. учениками В. И. Ламанского по случаю 25-летней его учен. и профессорской деятельности“. – Санкт-Петербург, 1883.

³⁰⁷**Maris, Yves**. Cathars and Cathar philosophy. // <http://www.chemins-cathares.eu/index_uk.php>. – 1.08.2008. – 32 p.

³⁰⁸**Люшер**, Ашиль. Иннокентий III и альбигойский крестовый поход / [Пер. с фр. **Некрасова М. Ю.**]. – Санкт-Петербург, 2003. – 283 с. : с ил. – (CLIO). – Пер. изд.: Innocent III la croisade des albigeois / Achille Luchaire. – Paris, 1905. – Имен. указ. с. 264-270; **Мадоль**, Жак. Альбигойская драма и судьбы Франции / [Пер. с фр. ; Коммент. и прил. к. и. н. **Н. И. Милютенко**]. – Санкт-Петербург : Евразия, 2000. – 318, [1] с. : с ил., к. – (CLIO). – Пер. изд.: Le drame albigeois et le destin Francais / Jacques Madaule. – Paris, 1961. – Библиогр. с. 292-295 ; Имен. указ. с. 296-306; **Мэйчурэн**, Чарльз Роберт. Альбигойцы : Ист. роман XII столетия : Пер. с фр. : Ч. 1-6 / Соч. Матюрин. – Санкт-Петербург, 1835. – (Библиотека романов и исторических записок, изд. книгопродавцем Ф. Ротганом, на 1835 г.). – Ч. 1. – [6], 217 с. (Т. 8). – Ч. 2. – [6], 217 с. (Т. 9). – Ч. 3. – [6], 167 с. (Т. 10). – Ч. 4. – [6], 122 с. (Т. 11). – Ч. 5. – [6], 206 с. (Т. 12). – Ч. 6. – [6], 206 с. (Т. 13); **Croisade des Albigeois**. // <http://www.fr.wikipedia.org/wiki/Croisade_des_Albigeois>. – 20.20.2008. – 20 p.

³⁰⁹**Богомили**. // <<http://www.bg.wikipedia.org/wiki/Богомили>>. – 1.08.2008. – 4 p.; <<http://www.beinsadouno.com/articles.php>>. – 1.08.2008. – 12 p.

³¹⁰**Дънов**, Петър Константинов. Акордиране на човешката душа : Арх. на Боян Д. Боев : Т. 1-3 / Учителя Беинса Дуно. – С., 1999-2001; **Дънов**, Петър Константинов. Слънчеви льчи : Музика, движение

NESTINARIANA

и говор. – С., 1942 . – 32 с. : с черт., ноти; **Паневритмия**. // <<http://www.bratstvoto.net/vehadi/menu/b12/panevirtmia.html>>. – 24.07.2007. – 14 с.; **Червенкова, Л.** Изследвания на Паневритмията : Науч. изследвания открито въздействието на Паневритмията : Обзорна статия. // <<http://www.panevirtmia.info/researches>>. – 22.03.2008. – 3 с.

³¹¹**Айванхов, Микаэль Омраам.** Великолепия Тиферета : Солнце в духов. практике / Омраам Микаэль Айванхов. – М., 2003. – 318, [2] с., [1] л. цв. портр. – (Полное собрание сочинений ; Т. 10).

³¹²**La Fraternité Blanche Universelle.** // <http://www.fr.wikipedia.org/wiki/Fraternit%C3%A9_blanche_universelle>. – 1.08.2008. – 12 p.; <<http://www.fbu.org/>>. – 1.08.2008. – 8 p.; <<http://www.videlina.ch/>>. – 3.08.2008. – 10 p.

³¹³**Арзунян, Эдвиг.** Загадка воскресения Иисуса Христа. Инопланетяне в Библии : Обзор древних текстов. – Ростов-на-Дону, 2006. – 318 с. : с ил. – (Серия „Х-файлы“). – Библиогр. с. 288-294; **Sacraments.** // <<http://www.newadvent.org/cathen/13295a.htm>>. – 11.08.2008. – 10 p.

³¹⁴**Julianus, the Theurgist.** The Chaldean oracles / Attributed to Zoroaster, as set down by Julianus, the Theurgist ... during the reign of Marcus Aurelius ; Ed. and rev. by Sapere aude ; With the extant commentaries of Proclus Psellus & Pletho. – Gillette, N.J., 1978. – XV, 104, [4] p.; **Klotz, David.** Adoration of the Ram : Five hymns to Amun-Re from Hibis temple. – New Haven, Conn., 2006. – XIII, 337 p. : ill.; **World Mysteries.** // <http://www.world-mysteries.com/index_map.html>. – 19.08.2008. – 22 p.

³¹⁵**Mesopotamia.** // <<http://www.en.wikipedia.org/wiki/Mesopotamia>>. – 19.08.2008. – 22 p.; <http://www.cuneiform.ucla.edu/wiki/index.php/Mesopotamian_religion>. – 19.08.2008. – 12 p.

³¹⁶**Арзунба, Владислав Г.** Ритуалы и мифы древней Анатолии. – М., 1982. – 252 с. : с ил. – Библиогр. с. 224-237; **Маргарян, Ерванд Грантович.** Святилища страны Комагеной и Армения : Автореф. дис. на соиск. учен. степ. к. ист. (07.00.12) / АН Респ. Армения, Инст. истории. – Ереван, 1992. – 24 с.; **Мизун, Юлия Владиславовна.** Тайны древних религии. – М., 2005. – 318 с.; **Schomp, V.** Ancient Mesopotamia : The Sumerians, Babylonians and Assyrians. – New York, 2004. – 112 p. : col. ill.

³¹⁷**Ancient Anatolia.** // <<http://www.ancientanatolia.com>>. – 19.08.2008. – 22 p.

³¹⁸**Early Christianity.** // <http://www.en.wikipedia.org/wiki/Early_Christianity>. – 19.08.2008. – 25 p.

³¹⁹**Грейвс, Робърт.** Нестинар : [Стихотворение]. / Прев. от англ. Богдана Зидарова. //

Съвременник, 1996, N 2, с. 5; **Група чужденци** за с. Българи днес заминаха : И проф. Жирар е с тях. // *Веч. бург. поща*, N 2663, 2 юни 1937; **Тугунис, Никос.** Трансгресия на сакралното в обряда анастенария. // *Бълг. фолклор*, 2005, N 2, с. 92-111; **Гюшев, Серги.** Стълба за светци и хора. // *Аз буки*, 2001, N 46, с. 14; **Културно-историческо наследство** на Странджа-Сакар / Състав. **Валерия Фол.** – С., 1987. – 168 с. – С библиогр. след статията. – Съдържа: Нестинарството в Странджа, с. 105-114 / **Иваница Георгиева**; Космогонични представи в странджанската традиционна народна култура, с. 115-123 / **Валерия Фол**; **Миланов, Асен.** Странджата : Пътеводител. – С., 1964. – 175 с.; **Нейкова, Ружа.** Гъдулки нестинарски мелодии. // *Бълг. фолклор*, 1999, N 3, с. 31-39; **Нейкова, Ружа.** Нестинарски свирни. Наблюдения върху ритъма. // *Бълг. фолклор*, 1998, N 4, с. 24-29; **Нейкова, Ружа.** Странджански панагирски песни. // *Бълг. фолклор*, 2005, N 2, с. 75-81; **Нестинари** и Симеон събраха 5000 в Българи : Царската двойка се черкува в Царевския храм „Борис I“. // *24 часа море* (Бургас), N 106, 5 юни 2001; **Нестинарките** в Българи : Интересът на учения свят. // *Веч. бург. поща*, N 1720, 17 май 1934; **Нестинарска** легенда за празника от Странджа. // *Над* 55, V, N 21, 19-25 май 2008, с. 17; **Нестинарските игри** в Бургаско : Тържествата в с. Българи, Ново Паничарево и Приморско : Въвеждането на нови нестинарки : Пристигнаха американци. // *Бург. фар*, N 5258, 3 юни 1939; **Нестинарските игри** в с. Паничарево, Бургаско : След десетминутна игра в огъня – никакви следи от изгаряне. // *Веч. бург. поща*, N 3230, 3 юни 1939; **Нестинарските игри** в с. Ново Паничарево. // *Веч. бург. поща*, N 2635, 4 юни 1937; **Нестинарските игри.** // *Раб. дело*, N 26, 26 ян. 1984; **Нестинарските игри** : Св. Константин казал на баба Нуна да не играе повече. // *Веч. бург. поща*, N 3217, 16 май 1939; **Нестинарството** – психологични аспекти. // *Инсайт*, 2005, N 5, с. 41-43; **Станчев, Стефан.** Народна драма. // *Станчев*, Ст. Странджански край. – С., 1966, с. 36-38; **Станчева, Бисерка.** Сестри Ставри откриват нестинарските игри в България. // *24 часа море* (Бургас), N 103, 31 май 2001; **Стефанов, Стефан Н.** Добросамарянство и нестинарство – духовна същност и аспекти на взаимодействието. 2008. // <<http://www.oshte.info/004/00104/05/1605/01.htm>>. – 25.10.2008. – 3 с.

³²⁰Възможни са и други етимологии.

Ето как цит. в бел. 16 руски авт. **Л. П. Писанов** и **В. Л. Писанов** за целите на наст. изследв. – с помощта на методиката на изучаването на дописмената реч на древния човек (първородните думи) – предлагат две етимологични версии на прочит на нестинарския феномен (писма от Челябинск, Русия от 14.04.2011 г. и 17.04.2011 г.):

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

- **първа версия:** „И тук ни е много близък вашият език – българският. Така българския потвърждава нашата хипотеза, че в думата „СЕРДЦЕ“ е имало втора гласна Ъ – сърце, а това е – СОЛО-ТЕКО. Нашата възстановка разкрива: „течашата топлина“. Понятията „тепло“ и „тека“ са съставили думата „сърце“. Това съпада и с понятието СОЛНЦЕ – СОЛО-НОСЕ – „носецо топлина“. Загова ние сме склонни да смятаме, че НЕСТИНАР – НЕСО-ТЕНО-ЛО – „носец светлина на човека“, а значи – **слънцето**. Ето какъв кръговрат се получава.”;

- **втора версия:** „Многобройните древни примери ни убедиха, че сегашните изследователи разглеждат вярванията на древните хора от съвременни позиции, като им приписват съвременното разбиране. Древните, обаче, са разбирали и чувствали всичко другояче, в постъпките си те са се ръководели не от умозрителни абстракции, а от прагматизъм. Например, думата ИДОЛ се разшифрова ПЕ-ТОЛО – „препятствие-път“. Ние си представяме някакъв камък или дирек, поставени специално, за да ни съобщат за препятствие отпред: отвесен бряг, вир и т.п. Това са били предупредителни знаци без каквато и да било религиозност. Но с времето, за следващите поколения, те са придобили някаква тайна сила – да предупреждават човека. Обърнете внимание върху главата за Перун в нашия трактат. Това не е Зевс – повелителят на мъннии. Славянските богове са по-стари и „по-практични“ от старогръцките. Известен е празникът ЯНКО КУПАЛА, донякъде приличаш на нестинарското поклонение на огъня. Да го разгледаме от гледна точка на първородната дума. ЯНКО – КО-НОКО – „към носете“. Няма да се впускаме в подробни обяснения, по какъв път стигнахме до този извод, т.к. всичко това го има в книгите ни. И не това сега е главното. КУПАЛО – КУ-ПАЛО, където КУ – стесняване, доближаване, а ПАЛО – палене, жаравя, пламък. „Към носете голям огън“. В това е смисълът на прескачането през огъня – през пламъците, в прегръдката на пламъците, преодолявайки пламъка. По същия начин побеждават огъня и НЕСТИНАРИТЕ. Както виждаме, и НЕСТИНАРСТВОТО, и ЯНКО КУПАЛА – и двата обряда притежават **патоса на приобщаването към огъня**. И е трудно да не се съгласим с Вас относно това, че „дивилзацията е започнала от освоюването на огъня от човека“.

³²¹**Божилова, В.** Научно-документален филм на СВУБИТ „Ритъмът на времето“ : Информ. карта на нестинарството като отразена в историографията културна трансмисия : [Рец. за премиерата на 28.09.2007 г. в село Българи – Странджа на едноименния научно-докум. филм: Ритъмът на времето (Нестинарство: Информационна карта) : Науч.-докум. филм / Специализ. висше у-ще по библиотекознание и информ. технол. ; Продуцент, идея и концепция: проф. Стоян Денчев; Сценарий: Александра Куманова, Милен Куманов ; Режисура: Александра Куманова, Андрей Алтъпармаков ; Оператор: Стефан Алтъпармаков ; Ред.: Никола Казански, Антон Даскалов ; Консулт.: проф. Николай Цв. Кочев (София), проф. Мишел Виевиорка (Париж), проф. Франческа Бреси (Рим), проф. Елиза Вилфрид (Фрайбург), проф. Николай Яръмов (София), о. Мариуш Полцин (София). – София : БУЛФИЛМ, 2008. – DVD. – Варианти: 2007: редуц.: на бълг. и англ. ез.; 2008: разшир.: на бълг., рус., англ.] // *Библиотека*, 2008, N 2, с. 58-59; **Божилова, В.** Научно-документален филм на СВУБИТ „Ритъмът на времето“ : Информ. карта на нестинарството като отразена в историографията културна трансмисия : [Рец. за премиерата на 28.09.2007 г. в село Българи – Странджа на едноименния науч.-докум. филм: Ритъмът на времето (Нестинарство: Информационна карта) : Науч.-докум. филм / ... – София : БУЛФИЛМ, 2008. – DVD. – Варианти: 2007: редуц.: на бълг. и англ. ез.; 2008: разшир.: на бълг., рус., англ.] (N 287). // *Тр.* на Студентското научно общество при СВУБИТ, Т. II, 2008, с. 418-422. – *Публ. и в.*: <<http://www.unibit.sno.bg>>; **Божилова, В.** „Ритъмът на времето“ или феноменологията на ритуалния танц върху жаравата в Българи : Филмът на СВУБИТ за информационната карта на нестинарството се върна при „извора“ след странстване на света : [Рец. за премиерата на 28.09.2007 г. в село Българи – Странджа на едноименния науч.-докум. филм: Ритъмът на времето (Нестинарство: Информационна карта) : Науч.-докум. филм / ... – София : БУЛФИЛМ, 2008. – DVD. – Варианти: 2007: редуц.: на бълг. и англ. ез.; 2008: разшир.: на бълг., рус., англ.] // *Издател* (В. Търново), 2008, N 3-4, с. 32-33; **Божилова, В.** „Ритъмът на времето“ или феноменология на ритуалния танц върху жаравя в с. Българи (Филмът на СВУБИТ за информационната карта на нестинарството се върна при „извора“ след странстване по света : [Проспект на посещението на 3.06.2008 г. на ритуала на нестинарите, осъществено от екипа на създадения науч.-докум. филм / ... – София : БУЛФИЛМ, 2008. – DVD. – Варианти: 2007: редуц.: на бълг. и англ. ез.; 2008: разшир.: на бълг., рус., англ.] // *Тр.* СВУБИТ, Т. 7, 2008, с. 579-583; **Димитрова, Е.** Научно-документалният филм „Ритъмът на времето“ – информационна карта на културата [: Рец. за филма ... / ... – 2008.] (N 346). // *Тр.* на Студентското научно общество при СВУБИТ, Т. IV, 2009, с. 332-334. – *Публ. и в.*: <<http://www.unibit.sno.bg>>; [**Куманова, А.**] За филма „Ритъмът на времето“ : [Премиера на „Ритъмът на времето (Нестинарство: Информационна карта)“ : Науч.-докум. филм / ... –

N E S T I N A R I A N A

София : БУЛФИЛМ, 2008. – DVD. – Варианти: 2007: редуц.: на бълг. и англ. ез.; 2008: разшир.: на бълг., рус., англ.] // *Издател*, 2008, N 3-4, с. 63-66.

³²²**Петрова, А.** и др. Уникално комплексно визуализирано представяне на историята и културата на Иран като общоцивилизационен феномен – научно-документален филм [: Рец. за: Iran – Seven Faces of a Civilization = Иран – седемте лица на цивилизацията : Документален филм. – Иран : Sunrise Visual Innovations Ltd., 2007. – DVD, 65 мин. – Авт. колектив: Dr. Abbas Alizadeh, Dr M. B. Ghahremani, Mohammad Reza Riazi, Farzin Rezaeian, Mohammad Teimouri, Dr. Reza Gharib ; Режисьор: Farzin Rezaeian. – Премиера в България: 14.01.2009. – Във филма са използвани колекциите на: Bibliotheque nat. de France, Iran Nat. Museum, Musée du Louvre, The Oriental Inst. of the Univ. of Chicago, The Metropolitan Museum of Art (New York), The Hermitage Museum (Saint Petersburg), Harvard Univ. Art Museums, Trustees of the British Museum, Astan-e Qods-e Razavi (Mashhad), The Victoria and Albert Museum (London). – Премиера в България: 14.01.2009.] / Ангелина Петрова, Михаил Урилски. // *Издател* (В. Търново), 2011, N 1-2, с. 38-40; **Петрова, А.** и др. Уникално комплексно визуализирано представяне на историята и културата на Иран като общоцивилизационен феномен – научно-документален филм [: Рец. за: Iran – Seven Faces of a Civilization = ...] / А. Петрова, М. Урилски (N 597). // *Тр. на Студентско научно общество при УНИБИТ* (София), Т. VII, 2012, с. 370-373. – *Публ. и в.*: <<http://www.unibit.sno.bg>>.

³²³**Николова, Б.** Иран : Повече от седем хиляди години цивилизация : Пореден брой на списание – миниатюрна енцикл. по древен и съвременен Иран [: Рец. за изд.: Европа 2001 : Двумес. изд. за култура и социална политика : N 1, 2009. – София : Изд. рекламна къща Европа 2001, 2009. – 72 с.] (N 444). // *Тр. на Студентското научно общество при СВУБИТ*, Т. V, 2010, с. 544-548. – *Публ. и в.*: <<http://www.unibit.sno.bg>>; **Николова, Б.** Новият брой на информационно-аналитичното списание „Митра“ : Справочно-енцикл. изд. [: Рец. за: сп. „Митра“ (Санкт-Петербург), 2009, N 10/14]. // *Тр. на СВУБИТ* (София), Т. 8, 2010, с. 479-487. – *Публ. и в.*: <<http://www.unibit.sno.bg>>; **Цветанова, Ц.** Културологичен анализ на статията „Изящество от цветове и форми“, публикувана в сп. „Европа 2001“, представяща пет традиционни ирански изкуства (N 445). // *Тр. на Студентското научно общество при СВУБИТ*, Т. V, 2010, с. 548-552. – *Публ. и в.*: <<http://www.unibit.sno.bg>>.

³²⁴**Божилова, В.** Изкуството – неспирен стремеж на човека към красота и съзидателност, извънвремева и трансгранична принадлежност : По повод състоялата се изложба „Иранско изобразително изкуство и художествени занаяти“, 5-12 февруари 2009 г. в галерия „Средец“ на М-вото на културата (N 451). // *Тр. на Студентското научно общество при СВУБИТ*, Т. V, 2010, с. 574-577. – *Публ. и в.*: <<http://www.unibit.sno.bg>>.

³²⁵**Куманова, А.** и др. Информационна картина на дифузната соларна трансмисия на национални ритуални костюми от Мала Азия към Балканския полуостров : Ретикларно описание / А. Куманова, И. Костадинов, В. Пискулев (N 604). // *Тр. на Студентско научно общество при УНИБИТ* (София), Т. VII, 2012, с. 389-411 с ил. – *Публ. и в.*: <<http://www.unibit.sno.bg>>; **Куманова, А.** и др. Соляряна символика в националните костюми на Малая Азия и Балканския полуостров / А. Куманова, И. Костадинов, И. Пискулев. // *Митра* : Зороастрийски информ.-аналит. журнал (Санкт-Петербург), 2012, N 12 (16), с. 177-185 : с цв. ил.

³²⁶[**Куманова, А.** и др.] Странджа си спомни нестинарите и през зимата / [А. Куманова, В. Божилова]. // *Компас* (Бургас), N 2379, 19-21 февр. 2010, с. 3.

³²⁷**Трифенова, Г.** Библиографско измерение на публикациите на статиите по проблематика „нестинарство“ за периода 1875-2008 г. : Историогр. дискурс (N 315). // *Тр. на Студентското научно общество при СВУБИТ*, Т. IV, 2009, с. 240-245. – *Публ. и в.*: <<http://www.unibit.sno.bg>>; **Бояджиева, Д.** Статии за нестинарството : Из центр. и регион. периодичен печат от 30-те г. на XX в. до днес и електронни публикации, свързани с наблюдавания докум. поток (N 370). // *Тр. на Студентското научно общество при СВУБИТ*, Т. IV, 2009, с. 431-435. – *Публ. и в.*: <<http://www.unibit.sno.bg>>.

³²⁸**Минева, К.** Нестинарството – феноменът на Странджа планина : Библиографски преглед и историографски прочит на регионалния периодичен печат на Бургас и Бургаска област за периода 2007-

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

2010 г. (N 575). // *Тр.* на Студентско научно общество при УНИБИТ (София), Т. VII, 2012, с. 282-284. – *Публ. и в.:* <<http://www.unibit.sno.bg>>.

³²⁹**Куманова, А.** и др. Към концепцията за влиянието на Сасанидски Иран върху културата на старите българи [: Рец. за кн.: Чобанов, Тодор. Изследвания върху културата на старите българи. – София : Тангра ТанНакРа, 2010. – 224 с. : с ил. – (Българска вечност ; 93)] / А. Куманова, Н. Василев, Б. Николова (N 605). // *Тр.* на Студентско научно общество при УНИБИТ (София), Т. VII, 2012, с. 412-417. – *Публ. и в.:* <<http://www.unibit.sno.bg>>.

³³⁰**Илиева, Г.** Образите на слънцето, огъня, ковача и вълка в българските народни приказки, идилиците на Петко Ю. Тодоров и авторските приказки на Николай Райнов (N 453). // *Тр.* на Студентското научно общество при СВУБИТ, Т. V, 2010, с. 581-592. – *Публ. и в.:* <<http://www.unibit.sno.bg>>; **Стоянова, Д.** Мадарският конник – изобретение на Иранския Изток (N 452). // *Тр.* на Студентското научно общество при СВУБИТ, Т. V, 2010, с. 577-581. – *Публ. и в.:* <<http://www.unibit.sno.bg>>; **Тингсвад, М.** Нестинарството : Малоазийски трансмисии на културата в България (N 532). // *Тр.* на Студентското научно общество при УНИБИТ (София), Т. VI, 2011, с. 475-477. – *Публ. и в.:* <<http://www.unibit.sno.bg>>.

³³¹**Вулева, Т.** Съществителни собствени имена, хронологическа амплитуда и исторически епохи в библиография „НЕСТИНАРИАНА” : Естествена класификация (N 525). // *Тр.* на Студентското научно общество при УНИБИТ (София), Т. VI, 2011, с. 441-443. – *Публ. и в.:* <<http://www.unibit.sno.bg>>; **Шароян, Л.** Топоними в библиография „НЕСТИНАРИАНА” : Естествена класификация (N 526). // *Тр.* на Студентското научно общество при УНИБИТ (София), Т. VI, 2011, с. 444-451. – *Публ. и в.:* <<http://www.unibit.sno.bg>>.

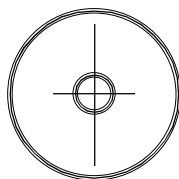
³³²**Груданска, С.** Поетичен дискурс на нестинарския феномен : Опит за философски прочит на стихотворения по темата (N 366). // *Тр.* на Студентското научно общество при СВУБИТ, Т. IV, 2009, с. 417-422. – *Публ. и в.:* <<http://www.unibit.sno.bg>>; **Рангелова, Т.** Новелата на музиковеда и педагога Тодор Бакалов „Нестинарката” : [Рец. за: Бакалов, Тодор Иванов. Нестинарката : Дъщерята на огъня : Новела. – София : Булгарика, 1995. – 63 с. : с ил.] (N 368). // *Тр.* на Студентското научно общество при СВУБИТ, Т. IV, 2009, с. 426-428. – *Публ. и в.:* <<http://www.unibit.sno.bg>>.

³³³**Манчева, Р.** и др. Превод на български език на фрагмент от дисертационния труд: Kourtova, Plamena. Lifted up by the power of the saints : „Prihvanati”, music, and embodied experience in the firewalking rituals of two bulgarian nestinari (Tallahassee, 2007) / Р. Манчева, Н. Георгиева, К. Димова (N 530). // *Тр.* на Студентското научно общество при УНИБИТ (София), Т. VI, 2011, с. 463-470. – *Публ. и в.:* <<http://www.unibit.sno.bg>>.

25 декември 2012 г.

Проф. д.п.н. Александра Куманова

NESTINARIANA

ИМЕНЕН ПОКАЗАЛЕЦ

Наст. показалец е изграден върху основния текст на Историографията и аналитико-синтетичният му свод допълва Именния показалец към Библиографския указател на *това изд.* (с. 233-258).

Всички имена, включени в него, бяха подложени на предварителен анализ.

За *този* Именен показалец се подбраха само имената на исторически лица, живели в различни епохи, имащи отношение към темата на *наст. изд.* – НЕСТИНАРИАНА. Към тях се прибавиха и имената на различните изследователи на феномените, свързани с огъня, публикували книги, статии и др. по различни аспекти на проблематиката на култа към светлината, както и на участници в нестинарския ритуал.

За представителна пълнота на показалеца в него се добавиха библейски имена, споменати в текста на Историографията, както и имената на богове и богини от различните митологии, свързани с пояснения на темата.

Включиха се и характерните за декодирането на огнения култ образи – на Слънцето, Змея, Ковача...

Имената на авторите от приложения в края на Историографията библиографски списък не са отразени в *наст.* показалец, за да се избегне дублиране със свода на Библиографския указател на изданието и съдържанието на приложените към него показалци.

Освен това, многократно цитираните имена на една и съща стр. не се посочват отново (което не дава пълна представа за приноса на автора, но улеснява ползването на показалеца и не го натоварва с ненужни препратки или друг вид посочвания).

Авторите от бележките към Историографията, означени с цифри, също не намират място в показалеца.

Показалецът е разработен в две последователно представяни огледални версии:

1. на кирилица, с означаване на името на оригиналния език или на латиница в скоби;

2. на латиница, с посочване същото на кирилица в скоби.

Тази форма се наложи поради своеобразието на текста, в който се сочат публикации на различни езици и заради удобството – те да бъдат открити, независимо от начина на изписване и подреждане в азбучния ред на всяка от двете версии.

С римски цифри са дадени стр. от текста на Историографията, към които се препраща за всяко име.

При подредбата на имената са спазени правилата за транскрипция, съобразно реда в българската и латинската азбука.

Там, където е било възможно, и както е в съответния език, се дава пълното име на автора; в други случаи е посочен само инициал, а също и неговата титла, звание или атрибутция съгласно канона, както и духовния му сан (за духовни и канонизирани лица) в *курсив*. Тези данни във версията на кирилица се поднасят на *български език*, а във версията на латиница – на *латински и английски език*.

Навсякъде в показалеца са пропуснати сведенията за *Свещец (Светица) – Свети (Света)*, основавайки се на факта от богословско естество в имашата място дискусия по този въпрос, както и на

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

общото положение, че всички *мъченици* от първите векове на християнството (до разделянето на Църквата през 1054 г.), поради върховната жертва – принасянето на собствения си живот в името на вярата – са признати от Католическата църква за *светци*...

Изключение от това правило е направено в два случая:

- *първо* – при посочването на трите ипостасии на Св. Троица – и на *Свети Дух*;

- *второ* – при посочване на *светицата*, имаща отношение към нестинарската феноменология,

– *Св. Марина*.

Имената на две личности са представени в показалеца общо – на *Св. Св. Равноапостоли Константин и Елена*, изхождайки от качеството им на субститут на нестинарския ритуал.

Августин Хипонски (Блажени), епископ
(Augustinus Sanctus) XXXII

Авероес (Иби Рушд)
(Averroës) XXXIII, XXXV

Авицена (Иби Сина)
(Avicenna) XXXIII

Аганори, Али, НП
(Aganori, Ali) IX, X

Айнщайн, А.
(Einstein, A.) XVIII

Александър Македонски, цар
(Alexander Macedoniensis) LXIII

Амон-Ра (Атон-Ра), бог
(Amon-Ra, Aton-Ra) XLII, LXIV

Анаксимандър
(Anaximandros) XXXI

Анаксимен
(Anaximenes) XXXI

Анахита, богиня
(Anahita) LXII, LXIX

Андерсен, Х. К.
(Andersen, H. Chr.) XLI

Антоний Велики,
първият християнски монах-пустинник
(Anthony the Great
/Antonius Abbas,
Antonius Eremita/) XLVI

Аполон (Феб), бог
(Apollo /Phoebus/), XVI, XVII, XLII

Аристофан Византийски
(Aristophanēs Byzantios) XXXI

Арнаудов, Михаил, акад.
(Arnaudov, Mihail)
VI, XVI, LXIII, LXXI, XCI

Артемид, богиня
(Artemis) X, LXXIV

Аспарух, хан
(Asparukh) LIX

Атанасий Велики, патриарх
(Athanasius the Great
/Athanasius I of Alexandria/)
XXII, XLVI

Ахриман, бог
(Ahriman) XLI

Ахура Mazda, бог
(Ahura Mazda) LXII, LXV, LXVI

Ашур, бог
(Ashur) LXIV

Ашурбанипал, цар
(Ashurbanipal) XXXI

Байъндър, Бекир
(Bayindir, Bekir) LXXV

Баст (Бастет), богиня
(Bast /Bastet/) LXIV, LXXII, XCI

Бахтин, М.
(Bahtin, M.) XXI

Башлар, Гастон
(Bachelard, G.) XVII, XXIV

Белявски, Ярослав Евгеньевич
(Beljavsky, Yaroslav Evgenievich)
LXXXIV

N E S T I N A R I A N A

Беновска-Събкова, М.
(Benovska-Sabkova, M.) XLIX

Бердяев, Н. А.
(Berdjaev, N. A.) XXXVI

Бешевлиев, Веселин
(Beshevliev, Veselin) V

Бидерман, Х.
(Biedermann, H.) L

Бимбалов, Минчо (Страшния)
(Bimbalov, Mincho /the Terrible/) LXXVI

Бог – Отец, Бог
(God – Father) XVII, XLVII

Бог – Св. Дух, Бог
(God – Spiritus Sanctus) XVII, XXIII

Бог – Син (Иисус Христос), Бог
(God – Son) XVII

Боров, Т., проф.
(Borov, T.) LVI

Брези, Франческа, проф.
(Brezzi, Francesca) VIII, X, XXIV

Бруно, Джордано
(Bruno, Jordano) XXXV

Бубер, М.
(Buber, M.) XXXVI

Буе, Ами
(Boué, Ami) XIII

Бурмов, Александър
(Burmov, Alexander) LXXI

Василев, Н., д-р
(Vasilev, N.) VI, VIII, LXXVI, XCIII

Велев, Венцислав
(Velev, Ventseslav) IX

Вернадски, В. И.
(Vernadskiy, V. I.) XXX

Веста, богиня
(Vesta) XLIV

Виевиорка, Мишел, проф.
(Wieviorka, Michel) VIII, X, XXIV

Викенел, Огюст
(Viquesnel, Auguste) XIII

Вилфрид, Елза, проф.
(Wilfried, Elsa) VIII, X, XXIV

Вулкан, бог
(Vulcan) XLV

Вълк, образ
(Wolf) XLVI

Гавриил Ловчански, митрополит
(Gavriil Lovchanski) IX

Галилей, Галилео
(Galilei, Galileo) XXXIV

Гарод, Дороти, проф.
(Garrod, Dorothy) VI

Геербрант, А.
(Gheerbrant, A.) L

Гелен, А.
(Gehlen, A.) XXXVI

Геннадий Марсилски, презвитер
(Gennadius Massiliensis) XXXII, LVI, LIX

Георгиева, Иваничка
(Georgieva, Ivanichka) LXXI, XCII

Голійски, Петър
(Goliyski, Petar) LXXI, XCII

Гребенарова, С.
(Grebearova, S.) VI

Грейвс, Робърт
(Graves, Robert) XXVII

Грошева, Елена
(Grosheva, Elena) IX

Грузнова, Елена Борисовна, доц. д-р
(Gruznova, Elena Borisovna) LXXXIV

Гудовщикова, И. В., проф.
(Gudovshshikova, I. V.) LXXXVII

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

Гьоте, Й. В. фон
(Goethe, J. W. von) LIX

Гюзелев, Васил, проф.
(Gyuzelev, Vasil) LXXI

Гюл, Саим
(Gyl, Saim) LXXXVII

Даланикола, Бруно, проф.
(Dallapiccola, Bruno) VIII, X, XXIV

Данов, Христо М.
(Danov, Hristo M.) LXXI

Данте Алигиери
(Dante Alighieri) XXXV

Дарий I, цар
(Darius I) LXII

Даскалова, Злата, нестинарка
(Daskalova, Zlata) LVIII

Дева Мария (Богородица)
(Blessed Virgin Mary /Mother of God/) XLIV

Дейнани, Голам Хосейн Ибрахими, проф.
(Dinani, Gholam Hossein Ebrahimi) IX, X

Демокрит
(Demokritos) XXXI, XXXII

Денчев, Стоян, проф.
(Denchev, Stoyan) VI, VIII, LX

Дечев, Димитър
(Dechev, Dimitar) LXX, LXXI

Деченд, Херта фон
(Dechend, Hertha von) XCI

Джузепе Леанца, архиепископ
(Leanza, Giuseppe) IX

Димов, Димитър
(Dimov, Dimitar) XXVII

ад-Дин ал-Бухари
(ad-Din al-Bukhari) XXXIV

Дион Хризостом (Златоуст)
(Dion Chrysostomus) XL

Дионисий (Вакх), бог
(Dyonisus /Bacchus/) XVI, XVII, LXXV

Дометриан Видински, митрополит
(Dometian Vidinski) IX

Достоевски, Ф. М. XVIII
(Dostoevski, F. M.) XVIII

Драгоманов, Михаил, проф.
(Dragomanov, Mihail) LXXI

Дуйчев, Иван, проф.
(Duychev, Ivan) V

Дънов, Петър
(Danov, Petar) L, LXIV

Евдокс от Книд
(Eudoxus of Cnidus) XXXI

Евсевий Кесарийски, епископ
(Eusebios Pamphilos) XXXI

Еко, У.
(Eco, U.) XIV, XC

Елиаде, Мирча
(Eliade, Mircea) XXXVII, XC

Елиът, Т. С.
(Eliot, T. S.) XXXVII

Емерсън, Р. У.
(Emerson R. W.) XVI

Емпедокъл
(Empedocles) XVIII, XIX, XXXI, XXXII

Епитропов, Кирил, епитроп
(Epitropov, Kiril) XXIII

Епштейн, М.
(Epstein, M.) XVII

Есипов, Виктор Ефимович, проф.
(Esipov, Viktor Efimovich) LXXXIV

Зайцев, В. Н.
(Zaytsev, V. N.) LXXXVI

N E S T I N A R I A N A

Замани, Сепидех
(Zamani, Sepideh) LXX

Земя, планета
(Earth, planet) XXXVII, LXXXII,
LXXXIII

Зигеберт от Жамблу, монах
(Sigebertus Gemblacensis)
XXXII, LVI, LIX

Змей (Змей Горянин), образ
(Dragon /Dragon Mountaineer/)
XLIX

Зороастър – Заратустра, пророк
(Zoroaster) XXV, XXXI, XL, LXV,
LXVI, LXXXII, XL, LXV, LXXXII

Зурван – Зарва, бог
(Zurvan – Zarva) XL, XLI

Иванов, В. В.
(Ivanov, V. V.) XLIX

Иванов, Вяч. И.
(Ivanov, Vyach. I.) XVI, XXXVII

Иванов, Ради, нестинар
(Ivanov, Radi) XXIII

Иисус Христос, Бог
(Jesus Christ, our Lord) XVII, XXIII,
XLIII, XLIV, XLV, XVII, XXIII,
XLIII, XLIV, XLV

Илдефонсо Толедски, архиепископ
(Ildefonsus Toletanus)
XXXII, LVI, LIX

Илиев, Веселин
(Iliev, Veselin) LXXI, XСII

Илиев, Костадин, нестинар
(Iliev, Kostadin) XXIII

Илиева, Веселина, нестинарка
(Ilieva, Veselina) XXIV

Илия, пророк
(Elijah, messiah) XXIII

Иречек, К.
(Jireček, C.) XIII

Исидор Севилски, епископ
(Isidorus Hispalensis) XXXII, LVI, LIX

Йероним Стридонски, бл., монах
(Hieronymus Stridonus) XXXI, LVI, LIX

Йоан, апостол, евангелист
(John) XLIII

Йоан Кръстител, предтеча
(Johannes Baptista)
(Ioannes Baptista)
XIX, XXI, XXII

Йоан Тритемий
(Тритенхем, Тритенхемски), абат
(Johannes de Trittenham)
XXXII, LVI, LIX

Йоаникий Сливенски, митрополит
(Yoanikiy Slivenski) IX

Кавабата, Я.
(Kawabata, Y.) XIV, XXXVI

Каеф, Иман
(Khaef, Iman) LXX

Казански, Никола, доц. д-р
(Kazanski, Nikola) VI, VIII

Калимах Александрийски
(Kallimachos Alexandrios) XXXI

Калоянов, Анчо, проф.
(Kalojanov, Ancho)
XXI, LXXI, LXXXVI, XСII

Камал Насър ал-Дин Мохамед, султан
(al-Kamel Naser al-Din Abu al-Ma'ali Muhammed)
XXXV

Камю, А.
(Camus, A.) XXXVI

Кант, Е.
(Kant, I.) XVII

Кацаров, Гаврил
(Katsarov, Gavril) LXX, LXXI

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

Кембъл, Джозеф
(Campbell, Joseph) XXXVII, XC

Керзум, Андрей Павлович, доц. д-р
(Kerzum, Andrey Pavlovich) LXXXIV

Кибела, богиня
(Kybele) X, LVIII, LIX, LXVII, LXXXIV,
LXXV, LXXVII, LXXVIII

Кий, бог
(Kij) XLV

Кир II Велики, цар
(Cyrus II the Great) XXXI, XL, LXIV

Кирил Варненски и Великопреславски, епископ
(Cyril Varnenski i Velikopreslavski) IX

Кирил (Константин -Кирил Философ),
монах, Равноапостол
(Cyril /Constantine-Cyril the Philosopher) LVII

Кобак, А. В.
(Kobak, A. V.) LXXXVI

Ковач, образ
(Blacksmith) XLV

Константин и Елена, Равноапостоли
(Constantine and Helena) XIX, XXVI

Константин Велики, император
(Constantine the Great) LXXXVI, LXXXV

Коперник, Николай, каноник
(Copernicus Torinensis, Nicolaus
/Kopernik, Mikoiaj/) XXXIV

Корбен, Анри, проф.
(Corbin, Henry) XXXIII, XXXVII

Кочев, Николай Цв., проф.
(Kochev, Nicolay Zv.) VIII

Кремонини, Чезаре
(Cremonini, Cesare) XXXVI

Ксенофонт
(Xenophon) XIII

Ксеркс I, цар
(Xerxes I) LXIII

Кузански, Николай, кардинал
(Cusanus, Nicolaus) XXXVI

Куманов, М., проф.
(Kumanov, M.) VI, VIII

Куманова, А., проф.
(Kumanova, A.) VI, VIII

Кун, Н. А.
(Kuhn, N. A.) LXXXII

Кхаджу
(Khajoo-е Kermani) LXIII

Кшиштоф Кужок, монах
(Krzysztof Kurzok) IX

Ломоносов, М. В.
(Lomonosov, M. V.) XXXVIII

Лосев, А. Ф.
(Losev, A. F.) XIII

Лотман, Ю. М.
(Lotman, Y. M.) XIV, XC

Луидпранд Кремонски, епископ
(Liutprand of Cremona) LIX

Лутер, Мартин
(Luther, Martin) XXXII

Льороа, Е.
(Leroy, E.) XXX

Мадарски конник, образ
(Madara horseman) L, LX, LXII

Макиавели, Н.
(Machiavelli, N.) XXXVI

Максимова, Марияна
(Maximova, Mariyana) VIII

Мамонтов А. В., проф.
(Mamontov, A. V.) LXXXVII

Мани, пророк
(Mani) LXIX, LXXXV

Маразов, Иван, проф.
(Marazov, Ivan) LXXI, XCI

N E S T I N A R I A N A

Марина, Св. XIV
(Marina) XIV

Мариуш Полцин, монах
(Mariusz Polcyn) IX

Менделеев, Д. И., проф.
(Mendeleev, D. I.) XXXVIII

Методий, архиепископ, монах, Равноапостол
(Methodius) LVII

Мирандола, Пико дела
(Mirandola, Pico della)
XXXV, XXXVI

Митра, бог
(Mithra) X, XXV, LI, LVIII, LXVI, LXVII,
LXIX, LXXIII, LXXIV, LXXVII, LXXVIII,
LXXXII

Михаил, архангел
(Michael) XLIV

Михайлов, Костадин, нестинар
(Mihaylov, Kostadin) XXIII

Мутафов, Христо, проф.
(Mutafov, Hristo) IX

Мухамад ибн „Араби“
(Muhammad ibn „Arabi“
Shaykh al-Akbar; Doctor Maximus)
XXXIII

Насир ал-Дин ал-Туси
(Nasir al-Din al-Tusi) XXXIII, XXXIV

Наум Стобийски, епископ
(Naum Stobiyski) IX

Незхаб, Хейдар
(Nezhab, Heidar) LXX

Нейкова, Ружа, проф.
(Neykova, Ruzha) LXXI, XCV

Нестор, патриарх
(Nestorius) XXVI

Никбин, Бехзад
(Nikbin, Behzad) LXV, LXX

Николай Пловдивски, митрополит
(Nicolay Plovdivski) IX

Ницше, Ф.
(Nitzsche) L

Ормузд, бог
(Ormuzd) XLI

Орфей, певец, музыкант, пророк
(Orpheus) XIV, XVII

Останес (Авастана или Хушгана)
(Ostanes) XXXI, XXXII

Пансий Хилендарски, отец
(Paisiy Hilendarski) LVI, LVII, LVIII,
LIX, LX

Перо, Шарл
(Perrault, Charles) XLI

Петър, апостол
(Peter) XLIII

Петър Дякон, монах
(Petrus Diaconus) XXXII, LVI, LIX

Пилат Понтий
(Pontius Pilate) XXVI

Питагор
(Pythagoras) XXXI

Платон
(Plato) XXXI, XXXVII

Плетон, Георгиос Гемистос
(Plethon, Georgios Gemisthos) XXXVI

Плиний Стари
(Pliny the Elder) XXXI

Пол Персицеа
(Paulus Persa) XXXIII

Полани, М.
(Polany, M.) XIII

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

Попстоилов, А. (А. п. Стоилов)
(Popstoilov, A.) **XCI**

Прокъл
(Proclus) **XVII**

Протич, Андрей, проф.
(Protich, Andrey) **V**

Птолемей I Сотер (Лар), фараон
(Ptolemy I Soter /Lagides/) **XXXI**

Радойнова, Диана
(Radoynova, Diana) **LXXI, XCII**

Райчевски, Стоян, проф.
(Raychevski, Stoyan) **IX**

Райнов, Николай
(Raynov, Nikolay)
XLI, XLII, XLVIII, L, LX

Ралева, Диана
(Raleva, Diana) **VIII**

Ришард дьо Сент-Виктор, каноник, монах
(Richard de Saint-Victor) **XXXII**

Рьорих, Николай Константинович
(Roerich, Nikolay Konstantinovich) **XXXVII**

Саади
(Saadi) **LXIII**

Молла Садр Ширази
(Sadr ad-Don Muhammad Shīrāzī
/Mulla Sadrā/) **XXXVI**

Санкуниатон от Бейрут
(Sanchuniathon of Berytus) **XXXII**

Сантилана, Дж. де
(Santillana, Giorgio de) **XCI**

Сартър, Ж.-П.
(Sartre, J.-P.) **XXXVI**

Свети Дух, Бог
(Spiritus Sanctus)
XII, XVI, XVII, XVIII, LXXXIX

Сибийк, Т. А.
(Sebeok, T. A.) **XIV, XC**

Симеон Велики, цар
(Symeon the Great) **LIX**

Симпликий Киликийски
(Simplicius Ciliciensis) **XXXII**

Симург, иранска митична птица
(Simurgh) **XLIX**

Спониъ Велички, епископ
(Cioniy Velichki) **IX**

Скот, Майкъл
(Scotus, Michael) **XXXIII**

Славейков, П. Р.
(Slaveykov, P. R.) **XIII, XLVI, LXXI, XCI**

Слънце, планета
(Sun, planet) **XXI, XXV, XL, XLI, XLII,
XLIII, LX, LXV, LXVII, LXXII, LXXXII,
LXXXIII, LXXXIV, LXXXIX**

Смирнов, А.
(Smimov, A.) **XCIV**

Сokolova, Галина Николаевна
(Sokolova, Galina Nikolaevna) **LXXXVI**

Станилов, Станислав, проф.
(Stanilov, Stanislav) **LXVII**

Станой Андонов, отец
(Stanoy Andonov) **IX**

Стефан Пашов, отец
(Stefan Pashov) **IX**

Стефанов, Стефан Н.
(Stefanov, Stefan N.) **LXXI, XCII**

Стоянов, Желязко, проф.
(Stoyanov, Jelyazko) **IX**

Страбон
(Strabo) **LXXV, LXXVII**

Субето, Александър Иванович, проф.
(Subetto, Alexandr Ivanovich) **VIII, LXXXIV**

Сухраварди
(al-Suhrawardi, Shahab ad-Din
/Shaikh al-Ishra, Master of Illumination/)
XXXIV, XXXV

N E S T I N A R I A N A

Тагор, Рабиндранат
(Tagore, Rabindranath) XXXVI

Талес
(Thales) XXXI

Тейяр дьо Шарден, П.
(Teilhard de Chardin, P.) XXX

Теофилов, Иван
(Teophilov, Ivan) IX

Тодоров, П. Ю.
(Todorov, P. Yu.) XLI, XLII, XLIII,
XLVIII, XLIX, LX

Тодоров, Янко LXX, LXXI
(Todorov, Y.)

Тома Аквински, монах
(Thomas Aquinas) XXXV

Топоров, В. Н.
(Toporov, V. N.) XLIX

Троица, Св., Бог
(Бог – Отец,
Бог – Син /Иисус Христос/,
Бог – Св. Дух)
(Trinity) XVII, XXIII

Тукидид
(Thucydides) XIII

Уйсун, Мустафа
(Uysun, Mustafa) LXXIV

Фабрициус, Й. А.
(Fabricius, J. A.) LVI

Фанелза, Ярослав Евгениевич
(Fanelza, Yaroslav Evgenievich) LXXXIV

Фахри, Маджид
(Fakhry, Majid) XCVI

Фехер, Геза
(Feher, Geza) V, LXXI

Филов, Богдан, проф.
(Filov, Bogdan) LXX, LXXI

Фирдоуси XXXIII
(Ferdowsi)

Флавий Магнус Аврелий
Кассиодор Сенатор, монах
(Flavius Magnus Aurelius
Cassiodorus Senator) XXXIII

Фол, Александър, проф.
(Fol, Alexandar) XVI, LXXI, XCII

Фол, Валерия, проф.
(Foll, Valerija) LXXI, XCII

Франциск Асизки, монах
(Francis of Assisi
/Franciscus Assisiensis/) XXXV

Хайдегер, М.
(Heidegger, M.) XXXVI

Ибн Халдун
(Ibn Khaldun) XXXIII

Ханибал
(Hannibal) LXXVII

Хауф, В.
(Hauff, W.) XLI

Хафез
(Hafiz) LXIII

Хенрих Гентски, каноник
(Henricus Gandavensis)
XXXII, LVI, LIX

Хераклит
(Herakleitos) XXXII

Херений Филон от Библос
(Herennios Philon /Philo of Byblos/)
XXXI, XXXII

Херодот
(Herodotus) XIII

Хертер
(Herter) XXXI

Хестия, богиня
(Hestia) XLIV

CXXXI

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

Хефест, бог
(Hefestus) XLIV

Хониатес, Григорий
(Choniades /Choniates/, Gregory) XXXIV

Хонорий Отъонский
(Августодунски), *монах*
(Honorius Augustodunensis)
XXXII, LVI, LIX

Хор, бог
(Hor) LXII, LXIV

Хорс, бог
(Hors) XLV

Хосрой I Ануширван, шахиншах
(Khosrau I Anushirwan) XXXIII

Хофман, Е. Т. А.
(Hoffmann, E. T. A.) XLI

Хохштер, Фердинанд фон
(Hochstetter, F. von) XIII

Христо Проиков, епископ
(Hristo Proikov) IX

Хурмузиадис, Георгиос Д.
(Hurmuziadis, George D.) XVI

Хъойзинга, Й.
(Huizinga, J.) XVII

Цицерон
(Cicero) XIX

Чобанов, Тодор
(Chobanov, Todor) V

Шапур I, шахиншах
(Shapur I the Great) LXII

Шаранков, Е. проф.
(Sharankov, E.) XCI

Шевалие, Ж.
(Chevalier, J.) L

Шелер, М.
(Scheler, M.) XXXVI

Шестов, Л.
(Shestov, L.) XXXVI

Шивачев, С.
(Shivachev, S.) XCI

Шипковенски, Н., проф.
(Shipkovenski, N.) XCI

Шишманов, Иван Д., проф.
(Shishmanov, Ivan D.) LXXI, XCI

Шлегел, Густав
(Schlegel, Gustave) XCI

Шнайдер, Г.
(Schneider, G.) LVI

Юнг, К. Г.
(Jung, C. G.) XXXVII

Яков, апостол
(Jacob) XLIII

Ярѝмов, Николай, проф.
(Yaromov, Nicolay) VIII, XXIV

Ясперс, К.
(Jaspers, K.) XXXVI

Аганори, Али, His Exel.
(Аганори, Али) IX, X

Ahriman, deus
(Ахриман) XLI

Ahura Mazda, deus
(Ахура Мазда) LXII, LX, LXVI

Alexander Macedoniensis, rex
(Александър Македонски) LXIII

N E S T I N A R I A N A

Amon-Ra (Aton-Ra), deus
Амон-Ра (Атон-Ра) **XLII, LXIV**

Anahita, dea
(Анахита) **LXII, LXIX**

Anaximandros
(Анаксимандр) **XXXI**

Anaximenes
(Анаксимен) **XLI**

Andersen, H. Ch.
(Андерсен, Х. К.) **XLI**

Anthony the Great,
primus Christianus monachus-hermita
(**Antonius Abbas, Antonius Eremita**)
(Антоний /Антоний Великий/) **XLVI**

Apollo (Phoebus), deus
(Аполон /Феб/) **XVI, XVII, XLII**

Aristophanēs Byzantios
(Аристофан Византийски) **XXXI**

Arnaudov, Mihail, acad.
(Арнаулов, Михаил) **VI, XVI,**
LXIII, LXXI, XCI

Artemis, dea
(Артемида) **X, LXXIV**

Ashurbanipal, king
(Ашурбанипал) **XXXI**

Asparukh, khan
(Аспарух) **LIX**

Assur, deus
(Ашур) **LXIV**

Athanasius the Great, patriarch
(Athanasius I of Alexandria/Атанасий
/Атанасий Великий/) **XXII, XLVI**

Augustinus Sanctus, episcopus
(Августин Хипонски (Блажени) **XXXII**

Averroës
(Аверроес /Ибн Рушд/) **XXXII,**
XXXIII, XXXV

Avicenna
(Авицена /Ибн Сина/) **XXXII, XXXIII**

Bachelard, Gaston
(Башлар, Гастон) **XVII, XXIV**

Bahtin, M.
(Бахтин, М.) **XXI**

Bast-Bastet, dea
(Баст-Бастет) **LXIV, LXXII, XCII**

Bayindir, Bekir
(Байъндър, Бекир) **LXXV**

Beljavsky, Yaroslav Evgenievich
(Белявски, Ярослав Евгениевич)
LXXXIV

Benovska-Sabkova, M.
(Беновска-Събкова, М.) **XLIX**

Berdyayev, N. A.
(Бердяев, Н. А.) **XXXVI**

Beshevliev, Veselin
(Бешевлиев, Веселин) **V**

Biedermann, H.
(Бидерман, Х.) **L**

Bimbalov, Mincho (the Terrible)
(Бимбалов, Минчо /Страшния/) **LXXXVI**

Blacksmith, image
(Ковач) **XLV**

Borov, T., prof.
(Боров, Т.) **LVI**

Boué, Ami
(Буе, Ами) **XIII**

Brezzi, Francesca, prof.
(Брези, Франческа) **VIII, X, XXIV**

Bruno, Jordano
(Бруно, Джордано) **XXXV**

Buber, M.
(Бубер, М.) **XXXVI**

Burmov, Alexandar
(Бурмов, Александър) **LXXI**

Campbell, Joseph
(Кембъл, Джозеф) **XXXVII, XC**

CXXXIII

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

Camus, A.
(Камю, А.) XXXVI

Chevalier, J.
(Шевалие, Ж.) L

Chobanov, Todor
(Чобанов, Тодор) V

Choniades /Chioniates/, Gregory
(Хониатес, Григорий) XXXIV

Cicero
(Цицерон) XIX

Constantine Cyril the Philosopher, monachus
(Кирил /Константин-Кирил Философ/) LVII

Constantine and Helena, Saints
(Константин и Елена) XIX, XXVI

Constantine the Great, emperor
(Константин Велики) LXXVI, LXXXV

Copernicus Torinensis, Nicolaus
(Коперник, Миколај), *canonicus*
(Коперник, Николай) XXXIV

Corbin, Henry, prof.
(Корбен, Анри) XXXIII, XXXVII

Cremonini, Cesare
(Кремонини, Чезаре) XXXVI

Cusanus, Nicolaus, cardinal
(Кузански, Николай) XXXVI

Cyril Varnenski Velikopreslavski, episcopus
(Кирил Варненски и Великопреславски) IX

Cyrus II the Great, king
(Кир II Велики) XXXI, XL, LXIV

Dallapiccola, Bruno, prof.
(Далапикола, Бруно) VIII, X, XXIV

Danov, Hristo M.
(Данов, Христо М.) LXXI

Dante Alighieri
(Данте Алигиери) XXXV

Darius I, king
(Дарий I) LXII,

Daskalova, Zlata, nestinarian (nestinar woman)
(Даскалова, Злата) LVIII

Dechend, Hertha von
(Деченд, Х. фон) XCI

Dechev, Dimitar
(Дечев, Димитър) LXX, LXXI

Demokritos
(Демокрит) XXXI, XXXII

Denchev, Stoyan, prof.
(Денчев, Стоян) VI, VIII, LX

Dimov, Dimitar
(Димов, Димитър) XXVII

ad-Din al-Bukhari
(ад-Дин ал-Бухари) XXXIV

Dinani, Gholam Hossein Ebrahimi, prof.
(Дейнани, Голам Хосейн Ибрахими) IX, X

Dion Chrysostomus
(Дион Хризостом /Златоуст/) XL

Domitian Vidinski, episcopus
(Дометиан Видински) IX

Dostoevski, F. M.
(Достоевски, Ф. М.) XVIII

Dragomanov, Mihail, prof.
(Драгоманов, Михаил) LXXI

Dragon (Dragon Mountaineer), image
(Змей /Змей Горянин/) XLIX,

Duychev, Ivan, prof.
(Дуйчев, Иван) V

Dyonisus (Bacchus), deus
(Дионисий /Вакх/) XVI, XVII, LXXV

Earth, planet
(Земя, планета)
XXXVII, LXXXII, LXXXIII

Eco, U.
(Еко, У.) XIV, XC

Einstein, A.
(Айнщайн, А.) XVIII

N E S T I N A R I A N A

Eliade, Mircea
(Елиаде, Мирча) XXXVII, XC

Eliot, T. S.
(Елиът, Т. С.) XXXVII

Emerson R. W.
(Емерсън, Р. У.) XVI

Empedocles
(Емпедокъл) XVIII, XIX, XXXI, XXXII

Epitropov, Kiril, *epitrop*
(Епитропов, Кирил) XXIII

Epstein, M.
(Епщайн, М.) XVII

Esipov, Viktor Efimovich, *prof.*
(Есипов, Виктор Ефимович) LXXXIV

Eudoxus of Cnidus
(Евдокс от Книд) XXXI

Eusebios Pamphilos, *episcopus*
(Евсевий Кесарийски) XXXI

Fabricius, J. A.
(Фабрициус, Й. А.) LVI

Fakhry, Majid, *prof.*
(Фахри, Маджид) XCVI

Fanelsa, Yaroslav Evgenievich
(Фанелза, Ярослав Евгениевич) LXXXIV

Fehér, Geza
(Фехер, Геза) V, LXXI

Ferdowsi
(Фирдоуси) XXXIII

Filov, Bogdan, *prof.*
(Филов, Богдан) LXX, LXXI

**Flavius Magnus Aurelius
Cassiodorus Senator, *monachus***
(Флавий Магнус Аврелий
Касиодор Сенатор) XXXIII

Fol, Alexandar, *prof.*
(Фол, Александър) XVI, LXXI, XCII

Foll, Valeriya, *prof.*
(Фол, Валерия) LXXI, XCII

Francis of Assisi (Franciscus Assisiensis)
(Франциск Асизки) XXXV

Galilei, Galileo
(Галилей, Галилео) XXXIV

Garrod, Dorothy, *prof.*
(Гарод, Дороти) VI

Gavriil Lovchanski, *episcopus*
(Гавриил Ловчански) IX

Gehlen, A.
(Гелен, А.) XXXVI

Gennadius Massiliensis, *presbyter*
(Генадий Марсилски) XXXII, LVI, LIX

Georgieva, Ivanichka
(Георгиева, Иваничка)
LXXI, XCII

Gheerbrant, A.
(Геербрант, А.) L

Giuseppe Leanza, *archiepiscopus*
(Леанца, Джузепе) IX

God – Father, *Dominus*
(Бог – Отец) XVII, XLVII

God – Son (Jesus Christ), *Dominus*
(Бог – Син) XVII

God – Spiritus Sanctus, *Dominus*
(Бог – Св. Дух) XVII, XXIII

Goethe, J. W. von
(Гьоте, Й. В. фон) LIX

Goliyski, Petar
(Голийски, Петър) LXXI, XCII

Graves, Robert
(Грейвс, Робърт) XXVII

Grebenarova, S.
(Гребенарова, С.) VI

Grosheva, Elena
(Грошева, Елена) IX

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

Gudovshshikova, I. V., prof.
(Гудовщикова, И. В.) LXXXVII

Gyul, Saim
(Гюл, Саим) LXXXVII

Gyuzelev, Vasil, prof.
(Гюзелев, Васил) LXXI

Hafiz
(Хафез) LXIII

Hannibal
(Ханибал) LXXXVII

Hauff, W.
(Хауф, В.) XLI

Hefestus, deus
(Хефест) XLIV

Heidegger, M.
(Хайдегер, М.) XXXVI

Henricus Gandavensis, canonicus
(Хенрих Гентски) XXXII, LVI, LIX

Heraclitus
(Хераклит) XXXII

Herennios Philyn (Philo of Byblos)
(Херений Филон /от Библос/) XXXI, XXXII

Herodotus
(Херодот) XIII

Herter
(Хергер) XXXI

Hestia, dea
(Хестия) XLIV

Hieronymus Stridonus, beat., monachus
(Иероним Стридонски) XXXI, LVI, LIX

Hochstetter, Ferdinand von
(Хохстетер, Фердинанд фон) XIII

Hoffmann, E. T. A.
(Хофман, Е. Т. А.) XLI

Honorius Augustodunensis, monachus

(Хонорий Отъонский /Августодунски/) XXXII, LVI, LIX

Hor, deus
(Хор) LXII, LXIV

Hors, deus
(Хорс) XLV

Huizinga, J.
(Хьойзинга, Й.) XVII

Hurmuziadis, George D.
(Хурмузиадис, Георгиос Д.) XVI

Idefonsus Toletanus, archiepiscopus
(Илдефонсо Толедски) XXXII, LVI, LIX

Piev, Kostadin, nestinarian (nestinar man)
(Илиев, Костадин) XXIII

Piev, Veselin
(Илиев, Веселин) LXXI, XCII

Pieva, Veselina, nestinarian (nestinar woman)
(Илиева, Веселина) XXIV

Ioanikiy Slivenski, episcopus
(Йоаникий Сливенски) IX

Isidorus Hispalensis, episcopus
(Исидор Севилски) XXXII, LVI, LIX

Ivanov, Radi, nestinarian (nestinar man)
(Иванов, Ради) XXIII

Ivanov, V. V.
(Иванов, В. В.) XLIX

Ivanov, Vyach. I.
(Иванов, Вяч. И.) XVI, XXXVII

Jacob, apostle
(Яков) XLIII

Jaspers, K.
(Ясперс, К.) XXXVI

Jesus Christ, Dominus
(Иисус Христос) XVII, XXIII, XLIII, XLIV, XLV, XLV

N E S T I N A R I A N A

Jireček, C.
(Иречек, К.) XIII

Johannes Baptista, propheta
(Ioannes Baptista)
(Йоан Кръстител)
XIX, XXI, XXII

Johannes de Trittenham, abbas
(Йоан Тритемий
/Тритенхем, Тритенхемски/)
XXXII, LVI, LIX

John, apostle, evangelist
(Йоан) XLIII

Jung, K. G.
(Юнг, К. Г.) XXXVII

Kallimachos Alexandrios
(Калимах Александрийски) XXXI

Kaloyanov, Ancho, prof.
(Калоянов, Анчо) XXI, LXXI, LXXXVI, XCII

al-Kamel Naser al-Din Abu al-Ma'ali Muhammed
(Камал Насър ал-Дин Мохамед) XXXV

Kant, I.
(Кант, Е.) XVII

Katsarov, Gavril
(Кацаров, Гаврил) LXX, LXXI

Kawabata Y.
(Кавабага, Я.) XIV, XXXVI

Kazanski, Nikola, doc. d-r
(Казански, Никола) VI, VIII

Kerzum, Andrey Pavlovich
(Керзум, Андрей Павлович) LXXXIV

Khaef, Iman
(Каеф, Иман) LXX

Khajooy-e Kermani
(Кхаджу) LXIII

Ibn Khaldun
(Ибн Халдун) XXXIII

Khosrau I Anushirwan, shahinshah
(Хосрой I Ануширван) XXXIII

Kij, deus XLV
(Кий) XLV

Kobak, A. V.
(Кобак, А. В.) LXXXVI

Krzysztof Kurzok, monachus
(Кужок, Кишигоф) IX

Kuhn, N. A.
(Кун, Н. А.) LXXXII

Kumanov, M., prof.
(Куманов, М.) VI, VIII

Kumanova, A., prof.
(Куманова, А.) VI, VIII

Kybele, dea
(Кибела) X, LVIII, LIX, LXVII,
LXXXIV, LXXXV, LXXXVII, LXXXVIII

Leroy, E.
(Льороа, Е.) XXX

Liutprand of Cremona, episcopus
(Луидбранд Кремонски) LIX

Lomonosov, M. V.
(Ломоносов, М. В.) XXXVIII

Losev, A. F.
(Лосев, А. Ф.) XIII, XCVII

Lotman, Y. M.
(Лотман, Ю. М.) XIV, XC

Luter, Martin
(Лутер, Мартин) XXXII

Machiavelli, N.
(Макиавели, Н.) XXXVI

Madara horseman, image
(Мадарски конник) L, LX, LXII

Mamontov, A. V., prof.
(Мамонтов А. В.) LXXXVII

CXXXVII

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

Mani, propheta
(Мани) **LXIX, LXXXV**

Marazov, Ivan, prof.
(Маразов, Иван) **LXXI, XCII**

Marina, Santa
(Марина) **XIV**

Mariusz Polcyn, monachus
(Мариуш Полцин) **IX**

Maximova, Mariyana
(Максимова, Марияна) **VIII**

Mendeleev, D. I.
(Менделеев, Д. И.) **XXXVIII**

Methodius, archiepiscopus, monachus
(Методий) **LVII**

Michael, archangel
(Михаил) **XLIV**

Mihaylov, Kostadin, nestinarian (nestinar man)
(Михайлов, Костадин) **XXIII**

Mirandola, Pico della
(Мирандола, Пико дела) **XXXV, XXXVI**

Mitra, deus
(Митра) **X, XXV, LI, LVIII, LXII, LXVI, LXVII, LXIX, LXXXIII, LXXXIV, LXXXVII, LXXXVIII, LXXXII**

**Muhammad ibn „Arabo“
Shaykh al-Akbar**
(Мухаммад ибн „Араби“) **XXXIII**

Mutafov, Hristo, prof.
(Мутафов, Христо) **VIII**

Nasir al-Din al-Tusi
(Насир ал-Дин ал-Туси)
XXXIII, XXXIV

Naum Stobiyski, episcopus
(Наум Стобийски) **IX**

Nestor, patriarch
(Нестор) **XXVI**

Neykova, Ruzha, prof.
(Нейкова, Ружа) **LXXI, XCII**

Nezhab, Heidar
(Незхаб, Хейдар) **LXX**

Nietzsche, F.
(Ницше, Ф.) **L**

Nikbin, Behzad
(Никбин, Бехзад) **LXV, LXX**

Nikolay Plovdivski, episcopus
(Николай Пловдивски) **IX**

Ormuzd, deus
(Ормузд) **XLI**

Orpheus, singer, musician, propheta
(Орфей) **XIV, XVII**

Ostanes (Avastana or Hushtana)
(Останес /Авастана или Хуштана/)
XXXI, XXXII

Paisiy Hilendarski, father
(Паисий Хилендарски)
LVI, LVII, LVIII, LIX, LX

Paulus Persa
(Пол Персицеа) **XXXIII**

Perrault, Charles
(Перо, Шарл) **XLI**

Peter, apostle
(Петър) **XLIII**

Petrus Diaconus, monachus
(Петър Дякон) **XXXII, LVI, LIX**

Pilate Pontius
(Пилат Понтий) **XXVI**

Plato
(Платон) **XXXI, XXXVII**

Plethon, Georgios Gemisthos
(Плетон, Георгиос Гемистос)
XXXVI

N E S T I N A R I A N A

Pliny the Elder
(Плиний Стари) XXXI

Polany, M.
(Полани, М.) XIII

Popstoilov, A.
(Попстоилов, А. /А. п. Стоилов/) XCI

Proclus
(Прокъл) XVII

Protich, Andrey, prof.
(Протич, Андрей) V

Proykov, Hristo, episcopus
(Пройков, Христо) IX

Ptolemy I Soter (Lagides), pharaoh
(Птолемей I Ллаг) XXXI

Pythagoras
(Питагор) XXXI

Radoynova, Diana
(Радойнова, Диана) LXXI, XCII

Raleva, Diana
(Ралева, Диана) VIII

Raychevski, Stoyan
(Райчевски, Стоян) IX

Raynov, Nikolay
(Райнов, Николай)
XLI, XLII, XLVIII, L, LX

Richard de Saint-Victor, canonicus, monachus
(Ришард дьо Сент-Виктор) XXXII

Roerich, Nikolay Konstantinovich
(Рьорих, Николай Константинович)
XXXVII

Saadi
(Саади)
LXIII

Sadr ad-Din Muhammad Shirāzī
(Mulla Sadra)
(Молла Садр Ширази) XXXVI

Sanchuniathon of Berytus
(Санкуниатон от Бейрут) XXXII

Santillana, Giorgio de
(Сантилана, Дж. де) XCI

Sartre, J.-P.
(Сартър, Ж.-П.) XXXVI

Scheler, M.
(Шелер, М.) XXXVI

Schlegel, Gustave
(Шлегел, Г.) XCI

Schneider, G.
(Шнайдер, Г.) LVI

Scotus, Michael
(Скот, Майкъл) XXXIII

Sebeok, T. A.
(Сибийк, Т. А.) XIV, XC

Shapur I the Great, shahinshah
(Шапур I) LXII

Sharankov, E., prof.
(Шаранков, Е.) XCII

Shestov, L.
(Шестов, Л.) XXXVI

Shipkovenski, N., prof.
(Шипковенски, Н.) XCII

Shishmanov, Ivan D., prof.
(Шишманов, Иван Д.) LXXI, XCI

Sigebertus Gemblacensis, monachus
(Зигеберт от Жамблу) XXXII, LVI, LIX

Simplicius Ciliciensis
(Симпликий Киликийски) XXXII

Simurgh, Iranian mythical bird
(Симург) XLIX

Sioniy Velichki, episcopus
(Сионий Велички) IX

Slaveykov, P. R.
(Славейков, П. Р.) XIII, XLVI, LXXI, XCI

Sokolova, Galina Nikolaevna
(Соколова, Галина Николаевна) LXXXVI

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

Spiritus Sanctus, Dominus
(Свети Дух) XII, XVI, XVII, XVIII, LXXXIX

Stanilov, Stanislav, prof.
(Станилов, Станислав) LXVII

Stanoy Andonov, father
(Станой Андонов) IX

Stefan Pashov, father IX
(Стефан Пашов)

Stefanov, Stefan N.
(Стефанов, Стефан Н.)
LXXI, XCII

Stoyanov, Jelyazko, prof.
(Стоянов, Желязко) IX

Strabo
(Страбон) LXXV, LXXVII

Subetto, Alexandr Ivanovich, prof.
(Субето, Александър Иванович)
VIII, LXXXIV

as-Subrawardi, Shahab ad-Din
(Shaikh al-Ishra, Master of Illumination)
(Сухраварди)
XXXIV, XXXV

Sun, planet
(Слънце, планета) XXI, XL, XLI, XLII,
XLIII, LIX, LXV, LXVII, LXXII,
LXXXII, LXXXIII, LXXXIV, LXXXIX

Symeon the Great, king
(Симеон Велики) LIX

Tagore, Rabindranath
(Тагор, Рабиндранат) XXXVI

Teilhard de Chardin, P.
(Тейяр дьо Шарден, П.)
XXX

Teophilov, Ivan
(Тефилов, Иван) IX

Thales
(Талес) XXXI

Thomas Aquinas, monachus
(Тома Аквински) XXXV

Thucydides
(Тукидид) XIII

Todorov, P. Yu.
(Тодоров, П. Ю.) XLI, XLII, XLIII,
XLVIII, XLIX, LX

Todorov, Y.
(Тодоров, Янко) LXX, LXXI

Toporov, V. N.
(Топоров, В. Н.)
XLIX

Trinity, St. Dominus
(God – Father, God – Son /Jesus Christ/,
God – Spiritus Sanctus)
(Троица) XVII, XXIII

Uysun, Mustafa
(Уйсун, Мустафа) LXXIV

Vasilev, N., d-r
(Василев, Н.) VI, VIII, LXXVI, XCIII

Velev, Ventsislav
(Велев, Венцислав) IX

Vernadskiy, V.I.
(Вернадски, В. И.) XXX

Vesta, dea
(Веста) XLIV

Viquesnel, Auguste
(Викенел, Огюст) XIII

Virgin Mary
(Дева Мария /Богородица/)
XLIV

Vulcan, deus
(Вулкан) XLV

Wieviorka, Michel, prof.
(Виевиорка, Мишел) VIII, X, XXIV

Wilfried, Elsa, prof.
(Вилфрид, Елза) VIII, X, XXIV

N E S T I N A R I A N A

Wolf, image
(Вълк) XLVI

Xenophon
(Ксенофонт) XIII

Xerxes I, king
(Ксеркс I) LXIII

Yaragov, Nicolay, prof.
(Яръмов, Николай) VIII, XXIV

Zamani, Sepideh
(Замани, Сепидех) LXX

Zaytsev, V. N.
(Зайцев, В. Н.) LXXXVI

Zoroaster, propheta
(Зороастър – Заратустра)
XXV, XXXI, XL, LXV, LXVI,
LXXXII, XL, LXV, LXXXII

Zurvan – Zarva, deus
(Зурван – Зарва) XL, XLI

Н Е С Т И Н А Р И А Н А

